„Un povestitor magistral!"
– J. M. Coetzee
JAVIER CERCAS
VITEZA LUMINII

Javier Cercas

VITEZA LUMINII

Traducere din limba spaniolă şi note de
ILEANA SCIPIONE

LEDA
GRUPUL EDITORIAL CORINT

Redactor: MIRELLA ACSENTE
Tehnoredactare computerizată: CRISTINA APRODU

Javier Cercas, *LA VELOCIDAD DE LA LUZ*
Copyright © Javier Cercas, 2005
All rights reserved.

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
Editurii LEDA, imprint al GRUPULUI EDITORIAL CORINT

ISBN: 978-973-102-242-0

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CERCAS, JAVIER
Viteza luminii/Javier Cercas; trad.: Ileana Scipione. -
București: Leda, 2009
ISBN 978-973-102-242-0

I. Scipione, Ileana (trad.)

821.134.2-31=135.1

Pentru Raül Cercas şi Mercè Mas

Răul, nu greşelile, dăinuie,
tot ce se poate ierta e de mult iertat, tăieturile de cuțit
s-au vindecat şi ele, doar tăietura făcută de rău,
doar ea nu trece, se deschide noaptea, în fiece noapte.

Ingeborg Bachmann, *Strada Gloriei*

— *Dar dacă ne încercuiesc?*
— *N-au să ne încercuiască.*
— *Şi dacă ne înecăm?*
— *N-o să ne înecăm.*

Jules Verne, *O călătorie spre centrul Pământului*

TOATE DRUMURILE

ACUM DUC O VIAȚĂ FALSĂ, APOCRIFĂ, CLANDESTINĂ ȘI INVIZIBILĂ, deși mai adevărată decât dacă ar fi adevărată, dar eu încă mai eram eu când l-am cunoscut pe Rodney Falk. Asta s-a întâmplat demult, în Urbana, un oraș din Midwestul american, unde am locuit doi ani la sfârșitul anilor '80. Adevărul e că, ori de câte ori mă întreb cum de-am nimerit tocmai acolo, îmi spun că am ajuns în Urbana la fel cum puteam ajunge în orice alt loc. Am să vă spun de ce, în loc să nimeresc în orice alt loc, am nimerit tocmai acolo.

A fost o întâmplare. Pe atunci — să tot fi fost acum șaptesprezece ani — eu eram foarte tânăr, abia îmi încheiasem studiile și împărțeam cu un prieten un apartament întunecos și mizer de pe strada Pujol din Barcelona, foarte aproape de piața Bonanova. Pe prietenul meu îl chema Marcos Luna, era din Gerona ca și mine și, în realitate, îmi era mai mult, dar și mai puțin decât un prieten: crescuserăm împreună, ne jucaserăm împreună, învățaserăm la același liceu, aveam aceiași prieteni. De când se știa, Marcos voise să fie pictor; eu nu: eu voiam să fiu scriitor. Dar aveam două profesii care nu erau bune la nimic, eram șomeri și atât de săraci că n-aveam nici după ce bea apă, așa că nici Marcos nu picta, nici eu nu scriam, sau o făceam doar în rarele clipe pe care ni le lăsa libere sarcina aproape exclusivă de a supraviețui. Izbuteam s-o facem cu mari strădanii. El era profesor într-un liceu la fel de mizer ca și apartamentul unde locuiam, iar eu lucram în acord pentru

o editură de „negri" (pregătind originale, stilizând traduceri, corectând şpalturi), dar, cum salariile acelea de mizerie nu ne ajungeau nici măcar pentru chiria apartamentului şi pentru mâncare, acceptam orice alte munci suplimentare pe care izbuteam să le găsim pe ici, pe colo, oricât de neînsemnate erau, de la propunerea de nume pentru o agenţie de publicitate, care urma să aleagă dintre ele pe cel al unei noi companii aeriene, până la ordonarea arhivelor Spitalului Vall d'Hebron, trecând prin scrierea de texte pentru cântecele unui muzician care trăgea targa pe uscat şi nu ni le plătise niciodată. În rest, când nici nu munceam, nici nu scriam ori pictam, băteam oraşul, fumam marijuana, beam bere şi sporovăiam despre capodoperele cu care cândva urma să ne luăm revanşa asupra unei lumi care, deşi el încă nu expusese nici măcar un tablou, iar eu nu publicasem nici măcar o povestire, consideram că ne ignora flagrant. Nu cunoşteam nici pictori, nici scriitori, nu mergeam nici la cocktailuri, nici la lansări de carte, dar ne închipuiam, probabil, cu plăcere că eram doi boemi într-o epocă în care nu mai existau boemi, ori doi kamikaze de temut, dispuşi să moară veseli, dând cu capul de realitate; adevărul e că eram doar doi provinciali aroganţi pierduţi în capitală, singuri şi furioşi, iar unicul sacrificiu pe care, pentru nimic în lume, nu ne simţeam în stare să-l facem era să ne întoarcem la Gerona, ceea ce ar fi însemnat să renunţăm la visurile de glorie pe care ni le făceam de când ne ştiam. Eram brutal de ambiţioşi. Aspiram la eşec. Dar nu la unul oarecare şi cu orice preţ: aspiram la eşecul total, radical şi absolut. Aşa aspiram noi la succes.

Într-o noapte din primăvara lui 1987, s-a întâmplat ceva care avea să schimbe curând totul. Marcos şi cu mine tocmai ieşisem din casă când, chiar la răscrucea străzilor Muntaner şi Arimon, am dat de Marcelo Cuartero. Asistasem cu fervoare la cursurile strălucite de literatură pe care le

ținea la Universitatea Autonomă din Barcelona, dar fusesem un student mediocru. Era un bărbat la vreo cincizeci de ani, gras și scund, cu păr roșu, neglijent îmbrăcat, cu fața mare, de broască țestoasă tristă, dominată de niște sprâncene de răufăcător și niște ochi sarcastici, care te cam băgau în sperieți; era unul dintre primii specialiști europeni în romanul secolului al XIX-lea, se aflase în fruntea răzmeriților universitare antifranchiste din anii '60 și '70 și, așa cum se spunea (deși era greu de dedus din orientarea cursurilor pe care le ținea și din lectura cărților lui, scrupulos lipsite de orice conținut politic), continua să fie un comunist sincer, resemnat și iredentist. În studenție, abia dacă schimbasem câteva vorbe cu Cuartero pe coridoare, dar în noaptea aceea s-a oprit să ne vorbească, ne-a povestit lui Marcos și mie că venea de la o șuetă literară care avea loc marțea și vinerea la Oxford, un bar din apropiere, și, ca și cum șueta nu-i tăiase foamea de vorbe, m-a întrebat ce citeam, și am început să vorbim despre literatură; apoi ne-a invitat să bem o bere la El Yate[1], un bar cu ferestre mari și decorațiuni de lemn lustruit, unde Marcos și cu mine nu intram îndeobște, căci ni se părea prea luxos pentru pungile noastre goale. Cu coatele pe tejghea, am tăifăsuit o vreme despre cărți, apoi Cuartero m-a întrebat brusc ce făceam; cum era și Marcos de față, n-am îndrăznit să-l mint, dar am făcut tot ce-am putut ca să înfrumusețez realitatea. Probabil că a ghicit, căci mi-a vorbit de Urbana. A zis că avea un bun prieten acolo, la Universitatea din Illinois, care îi spusese că în semestrul următor departamentul de spaniolă oferea câteva burse de asistenți unor licențiați spanioli.

---

[1] „Iahtul", în lb. spaniolă.

— N-am nici cea mai mică idee despre oraş, a recunoscut Marcelo. Nu ştiu despre el decât ce-am aflat din *Unora le place jazzul*.

— *Unora le place jazzul*? am întrebat Marcos şi cu mine într-un glas.

— Filmul, a răspuns Marcelo. La început, Jack Lemmon şi Tony Curtis trebuie să dea un concert într-un oraş înghețat din Midwest, în apropiere de Chicago, dar, din pricina unei încurcături cu nişte gangsteri, o şterg englezeşte în Florida, travestiți în coriste, şi trag un chef monumental. Ei bine, Urbana e oraşul înghețat unde cei doi nu mai ajung niciodată, de unde deducem că Urbana nu-i vreo minune ori că e, cel puțin, contrariul Floridei, asta presupunând că Florida e o minune. Ce mai, asta-i tot ce ştiu. Dar universitatea-i bună, şi cred că şi slujba. Pentru cursurile de limbă, îți plătesc un salariu din care poți să trăieşti, şi trebuie să te înscrii la doctorat. Nu-s prea multe pretenții. În plus, tu voiai să fii scriitor, nu?

Am simțit că îmi iau foc obrajii. N-am îndrăznit să-l privesc pe Marcos şi am bâiguit ceva, dar Cuartero m-a întrerupt:

— Şi-apoi, un scriitor trebuie să călătorească. Vezi alte lucruri, cunoşti alți oameni, citeşti alte cărți. E sănătos. Ei bine, a conchis, dacă te interesează, sună-mă.

Puțin după aceea, Cuartero a plecat, dar Marcos şi cu mine am rămas la El Yate, am mai cerut o bere şi am fumat şi băut o vreme în tăcere; fiecare ştia ce credea celălalt, fiecare ştia ce ştia celălalt. Credeam că Marcelo Cuartero tocmai formulase în patru vorbe ceea ce noi credeam de mult, fără s-o fi spus: credeam că un scriitor trebuia, pe lângă să citească toate cărțile, să călătorească, să vadă lumea, să trăiască intens, să acumuleze experiențe, dar şi că Statele Unite — orice punct din Statele Unite — erau locul ideal pentru a face toate acestea şi a deveni scriitor; credeam că

o slujbă stabilă şi remunerată, care îţi lăsa şi vreme să scrii, era mult mai mult decât puteam atunci să visez că voi obţine eu la Barcelona; prea tineri ori prea visători pentru a şti ce înseamnă că toată viaţa se duce de râpă, credeam că numai viaţa noastră la Barcelona se ducea de râpă.

— Asta e, a zis în cele din urmă Marcos şi, ştiind că hotărârea mea era deja luată, şi-a dat paharul pe gât dintr-o singură duşcă. Mai bem o bere?

Aşa că, la şase luni de la acea întâlnire întâmplătoare cu Marcelo Cuartero, după un drum nesfârşit cu avionul, cu escale la Londra şi New York, am ajuns la Urbana, la fel cum aş fi putut ajunge oriunde. Îmi aduc aminte că, după ce-am ajuns, în timp ce autobuzul Greyhound, care mă aducea de la Chicago, străbătea un şir de bulevarde pustii, flancate de căsuţe cu verandă, clădiri din cărămidă roşcată şi gazoane îngrijite, care străluceau sub cerul fierbinte de august, primul lucru la care m-am gândit a fost ce noroc chior avuseseră Tony Curtis şi Jack Lemmon în *Unora le place jazzul*, şi cum aveam să-i scriu lui Marcos că făcusem zadarnic zece mii de kilometri, fiindcă Urbana — abia un ostrov de o sută cincizeci de mii de suflete, ce plutea în inima unei mări de culturi de porumb care se întindeau fără nici o întrerupere până în suburbiile oraşului Chicago — nu era mult mai mare şi nici nu părea mai puţin provincială decât Gerona. Firește, nu i-am zis nimic din toate astea: ca să nu-l dezamăgesc cu dezamăgirea mea, ori ca să modific uşor realitatea, i-am scris că Marcelo Cuartero se înşela, că Urbana era aidoma Floridei ori, mai curând, un amestec în miniatură de Florida şi New York, un oraş efervescent, însorit şi cosmopolit, unde romanele mele aveau să se scrie practic singure. Dar cum, oricât ne-am strădui, minciunile nu modifică adevărul, am observat imediat că prima mea impresie tristă despre oraş era exactă, aşa că în primele zile pe care le-am petrecut în Urbana m-am lăsat copleşit de

mâhnire, căci simțeam că nu puteam uita nici dorul de cele lăsate în urmă, nici certitudinea că, mai mult decât un oraș, cuptorul acela neostoit, pierdut în inima lui nicăieri, era un cimitir unde curând aveam să devin un strigoi ori un zombi.

Prietenul lui Marcelo Cuartero m-a ajutat să trec peste depresia inițială. John Borgheson s-a dovedit a fi un englez americanizat, ori un american care nu știuse cum să renunțe la a mai fi englez (ori contrariul); vreau să spun că, deși cultura și educația lui erau americane, iar majoritatea vieții și întreaga-i carieră universitară se desfășuraseră în Statele Unite, tot își mai păstra intact accentul de Birmingham și nu se molipsise de purtările directe ale americanilor, rămânând, ori plăcându-i să-și închipuie că era, un britanic de școală veche: un bărbat sfios, cuviincios și reținut, care lupta zadarnic să-l țină în frâu pe umoristul prin vocație din mintea lui. Borgheson, care se apropia de patruzeci de ani și vorbea spaniola aceea cam arhaică și poticnită a celor care citiseră mult și vorbiseră puțin în limba noastră, era singurul pe care îl cunoșteam în oraș, iar la sosirea mea a avut neobișnuita eleganță de a mă primi la el acasă; apoi m-a ajutat să închiriez un apartament lângă campus și să mă instalez, mi-a arătat universitatea și m-a condus prin labirintul ei birocratic. În primele zile, n-am putut evita impresia că amabilitatea lui exagerată se datora faptului că, dintr-o neînțelegere, mă considera elevul preferat al lui Marcelo Cuartero, ceea ce mi se părea o ironie constantă, mai ales pentru că pe atunci începeam să am bănuieli întemeiate că Marcelo Cuartero nu mă trimisese în alt loc, mai îndepărtat și mai neprimitor ca Urbana, numai pentru că nu știa unul mai îndepărtat și mai neprimitor ca acesta. Borgheson s-a grăbit și să mă prezinte unora dintre viitorii mei colegi, discipolii lui, asistenți ca și mine la departamentul de spaniolă, iar într-o sâmbătă seară, la doar câteva zile după ce sosisem, a organizat o cină cu trei

dintre ei la Courier Café, un mic restaurant de pe Race, foarte aproape de Lincoln Square.

Îmi amintesc foarte bine de cina aceea, printre altele pentru că tare mă tem că unele întâmplări de atunci sugerează tonul exact al primelor mele săptămâni din Urbana. Cei trei colegi care au luat parte la cină, doi bărbaţi şi o femeie, erau cam de aceeaşi vârstă cu mine. Cei doi bărbaţi conduceau revista semestrială *Linia Plurală*: unul era venezuelean, Felipe Vieri, un tip foarte citit, ironic, uşor înfumurat, de o eleganţă care friza manierismul; celălalt era de origine cubaneză, Frank Solaún, vânjos şi entuziast, cu un zâmbet radios şi părul întins cu gel. Cât despre femeie, Laura Burns, ea aparţinea, după cum am aflat mai târziu chiar de la Borgheson, unei familii opulente şi aristocratice din San Juan de Puerto Rico (tatăl era proprietarul celui mai mare ziar din ţară), dar ceea ce mi-a atras cel mai mult atenţia la ea în seara aceea, pe lângă fizicul tipic american (înaltă, solidă, blondă, cu pielea foarte albă), a fost pornirea intimidantă spre sarcasm, abia stăpânită de respectul pe care i-l inspira prezenţa lui Borgheson. De altfel, el şi-a impus delicat superioritatea în cursul cinei, orientând fără mari strădanii discuţia către teme ce m-ar fi putut interesa ori în afara cărora, după cum îşi închipuia ori dorea el, m-aş fi putut simţi exclus. Aşa că am vorbit despre voiajul meu, Urbana, universitate, departament; ca şi despre o serie de scriitori şi cineaşti spanioli, şi curând mi-am dat seama că Borgheson şi discipolii lui erau mai la curent decât mine cu tot ce se petrecea în Spania, deoarece eu nu citisem cărţile şi nici nu văzusem filmele multora dintre scriitorii şi cineaştii de care pomeneau ei. Mă îndoiesc că faptul m-a umilit, fiindcă pe atunci resentimentele mele de scriitor nepublicat, ignorat şi practic incapabil de a scrie mă autorizau să consider că tot ce se făcea în Spania nu era decât gunoi, iar tot ce nu se făcea acolo — artă pură, dar nu neg că tocmai acest fapt ar

putea lămuri în parte întâmplarea de la cafea. Chiar atunci, Vieri şi Solaún vorbeau de ceva vreme şi cu nesfârşită devoţiune despre Pedro Almodóvar; mereu amabil, Borgheson a profitat de o pauză a duetului entuziast şi m-a întrebat ce părere aveam despre filmele regizorului din La Mancha. Ca tuturor, cred că şi mie îmi plăceau pe atunci filmele lui Almodóvar, dar în clipa aceea am simţit nevoia irepresibilă de a face pe interesantul ori de a-mi etala limpede vocaţia cosmopolită, distanţându-mă de istoriile lui cu călugăriţe dependente de droguri, travestiţi autentici şi ucigaşi de toreadori, aşa că am răspuns:

— Sincer vorbind, mi se par cam *cucurrucucú*[1].

Hohotul sălbatic al Laurei Burns mi-a salutat sentinţa, iar satisfacţia ei m-a lăsat să cred că provocasem scandal şi m-a împiedicat să remarc tăcerea de gheaţă a celorlalţi comeseni, pe care Borgheson s-a grăbit s-o spargă cu un comentariu grăbit. Cina s-a sfârşit puţin după aceea fără alte incidente şi, plecând de la Courier Café, Vieri şi Solaún au propus să mergem să bem ceva. Borgheson şi Laura Burns au refuzat; eu am acceptat.

Noii mei prieteni m-au dus la o discotecă numită Chester Street, situată, evident, în Chester Street, lângă gară. Localul, lunguieţ şi uriaş, avea pereţii goi, un bar la dreapta, iar în faţa lui un ring de dans ciuruit de lumini stroboscopice, şi la ceasul acela era deja plin cu dansatori. De cum am intrat, Solaún s-a şi pierdut în gloata convulsivă care inunda ringul; la rândul nostru, Vieri şi cu mine ne-am croit drum până la bar, ca să cerem cuba libre[2] şi, aşteptând

[1] În original, personajul foloseşte cuvântul *mariconada*, care are dublu sens: „imbecilitate" şi „comportare gay", acesta fiind şi cazul lui Pedro Almodóvar.

[2] Cocktail preparat din părţi egale de coca-cola şi rom cubanez, cu cuburi de gheaţă.

să ne fie servite, am început să-i comentez lui Vieri, şi batjocoritor şi perplex, faptul că în discotecă se zăreau numai bărbaţi, dar n-am apucat să sfârşesc, că un tânăr mi-a şi zis ceva ce n-am priceput ori n-am ajuns să pricep. Aplecându-mă spre el, l-am rugat să repete; a repetat: mă întreba dacă-mi făcea plăcere să dansăm împreună. Am fost gata să-l rog să mai spună o dată, dar n-am făcut-o, ci l-am privit: era foarte tânăr, foarte blond, părea foarte vesel, zâmbea; i-am mulţumit şi i-am zis că nu dansam. Tânărul a dat din umeri şi, fără alte explicaţii, a plecat. Mă pregăteam să-i spun lui Vieri ce păţisem, când m-a abordat un tip înalt şi vânjos, cu mustaţă şi bocanci militari, punându-mi aceeaşi întrebare ori una asemănătoare cu a tânărului; neîncrezător, i-am dat acelaşi răspuns ori unul asemănător, şi, fără ca măcar să se întoarcă să mă privească, tipul a râs liniştit şi a plecat şi el. Chiar atunci, Vieri mi-a întins paharul meu cu cuba libre, dar nu i-am zis nimic şi nici măcar n-a trebuit să citesc ironia neplăcută şi uşor răzbunătoare din ochii lui ca să mă simt ca Jack Lemmon şi Tony Curtis când ajung în Florida, costumaţi în coriste, şi să înţeleg tăcerea uluită ce urmase verdictului dat de mine filmelor lui Almodóvar. La mult timp după aceea, Vieri mi-a povestit că în dimineaţa ce a urmat acelei nopţi triumfale, când Frank Solaún i-a zis Laurei Burns că mă dusese la o petrecere gay la Chester Street, strigătul Laurei a răsunat ca o anatemă pe coridoarele departamentului: „Dar e atât de spaniol, că trebuie să aibă creierul ca un urcior, cu cioc şi tot restul!"

Mi-ar plăcea să cred că în primele zile pe care le-am petrecut în Urbana, acest soi de gafe n-au fost atât de frecvente pe cât mă tem, dar nu sunt convins că aşa a fost; pot în schimb să afirm că m-am obişnuit cu viaţa cea nouă mult mai repede decât o prevăzuseră ceilalţi. E adevărat că viaţa aceea era comodă. Mergând pe jos, de la mine de-acasă —

un apartament cu două odăi, baie şi bucătărie — ajungeai în cinci minute la Foreign Languages Building, imobilul ce adăpostea departamentul de spaniolă, pe West Oregon 793, între Busey şi Coler, într-o zonă de străduţe intime, înguste, străjuite de copaci. Aşa cum îmi făgăduise Marcelo Cuartero, câştigam destui bani pentru a trăi nestrâmtorat, iar obligaţiile de profesor de limba spaniolă şi doctorand îmi lăsau aproape toate după-amiezile şi serile libere, pe lângă sfârşiturile de săptămână foarte lungi, care includeau şi zilele de vineri, astfel încât dispuneam de mult timp pentru citit şi scris, ca şi de o bibliotecă necuprinsă, din care să mă aprovizionez cu cărţi. Curând, curiozitatea faţă de tot ce-mi ieşea în cale a luat locul dorului de tot ce lăsasem în urmă. Scriam regulat familiei şi prietenilor (mai ales lui Marcos), dar nu mă mai simţeam singur; de fapt, am descoperit foarte repede că, dacă îţi propuneai, nimic nu era mai uşor decât să-ţi faci prieteni în Urbana. Ca toate oraşele universitare, şi acesta era un loc aseptic şi înşelător, un microclimat uman lipsit de săraci şi bătrâni, unde în fiecare an ateriza şi decola spre lumea reală o populaţie alcătuită din tineri în trecere, veniţi de pe întreaga planetă; adăugată faptului oarecum îngrijorător că nici în oraş, nici pe o rază de sute de kilometri de jur împrejur nu exista altă distracţie decât munca, această circumstanţă stimula peste măsură viaţa socială, şi e un fapt că, în contrast cu liniştea studioasă din restul săptămânii, de vineri seara până duminică noaptea Urbana devenea o sumă zgomotoasă de petreceri private, pe care nimeni nu voia, se pare, să le scape, şi la care toată lumea părea să fi fost invitată. Dar pe Rodney Falk nu l-am cunoscut la nici una dintre acele petreceri private şi diverse, ci în biroul pe care l-am împărţit tot semestrul la etajul patru din Foreign Languages Building. N-am să ştiu niciodată dacă mi-au repartizat biroul la întâmplare ori fiindcă nimeni nu voia să-l împartă cu

Rodney (înclin mai curând pentru a doua ipoteză), dar fapt e, într-adevăr, că, dacă nu mi l-ar fi repartizat, Rodney şi cu mine nu ne-am fi împrietenit nicicând, totul ar fi fost diferit, viaţa mea n-ar fi ceea ce este, iar amintirea lui Rodney mi s-ar fi şters din memorie, aşa cum, după atâţia ani, s-a şters şi cea a aproape tuturor celor pe care i-am cunoscut în Urbana. Sau poate că nu-i chiar aşa, poate că exagerez. La urma urmelor, e adevărat că, fără să şi-o fi propus, Rodney nu trecea neobservat în riguroasa uniformitate care domnea în departament şi pe care cu toţii o respectau fără să crâcnească, de parcă era o normă tacită, dar palpabilă, de profilaxie intelectuală, destinată în mod paradoxal instigării la concurenţă a membrilor acelei comunităţi mândre de respectul strict al meritocraţiei. Rodney învăţase această normă, fiindcă era cu destui ani mai mare decât ceilalţi asistenţi de spaniolă, căci aproape nici unul dintre noi n-avea peste treizeci de ani, dar şi fiindcă nu lua niciodată parte la întrunirile, cocktailurile şi şedinţele organizate de departament, fapt pe care cu toţii îl atribuiau, după cum am observat imediat, laturii lui rezervate şi excentrice, ca să nu spun ursuze, care îi accentua aureola legendei denigratoare, incluzând privilegiul de a-şi fi obţinut angajarea ca profesor de spaniolă graţie condiţiei de veteran al războiului din Vietnam. Îmi amintesc că la o recepţie dată de departament în cinstea noilor asistenţi, în ajunul începerii cursurilor, cineva i-a comentat absenţa bine ştiută, ceea ce a provocat imediat, printre colegii din jur, o avalanşă de ipoteze sălbatice referitoare la ce-i învăţa, probabil, Rodney pe studenţii lui, deoarece nimeni nu-l auzise niciodată vorbind spaniola.

— Fir-aş să fiu! a sărit Laura Burns, care tocmai sosise. Pe mine nu mă îngrijorează dacă Rodney ştie ori nu nitică spaniolă, ci că într-o zi are să vină aici cu un Kalaşnikov şi are să ne radă pe toţi de pe faţa pământului.

Încă nu uitasem comentariul, primit cu hohote de râs unanime, când, în sfârşit, l-am cunoscut pe Rodney. În dimineaţa primei zile de cursuri, am ajuns la departament foarte devreme şi, deschizând uşa biroului, l-am văzut imediat pe Rodney citind la masa lui; apoi l-am zărit cum ridică privirea din carte, mă priveşte şi se ridică fără o vorbă. M-a lovit un atac de panică iraţional, căci îmi amintisem de ieşirea Laurei Burns (care, brusc, a încetat să mi se mai pară o ieşire, dar a continuat să mi se pară amuzantă) şi vedeam dimensiunile uriaşului cu faimă de dezechilibrat care se apropia de mine; dar n-am luat-o la sănătoasa: am strâns cu teamă mâna pe care mi-o întindea şi am încercat să zâmbesc.

— Sunt Rodney Falk, a zis, privindu-mă în ochi intens şi deconcertant şi scoţând un zgomot ca de călcâie lovite într-un gest marţial. Şi tu?

I-am spus numele. M-a întrebat dacă eram spaniol. I-am zis că da.

— N-am fost niciodată în Spania, a declarat Rodney. Dar mi-ar plăcea s-o cunosc într-o zi. L-ai citit pe Hemingway?

Abia dacă îl citisem pe Hemingway, ori îl citisem la întâmplare, iar imaginea mea despre scriitorul american începea într-un instantaneu de tot plânsul, al cărui protagonist era un bătrân sfârşit, mahalagiu şi alcoolic, amic cu dansatoare de flamenco şi toreadori, ale cărui opere demodate erau un mişmaş de carte poştală turistică şi stereotipele cele mai învechite şi mai insuportabile despre Spania.

— Da, am răspuns, uşurat de frântura de conversaţie literară, şi, cum probabil am văzut în ea o nouă ocazie magnifică de a le demonstra foarte limpede colegilor de la facultate inalterabila-mi vocaţie cosmopolită, pe care credeam că mi-o trâmbiţasem deja cu comentariul homofob

despre filmele lui Almodóvar, am adăugat: Ca să fiu sincer, mi se pare un căcat.

Reacția noului meu tovarăș de birou a fost mai iute decât cea avută cu câteva nopți mai înainte de Vieri și Solaún: fără să dezaprobe ori să aprobe, ca și cum aș fi dispărut din fața ochilor lui, Rodney s-a întors și m-a lăsat cu vorba pe buze; apoi s-a așezat la loc, și-a reluat cartea și s-a cufundat iar în citit.

În acea dimineață nu s-a mai petrecut nimic, și, dacă nu luăm în calcul nici uimirea ori panica inițială, sau pe Ernest Hemingway, ritualul zilelor care au urmat a fost relativ identic. Deși eu ajungeam întotdeauna la birou de cum se deschidea Foreign Languages Building, Rodney mi-o lua mereu înainte și, după un salut de circumstanță, care, în cazul colegului meu, era mai curând un muget, toată dimineața ne-o pierdeam umblând prin aule și așezați la masa de scris, citind ori pregătind cursuri (Rodney mai ales citind, iar eu mai ales pregătind cursuri), dar zidiți aproape constant într-un mutism pe care am încercat să-l încalc cu sfială doar de două ori, până ce am priceput că Rodney nu simțea nici cel mai mic interes să stea de vorbă cu mine. În zilele acelea, spionându-l pe furiș de la birou ori pe coridoarele departamentului, am început să mă familiarizez cu prezența lui. La prima vedere, Rodney avea deja aerul nevinovat, nonconformist și anacronic al hipioților din anii '60, care nu voiseră, ori nu știuseră, să se adapteze la cinismul vesel al anilor '80, ca și cum, de plăcere ori cu forța, fuseseră aruncați claie peste grămadă într-un șanț, ca să nu încurce trecerea triumfală a istoriei. Totuși, garderoba lui nu contrasta cu egalitarismul neprotocolar din universitate: purta întotdeauna adidași, blugi roși și cămăși largi, în carouri, deși iarna (iarna polară din Urbana) înlocuia adidașii cu bocanci militari și adăuga pulovere groase, din lână, o jachetă mare, din piele, și o

căciulă de blană. Era înalt, corpolent, mătăhălos; mergea cu privirea pironită în pământ şi cam împiedicat, aplecat spre dreapta, cu un umăr mai sus decât celălalt, ceea ce dădea mersului său o instabilitate legănată de pachiderm gata să se prăbuşească. Avea părul lung şi bogat, o faţă uscată şi lată, cu pielea uşor roşiatică şi trăsături ca sculptate: bărbia dură, pomeţii ieşiţi în afară, nasul drept şi gura batjocoritoare ori disprețuitoare care, deschizându-se, lăsa la vedere un rând dublu de dinţi inegali, aproape de culoarea ocrului, destul de stricaţi. Avea un ochi bolnav de fotofobie, pe care se vedea obligat să-l apere de soare cu un pansament negru, legat de cap cu o panglică, ceea ce îi dădea un aer de fost luptător, nedezmințit nici de mersul împiedicat, nici de chipul distrus. Fără îndoială că, tocmai din pricina bolii, ochii lui nu păreau să aibă, la prima vedere, aceeaşi culoare, deşi, dacă erai atent, observai că, pur şi simplu, unul era de un căprui mai deschis, aproape de culoarea mierii, iar celălalt de un căprui mai închis, aproape negru. În rest, am observat tot imediat că Rodney n-avea prieteni în departament şi, cu excepţia lui Dan Gleylock, bătrânul profesor de literatură germană, în biroul căruia l-am văzut o dată, cu ceaşca de cafea în mână, stând la taifas, cu ceilalţi profesori din facultate avea o relaţie care nu ajungea nici măcar la cordialitatea superficială impusă de educaţie.

Nimic nu sugera că eu aveam să fiu un altfel de caz. De fapt, e aproape sigur că legătura noastră n-ar fi depăşit nicicând stadiul autismului în care ne refugiaserăm încă din primele zile de cursuri, fără involuntara colaborare a lui John Borgheson. În prima vineri de după începerea cursurilor, Borgheson m-a invitat să iau masa cu un profesor italian, tânăr şi cu un aer leneş de dandy, Giuseppe Rota, invitatul universităţii în acel semestru. Masa a avut două părţi. În prima, Rota a vorbit fără oprire, iar Borgheson s-a

adâncit într-o tăcere meditativă şi stingheră; în a doua, au schimbat rolurile: Borgheson a vorbit, iar Rota a tăcut, ca şi cum nimic din tot ce se spunea nu-l interesa prea mult — şi doar atunci am înţeles de ce fusesem invitat. Borgheson a spus că Rota fusese angajat de universitate ca să ţină un curs de introducere în literatura catalană; dar până atunci se înscriseseră numai trei persoane, o adevărată problemă, deoarece normele universităţii obligau departamentul să renunţe la cursurile fără un minim de patru studenţi înscrişi. Ajuns aici, tonul lui Borgheson a devenit din enunţiativ vehement, încercând parcă să ascundă sub emfaza sa ruşinea pe care o simţea vorbind. Căci m-a rugat, cu încuviinţarea tăcută a lui Rota (după ce şi-a luat măsuri de prevedere şi a încercat, în treacăt, să-mi măgulească vanitatea susţinând că, deoarece eu cunoşteam materia şi nivelul elementar obligatoriu al cursului, acesta nu-mi prea era de folos), să mă înscriu la curs, dând de înţeles că va lua micul meu sacrificiu drept o favoare personală şi că tot ce mi s-ar cere ar fi sacrificiul de a asista la curs. Firește, i-am acceptat imediat rugămintea, încântat să-i fac, la rândul meu, favorurile pe care şi el mi le făcuse mie, dar nici vorbă să fi putut prevedea — aşa cum nici Borgheson nu putuse anticipa — ce-avea să-mi aducă acea decizie banală.

Am început să intru la bănuieli în marţea următoare, când, la sfârşitul după-amiezii, am intrat în aula unde avea să se ţină primul curs de literatură catalană şi i-am văzut, aşezaţi în jurul unei mese, pe viitorii mei colegi de clasă. Primul era un tip cu un aer sinistru, îmbrăcat riguros în negru, cu părul vopsit roşu şi pieptănat punk; al doilea, un chinez mititel, slab şi neastâmpărat; iar al treilea era Rodney. Toţi trei mă priveau surâzând în tăcere; după ce m-am asigurat că nu greşisem sala, i-am salutat şi m-am aşezat; imediat după aceea, a intrat Rota şi a început cursul. Vorba vine că a început. În realitate, acel curs n-a

început niciodată, pur şi simplu pentru că nu se putea ţine. Şi asta deoarece, aşa cum am observat foarte repede, noi, asistenţii, n-aveam nici o limbă comună: Rota, care vorbea bine castiliana şi catalana, nu ştia, în schimb, nici un cuvânt englezesc, iar americanul sinistru, care s-a grăbit să ne informeze că voia să înveţe catalana pentru că studia filologia romanică, o rupea doar pe franţuzeşte, la fel ca Rodney, care mai ştia şi castiliană; cât despre chinez, pe care îl chema Wong şi studia regia la şcoala de artă dramatică, pe lângă chineză nu ştia decât engleză (mult mai târziu am aflat că voia să înveţe catalana pentru că avea un prieten catalan). Nu ne-a luat prea mult să înţelegem că, date fiind circumstanţele, eu eram singura cale de comunicare între membrii improvizatei întruniri ecumenice, şi, după ce Rota, asudat şi cu o figură chinuită, a încercat zadarnic să se facă înţeles prin toate mijloacele ce-i stăteau la îndemână, inclusiv semnele, m-am oferit să-i traduc spusele din catalană în engleză, singura limbă pe care o înţelegeau toţi cei interesaţi, cu excepţia lui Rota. Pe lângă ridicol, procedeul era exasperant de greoi, deşi, de bine, de rău, ne-a îngăduit să trecem nu doar de lecţia introductivă, ci, oricât ar părea de incredibil, de tot semestrul, e adevărat că nu fără mari doze de generoasă ipocrizie şi zâmbete din partea tuturor. Cum era şi firesc, în prima zi am plecat cu toţii deprimaţi şi muţi, aşa că la început n-am putut interpreta decât ca pe un sarcasm comentariul făcut de Rodney când, ieşind împreună din clasă şi traversând în tăcere holul din Foreign Languages Building, ne-am luat rămas-bun în uşă.

— Niciodată n-am învăţat atât de multe lucruri la un singur curs, a zis Rodney.

Pe bune: la început, am crezut că glumea; apoi mi-am zis că nu se referea la ceea ce credeam eu că se referea, aşa că l-am privit în ochi şi mi-am zis că nu glumea; după

aceea, m-am gândit iar că glumea şi mai apoi n-am mai ştiut ce să cred. Rodney a adăugat:

— Nu ştiam că vorbeşti catalana.

— Locuiesc în Catalonia.

— Toţi cei care locuiesc în Catalonia vorbesc catalana?

— Nu chiar toţi.

Rodney s-a oprit, m-a privit cu un amestec de interes şi neîncredere, apoi a întrebat:

— Ai citit-o pe Mercè Rodoreda[1]?

I-am spus că da.

— Îţi place?

Cum învăţasem deja lecţia şi voiam să mă am bine cu colegul meu de birou, am zis că da. Rodney a făcut un gest ciudat, pe care n-am ştiut cum să-l interpretez, şi pentru o clipă gândul mi-a zburat la Almodóvar şi la Hemingway, şi mi-am zis că iar greşisem, şi că admiratorii lui Hemingway n-o puteau detesta pe Rodoreda decât la fel cum admiratorii lui Rodoreda îl puteau detesta pe Hemingway. Înainte ca eu să nuanţez ori să retrag minciuna care tocmai îl supărase, Rodney m-a liniştit.

— Mie îmi place foarte mult, a zis. Am citit-o în traducere spaniolă, desigur, dar vreau să învăţ catalana, ca s-o citesc în original.

— Păi, ai nimerit tocmai bine, mi-a scăpat.

— Cum ai spus?

— Nimic.

Voiam să-mi iau rămas-bun, când pe neaşteptate Rodney a spus:

---

[1] Mercè Rodoreda i Gurgui (1909–1983), cea mai importantă scriitoare catalană postbelică. *Piaţa diamantului* (1982) este considerat cel mai bun roman despre Războiul civil din Spania şi cel mai bun roman catalan al tuturor timpurilor, fiind tradus în aproape 20 de limbi.

— N-ai poftă de-o coca-cola?

Ne-am dus la Treno's, o cârciumă de pe colțul străzilor Goodwin și West Oregon, la jumătatea distanței dintre casa mea și facultate. Avea chelneri studenți, mese din lemn și pereți lambrisați tot cu lemn, un șemineu mare, stins, și o ușă de sticlă care dădea pe Goodwin. Ne-am așezat lângă șemineu și am cerut o coca-cola pentru Rodney, o bere pentru mine și un castron cu floricele pentru amândoi. Am stat de vorbă. Rodney mi-a povestit că locuia în Rantoul, un orășel vecin cu Urbana, și că preda de trei ani spaniola la universitate.

— Îmi place, a adăugat.

— Adevărat? am întrebat.

— Da, a răspuns. Îmi place să țin cursuri, îmi plac colegii din departament, îmi place universitatea. Trebuie că mi-a citit ceva foarte bizar pe față, fiindcă m-a iscodit: Te miră?

— Nu, am mințit.

Rodney mi-a dat un foc cu o brichetă Zippo și, în timp ce-mi aprindeam țigara, am privit-o: veche și probabil argintată, acum era de un galben ruginiu; pe partea superioară, scria VIETNAM cu majuscule, iar dedesubtul lor erau niște cifre (68–69) și două cuvinte: Chu Lai; pe partea inferioară se vedea un câine vesel, iar sub el o frază: *Fuck it. I got my orders*. Rodney mi-a observat privirea oprită pe brichetă și a zis, punând-o la loc:

— E singurul lucru bun pe care mi l-am adus din războiul ăla de tot căcatul.

Voiam să-l rog să-mi povestească despre Vietnam, când am simțit deodată nevoia urgentă de a-i vorbi despre mine. Am și făcut-o. I-am povestit, cred, despre Gerona, Barcelona, primele impresii din Urbana, iar el m-a întrerupt, întrebându-mă cum de nimerisem acolo. De astă dată nu

l-am mai mințit, dar nici nu i-am spus adevărul; sau, cel puțin, nu tot adevărul.

— Urbana e un loc bun de locuit, a decretat Rodney când m-am oprit; apoi, a adăugat misterios: Ca niciunde.

L-am întrebat ce voia să zică.

— Păi, că-i un loc bun de muncit, a zis drept orice alt răspuns.

În timp ce eu îmi aminteam de motivele pe care mi le oferise Marcelo Cuartero ca să plec la Urbana, Rodney a început să-mi vorbească despre Mercè Rodoreda. Citise două romane de-ale ei (*Piața Diamantului* și *Mirall trencat*, Oglinda spartă); eu nu-l citisem decât pe al doilea, dar l-am asigurat cu aplombul cititorului infailibil că tocmai cele două pe care le citise erau cele mai bune romane scrise de ea. Atunci, Rodney mi-a făcut o propunere: să mergem în fiecare marți și joi, după cursul lui Rota (ori după cursul lui Rota tradus de mine) la Treno's, ca să-l învăț să vorbească limba catalană; era dispus să-mi plătească oricât aveam să-i cer. A spus-o pe un ton foarte serios, dar, ciudat, eu m-am simțit ca și cum tocmai terminase de spus un banc ușor macabru, pe care nu știusem să-l decodez, ori (încă și mai ciudat) ca și cum mă provoca la duel. N-aveam de unde să știu că acela era tonul obișnuit al lui Rodney, așa că, deși nici măcar nu eram sigur că puteam învăța pe cineva limba catalană, i-am răspuns, nu atât din orgoliu, cât din curiozitate:

— Mă mulțumesc să-mi plătești berile.

Așa ne-am împrietenit Rodney și cu mine. Chiar în joia care a urmat, am revenit la Treno's și, începând din săptămâna următoare, ne-am întâlnit în fiecare marți și joi, după cursul oficial de catalană. Soseam imediat după șase, ne instalam la masa de lângă șemineu, ceream coca-cola (pentru el), bere (pentru mine) și floricele (pentru amândoi) și ne puneam pe sporovăit până ce, pe la nouă, localul se

închidea. Mai ales în primele zile, am încercat să dedicăm cât mai mult timp posibil familiarizării lui Rodney cu unele rudimente de catalană, dar, puțin câte puțin, lenea ori plictiseala ne-au copleșit, iar datoria de a învăța a lăsat loc plăcerii de a pălăvrăgi. Nu că n-am fi vorbit și în clipele libere de la birou, dar o făceam într-un fel discontinuu ori distrat, în agitația altor îndeletniciri, ca și cum acel loc nu era potrivit pentru a prelungi convorbirile de la Treno's; cel puțin, așa înțelegea Rodney, probabil; sau poate că, din cine știe ce pricină, nu voia ca în departament să se știe că eram prieteni. Fapt e că, de cum am început să ne vedem în afara biroului, am intuit că, deși împărțeau același fizic chinuit și aer rătăcit, de parcă abia se deșteptaseră și încă îi mai veghea pânza de păianjen a somnului, exista, totuși, o discrepanță fundamentală, deși pentru mine de nedefinit, între acel Rodney pe care îl cunoșteam eu și cel pe care îl știau colegii noștri de departament, dar ceea ce eu nu puteam intui sub nici o formă era faptul că discrepanța stătea chiar în esența personalității lui Rodney, era legată de un centru nevralgic pe care el îl ținea ascuns și la care pe atunci nimeni — într-un anume sens, nici chiar el — n-avea acces.

N-am memorat cu precizie serile de la Treno's, dar unele amintiri de acolo sunt nespus de vii. Îmi aduc aminte, de pildă, de atmosfera din bar, tot mai încărcată pe măsură ce noaptea înainta și localul se umplea cu studenți care citeau, scriau ori sporovăiau. Îmi aduc aminte de chipul tânăr, rotund și surâzător al unei chelnerițe care ne servea îndeobște și de o copie proastă a unui portret de Modigliani, atârnată pe un perete chiar în dreapta barului. Îmi aduc aminte de Rodney, netezindu-și din când în când părul ciufulit, lăsându-se incomod pe spătarul scaunului și întinzându-și spre șemineu picioarele care abia îi încăpeau sub masă. Îmi aduc aminte de muzica pe care o auzeam din difuzoare, foarte slabă, aproape un ecou

distorsionat al altei muzici, şi îmi aduc aminte că ea mă făcea să mă simt ca şi cum nu eram în barul unui oraş din Midwest, la sfârşitul anilor '80, ci într-un bar din Gerona (cu Led Zeppelin, ZZ Top, Frank Zappa), la sfârşitul anilor '70. Îmi aduc aminte foarte bine de un amănunt curios: ultimul cântec pe care îl puneau noapte de noapte, ca şi cum îi anunţau discret pe obişnuiţi că barul urma să se închidă, era *It's Alright, Ma (I'm Only Bleeding)*, un vechi cântec al lui Bob Dylan, care îl încânta pe Rodney, deoarece, aşa cum ZZ Top îmi dăruia din nou nefericirea fără orizont din adolescenţă, cântecul acela foarte trist îi restituia lui bucuria hippy a tinereţii, chiar dacă evoca vorbe dezamăgite, care latră precum gloanţele, şi cimitire pline ochi cu zei falşi şi oameni solitari, care plâng şi se tem, trăind într-un puţ şi ştiind că totul e minciună şi că au înţeles prea repede că nu merită să te străduieşti să pricepi, îi restituia acea bucurie poate pentru că are un vers pe care nici eu n-am ştiut să-l uit: „Cine nu-i ocupat să trăiască e ocupat să moară." Îmi aduc aminte şi de altele. Îmi aduc aminte că Rodney vorbea cu o stranie patimă de gheaţă, fumând fără încetare, gesticulând abundent, însufleţit de un soi de euforie permanentă, şi că, deşi niciodată (ori aproape niciodată) nu râdea, niciodată nu dădea impresia că vorbea întru totul serios. Îmi aduc aminte că niciodată (ori aproape niciodată) nu vorbeam despre universitate şi că, deşi Rodney nu vorbea niciodată (ori aproape niciodată) despre lucruri personale, niciodată (ori aproape niciodată) nu dădea impresia că vorbea şi despre altceva decât despre sine, şi sunt sigur că niciodată nu l-am auzit pomenind de Vietnam. În schimb, am făcut politică în numeroase ocazii; mai precis, Rodney a fost cel care a vorbit despre politică. Dar abia în toiul toamnei am înţeles că nu făceam mai des politică nu pentru că ea nu l-ar fi interesat pe Rodney, ci pentru că eu nu pricepeam absolut nimic din ea (şi cu atât mai puţin din

politica americană, care pentru Rodney era singura reală, ori cel puțin singura relevantă), lucru de care, ca să spun drept, nici nu părea să-i pese prea mult prietenului meu, care, ori de câte ori aborda acea chestiune, îmi făcea impresia că vorbea mai mult pentru sine ori pentru un interlocutor abstract decât pentru mine, s-ar fi spus că mânat din urmă de un soi de impuls furios de a se defula, de o vehemență plină de resentimente și fără speranță contra oamenilor politici din țara lui (pe care îi considera fără nici o excepție o ciurdă de mincinoși și escroci), contra marilor corporații economice, care dețineau adevărata putere politică, și contra mijloacelor de comunicare de masă, care, după el, popularizau nepedepsite minciunile oamenilor politici și ale corporațiilor.

Dar cel mai bine îmi aduc aminte că în serile de la Treno's vorbeam despre cărți. Firește, e posibil să exagerez, e posibil să nu fie adevărat, e posibil ca viitorul să altereze trecutul, faptele ulterioare să-mi distorsioneze memoria, iar la Treno's, Rodney și cu mine să nu fi vorbit doar despre cărți, dar eu îmi aduc aminte că vorbeam aproape numai despre ele; sunt, însă, într-adevăr sigur că am înțeles foarte curând că Rodney era prietenul cel mai cult pe care îl avusesem vreodată. Deși, din cine știe ce motiv, a mai durat o vreme până i-am mărturisit că voiam să fiu scriitor și că acolo, în Urbana, începusem să scriu un roman, încă de la început i-am vorbit despre prozatorii americani pe care îi citeam la vremea aceea: Saul Bellow, Philip Roth, Bernard Malamud, John Updike, Flannery O'Connor. Spre uimirea (dar și bucuria) mea, Rodney îi citise pe toți; să fie limpede, nu că el ar fi spus că-i citise, dar, din comentariile cu care îmi înfrâna ori alimenta entuziasmul kamikaze (mai des înfrâna decât alimenta), îmi dădeam seama că-i citise. Fără îndoială, pe Rodney l-am auzit menționând primul, în serile de la Treno's, scriitori pe care

mai apoi i-am asociat întotdeauna cu Urbana: Stanley Elkin, Donald Barthelme, Roberto Coover, John Hawkes, William Gaddis, Richard Brautigan, Harry Mathews. Am vorbit o dată şi despre Rodoreda, care, înainte de cursurile imposibile ţinute de Rota, era singurul autor catalan cunoscut de prietenul meu, ca şi despre anumiţi autori latino-americani pe care îi aprecia; cred că de numeroase ori Rodney a arătat ori s-a prefăcut că simţea interes pentru literatura spaniolă, deşi imediat mi-am dat seama că, spre deosebire de discipolii lui Borgheson, o cunoştea prea puţin şi o aprecia şi mai puţin. Ceea ce îi plăcea lui Rodney cu adevărat, ceea ce îl pasiona, era vechea literatură americană. Ignoranţa mea în acest domeniu era absolută, aşa că n-am înţeles imediat că, la fel ca în cazul oricărui bun cititor, în acest domeniu gusturile şi părerile lui Rodney erau saturate cu prejudecăţi; ce mai, erau lipsite de orice echivoc: îi adora pe Thoreau, Emerson, Hawthorne şi Twain, îl considera pe Trollope un escroc, pe Poe un autor minor, pe Melville un moralist de o solemnitate insuportabilă iar pe James un prozator artificial, snob şi supraestimat; îi respecta pe Faulkner şi Thomas Wolfe şi considera că în tot secolul nu existase un scriitor mai talentat decât Scott Fitzgerald, dar numai Hemingway, tocmai Hemingway, era obiectul devoţiunii lui necondiţionate. Necondiţionată, dar nu lipsită de simţ critic: l-am auzit de multe ori bătându-şi joc de greşelile, banalităţile, prostul gust şi limitele de care sufereau romanele lui Hemingway; dar, graţie unei fente neaşteptate a argumentaţiei, asemenea unei pase magice, în cele din urmă acele stângăcii deveneau întotdeauna, în ochii lui Rodney, condimentele indispensabile ale măreţiei sale. „Mulţi au scris romane mai bune ca ale lui Hemingway", mi-a spus întâia oară când am vorbit despre el, ca şi cum uitase opinia analfabetă pe care o emisesem de cum ne cunoscusem. „Dar nimeni n-a scris

povestiri mai bune ca ale lui şi nimeni nu poate scrie o pagină mai bună ca una de Hemingway. „În plus", a conchis, fără să zâmbească şi înainte ca eu să roşesc, „dacă eşti atent, e foarte util ca detector de idioţi: Hemingway nu place niciând idioţilor." Poate că eram idiot, dar nu i-am luat ultima frază ca pe o aluzie personală; nu m-am supărat, deşi aş fi putut-o face. Dar, indiferent dacă avea sau nu dreptate, cu timpul am ajuns să cred că, mai mult decât un scriitor admirat, Hemingway a fost pentru Rodney un simbol întunecat ori luminos, a cărui rază de acţiune nici măcar el n-o putea preciza întru totul.

Spuneam mai înainte că abia în toiul toamnei am înţeles că interesul lui Rodney pentru politică nu era pur şi simplu anecdotic, ci foarte serios, dar şi oarecum absurd ori, cel puţin (ca s-o spun într-un mod convenţional), prea puţin convenţional. În realitate, am început să intuiesc acest fapt abia într-o duminică de la începutul lui octombrie, când un coleg din departament, Rodrigo Ginés, m-a invitat la el la masă, împreună cu alţi colegi de-ai noştri, ca să vorbim despre numărul din *Linia Plurală* care urma să apară în semestrul următor. Ginés, care venise la Urbana odată cu mine şi avea să-mi fie în cele din urmă unul dintre cei mai buni prieteni de acolo, era chilian, scriitor, violoncelist; şi asistent de spaniolă. Cu mulţi ani în urmă, predase la Universidad Austral de Chile, dar, la căderea lui Salvador Allende, dictatura îl expulzase, obligându-l să-şi câştige existenţa cu ajutorul altor profesii, printre ele aceea de violoncelist în Orchestra Simfonică Naţională. Avea cam aceeaşi vârstă cu Rodney, o soţie şi doi copii la Santiago şi un aer melancolic de indian orfan, cu mustaţă şi ţăcălie, care nu-i trădau nici umorul negru şi sociabilitatea compulsivă, nici plăcerea vinului şi a delicateselor. În duminica aceea, pe lângă Felipe Vieri şi Frank Solaún, au venit acasă la el cei doi directori ai revistei, admiratori necondiţionaţi

ai lui Almodóvar, câțiva asistenți din departament, printre ei Laura Burns și o austriacă pe nume Gudrun, cu care ieșea pe atunci amfitrionul nostru. Am mâncat *pollo con mole*[1], gătit de Ginés, iar după masă am discutat în detaliu sumarul revistei. Am vorbit despre poeme, povestiri, articole, nevoia de noi colaboratori, și, ajunși la ei, eu am pomenit de Rodney, sugerând să-i cerem ceva pentru numărul viitor; eram gata să laud talentele intelectuale ale prietenului meu, dar am observat că toți mă priveau de parcă le anunțam proxima aterizare la Urbana a unei nave spațiale cu un echipaj de piticuți cu antene. Am tăcut; a urmat o liniște stânjenitoare. Atunci, de parcă ar fi descoperit în propriile-i mâini instrumentul care putea asigura succesul întâlnirii, Ginés a intervenit, povestind istoria. Nu mă pot pune chezaș că toate amănuntele-s adevărate; mă limitez s-o povestesc acum așa cum ne-a spus-o. Se pare că marți, chiar în săptămâna aceea, ducându-se la primul curs al zilei mai devreme ca de obicei, prietenul meu chilian zărise un Buick prăfuit, care oprise brusc în mijlocul lui Lincoln Avenue, lângă un stâlp de electricitate, chiar la intersecția cu Green Street. Ginés se gândise că mașina se stricase și continuase să înainteze spre intersecție, dar trebuise să admită că greșise, când, pe măsură ce se apropia, îl observase pe șofer coborând și, în loc să se uite la motor ori la starea cauciucurilor, deschizând portiera din spate: scosese o găleată, o bidinea și un afiș, pe care îl lipise pe stâlp. Șoferul avea un pansament pe ochiul drept, așa că imediat l-a identificat pe Rodney. Ginés ne-a povestit că

[1] Pui cu sos de chili, în spaniola mexicană. Sosurile mexicane sunt pregătite dintr-o varietate de peste o sută de ingrediente, printre care cacao sau ciocolată, ardei mici și iuți de toate soiurile, roșii, migdale, nuci, susan, stafide, usturoi, cuișoare, scorțișoară, pătrunjel, piper, ceapă etc.

până în ziua aceea nu schimbase nici o vorbă cu el, şi poate că de aceea şi rămăsese la câţiva metri de automobil, privind cum Rodney termina de lipit afişul, nelămurit şi intrigat, fără să ştie dacă să se apropie de el ori să meargă mai departe, pe Green, ca şi cum n-ar fi văzut nimic, şi tot mai şovăia, când, terminând de netezit afişul pe stâlp, Rodney se întorsese şi îl zărise. Lui Ginés nu-i mai rămăsese altceva decât să se apropie. Asta şi făcuse şi, cu toate că ştia că Rodney n-avea nici o problemă, întrebase dacă avea vreuna. Rodney îl privise cu ochiul lui cel bun, zâmbise pieziş şi îl asigurase că nu; apoi îi arătase afişul abia lipit pe stâlp. Cum aproape că nu înţelegea englezeşte, Ginés nu pricepuse ce scria acolo, dar Rodney îi spusese că Partidul Troţkist ori facţiunea lui, Ginés nu-şi aducea bine aminte, chema la grevă generală contra companiei General Electric.

— Împotriva companiei General Electric, a repetat Ginés, întrerupându-şi relatarea. A naibii treabă! Nici nu ştiam că încă mai există în ţara asta un Partid Troţkist!

Ginés a explicat că rămăsese privindu-l pe Rodney fără să ştie ce să zică, iar Rodney rămăsese uitându-se la el tot fără să ştie ce să zică. După câteva secunde cât eternitatea, în care, după cum ne-a povestit, îi venise, rând pe rând, să râdă şi să plângă, şi în vreme ce tăcerea se dilata, iar el aştepta ca Rodney să spună ceva ori să găsească ceva de spus, prin minte îi trecuse, fapt incredibil, chipul generalului Pinochet, nemişcat şi cu privirea invizibilă din spatele nelipsiţilor lui ochelari de soare, stând într-o lojă la Teatrul Şcolii Militare din Santiago, pe când el şi colegii din Orchestra Simfonică interpretau *Adagio y allegro* de Saint-Saëns ori *Rondo capriccioso* de Dvořák, oricare din piese, dar nicidecum alta, şi, aproape fără să şi-o fi propus, încercase să-şi închipuie ce-ar fi gândit ori i-ar fi spus lui Rodney într-o asemenea situaţie generalul Pinochet, s-a gândit la bugetul statului chilian, administrat de Pinochet, dar şi, cu o

satisfacție pe care încă nu izbutea s-o priceapă în totalitate, că, față de președintele companiei General Electric, Pinochet era ca maistrul unei fabrici de azbest, ai cărei muncitori nu-i depășeau numeric pe membrii pe care îi avea, pe tot teritoriul țării, Partidul Troțkist (ori facțiunea acestuia) din care făcea parte ori pe care o sprijinea Rodney. În cele din urmă, acesta a rupt vraja. „Uite ce-i", a zis, „eu am terminat. Vrei să te duc la facultate?"

— Asta a fost tot, a conchis cu accentul lui chilian Ginés, dând pe gât paharul de vin și deschizând larg ochii și brațele, pentru a-și arăta uimirea. M-a dus la facultate, iar acolo ne-am despărțit. Dar toată ziua am avut în trup o senzație foarte ciudată, ca și cum de dimineață m-aș fi strecurat din greșeală și fără voia mea într-o piesă de teatru dadá, ca protagonist.

Cunoscându-l pe Ginés așa cum am ajuns cu timpul să-l cunosc, sunt sigur că n-a povestit întâmplarea pentru ca Rodney să nu colaboreze la revistă, dar nici atunci, nici la vreo altă întrunire a *Liniei Plurale* nu s-a mai pomenit de el. În rest, aș spune că, atunci când mă aflam împreună cu Rodney, și pe mine m-a încercat de multe ori bănuiala că jucam din greșeală într-o dramă sau o farsă (uneori o farsă zbuciumată ori chiar sinistră), ce nu ținea de nici o estetică și nici un gen cunoscute, nu însemna nimic, dar era foarte intim legată de mine, ca și cum ar fi fost scrisă dinadins pentru mine. Alteori, simțeam contrariul: că nu eu, ci Rodney juca o piesă de teatru al cărei sens adevărat — ce făgăduia uneori să dezvăluie zone ale personalității amicului meu în care analiza la care îl supuneam aproape involuntar în cursul discuțiilor de la Treno's nu putea ajunge — îl cultivam și pe care eram gata să-l prind, dar la sfârșit îmi scăpa din mâini ca apa, de parcă fața străvezie a lui Rodney nu ascundea decât un fond și el străveziu. Nu pot să nu menționez aici întâmplarea petrecută la puțin timp după

ce ne împrietenisem, căci anumite fapte aflate mult mai târziu capătă o rezonanță ambiguă, dar elocventă.

Vinerea după-amiază, mă duceam uneori să înot în piscina acoperită a universității, la vreo douăzeci de minute de locuința mea. Înotam o oră, o oră și jumătate, adesea chiar două, intram apoi la saună, făceam un duș și mă întorceam acasă epuizat și fericit, cu senzația că scăpasem de toate acumulările superflue din săptămână. Într-o asemenea vineri, l-am întâlnit pe Rodney chiar la ieșirea de la piscină. Era de partea cealaltă a străzii, așezat pe o bancă din piatră, în fața unei pajiști mari, cu gazon și fără copaci, de care îl separa un gard din sârmă împletită, cu brațele încrucișate, parcă aspirând, leneș, ultimele raze de soare din amurg. M-am mirat și m-am bucurat să-l văd acolo: m-am mirat, deoarece știam că Rodney n-avea cursuri vinerea după-amiază, dar și că prietenul meu nu rămânea în Urbana decât timpul strict necesar și, cu excepția zilelor când tăifăsuiam la Treno's, se întorcea la Rantoul de cum își încheia obligațiile academice; m-am bucurat, deoarece nimic nu-ți dorești mai mult după ce faci sport decât să bei o bere, să fumezi o țigară și să stai nițel la palavre. Dar, tot apropiindu-mă de Rodney și trecând de gardul viu care nu-mi îngăduise să văd întreaga pajiște, am observat că prietenul meu nu stătea doar la soare, ci privea un grup de copii care se jucau în fața lui. Erau patru, de opt, nouă ani, poate zece, purtau blugi, tricouri și șepcuțe și se jucau aruncând și prinzând un disc de plastic, care zbura de la unul la altul, planând și rotindu-se ca un mic OZN; mi-am închipuit că părinții lor nu erau prea departe și din locul unde fusesem, pe celălalt trotuar, nu-i putusem distinge. Dar, când să trec strada, ca să-l salut pe Rodney, m-am oprit. Nu știu sigur de ce, dar cred că observasem ceva ciudat la prietenul meu, ceva ce mi se păruse descurajator ori poate amenințător, rigiditatea ca de gheață a ținutei, tensiunea dureroasă,

aproape insuportabilă în care stătea aşezat şi privea la jocul copiilor. Eram la vreo douăzeci ori treizeci de metri de el, aşa că nu-i zăream limpede faţa, ori i-o vedeam doar din profil. Nemişcat, îmi aduc aminte că mi-am zis: are atâta poftă de râs, că nu poate să râdă. După aceea, mi-am spus: nu, plânge şi are să mai plângă, n-are să se oprească din plâns, dacă se va mai opri vreodată, până nu dispar copiii de-aici. Apoi mi-am zis: nu, îi e frică, o frică tăioasă ca o lamă de ras, o teamă care spintecă, sângerează, răneşte şi pe care eu n-o pot pricepe. Apoi m-am gândit: nu, e nebun, complet nebun, atât de nebun, că-i în stare să ne păcălească şi să se prefacă zdravăn. Încă mai gândeam aşa, când unul dintre copii a aruncat cu prea multă putere discul, care a zburat peste gard şi a căzut lin la câţiva metri de Rodney. Prietenul meu nu s-a clintit, ca şi cum nu l-ar fi observat (ceea ce, firește, era cu neputinţă), copilul s-a apropiat de gard, i l-a arătat şi i-a zis ceva lui Rodney, care s-a ridicat în cele din urmă de pe bancă, a luat discul şi, în loc să-l înapoieze copiilor, a venit lângă gard şi s-a lăsat pe vine, ca să fie la înălţimea băiatului, care, după ce a şovăit, s-a apropiat de el. Acum stăteau faţă în faţă, privindu-se prin romburile gardului de sârmă; sau, mai bine zis, Rodney se uita la copil, iar copilul privea când la Rodney, când în pământ. Un minut sau două, în cursul cărora ceilalţi băieţi au rămas la distanţă, atenţi la tovarăşul lor, dar fără să se hotărască dacă să vină sau nu lângă el, Rodney şi copilul au vorbit între ei; sau, mai bine zis: a vorbit doar Rodney. Copilul făcea altceva: consimţea, zâmbea, scutura din cap, consimţea iar; la un moment dat, după ce l-a privit pe Rodney drept în ochi, băiatul şi-a schimbat atitudinea: s-a arătat neîncrezător, speriat ori chiar (pentru o clipă trecătoare) a căzut pradă panicii, părea că voia să se îndepărteze de gard, dar Rodney l-a reţinut, apucându-l de încheietura mâinii şi spunându-i ceva care, fără nici o îndoială, spera să

fie liniştitor; atunci, copilul a început să se zbată, şi am avut impresia că era gata să strige ori să izbucnească în plâns; dar Rodney nu l-a lăsat, a continuat să-i spună ceva confidenţial şi aproape presant, vehement, şi într-o secundă mi s-a făcut teamă, mi-am zis că se putea întâmpla ceva, nu ştiam bine ce, m-am întrebat dacă nu cumva trebuia să intervin, să strig şi să-i cer lui Rodney să-i dea drumul copilului şi să-l lase să plece. În secunda care a urmat, m-am calmat: copilul a părut să se liniştească brusc, a consimţit din nou, a zâmbit iar, mai întâi sfios şi apoi deschis, şi atunci Rodney i-a dat drumul, iar puştiul a zis câteva vorbe una după alta, pe care nu le-am înţeles, deşi îi vedeam gura şi am încercat să i le citesc pe buze. Imediat, Rodney s-a ridicat în picioare fără grabă şi a aruncat peste gard discul, care a căzut, planând, departe de unde aşteptau prietenii băiatului care, spre surpriza mea, nu s-a întors imediat la ei, ci a mai stat o vreme în faţa gardului, nehotărât, vorbind liniştit cu Rodney, îndepărtându-se de el abia după ce prietenii i-au strigat de mai multe ori că trebuiau să plece. Rodney a privit cum copiii porneau în goană pe iarbă şi, în loc să le întoarcă spatele şi să plece, s-a aşezat din nou pe bancă, tot picior peste picior, şi-a încrucişat din nou braţele şi a rămas nemişcat în faţa amurgului, iar eu n-am îndrăznit să mă apropii de el, să mă prefac că nu văzusem nimic şi să-i propun o bere şi câteva taclale, nu numai pentru că nu înţelesesem scena şi mă simţeam stingherit şi tulburat, ci şi pentru că brusc am fost sigur că prietenul meu voia atunci mai mult ca orice să fie singur, că multă vreme n-avea să se mişte de pe bancă, lăsând lumina să fugă, noaptea să cadă, zorii să vină, nefăcând altceva decât să plângă ori să râdă în tăcere, nimic altceva decât să privească pajiştea şi gazonul ca pe un enorm hangar pustiu pe care treptat se înstăpânea întunericul şi în care el vedea, probabil, dansând (dar asta nici n-am aflat-o, nici nu

mi-am închipuit-o decât mult mai târziu) umbre indescifrabile, care n-aveau decât pentru el un sens, fie chiar şi unul înspăimântător.

Aşa era felul lui Rodney. Ori cel puţin aşa era Rodney la Urbana, în urmă cu şaptesprezece ani, în lunile cât i-am fost prieten. Aşa şi în alte feluri mult mai iritante şi deconcertante. Ori, cel puţin, mult mai iritante şi deconcertante pentru mine. Îmi aduc aminte, de pildă, ziua când i-am zis că voiam să fiu scriitor. Ca şi prietenilor de la *Linia Pluralã*, în ale cărei pagini n-am publicat decât recenzii şi articole, până atunci nu-i mărturisisem aşa ceva lui Rodney, din laşitate ori pudoare (sau un amestec din amândouă), dar, până în acea după-amiază de sfârşit de noiembrie, tot timpul liber pe care mi-l lăsaseră cursurile în peste o lună şi jumătate lucrasem la un roman, pe care, de altfel, nici nu l-am terminat, aşa că mă simţeam, probabil, mai puţin nesigur ca de obicei şi, la un moment dat, i-am zis că scriam un roman. Îmi făceam iluzii, de parcă îi dezvăluisem un mare secret, dar, în ciuda aşteptărilor mele, Rodney n-a reacţionat bucurându-se ori cerând amănunte; din contră: pentru o clipă, chipul a părut să i se întunece şi, cu un aer plictisit ori decepţionat, a întors privirea spre fereastra de la Treno's, la ora aceea pătată de luminile nopţii; câteva secunde mai târziu, şi-a recăpătat aerul obişnuit, vesel şi somnoros, şi m-a privit cu curiozitate, dar n-a zis nimic. Tăcerea lui m-a umplut de ruşine, m-a făcut să mă simt ridicol; imediat, ruşinea s-a prefăcut în ranchiună. Ca să ies din încurcătură, l-am întrebat dacă nu se mira, dar Rodney a răspuns:

— Nu. De ce să mă mir?

— Păi, nu toată lumea scrie romane, am zis.

Rodney a surâs.

— E adevărat, a răspuns. Nici măcar tu.

— Ce vrei să zici? am întrebat.

— Că tu nu scrii romane, doar încerci să scrii, ceea ce-i altă treabă. E mai bine să nu te înşeli. În plus, a adăugat, neîncercând să îndulcească asprimea comentariului anterior, nici un om normal nu citeşte atâtea romane ca tine dacă n-o face pentru a scrie romane până la urmă.

— Tu n-ai scris nici unul, am obiectat.

— Eu nu-s un om normal, a replicat.

Am vrut să-l întreb de ce nu era un om normal, dar n-am putut, căci a schimbat la iuţeală vorba.

Această discuţie neterminată mi-a lăsat un gust atât de amar şi de neplăcut, că am întrerupt întâlnirile de la Treno's cu scuza falsă că eram depăşit de muncă, dar în săptămâna următoare am vorbit iar despre roman şi ne-am împăcat, ori mai curând întâi ne-am împăcat şi apoi am vorbit iar despre roman. Nu la Treno's, nici în birou, ci după petrecerea dată de chinezul Wong la el acasă. Iată ce s-a întâmplat. Într-o zi, chiar la sfârşitul cursului de catalană, Wong a cerut cuvântul cu oarecare solemnitate şi a explicat că, pentru sfârşitul semestrului de la şcoala dramatică, trebuia să monteze o dramă într-un act; cu ceremonioasă modestie, ne-a asigurat că pentru el va fi o onoare ca noi să asistăm la repetiţia generală a piesei, care urma să aibă loc la el acasă în acea vineri seara, şi să-i spunem cum ni se părea. Fireşte, eu n-aveam nici cea mai mică intenţie să mă duc, dar, întorcându-mă în acea vineri după-amiază de la piscină şi având în faţă un sfârşit de săptămână imens şi pustiu, m-am gândit, probabil, că orice scuză era bună ca să nu lucrez, şi m-am dus acasă la Wong. Acesta m-a primit cu mari demonstraţii de recunoştinţă şi uimire şi m-a condus smerit într-o mansardă în capătul căreia se deschidea un spaţiu ocupat doar de o masă şi două scaune; în faţa lor, erau deja aşezaţi pe jos câţiva spectatori, printre care şi americanul cu aer sinistru de la cursul de literatură catalană. Uşor ruşinat, de parcă fusesem prins cu ocaua mică,

l-am salutat, apoi m-am așezat alături de el și am stat de vorbă până ce Wong, considerând că n-avea să mai vină nici un alt invitat, a dat semnalul începerii reprezentației. Am asistat la o piesă de Harold Pinter intitulată *Trădare* și interpretată de studenți din școală; nu-mi aduc aminte intriga, dar știu că avea doar patru personaje și cronologia inversată (începea cu finalul și se încheia cu începutul) și că se petrecea în decursul mai multor ani, în locuri diferite, inclusiv o odaie de hotel venețian. Se jucase mare parte din piesă când a sunat soneria casei. Reprezentația nu s-a întrerupt; Wong s-a ridicat în liniște, s-a dus să deschidă ușa și s-a întors imediat cu Rodney, care, lăsându-se mult în jos, ca să nu dea cu capul de tavanul înclinat, a venit și s-a așezat lângă mine.

— Ce cauți aici? l-am întrebat în șoaptă.

— Dar tu? a răspuns, făcându-mi cu ochiul.

La sfârșitul spectacolului, am aplaudat cu entuziasm; după ce a urcat pe scenă, ca să salute publicul alături de actorii săi, cu un șir de reverențe pregătite special pentru acea ocazie, Wong a anunțat că la parter ne așteptau răcoritoare. Rodney și cu mine am coborât scările mansardei împreună cu americanul cu aer sinistru, care elogia montarea lui Wong, comparând-o cu alta pe care o văzuse cu ani în urmă la Chicago. În salon, masa acoperită cu hârtie era plină cu sendvișuri, gustări și sticle de un litru; în jurul ei se strânseseră, lacomi, invitații, care se puseseră pe băut și mâncat, fără să mai aștepte ca gazda și actorii să ni se alăture. Urmându-le exemplul, mi-am turnat un pahar cu bere; urmându-mi exemplul, Rodney și-a turnat un pahar cu coca-cola și a început să mănânce un sendviș. Cumpătat ori fără apetit, americanul sinistru conversa, ținându-și trabucul în mână, cu o tânără foarte slabă, foarte înaltă, al cărei aer de studentă lumpen se potrivea perfect cu aerul lui punk. Rodney a profitat de absența acestuia.

— Cum ți s-a părut? m-a iscodit.

— Piesa?

A încuviințat, continuând să mestece. Am dat din umeri.

— Bună, am zis. Destul de bună.

Rodney mi-a cerut o explicație din priviri.

— Mă rog, am recunoscut. Adevărul e că nu-s sigur că am priceput tot.

— În schimb, eu sunt sigur că n-am priceput nimic, a replicat Rodney după ce a scos un mormăit și și-a clătit gura cu o înghițitură de coca-cola. Dar mă tem că de asta nu-i vinovat Wong, ci Pinter. Nu-mi mai aduc aminte unde am citit cum și-a descoperit metoda de a scrie. Tipul era cu nevastă-sa și i-a zis: „Iubito, am scris câteva scene destul de bune, dar n-au nici în clin, nici în mânecă una cu alta. Ce să fac?" Iar femeia i-a răspuns: „Nu-ți face griji; lipește-le pe toate una de alta, că au ei, criticii, grijă să spună ce înseamnă." Chestia a mers: dovadă că nu există nici măcar un rând scris de Pinter pe care criticii să nu-l înțeleagă la perfecție.

Am râs, dar n-am făcut nici un comentariu la comentariul lui Rodney, fiindcă tocmai în clipa aceea și-au făcut apariția în salon Wong și actorii. A existat o tentativă de aplauze, dar fără succes, apoi m-am apropiat de Wong, ca să-l felicit. Am vorbit un timp despre piesă; apoi mi i-a prezentat pe actori, unul după altul, și la urmă pe prietenul catalan, un student la informatică blond, fudul și bucălat, care, în pofida dovezilor de afecțiune cu care îl copleșea Wong, mi-a dat impresia că făcea tot posibilul ca să ascundă în fața mea legătura lor. Rodney nu s-a apropiat de noi; nu l-a salutat pe Wong; nici n-a vorbit cu nimeni. Stătea rezemat de cadrul ușii de la bucătărie, neclintit, cu o jumătate de zâmbet pe buze și băutura într-o mână, de parcă asista la alt spectacol. Am continuat să-l urmăresc pe furiș, evitând să-i întâlnesc privirile: era acolo, singur și parcă

invizibil pentru toți, în toiul unei petreceri zgomotoase. Nu părea să fie deranjat; din contră, părea să se bucure cu adevărat de muzica, râsul și conversația care fierbeau în jurul lui și să-și ia inima în dinți pentru a ieși din izolarea-i autoimpusă și a se alătura oricăruia dintre grupurile ce se făceau și desfăceau în fiece clipă, dar părea, mai ales (așa mi s-a năzărit, uitându-mă cum privea perechea ce improviza pași de dans într-un capăt mai gol al salonului), un copil pierdut printre adulți, un adult pierdut printre copii, ori un animal pierdut într-o turmă de altă specie decât a lui. Nu l-am mai spionat și am început să trăncănesc cu una dintre actrițe, o tânără blondă, pistruiată și destul de frumoasă, care îmi spunea ce greu era să-l joci pe Pinter; eu i-am vorbit despre cât de greu era să-l înțelegi pe Pinter, despre metoda lui de a scrie, despre soția și criticii lui Pinter; fata mă privea foarte concentrată, incapabilă să hotărască dacă trebuia să se simtă supărată, măgulită ori să izbucnească în râs. Când l-am căutat iar pe Rodney cu privirea, nu l-am găsit; l-am căutat prin tot salonul: nimic. M-am dus la Wong și l-am întrebat dacă îl zărise.

— Tocmai a plecat, mi-a răspuns, arătând ușa cu un gest ofensat. Fără să-mi spună nimic despre montare. Fără să-și ia la revedere. Hotărât lucru, tipul ăsta e nebun de legat, dacă nu-i o jigodie.

M-am dus la o fereastră care dădea în stradă și l-am văzut. Stătea în picioare pe treptele arcadei, înalt, voluminos, neajutorat și șovăielnic, iar profilul de pasăre de pradă abia dacă i se întrezărea în lumina cenușie a felinarelor; își ridica reverele jachetei mari de piele și-și potrivea căciula de blană, privind, foarte liniștit, la bezna nopții și la fulgii mari de nea care îi cădeau în față, acoperind cu o lumină mată grădina și carosabilul. O clipă, mi-am amintit cum stătea pe bancă și privea la copiii care se jucau cu discul de plastic, și mi-am zis că plângea, dar în clipa următoare

mi-am zis că, în realitate, doar privea ciudat în noapte, de parcă vedea în ea ceea ce eu nu puteam întrezări, ca şi cum zărise o gânganie uriaşă ori o oglindă deformatoare, dar apoi mi-am zis că nu, că în realitate privea noaptea ca şi cum mergea printr-un defileu, pe lângă un hău foarte negru, şi nimeni nu mai era atât de ameţit şi de speriat ca el, iar brusc, în timp ce-mi spuneam toate astea, am simţit că toate resentimentele mele contra lui din acea săptămână mi se evaporaseră, poate pentru că mi se păruse că ghiceam de ce nu venea niciodată la întrunirile şi petrecerile de la facultate şi de ce, în schimb, asistase la aceea.

Mi-am luat paltonul, i-am spus în graba mare la revedere lui Wong şi m-am dus după Rodney. L-am ajuns din urmă când îşi descuia portiera maşinii; n-a părut să se bucure prea mult la vederea mea. L-am întrebat unde se ducea; mi-a zis că acasă. M-am gândit la Wong şi i-am spus:

— Puteai, totuşi, să-ţi iei rămas-bun, nu?

N-a spus nimic; a arătat spre maşină şi m-a întrebat:

— Vrei să te duc?

I-am răspuns că locuiam la doar cincisprezece minute de mers pe jos şi că preferam să nu merg cu maşina; dar poate că voia să mă însoţească un pic. Rodney a dat din umeri, a încuiat portiera maşinii şi a pornit la drum cu mine, la început fără să spună nimic, apoi vorbind cu bruscă însufleţire, dar nu-mi mai amintesc despre ce. Îmi aduc, în schimb, aminte că mergeam pe Race şi, în dreptul lui Silver Creek — o moară veche, din cărămidă, transformată într-un restaurant şic — Rodney s-a oprit, gâfâind, după o lungă tăcere.

— Care-i treaba? a întrebat pe neaşteptate.

Am ştiut imediat la ce se referea. M-am uitat la el: căciula de blană şi reverul ridicat al jachetei aproape că-i ascundeau chipul; în ochi n-avea nici urmă de lacrimi, dar mi s-a părut că zâmbea.

— Care-i treaba cu ce? l-am iscodit.

— Cu romanul, a răspuns.

— Ah, cu el, am zis suficient şi neglijent, ca şi cum nu din pricina inexplicabilei lui indiferenţe faţă de acesta aş fi renunţat eu la întâlnirile noastre de la Treno's. Păi, în realitate, încă nu-s foarte sigur...

— Îmi place, m-a întrerupt Rodney.

— Ce-ţi place? l-am întrebat, mirat.

— Că încă nu ştii care-i treaba cu romanul, a zis. Dacă ştii dinainte, e de rău: spui doar ce ştii, mă rog, ce ştim toţi. În schimb, dacă nu ştii ce vrei să zici, dar eşti atât de nebun, disperat ori cu suficient curaj ca să continui să scrii, poate ajungi să spui ceva ce nici măcar tu nu ştii că ştiai şi ce doar tu poţi ajunge să ştii, iar asta poate prezenta ceva interes.

Ca de obicei, habar n-aveam dacă Rodney vorbea serios ori glumea, dar de data asta nici măcar nu-i pricepeam vreo vorbă. Probabil că Rodney şi-a dat seama, fiindcă, reluându-şi mersul, a conchis:

— Vreau să spun: cine ştie mereu unde merge n-ajunge nicăieri, şi nu ştii ce-ai vrut să zici decât după ce-ai zis.

În noaptea aceea, ne-am despărţit în dreptul Cafenelei Courier, foarte aproape de casa mea, iar în săptămâna următoare ne-am reluat întâlnirile de la Treno's. De atunci, am început să vorbim des despre roman; de fapt, şi cu toate că sigur mai vorbeam şi despre altele, el e aproape singurul lucru de care îmi amintesc că vorbeam. Discuţiile noastre erau nitel speciale, adeseori năucitoare, într-un anume sens mereu stimulatoare, dar numai într-unul. Pe Rodney, de pildă, nu-l interesa subiectul cărţii, care pe mine, în schimb, mă interesa cel mai mult, ci prin cine evolua intriga. „Poveştile nu există", mi-a zis odată. „Dar există cel ce le istoriseşte. Dacă ştii cine-i, povestea există; dacă nu, povestea nu există." „Atunci, eu o am deja pe a mea", i-am răspuns. Şi i-am explicat că singurul lucru care îmi era limpede în

roman era tocmai identitatea naratorului: un tip aidoma mie, situat în circumstanțe identice cu ale mele. „Deci, tu ești naratorul?" a presupus Rodney. „Nici vorbă", am răspuns, mulțumit că acum îl amețeam eu pe el. „Seamănă perfect cu mine, dar nu-s eu." Stânjenit de obiectivismul lui Flaubert și Eliot, am argumentat că naratorul din roman nu putea fi identic cu mine, căci astfel aș fi fost obligat să vorbesc despre mine, ceea ce nu era doar exhibiționism și lipsă de pudoare, ci și o eroare literară, căci literatura autentică nu dezvăluia niciodată personalitatea autorului, ci o ascundea. „E adevărat", a convenit Rodney. „Dar a vorbi mult despre tine e cea mai bună cale de a te ascunde." Nici pe Rodney nu părea să-l intereseze prea mult ceea ce povesteam ori voiam să povestesc în carte; în schimb, îl interesa ce nu aveam să istorisesc. „Într-un roman, ceea ce nu se spune e întotdeauna mai relevant decât ceea ce se spune", mi-a zis odată. „Vreau să spun că tăcerile sunt mai elocvente ca vorbele, și că întreaga artă a naratorului constă în a ști să tacă la timp: cea mai bună cale de a istorisi o poveste e, în fond, să n-o istorisești." Îl ascultam, subjugat, de parcă Rodney era alchimist, iar fiece frază pe care o pronunța constituia ingredientul necesar unui elixir infailibil, dar e probabil ca acele discuții despre viitorul meu roman ratat — care pe termen lung aveau să fie decisive pentru mine și care, fără ca nici unul din noi s-o fi putut prevedea, urmau să fie, practic, și ultimele dintre Rodney și mine — să mă fi zăpăcit pe termen scurt, deoarece adevărul e că schimbam săptămânal direcția cărții. Am mai spus că pe atunci eram foarte tânăr, n-aveam nici experiență, nici discernământ, atât de valoroase în viață și în literatură, iar acest fapt explică de ce în discuțiile despre literatură am dat o atenție nemăsurată observațiilor anodine făcute de Rodney și abia dacă m-am oprit la altele care, mai târziu sau mai devreme — mai devreme, nu mai târziu — aveau să-mi fie

utile; poate greşesc, dar tind să cred că, deşi paradoxal (sau tocmai de aceea), ceea ce mi-a îngăduit să supravieţuiesc fără suferinţe ireparabile avalanşei de luciditate, adeseori delirantă, a lui Rodney a fost tocmai incapacitatea de a discerne între esenţial şi superfluu, între raţional şi absurd.

În fine, într-o dimineaţă de la începutul lui decembrie, i-am dat lui Rodney primele pagini din roman, dar a doua zi, când am ajuns la birou şi l-am întrebat dacă le citise, m-a amânat, zicându-mi că vom vorbi despre ele la Treno's, după cursul lui Rota. Eram nerăbdător să-i aflu părerea, dar în acea după-amiază cursul a fost atât de obositor, că, ajungând la Treno's, nerăbdarea mi se stinsese ori uitasem de roman, şi nu voiam decât să beau o bere şi să uit de Rota şi de americanul sinistru, care mă torturaseră, într-o oră fără sfârşit, obligându-mă să traduc din catalană în engleză şi din engleză în catalană o discuţie înspăimântătoare despre similitudinile dintre un poem de J.V. Foix[1] şi unul de Arnaut Daniel[2]. Aşa că mi s-a părut normal, când, după a doua bere şi fără vreun anunţ prealabil, Rodney m-a întrebat dacă eram sigur că voiam să fiu scriitor, să-i răspund:

---

[1] Scriitorul spaniol de limbă catalană Josep Vicenç Foix (1894–1987) a împărtăşit experienţele estetice avangardiste care au definit evoluţia poeziei catalane în secolul XX. A publicat eseuri şi note critice importante, a tradus poeme de Éluard şi Reverdy, a scris poeme şi povestiri suprarealiste. A fost unul dintre maeştrii cei mai respectaţi ai avangardei catalane interbelice. Principalele sale titluri au fost: *Solo y doliente* (Singur şi îndurerat, 1936, publicat în 1947); *Las irreales omegas* (Omega ireale, 1949), *Donde he dejado las llaves* (Unde am lăsat cheile, 1953) şi *Guarda estos libros en el cajón de abajo* (Pune aceste cărţi în sertarul de jos, 1964).

[2] Trubadurul provensal Arnaut Daniel (jumătatea secolului XII–după 1200) s-a bucurat de un mare prestigiu la sfârşitul Evului Mediu: a fost elogiat şi imitat de Dante, Petrarca şi catalanul Ausias March. Se păstrează doar 17 compoziţii ale sale, ilustrative pentru lirica ermetică a trubadurilor (*trobar ric*), şi i se atribuie inventarea sextinei.

— Orice altceva, numai traducător nu. Am râs, ori cel puțin eu am făcut-o, dar, hohotind, mi-am amintit de o altă discuție, cea neterminată, despre primele pagini ale romanului meu, și, ca o prelungire nepăsătoare a glumei dinainte, am întrebat: Așa de proaste ți s-au părut paginile pe care ți le-am dat?

— Proaste nu, a răspuns Rodney. Îngrozitoare.

Comentariul a fost ca un picior în stomac. Am reacționat pe loc: am încercat să-i spun că acele pagini nu erau decât o ciornă, am încercat să apăr structura romanului pe care ele îl anunțau; în van: Rodney le-a scos din buzunar, le-a desfăcut și a început să le facă praf conținutul. O făcea fără patimă, ca un medic legist la autopsie, ceea ce mă durea și mai tare; dar cel mai mult mă durea faptul că în sinea mea știam că prietenul meu avea dreptate. Lovit și furios, cu toată pica acumulată în timp ce Rodney vorbea, l-am întrebat dacă, după el, ar fi trebuit să mă las de scris.

— N-am spus asta, m-a corectat, imperturbabil. Ce trebuie ori nu trebuie să faci e treaba ta. Nu există scriitor care să nu fi început prin a scrie gunoaie ca astea ori și mai rele, căci, pentru a fi un scriitor onorabil, nici măcar nu-i nevoie de talent, ci doar de un pic de perseverență. În plus, talentul nu-l ai, ci ți-l formezi.

— Atunci de ce mă întrebi dacă-s sigur că vreau să fiu scriitor? l-am iscodit.

— Pentru că ai putea ajunge până la urmă.

— Și care-i problema?

— Păi, că meseria asta-i tare nașpa.

— Nu mai rea ca aia de traducător, presupun. Ca să nu mai vorbim de aceea de miner.

— Nu fi chiar atât de convins, a zis, nesigur. Nu știu, poate că ar trebui să fie scriitor numai cine nu poate fi altceva.

Am râs, imitând râsul feroce al unui kamikaze, parcă răzbunându-mă.

— Haida-de, Rodney: poate că acum se va vădi că eşti un biet romantic. Un sentimental. Ori un laş. Mie nu mi-e frică deloc de un eşec.

— Desigur, a zis. Fiindcă habar n-ai ce-i aia. Dar cine a vorbit de un eşec? Eu vorbeam de succes.

— Gata, am zis. Acum pricep. Catastrofa succesului. Asta era. Dar asta nu-i o idee, bătrâne, ci un loc comun.

— Poate că da, a spus şi, parcă râzându-şi de mine ori certându-mă, dar nevoind ca eu să bănuiesc nici una, nici alta, a adăugat: Dar ideile nu devin locuri comune fiindcă-s false, ci fiindcă-s adevărate, ori pentru că înglobează cel puţin o parte substanţială de adevăr. Când te plictiseşti de adevăr şi începi să spui chestii originale, ca să faci pe interesantul, nu spui până la urmă decât prostii. În cel mai bun caz, prostii originale şi chiar interesante, dar tot prostii.

N-am ştiut ce să-i răspund şi am mai luat o înghiţitură de bere. Observând că sarcasmul îmi uşura ocara decepţiei, am spus:

— Mă rog, cel puţin după tot ce ai citit, recunoaşte că-s vaccinat contra succesului.

— Nici de asta să nu fii sigur, a replicat Rodney. Poate că nimeni nu-i vaccinat contra succesului; poate că ajunge să fii destul de rezistent la eşec ca să te lovească succesul. Şi atunci nu mai există scăpare. S-a sfârşit. *Finito. Kaputt.* Uită-te la Scott şi Hemingway: amândoi erau îndrăgostiţi de succes, şi pe amândoi i-a ucis, şi cu mult înainte de a fi îngropaţi. Mai ales pe bietul Scott, care era cel mai slab şi mai talentat, şi tocmai de aceea dezastrul l-a şi lovit mai înainte, aşa că n-a avut vreme să-şi dea seama că succesul e letal, o ruşine, un dezastru fără paliative, o umilinţă definitivă. Îi plăcea atât de mult, încât, când a ajuns să-l aibă, nici măcar nu şi-a dat seama că, deşi se înşela cu proteste

orgolioase şi demonstraţii cinice, în realitate nu făcuse decât să-l caute, iar acum, că îl ţinea în mâini, nu-i mai servea la nimic, nu putea să facă nimic cu el, doar să-l lase să-l corupă. Şi l-a corupt. L-a corupt până la sfârşit. Ştii ce spunea Oscar Wilde: „În viaţă există două tragedii. Una, să nu obţii ce doreşti. Alta, să obţii." Rodney a râs; eu nu. În fine, vreau să spun că nimeni nu moare de eşec, dar e cu neputinţă să-i supravieţuieşti cu demnitate succesului. Asta n-o zice nimeni, nici măcar Oscar Wilde, fiindcă-i evident ori fiindcă e foarte ruşinos s-o spui, dar aşa e. Deci, dacă stărui să fii scriitor, amână cât poţi mai mult succesul.

Ascultându-l pe Rodney, mi-am amintit inevitabil de prietenul meu Marcos, de visurile noastre de succes, de capodoperele cu care intenţionam să ne luăm revanşa asupra lumii; mi-am amintit, mai ales, că, odată, cu câţiva ani în urmă, Marcos îmi povestise că un coleg nesuferit de la Facultatea de Belle Arte îi spusese că eşecul e condiţia ideală a artistului, iar el îi răspunsese cu fraza unui scriitor francez, poate Jules Renard: „Da, ştiu. Toţi oamenii mari au fost mai întâi ignoraţi; dar eu nu-s mare, aşa că prefer să am succes imediat." M-am gândit şi că Rodney vorbea de parcă ştia ce erau succesul şi eşecul, când, în fapt, nu-l cunoştea nici pe unul, nici pe celălalt (sau nu le cunoştea decât din cărţi şi nici mai mult decât mine, care abia dacă le cunoşteam) şi că, în realitate, acelea erau vorbe de perdant îmbuibat cu ipocrita şi greţoasa mitologie a eşecului ce guverna o ţară obsedată de succes până la isterie. Am fost gata şi să-i spun tot ce gândisem, dar am tăcut. Totuşi, după aceea, am început să râd de lamentările nemăsurate ale lui Rodney.

— Dai greş, fiindcă dai greş, şi ai succes, fiindcă ai succes, am replicat. Grozavă panoramă.

Prietenul meu nici măcar n-a zâmbit.

— O meserie tare naşpa, a zis. Dar nu de aceea. Ori nu numai de aceea.

— Ți se pare de colo?

— Da, a răspuns, apoi a întrebat: Ce-i un scriitor?

— Ce să fie? mi-am pierdut răbdarea. Un tip în stare să înşire vorbe, şi s-o facă plin de graţie.

— Exact, a aprobat Rodney. Dar şi unul care îşi pune probleme foarte complexe şi, în loc să le rezolve ori să încerce să le rezolve, cum ar face orice persoană cu minte, le face şi mai complexe. Cum s-ar zice: un ţicnit care priveşte realitatea, iar uneori o vede.

— Toţi văd realitatea, am obiectat. Chiar dacă nu-s ţicniţi.

— Păi, uite, aici greşeşti, a zis Rodney. Toţi privesc realitatea, dar puţini o văd. Artist nu-i cine face vizibil invizibilul: ăsta-i adevărat romantism, chiar dacă nu din soiul cel mai rău; artist e cine face vizibil ceea ce-i deja vizibil, la care toată lumea priveşte şi pe care nimeni nu poate ori nimeni nu ştie ori nimeni nu vrea să-l vadă. Mai curând nimeni nu vrea să-l vadă. E prea neplăcut, adeseori înspăimântător, şi trebuie să fii dintr-o bucată ca să vezi fără să închizi ochii ori fără s-o iei la sănătoasa, căci cine vede se distruge ori o ia razna. Numai dacă n-are, fireşte, un scut cu care să se apere ori dacă poate folosi ceea ce vede. Rodney a făcut o pauză, apoi a continuat: Vreau să spun că oamenii normali suferă ori se bucură de realitate, dar nu pot face nimic cu ea, pe când scriitorul poate, fiindcă meseria lui e să dea sens realităţii, chiar dacă acest sens e iluzoriu; adică, poate face din ea frumuseţe, iar frumuseţea şi sensul sunt scutul lui. De aceea şi spun că scriitorul e un ţicnit cu obligaţia ori privilegiul îndoielnic de a vedea realitatea, şi tot de aceea, când scriitorul se lasă de scris, până la urmă se omoară, fiindcă nu ştie să renunţe la viciul de a vedea realitatea şi nu mai are scutul cu care să se apere de ea. De aceea s-a sinucis Hemingway. Şi de aceea, când eşti scriitor, nu te mai

poți lăsa de meserie, dacă nu hotărăşti să ți-o pui în joc. Cum spuneam: o meserie tare naşpa.

Discuția aceea s-ar fi putut încheia urât, de fapt avea toate datele ca să se încheie foarte urât, dar nu ştiu nici cum, nici de ce s-a terminat mai bine decât oricare alta, când Rodney şi cu mine am plecat de la Treno's râzând în hohote, iar eu mă simțeam mai prieten ca niciodată cu el şi-mi doream mai mult ca niciodată să fiu un scriitor adevărat. Nu mult după aceea, a început vacanța de iarnă şi, aproape de pe o zi pe alta, Urbana s-a golit: studenții au fugit în trombă la casele lor, străzile, imobilele şi dughenele din campus au rămas pustii, iar o tăcere stranie, siderală (ori poate maritimă) s-a înstăpânit pe oraş, ca şi cum acesta devenise brusc o planetă ce se rotea departe de propria-i orbită ori un transatlantic strălucitor, eşuat ca printr-o minune în troienele nesfârşite din Illinois. Ultima oară când am fost împreună la Treno's, Rodney m-a invitat să petrec Crăciunul în casa lui din Rantoul. Am refuzat: i-am spus că, împreună cu Rodrigo Ginés, proiectasem încă de mult să facem o excursie cu maşina prin Midwest, împreună cu Gudrun şi o prietenă americană de-a ei, cu care mă culcasem de două ori (o chema Barbara); i-am spus şi că, dacă îmi dădea numărul lui de telefon de la Rantoul, la întoarcere aveam să-l sun, ca să ne vedem înainte de începerea cursurilor.

— Nu-ți face probleme, a zis Rodney. Te sun eu.

Aşa ne-am despărțit şi, după mai puțin de-o săptămână, am plecat în călătorie cu Rodrigo, Barbara şi Gudrun. Proiectasem să lipsim din Urbana cincisprezece zile, dar nu ne-am întors decât după aproape o lună. Am călătorit cu maşina Barbarei, la început după un plan vag prestabilit, dar lăsându-ne conduşi, până la urmă, de capriciu şi întâmplare, astfel încât, conducând adeseori întreaga zi şi dormind noaptea prin moteluri şi hoteluri ieftine, pe şosele, am coborât mai întâi spre sud, prin Saint Louis, Memphis şi

Jackson, până la New Orleans; acolo am rămas câteva zile, după care am făcut cale întoarsă pe îndelete, cu un ocol prin est, şi am urcat prin Meridian, Toscaloosa şi Nashville pentru a ajunge la Cincinnati şi apoi la Indianapolis, de unde ne-am întors acasă îmbibaţi de lumina, frigul, şoselele, sunetul, imensitatea, zăpada, barurile, oamenii, câmpiile, slinul, cerurile, tristeţea, satele şi oraşele din Midwest. În călătoria aceea foarte lungă şi fericită am luat hotărârea irevocabilă să-l ascult pe Rodney, să arunc la gunoi romanul la care lucrasem luni de zile şi să încep imediat altul. Aşadar, de cum am ajuns la Urbana, primul lucru pe care l-am făcut a fost să-l caut pe Rodney. În cartea de telefon era un singur Falk — Robert Falk, medic — stabilit la Rantoul şi, cum ştiam că Rodney locuia cu tatăl lui, am presupus că Robert îi era tată. Am format de mai multe ori numărul din carte, dar n-a răspuns nimeni. Şi, contrar promisiunii făcute, nici Rodney nu m-a contactat în acel rest de vacanţă.

La sfârşitul lui ianuarie s-au reluat cursurile, iar în prima zi, deschizând uşa biroului, sigur că aveam să-l întâlnesc, în fine, pe Rodney, era să mă ciocnesc de un tip rotofei, aproape albinos, pe care nu-l mai văzusem nicicând. Cum era şi firesc, am crezut că greşisem biroul şi m-am grăbit să-mi cer scuze, dar înainte de-a închide uşa, tipul mi-a întins mâna şi mi-a spus într-o spaniolă chinuită că nu greşisem; apoi şi-a spus numele şi m-a anunţat că el era noul asistent de spaniolă. Uluit, i-am strâns mâna, am bâiguit ceva, m-am prezentat; apoi am conversat un moment, habar n-am despre ce, şi doar la sfârşit m-am hotărât să-l întreb de Rodney. Mi-a zis că ştia doar că fusese angajat în locul lui. Înainte de primul curs al dimineţii, am iscodit prin birouri: nicăieri nu se ştia nimic. În cele din urmă, ştiri despre prietenul meu mi-a dat, a doua zi, secretara şefului de departament. Se pare că, doar cu câteva zile înainte de sfârşitul vacanţei, o rudă de-a lui sunase ca să anunţe că

Rodney n-avea să mai vină, fapt pentru care şeful de departament se văzuse obligat să caute, furios şi în mare grabă, pe cineva cu care să-l înlocuiască. Am întrebat-o pe secretară dacă ştia ce păţise Rodney; mi-a zis că nu. Am întrebat-o dacă ştia că şeful ştia; mi-a zis că nu şi m-a sfătuit să nu-mi treacă prin minte să-l întreb. Am întrebat-o dacă avea numărul de telefon al lui Rodney; mi-a spus că nu.

— Nu-l am nici eu, nici altcineva din departament, mi-a zis, şi mi-am dat seama că era tot atât de furioasă pe Rodney ca şi şeful ei; totuşi, înainte de a pleca, a cedat insistenţelor mele şi a adăugat în silă: Dar îi am adresa.

Peste câteva zile, am împrumutat maşina Barbarei şi m-am dus la Rantoul. Era o după-amiază luminoasă de la începutul lui februarie. Am ieşit din Urbana pe Broadway şi Cunningham Avenue, am condus spre nord pe o autostradă care îşi croia drum printre câmpuri de porumb îngropate sub nămeţi, strălucind sub soare şi presărate cu pini, arţari, silozuri de metal şi căsuţe stinghere, iar după douăzeci de minute, trecând de o bază aeriană militară, am ajuns la Rantoul, un orăşel muncitoresc (în realitate, doar puţin mai întins decât un sat mai mare) faţă de care Urbana părea o metropolă. La intrare, la răscrucea a două străzi — Liberty Avenue şi Century Boulevard — era o benzinărie. M-am oprit şi am întrebat un bărbat în salopetă de Belle Avenue, strada lui Rodney, după secretara departamentului; mi-a dat unele indicaţii şi m-am îndreptat spre centru. Curând, m-am rătăcit. Începuse să se întunece; oraşul părea pustiu. Am oprit maşina la un colţ, chiar în dreptul unei plăcuţe: Sangamon Avenue. Prin faţa mea trecea o cale ferată, iar dincolo de ea oraşul se topea într-o beznă ca-n codru; la stânga mea, strada se termina curând; la dreapta, la vreo trei sute de metri distanţă, licărea o firmă luminoasă. Am cotit la dreapta şi m-am dus spre firmă: Bud's Bar. Am parcat în mijlocul unui şir de maşini şi am intrat.

În bar, domnea atmosfera nopților de sâmbătă, veselă și plină de fum. Era destulă lume: tineri care jucau biliard, femei care înghesuiau monede în jocurile mecanice, bărbați care beau bere și priveau un meci de baseball pe un ecran uriaș de televizor. Un tonomat umplea tot localul de melodii country. M-am apropiat de tejghea, în spatele căreia trei barmani — doi foarte tineri și unul ceva mai în vârstă — se foiau în jurul unei mese joase, plină cu sticle, și, așteptând să se ocupe și de mine cineva, m-am uitat la pozele cu celebrități din baseball și la marele portret al lui John Wayne în costum de cowboy, cu un batic vișiniu legat la gât, care erau atârnate pe peretele din fund. În sfârșit, un barman, cel mai în vârstă, s-a apropiat de mine, oarecum grăbit, dar, înainte de a mă întreba ce voiam să beau, i-am spus că eram în căutarea lui Belle Avenue, numărul 25 de pe Belle Avenue. De parcă își bătea joc de mine, omul a întrebat:

— Vă duceți la doctor?

— Vreau să-l văd pe Rodney Falk, am răspuns.

Probabil că am vorbit prea tare, căci doi bărbați care stăteau cu coatele pe tejghea lângă mine s-au întors să mă privească. Expresia barmanului se schimbase: veselia lăsase locul unui amestec de uimire și interes; a pus și el coatele pe tejghea, ca și cum răspunsul meu îi risipise graba. Să tot fi avut vreo patruzeci de ani, era îndesat și brunet, cu chipul ca de piatră, ochii de chinez și nasul de boxer; purta o șapcă asudată, cu emblema Red Socks, din care scăpaseră pe ceafă și pe tâmple șuvițe de păr unsuros.

— Îl cunoașteți pe Rodney? a întrebat.

— Desigur, am răspuns. Am lucrat împreună la Urbana.

— La universitate?

— La universitate.

— Înțeleg, a încuviințat din cap, gânditor. Apoi a adăugat: Rodney nu-i acasă.

— Ah, am spus, gata să-l iscodesc unde era Rodney ori de unde ştia el că nu era acasă, dar cred că începusem deja să mă neliniştesc, căci n-am făcut-o. Mă rog, tot aia-i. Am repetat: Mi-aţi putea spune cum ajung pe Belle Avenue la numărul 25?

— Desigur, a zâmbit. Dar n-aveţi poftă mai întâi de-o bere?

Atunci am observat că bărbaţii de la tejghea continuau să mă scruteze cu privirile şi mi-am închipuit, în chip absurd, că toţi muşteriii barului îmi aşteptau răspunsul; o spumă rece mi s-a strâns brusc în stomac, de parcă tocmai intrasem într-un vis ori o zonă de risc de unde trebuia să fug cât mai iute. În clipa aceea mi-am zis că trebuia să ies cât mai repede din bar. De aceea am şi răspuns:

— Nu, mulţumesc.

Aşa cum îmi spusese barmanul, casa lui Rodney era la doar vreo cinci sute de metri de Bud's Bar, chiar când dădeai colţul pe Belle Avenue. Era o casă mai veche, mai mare şi mai solidă decât cele aliniate alături de ea; cu excepţia acoperişului în două ape, cenuşiu ca ardezia, tot imobilul era văruit în alb: pe lângă o mansardă îngustă, avea două caturi, o verandă la care se ajungea pe o scară cu trepte maron, iar în faţă o grădină cu gazonul ars de zăpadă, unde se înălţau doi arţari cu coroane mari şi un catarg în vârful căruia drapelul american unduia molcom în briza serii. Am parcat maşina în faţa casei, am suit treptele verandei şi am apăsat pe sonerie. N-a răspuns nimeni şi am sunat iar. Eram gata să mă uit înăuntru pe una dintre ferestrele de la parter, când uşa s-a deschis şi în cadrul ei s-a ivit un bărbat cu părul complet alb, de vreo şaptezeci de ani, care purta un halat albastru, foarte gros, şi papuci de aceeaşi culoare: ţinea cu o mână clanţa şi cu cealaltă o carte; în penumbra din vestibul, am zărit în spatele lui un cuier, o oglindă în ramă de lemn şi primele trepte ale unei scări mochetate care suia în bezna

catului de sus. Cu excepția corpolenței și a culorii ochilor, bărbatul abia dacă semăna cu Rodney, dar am ghicit imediat că era tatăl lui. Am zâmbit și, foarte repede, l-am salutat și l-am întrebat de Rodney. Brusc, a luat o atitudine defensivă și, cu nestăpânită severitate, m-a întrebat cine eram. L-am lămurit. Doar atunci a părut să se relaxeze nițel.

— Rodney mi-a vorbit despre dumneata, a zis, dar luminița de neîncredere care îi licărea în ochi nu s-a stins. Scriitorul, nu?

A spus-o fără nici un pic de ironie și, cum se întâmplase și în urmă cu aproape un an cu Marcelo Cuartero la El Yate, am simțit că obrajii îmi iau foc: era a doua oară în viață că mi se spunea scriitor, și m-a copleșit un val de afecțiune pentru Rodney. N-am spus nimic, dar, cum bărbatul nu părea dispus nici să mă invite să intru, nici să spargă tăcerea, l-am întrebat, ca să spun ceva, dacă era tatăl lui Rodney. Mi-a zis că da. Apoi l-am întrebat iar de Rodney, și mi-a răspuns că nu știa unde era.

— A plecat acum două săptămâni și nu s-a întors, a explicat.

— I s-a întâmplat ceva? am întrebat.

— De ce-ar fi trebuit să i se întâmple ceva? a răspuns.

Atunci i-am povestit ce mi se spusese în departament.

— E adevărat, a zis bărbatul. Eu i-am anunțat că Rodney n-are să mai vină la cursuri. Sper că asta nu i-a încurcat prea mult.

— Deloc, am mințit, cu gândul la șeful departamentului și secretara lui.

— Mă bucur, a spus tatăl lui Rodney. Ei bine, a adăugat, schițând gestul închiderii ușii. Scuză-mă, dar am treabă și...

— Așteptați o clipă, l-am întrerupt, neștiind cum să continui, apoi am spus: Mi-ar plăcea să-i spuneți lui Rodney că am venit aici.

— Nu-ți face griji. Am să-i spun.

— Știți când se întoarce?

În loc de orice răspuns, tatăl lui Rodney a oftat și imediat, ca și cum nu izbutea să mă vadă limpede în întunericul tot mai dens al amurgului, a dat drumul clanței și a apăsat pe un întrerupător: brusc, o lumină albă a măturat bezna din verandă.

— Spune-mi ceva, a zis atunci, clipind. La ce-ai venit aici?

— V-am mai spus, am replicat. Îi sunt prieten. Aș vrea să știu de ce nu s-a întors la Urbana. Aș vrea să știu dacă a pățit ceva. Aș vrea să-l văd.

Bărbatul m-a scrutat neclintit, ca și cum până atunci nu m-ar fi văzut cu adevărat, poate decepționat de răspunsul meu, ori uimit; o clipă mai târziu a zâmbit pe neașteptate, un zâmbet dur și aproape afectuos totodată, care i-a umplut de zbârcituri fața pe care am recunoscut, totuși, pentru întâia oară, ecoul distant al trăsăturilor lui Rodney.

— Chiar crezi că dumneata și Rodney erați prieteni? a întrebat.

— Nu vă înțeleg, am zis.

A oftat iar și a vrut să știe câți ani aveam. I-am spus.

— Ești foarte tânăr, a constatat. Spune-mi altceva: Rodney ți-a vorbit vreodată de Vietnam? Și-a răspuns singur la întrebare: Nu, firește că nu. Cum să-ți vorbească de Vietnam? N-ai înțelege nimic. Nici măcar mie nu-mi vorbea, sau numai la început. Mamei lui, da, până a murit. Și soției lui, până n-a mai îndurat. Știai ca Rodney a fost însurat? Nu, nici asta nu știai. Nu știi nimic despre Rodney. Nimic. Cum să-ți fie prieten? Rodney n-are prieteni. Nu-i poate avea. Înțelegi, da?

Vorbind, tatăl lui Rodney ridica glasul, având adevărul de partea lui, înfuriindu-se, cu vorbele devenite carburantul furiei, și o clipă m-am temut că-mi va trânti ușa în nas

ori va izbucni în plâns. N-a făcut nici una, nici alta. A tăcut, brusc sfârşit, gâfâind uşor, privind cu cartea în mână noaptea ce se lăsa pe Belle Avenue, prost luminată de globuri cu lumini gălbui, palide. Am tăcut, simţindu-mă foarte mic şi foarte fragil în faţa bătrânului înfuriat, simţind mai ales că n-ar fi trebuit nicicând să vin la Rantoul în căutarea lui Rodney. De parcă mi-ar fi citit gândurile, bărbatul a spus, mâhnit:

— Iartă-mă. N-ar fi trebuit să-ţi vorbesc astfel.

— Nu vă faceţi probleme, l-am liniştit.

— Rodney are să se întoarcă, a declarat fără să mă privească în ochi. Nu ştiu când, dar are să se întoarcă. Ori, cel puţin, aşa cred. A şovăit o clipă, apoi a continuat: Ani la rând n-a stat prea mult pe-acasă, a umblat de colo-colo, nu se simţea bine. Dar în ultima vreme totul se schimbase, şi se simţea bine la universitate. Ştiai că se simţea bine la universitate?

Am încuviinţat din cap.

— Da, se simţea bine, a urmat, dar asta nu putea dura: era prea bine ca să fie adevărat. Aşa că s-a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple. A apucat iar clanţa uşii cu mâna liberă; m-a privit din nou: nu ştiu ce-avea în ochi, nu ştiu ce-am văzut în ei (nu mai era neîncredere, dar nici recunoştinţă), nici măcar n-aş şti să definesc ce-am simţit văzând ce-am văzut, dar ştiu, în schimb, că semăna mult cu teama. Şi asta-i tot, a încheiat. Crede-mă că-ţi sunt recunoscător pentru că te-ai deranjat să vii aici, şi iartă-mi impolitetea. Eşti un om bun şi ai să ştii să înţelegi; în plus, Rodney te aprecia. Dar ascultă-mă: întoarce-te la Urbana, lucrează mult, poartă-te cât poţi mai bine şi uită-l pe Rodney. Asta te sfătuiesc. Oricum, dacă nu poţi sau nu vrei să-l uiţi pe Rodney, cel mai bine ar fi să te rogi pentru el.

În noaptea aceea, m-am întors la Urbana buimac şi poate nitel speriat, ca şi cum tocmai făcusem o greşeală cu urmări

imprevizibile, simțindu-mă mai singur ca niciodată în acel oraș și simțind, pentru prima oară de când sosisem, că nu trebuia să mai rămân mult în acea țară care nu era a mea și al cărei caracter imposibil n-aveam să-l descifrez nicicând, dispus în orice caz să uit pe vecie vizita mea fără nici un rost la Rantoul și să urmez întocmai sfaturile date de tatăl lui Rodney. Ultima parte nu mi-a reușit, desigur, sau nu total, și nu numai pentru că de multă vreme uitasem să mă rog, ci și pentru că am descoperit foarte curând că Rodney fusese prea important pentru mine ca să-l elimin dintr-odată și pentru că totul conspira în Urbana pentru a-i face amintirea să dăinuie. E adevărat că, nici în săptămânile ce-au urmat, nici cât am mai stat în Urbana, aproape nimeni din departament nu l-a mai pomenit și, nici măcar când m-am întâlnit pe coridoarele facultății cu Dan Gleylock, nu m-am hotărât să-l întreb dacă avea vreo veste de la el. Dar e adevărat și că ori de câte ori treceam prin fața barului Treno's, și treceam zilnic, îmi aduceam aminte de Rodney; și că tocmai în vremea aceea am început să citesc unii dintre autorii lui favoriți și nu puteam deschide o pagină de Emerson, Hawthorne ori Twain — ca să nu mai vorbesc de Hemingway — fără ca gândul să-mi zboare imediat la el, la fel cum nu puteam să scriu un rând la romanul pe care îl începusem fără să-i simt în spate respirația vigilentă. Așa că, deși Rodney se volatilizase, în realitate era mai prezent ca niciodată în viața mea, ca o fantomă ori un zombi. Oricum ar fi fost, adevărul e că n-a trecut mult până să mă conving că n-aveam să mai aud niciodată vorbindu-se despre el.

Firește că m-am înșelat. Într-o noapte de la începutul lui aprilie ori sfârșitul lui martie, chiar după Spring Break (echivalentul american al vacanței din Săptămâna Mare), cineva m-a sunat la telefon acasă. Îmi amintesc că tocmai terminasem de citit o povestire de Hemingway, intitulată *Un loc curat și bine luminat*, când a sunat telefonul; îmi mai

amintesc şi că am ridicat receptorul, gândindu-mă la povestirea aceea foarte tristă şi mai ales la rugăciunea la fel de tristă pe care o conţinea: „Neantul nostru care eşti în neant, neant e numele tău, neant împărăţia ta, tu vei fi neant în neant ca în neant." Era tatăl lui Rodney. Nici nu-mi revenisem din surpriză când, după ce mi-a mărturisit că-mi aflase numărul de telefon de la departament, a început să se scuze pentru modul cum se purtase cu mine când îl vizitasem la Rantoul. L-am întrerupt; i-am spus că n-avea de ce să-şi ceară scuze şi l-am întrebat dacă ştia ceva de Rodney. Mi-a răspuns că îl sunase cu câteva zile în urmă din New Mexico, că vorbiseră, şi era bine, deşi pentru moment era prea puţin probabil să vină acasă.

— Dar nu de asta ţi-am dat telefon, m-a lămurit imediat. Ci pentru că mi-ar plăcea să stăm de vorbă. Ţi-ai putea găsi câteva minute pentru mine?

— Desigur, am răspuns. Despre ce-i vorba?

Tatăl lui Rodney a părut să şovăie o clipă, apoi a zis:

— Adevărul e că aş prefera să vorbim personal. Faţă în faţă. Dacă n-ai nimic împotrivă.

I-am spus că n-aveam nimic împotrivă.

— Te-ar deranja să vii la mine acasă? a întrebat.

— Nu, am zis şi, cu toate că aveam în orice caz de gând să mă duc, odată uitată neliniştea ce pusese stăpânire pe mine după prima vizită la Rantoul, am adăugat: Dar cel puţin spuneţi-mi despre ce vreţi să vorbim.

— Despre nimic important, a replicat. Mi-ar plăcea doar să-ţi povestesc ceva. Cred că te-ar putea interesa. Îţi convine sâmbătă după-amiază?

DUNGI ŞI STELE[1]

[1] Aluzie la drapelul SUA.

SUNT ŞAISPREZECE ANI DIN SEARA DE PRIMĂVARĂ PE CARE AM petrecut-o la Rantoul, dar, poate pentru că în acest răstimp am ştiut că mai devreme sau mai târziu aveam să povestesc despre ea, că n-aş putea să n-o fac, încă îmi mai aduc aminte precis povestea pe care mi-a spus-o tatăl lui Rodney atunci. Păstrez, totuşi, o amintire mai vagă despre circumstanţele în care a făcut-o.

Am ajuns la Rantoul puţin după amiază şi i-am găsit uşor casa. De cum am apăsat pe sonerie, tatăl lui Rodney mi-a deschis, invitându-mă în salon, o încăpere mare, primitoare şi bine luminată, într-un capăt cu un şemineu, o sofa de piele şi două fotolii adânci, iar în celălalt, lângă fereastra ce dădea spre Belle Avenue, cu o masă de stejar înconjurată de scaune; pereţii erau căptuşiţi până în tavan cu cărţi perfect aliniate, iar podeaua acoperită cu covoare groase, de culoarea vinului, în care paşii amuţeau. Adevărul e că, după neaşteptatul lui telefon, aproape prevăzusem că, încă de la început, tatăl lui Rodney avea să-mi arate o cordialitate pe care prima noastră întâlnire nu o sugerase, dar ceea ce oricum n-aş fi putut anticipa era că bărbatul dispreţuitor şi intimidant care, în halat şi papuci, mă expediase fără să stea pe gânduri abia cu câteva luni în urmă, avea să mă primească acum îmbrăcat cu eleganta sobrietate proprie mai curând unui matur patrician din Boston decât unui medic rural pensionar din Midwest, devenit aparent unul din falşii bătrâni ce se luptă să-şi etaleze, la

umbra ingratei certitudini a vârstei înaintate, vitalitatea şi prestanţa celui ce nu s-a resemnat încă doar la bucuriile unor firimituri de bătrâneţe. Dar, pe măsură ce povestea pe care venisem s-o aud înainta, faţada mincinoasă a început să se năruie şi să-şi vădească imperfecţiunile, petele de umezeală şi fisurile adânci, iar pe la jumătatea ei, tatăl lui Rodney încetase să mai vorbească cu energia exuberantă de la început (când glăsuia ca posedat de o urgenţă îndelung amânată, ori mai curând ca şi cum în faptul de a vorbi el şi de a-l asculta eu îi stătea întreaga viaţă, privindu-mă insistent în ochi şi căutând parcă în ei imposibila confirmare a spuselor lui), deoarece atunci încă nu-i vibra în vorbe nici cel mai mic impuls vital, ci doar memoria otrăvitoare şi inflexibilă de bărbat ros de remuşcări şi devastat de nefericire, iar lumina cenuşie ce intra pe fereastră, învăluind salonul în umbre, îi şterse de pe chip orice urmă din tinereţea-i apusă, lăsând abia o anticipare a hârcii. Îmi amintesc că, la un moment dat, am început să ascult cum răpăia ploaia pe acoperişul verandei, iar răpăitul ei s-a transformat aproape imediat într-o aversă zgomotoasă de primăvară, care ne-a obligat să aprindem un lampadar, fiindcă aproape se înnoptase şi stăteam faţă în faţă de multe ceasuri, cufundaţi în cele două fotolii adânci, el vorbind şi eu ascultând, având pe masă scrumiera care dădea pe-afară de-atâtea ţigări, cafetiera, două ceşti de cafea goale şi o grămadă de scrisori ferfeniţite, cu ştampilele armatei americane, sosite de la Saigon, Da Nang, Xuân Lộc şi Quang Nai, din felurite locuri ale peninsulei Bataan, care acopereau peste doi ani şi erau semnate de ambii săi fii, şi de Rodney şi de Bob, dar mai ales de Rodney. Erau foarte multe, aşezate cronologic şi păstrate în trei mape din carton negru, legate cu elastic; pe fiecare dintre ele era lipită o etichetă pe care se puteau citi, scrise de mână, numele lui Rodney şi al lui Bob, cuvântul „Vietnam", ca şi data primei

şi ultimei scrisori din interiorul ei. Tatăl lui Rodney părea să le ştie pe de rost, ori cel puţin să le fi parcurs de zeci de ori, iar în acea după-amiază mi-a citit câteva fragmente. Faptul nu m-a surprins; m-a mirat, în schimb — lăsându-mă literalmente cu gura căscată — că la sfârşitul vizitei m-a obligat să le accept. „Eu nu le mai vreau cu nici un chip", mi-a spus înainte de a ne lua rămas-bun, dându-mi cele trei mape. „Te rog, ia-le şi fă cu ele ce-ai să crezi de cuviinţă." Fără doar şi poate, rugămintea lui era absurdă, dar tocmai de aceea n-am putut sau n-am ştiut cum să-l refuz. Ori, poate că, la urma urmelor, nu era chiar atât de absurdă. Adevărul e că în aceşti şaisprezece ani am încercat fără răgaz să mi-o explic: mi-am zis că îmi încredinţase scrisorile fiilor lui, fiind conştient că nu-i mai rămânea mult de trăit şi nedorind ca ele să cadă în mâinile cuiva care le-ar fi ignorat însemnătatea şi ar fi putut, pur şi simplu, să le arunce; că mi le dăduse într-un gest ce echivala cu încercarea simbolică şi deznădăjduită de a se rupe definitiv de dezastrul pe care îl conţineau, făcându-mă, prin oferirea lor, depozitarul lor şi chiar răspunzător de ele, ori pentru că voia să mă oblige, prin darul făcut, să împart cu el povara culpei. Mi-am zis toate acestea şi multe altele, dar, firește, încă nu ştiu sigur şi nici n-am să mai aflu de ce mi le-a încredinţat; poate că nici chiar el nu ştia. Tot aia e: fapt e că mi le-a dat, iar acum, când scriu, ele sunt în faţa mea. În decursul acestor şaisprezece ani le-am citit de nenumărate ori. Ale lui Bob sunt puţine şi concise, distrate şi amabile, ca şi cum războiul îi absorbea toată energia şi inteligenţa, transformând orice era străin de el în ceva banal ori iluzoriu; ale lui Rodney, în schimb, sunt multe şi bogate, iar în scriitura lor se observă o evoluţie ce oglindeşte, fără nici o urmă de îndoială, chiar evoluţia lui din anii petrecuţi în Vietnam: la început îngrijite şi nuanţate, atente să nu lase realitatea să răzbată în ele altfel decât prin retorica

sofisticată a reticenței, alcătuită din tăceri, aluzii, metafore și subînțelesuri, iar la sfârșit torențiale și neînfrânate, frizând adesea delirul, ca și cum tornada de nestăvilit a războiului ar fi rupt digul de reținere, iar prin breșele lui s-ar fi revărsat avalanșa ei absurdă.

Ceea ce urmează e povestea lui Rodney, ori cel puțin povestea lui așa cum mi-a spus-o în acea seară tatăl lui, așa cum mi-o amintesc eu și cum apare și în scrisorile trimise de el și de Bob. Nu există discrepanțe fundamentale între cele două surse și, chiar dacă am verificat unele nume, locuri și date, nu știu ce părți ale acestei povești răspund adevărului istoriei și ce părți trebuie atribuite imaginației, proastei memorii ori remușcărilor avute de naratori: povestesc doar ce au povestit ei (și ceea ce am dedus ori mi-am închipuit eu, plecând de la ce au povestit ei), nu ce s-a întâmplat cu adevărat. E important să adaug că, la cei douăzeci și cinci de ani pe care îi aveam în seara când am ascultat de pe buzele tatălui istoria fiului, habar n-aveam nimic ori aproape nimic despre războiul din Vietnam, care pe atunci nu era pentru mine (așa bănuiesc) decât un zgomot de fond confuz al telejurnalelor din adolescență și o obositoare obsesie a anumitor cineaști de la Hollywood, mai ales că, deși trăiserm aproape un an în Statele Unite, nici măcar nu-mi puteam imagina că, deși oficial se terminase de peste un deceniu, în sufletul multor americani continua să fie la fel de viu ca pe 29 mai 1973, ziua când, după moartea a aproape șaizeci de mii de compatrioți — tineri în jur de douăzeci de ani, în majoritate — și după ce țara invadată fusese distrusă în întregime, după ce se aruncaseră asupra ei de zece ori mai multe bombe decât asupra Europei în tot cel de-al Doilea Război Mondial, armata americană se retrăsese în sfârșit din Vietnam.

Rodney se născuse în urmă cu patruzeci și unu de ani în Rantoul. Tatăl lui era originar din Houlton, statul Maine,

în nord-estul țării, foarte aproape de frontiera cu Canada. Studiase în Augusta, unde familia lui se mutase după ce bunicul său dăduse faliment în timpul crizei economice din 1929, apoi la New York. După absolvirea Facultății de Medicină din Columbia, în 1943, tatăl intrase ca simplu soldat în armată și, în anii care urmaseră, luptase în nordul Africii, Franța și Germania. Nu era religios (ori nu fusese până nu înaintase în vârstă), dar fusese educat în acel strict simț al dreptății și probității etice ce pare să fie patrimoniul familiilor protestante, și era mulțumit în sufletul lui de faptul că luase parte la război, căci era convins că luptase pentru triumful libertății și că, grație sacrificiului său și al multor alți tineri, americani ca și el, Statele Unite salvaseră lumea de nedreapta nenorocire a fascismului; era convins și că, devenind prin forța armelor un garant al libertății, țara lui nu putea renega, din lene ori lașitate, angajamentul moral pe care și-l luase față de restul lumii, abandonându-i în mâinile terorii, nedreptății ori sclaviei pe cei care îi ceruseră ajutor pentru a-și scutura jugul opresiunii. S-a întors din Europa în 1945. Chiar în acel an, a început să practice medicina în spitale publice din Midwest, mai întâi la Saint Paul, Minnesota, apoi la Oak Park, o suburbie a orașului Chicago, până când, din motive pe care n-a vrut să mi le lămurească, iar eu n-am vrut să le cercetez (dar care, după cum a insinuat sau am dedus, aveau, fără nici o îndoială, legătură cu idealismul ori naivitatea, dar și cu totala lui decepție față de funcționarea sistemului public de sănătate), s-a stabilit definitiv la Rantoul, ceea ce continuă să fie o curiozitate și chiar o enigmă, căci e imposibil să-ți închipui un destin mai puțin strălucit pentru un medic tânăr, cosmopolit și ambițios ca el. Acolo, la Rantoul, s-a căsătorit cu o tânără de origini foarte modeste, pe care o cunoscuse la Chicago; acolo s-a născut Rodney, chiar în acel an; iar Bob un an mai târziu.

Încă de la început, Rodney şi Bob au fost doi copii total diferiţi; trecerea timpului n-a făcut decât să adâncească diferenţele. Amândoi moşteniseră trupul solid şi energia de fier a tatălui, dar numai Bob se simţea bine cu ele şi era în stare să tragă foloase de pe urma lor, pe când pentru Rodney păreau să fie doar ceva mai puţin decât un accident nefericit al naturii lui, o circumstanţă personală cu care trebuia să lupte la fel de firesc ori cu aceeaşi resemnare cu care lupţi cu o boală congenitală. Copil, Rodney era extrovertit până la naivitate, vehement, spontan şi afectuos, iar firea sa lipsită de ocolişuri, ca şi înclinaţia spre lectură şi studiile strălucite, au făcut din el favoritul nedisimulat al tatălui lor. Din contră (şi poate pentru a profita de remuşcările pe care vădita predilecţie pentru Rodney i le provoca tatălui), Bob şi-a dezvoltat în relaţiile cu familia o latură rezervată şi defensivă, adeseori tiranică, rătăcind printre calcule, condiţii şi precauţii, care poate că la început a fost doar o formă de a atrage atenţia ce-i era refuzată, dar care s-a transformat în chip viclean într-o strategie destinată să ascundă deficienţele personale şi intelectuale care, pe drept sau pe nedrept, îl făceau să se simtă inferior fratelui său, ceea ce cu timpul a făcut din el un prâslea livresc, dintre cei care, însuşindu-şi constant şmecheriile de familie pe care le risipeşte primul născut, par mereu mai maturi decât acesta, şi adesea chiar sunt. Dar inegalităţile şi deosebirile nu s-au tradus nicicând într-o ostilitate între cei doi fraţi, fiindcă Bob era prea ocupat să-şi duşmănească tatăl pentru a-şi mai invidia şi fratele, iar Rodney, care n-avea nici cel mai mărunt temei pentru a-l antipatiza şi era conştient că avea nevoie de sprinteneala fizică şi agerimea vitală a minţii fratelui său mai mult decât avea Bob nevoie de iubirea ori inteligenţa lui, ştia să-i ofere mereu revanşe în jocuri comune, plăcerea comună a vânătorii, pescuitului şi baseball-ului, ieşirile şi prieteniile împărtăşite. Aşa că, printr-unul dintre echilibrele

instabile pe care se bazează prieteniile cele mai solide şi durabile, deosebirile dintre Rodney şi Bob au ajuns să fie cea mai bună garanţie a complicităţii frăţeşti pe care nimic nu părea în stare s-o distrugă.

Nici măcar războiul nu a făcut-o. Pe la mijlocul lui 1967, Bob s-a înrolat voluntar în Corpul de Infanterie Marină şi, câteva luni mai târziu, a ajuns la Saigon cu Prima Divizie de Infanterie. Decizia de a se înrola i-a uimit pe toţi, iar tatăl lui Rodney bănuia că se baza pe două temeiuri distincte, dar complementare: incapacitatea de a înfrunta cu succes exigenţele unei cariere medicale pentru care, mai mult din orgoliu decât din vocaţie (pentru a-şi demonstra că putea fi la înălţimea tatălui), începuse să se pregătească în urmă cu un an, şi dorinţa insaţiabilă de a trezi admiraţia familiei prin acel act neaşteptat de curaj. În acest caz (şi, după opinia tatălui lui Rodney, nimic nu te făcea să crezi altceva), decizia lui Bob fusese bună, fiindcă, de cum a aflat de ea, tatăl n-a putut decât să fie mândru de el în secret: ca atâţia alţi americani, tatăl considera pe atunci că războiul din Vietnam era unul drept şi că, prin decizia lui impetuoasă, fiul nu făcea decât să continue în sud-estul Asiei munca pe care el o începuse în Europa cu douăzeci şi patru de ani mai înainte, eliberând o ţară îndepărtată şi fără apărare de mişelia comunistă. Poate pentru că-şi cunoştea fratele mai bine decât părinţii lor, decizia lui Bob nu l-a uimit pe Rodney, dar l-a îngrozit şi, cum a fost singurul membru al familiei care a aflat de ea înainte de a fi luată, a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru a-l face să se răzgândească şi, când deja era luată, să renunţe la ea. N-a izbutit. Pe atunci, în ciuda voalatei, dar fermei opoziţii iniţiale a tatălui, Rodney urma la Chicago studii de filosofie şi literatură, iar opiniile lui despre război difereau total de ale fratelui şi tatălui, care atribuia poziţia primului său născut influenţei exercitate de aerul uşuratic şi antirăzboinic care se respira, ca în atâtea alte campusuri

universitare, şi în cel din Northwestern University. Adevărul e, totuşi, că atunci când Bob s-a înrolat în armată, Rodney îşi făcuse deja o idee destul de limpede despre ce se petrecea atât în Vietnamul de Sud cât şi în Vietnamul de Nord: nu numai că urmărea punctual vicisitudinile războiului cu ajutorul presei americane şi franceze, dar mai şi citise, pe lângă o istorie completă a Vietnamului, şi tot ce-i căzuse în mâini pe această temă, inclusiv analizele făcute de Mary McCarthy, Philippe Devillers şi Jean Lacouture, ca şi cărţile scrise de Morrison Salisbury, Staughton Lynd şi Tom Hayden, ajungând la concluzia, mult mai puţin impulsivă sau mai raţională decât a multora dintre colegii lui de studii, că motivaţiile declarate ale intervenţiei ţării sale în Vietnam erau false ori nejustificate, ţelurile confuze şi, la urma urmelor, nedrepte, iar metodele de o brutalitate extremă. Aşa că, foarte curând, Rodney începuse să ia parte la tot soiul de mişcări pacifiste; în cursul unora dintre ele a cunoscut-o pe Julia Flores, o mexicană din Oaxaca, care studia matematica la Northwestern, veselă şi dezinhibată, care l-a ajutat să se integreze pe deplin în mişcarea antirăzboinică şi l-a iniţiat în ale iubirii, marijuanei şi în spaniola ei rudimentară, punctată de înjurături.

Într-o seară din vara când a terminat universitatea, pe când petrecea câteva zile cu familia la Rantoul, Rodney a primit o înştiinţare militară şi ordinul de recrutare. O aştepta, fără nici o îndoială, dar s-a alarmat, totuşi, din plin. Nu le-a spus nimic părinţilor; n-a căutat nici refugiu la Julia, nici sfaturile vreunui tovarăş de proteste. Rodney ştia că nu putea invoca nici o scuză reală pentru a se eschiva de la acel ordin, aşa că e posibil ca, în zilele ce-au urmat, să fi trăit împărţit între teama de a dezerta, luând drumul exilului în Canada, pentru care atâţia tineri de vârsta lui optaseră deja pe atunci, şi teama de a pleca la un război odios, desfăşurat departe, contra unei ţări martirizate, un război

căruia ştia cu siguranţă că — spre diferenţă de fratele lui, Bob, pe care îl considera pe drept cuvânt un om de acţiune şi plin de nenumărate şiretenii — el nu-i putea supravieţui. Într-una dintre acele zile de enorme îndoieli, a sosit acasă o scrisoare de la Bob, iar tatăl a citit-o cu glas tare la cină, cum făcea mereu, îmbinând lectura cu comentarii orgolioase, care păreau un reproş, ori pe care nervozitatea înspăimântată a fiului le-a interpretat ca pe un reproş. Fapt e că Rodney a întrerupt un comentariu de-al tatălui său, întreruperea a degenerat în dispută, iar disputa într-una dintre acele certuri în care cei doi adversari, ce se cunosc mai bine ca nimeni alţii, ştiu mai bine ca oricine unde să lovească pentru a vărsa cât mai mult sânge cu putinţă. În cazul lor, n-a existat sânge (cel puţin nu fizic, ci doar metaforic), dar au existat, în schimb, acuzaţii, insulte şi uşi trântite, iar a doua zi de dimineaţă, înainte să se fi deşteptat cineva, Rodney a dispărut cu maşina tatălui său; după ce n-a dat nici un semn de viaţă timp de trei zile, s-a întors, în sfârşit, şi i-a anunţat pe taică-său şi pe maică-sa, fără solemnitate şi fără să-i lase să replice, că peste două luni pleca în armată. La aproape douăzeci de ani de la acea zi nefastă de august, stând în faţa mea în acelaşi fotoliu adânc din care ascultase vorbele fără întoarcere ale lui Rodney, ţinând în mână o cană cu cafea rece şi căutând în ochii mei uşurarea unei licăriri dezvinovăţitoare, tatăl lui Rodney încă se mai întreba unde fusese şi ce făcuse fiul lui în acele trei zile de fugă, dar şi, ca de nenumărate ori în ultimii douăzeci de ani, de ce Rodney nu dezertase, ci dăduse până la urmă ascultare ordinului de a merge în Vietnam. În tot acel timp, fusese incapabil să găsească un răspuns satisfăcător la prima întrebare; dar nu şi la a doua. „Oamenii înclină să creadă că mai multe explicaţii conving mai puţin decât una singură", mi-a spus tatăl lui Rodney. „Dar adevărul e că fiecare fapt are mai mult de o explicaţie." După tatăl lui,

Rodney nu s-ar fi înrolat dacă ar fi putut scăpa legal de armată, dar nu se simțea în stare să încalce legea conștient — deși o considera nedreaptă — și cu atât mai puțin să se umilească, cerându-i tatălui său să tragă sforile profesiei și să-și roage un coleg să comită frauda unei false scutiri medicale. Pe de altă parte, refuzul de a merge la război în numele convingerilor pacifiste i-ar fi adus lui Rodney doi ani de închisoare, și nici opțiunea exilului în Canada nu era lipsită de riscuri, printre ele și acela de a nu mai putea reveni mulți ani în țară. „În plus", a continuat tatăl lui Rodney, „încă mai era, în fond, un băiat cu capul plin de romane de aventuri și filme cu John Wayne: știa că taică-său făcuse războiul, că bunicu-său făcuse războiul, că asta fac bărbații, războaie, și că numai la război dovedește bărbatul că-i bărbat." De aceea, tatăl lui Rodney intuia că în cine știe ce cotlon ascuns din mintea fiului, hrănită cu noțiuni ca vitejia, bărbăția și onestitatea, pe care el însuși i le inculcase, și în lupta cu propriile idei născute în mintea lui de puști recent ieșit din adolescență, mai dăinuia încă, tainic, dar puternic, conceptul eroic și romantic al războiului ca fapt esențial în viața unui bărbat, ceea ce explica și convingerea lui, întărită în decursul a douăzeci de ani, că fiul și-ar fi trădat pacifismul, și-ar fi învins teama și ar fi dat ascultare ordinului de plecare în Vietnam doar de rușine, în fond, căci știa că, de n-ar fi făcut-o, nu i-ar mai fi putut privi nicicând în față pe oamenii simpli din țara lor, pe fratele și mama lui, dar mai ales — mai presus de orice — niciodată nu l-ar fi putut privi în față pe el. „Deci, eu l-am trimis pe Rodney în Vietnam", a spus tatăl lui. „Așa cum înainte îl trimisesem pe Bob."

Înainte de a pleca în Vietnam, Rodney a petrecut o primă perioadă de instrucție (numită „instrucție de bază") la Fort Jackson, în Carolina de Sud, și o a doua (numită „instrucție avansată") la Fort Polk, în Louisiana. De atunci

datează primele lui scrisori. „Primul lucru pe care îl observi când ajungi aici", scria Rodney din Fort Jackson, „e că realitatea a involuat până în stadiul primitiv, fiindcă aici sunt în vigoare doar ierarhia și violența: cei puternici învinge, cei slabi nu. De cum am intrat pe poartă, m-au insultat, m-au ras în cap, mi-au dat haine noi, mi-au răpit identitatea, așa că n-a fost nevoie să mi se spună că, dacă voiam să ies viu de acolo, trebuia să încerc să mă fac una cu mediul, dizolvându-mă în gloată, și să fiu mai brutal decât restul camarazilor. Al doilea lucru pe care îl observi e și mai elementar. Înainte de el, știam deja că fericirea perfectă nu există, dar aici am învățat că nu există nici nefericirea perfectă, deoarece orice clipă de relaxare e o sursă nesfârșită de fericire." Rodney a pierdut în greutate zece kilograme în primele zece zile petrecute la Fort Jackson. Acolo și la Fort Polt, starea lui de spirit era dominată de două simțăminte: mirarea și teama. Cei mai mulți dintre camarazii lui, băieți de optsprezece și nouăsprezece ani, erau mai tineri ca el: unii erau delincvenți pe care judecătorul îi pusese să aleagă între pușcărie și armată; alții erau nefericiți care, neștiind ce să facă cu viețile lor, își închipuiseră pe drept cuvânt că armata avea să le ofere un țel și un sens; în imensa lor majoritate, erau muncitori fără studii, care se adaptau rigorilor militare mai ușor decât el, care, deși obișnuit cu viața la întâmplare și în ciuda vechii familiarități cu armele de foc, dusese până atunci o existență prea comodă pentru a putea supraviețui neatins asprimii din armată. Dar mai era și frica: nu ca stare de spirit, ci ca senzație fizică, rece, umilitoare și lipicioasă, care abia de mai păstra o îndepărtată asemănare cu ceea ce până atunci numise el frică; nu frica de dușmanul de departe, încă invizibil ori abstract, ci frica de comandanți, camarazi, singurătate, de sine însuși: o teamă care, poate ca o contradicție, nu l-a împiedicat să înceapă să iubească toate acele

lucruri. Într-o scrisoare datată Xuân Lộc, 30 ianuarie 1969, când era deja de aproape un an în Vietnam, Rodney povesteşte amănunţit o întâmplare din lunile de instrucţie, de parcă ar fi avut nevoie de un an întreg ca s-o digere, ori ca să se hotărască dacă s-o povestească sau nu. Cu câteva zile înainte de a pleca în Vietnam, fusese chemat împreună cu camarazii lui în sala de festivităţi din Fort Polk, pentru ca un căpitan şi un sergent de curând sosiţi de pe front să le vorbească pentru ultima oară despre tehnicile de evadare şi supravieţuire din junglă. În timp ce vorbea căpitanul (un bărbat cu un zâmbet impasibil şi gesturi elegante), sergentul ţinea în mână un iepure de casă foarte alb, pufos şi agitat, cu nişte ochi uimiţi ca de copil, care, cu prezenţa-i nepotrivită, atrăsese până la urmă întreaga luare-aminte a soldaţilor. La un moment dat, iepurele scăpase din mâinile subofiţerului şi o luase la goană; căpitanul se oprise din vorbit şi o hărmălaie ca în curtea şcolii pusese stăpânire pe sală, în vreme ce iepurele se strecura printre pupitre, până ce unul dintre ei îl prinsese în cele din urmă şi i-l dăduse sergentului. Căpitanul îl luase şi, înainte de a se opri chiăitul şi de a se aşterne o linişte brutală, în câteva clipe, fără ca măcar să i se şteargă zâmbetul de pe buze şi să se păteze cu sânge, îi tăiase gâtul, îl jupuise, îi smulsese maţele din stomac şi le aruncase soldaţilor.

La câteva zile după ce asistase la acea scenă concepută ca o premoniţie sau un avertisment, Rodney a aterizat pe aeroportul militar Tan Son Nhat, din Saigon, după un zbor la bordul unui avion al companiei Braniff Airlines care durase aproape treizeci de ore, în timpul căruia stewardesele în uniformă îi hrăniseră pe el şi pe camarazii lui cu hotdogi. Asta s-a întâmplat pe la începutul lui 1968, chiar când începea ofensiva Tet, iar în oraş — devenit atunci groapa florilor moarte, a hârtiilor purtate de vântul umed şi duhnind a urină, a excrementelor umane şi resturilor de artificii arse

în timpul sărbătorilor recent încheiate — teama era simțită peste tot, aidoma unei epidemii. Acela a fost primul fapt observat de Rodney la sosirea în Vietnam: frica; iar frica. Al doilea a fost din nou ciudățenia. Dar de astă dată ciudățenia avea alt temei, acela că Vietnamul pe care și-l făurise în închipuire n-avea nici o asemănare cu Vietnamul real; s-ar fi zis, de fapt, că erau două țări diferite, și era surprinzător că părea mult mai adevărat Vietnamul imaginat în Statele Unite decât cel din realitate, și, ca atare, el se simțea mult mai puțin străin de cel imaginar decât de cel de acolo. Rodul acestui paradox era alt paradox, căci, deși continua să disprețuiască ceea ce Statele Unite îi făceau Vietnamului (contribuția lui la ceea ce Statele Unite îi făceau Vietnamului), în Vietnam se simțea mult mai american decât în State, și, în ciuda respectului și admirației pe care i le-au trezit imediat vietnamezii, acolo se simțea mult mai departe de ei decât se simțea în propria-i țară. Rodney presupunea că ciudățenia se datora absolutei lui incapacități de a comunica cu puținii vietnamezi cu care avea legătură, și nu numai pentru că unii nu-i cunoșteau limba, ci și pentru că îl copleșeau, chiar și cei care i-o cunoșteau, cu exotismul, lipsa de ironie, incredibila abnegație, uluitoarea și permanenta seninătate, politețea exagerată (pe care era ușor s-o confunzi cu servilismul dictat de teamă) și credulitatea lor searbădă, în așa măsură încât, cel puțin în primele zile ale șederii în Saigon, adesea nu-și putea alunga bănuiala că omuleții cu trăsături orientale, care păreau să aibă, fără excepție, cu zece ani mai puțin decât aveau în realitate și care, oricât ar fi fost de bătrâni, nu albeau, nici nu cheleau, erau, tot fără excepție, mai simpli și mai puțin complecși decât el, bănuială care, deși reală, îl umplea de o vină nedeslușită. Acele impresii, inițiale fără îndoială, au variat cu timpul (deși scrisorile abia dacă înregistrează vreo schimbare, cu siguranță fiindcă, atunci când a sosit momentul s-o facă, Rodney avea deja

alte preocupări), dar nici Rodney n-a întârziat să observe că acțiunea combinată a Vietnamului și armatei îi furase și lui complexitatea, și faptul acela, pe care îl recunoștea ca pe o mutilare a personalității, îi oferea un soi de ușurare secretă: condiția de soldat aproape că-i anula marja de autonomie proprie, dar interdicția de a decide pentru sine însuși, stricta acceptare a ierarhiei militare, așa umilitoare și abrutizantă cum era, operau totodată ca un anestezic ce-i oferea o necunoscută și abjectă fericire, nu mai puțin reală, deși abjectă, deoarece în acel moment a descoperit pe propria-i piele că libertatea era mai bună ca sclavia, dar și mult mai dureroasă, și că cel puțin acolo, în Vietnam, cel mai puțin voia să sufere.

Așa că primele luni petrecute de Rodney în Vietnam n-au fost grele. La asta a contribuit soarta. Spre deosebire de fratele lui, încadrat încă de la sosire într-un batalion de luptă, printr-un hazard pe care nicicând n-a izbutit să-l priceapă (și pe care, cu timpul, a sfârșit prin a-l atribui unei erori birocratice), lui Rodney i s-a dat un post subaltern la o manutanță cu sediul în capitală. De acolo, războiul era liniștitor de departe; în plus, munca nu era neplăcută: își petrecea cea mai mare parte a timpului într-un birou cu aer condiționat, și, când se vedea obligat să iasă din el, era numai pentru a însoți de la aeroport la hotel cântăreți, vedete de cinema și actori comici, asigurându-se că nu le lipsea nimic ori conducându-i la locul unde trebuiau să se producă. Era un post privilegiat din ariergardă, fără alt risc decât acela de a locui la Saigon; dar pe atunci chiar și trăitul la Saigon era un risc considerabil. Rodney a putut verifica acest fapt la doar o lună după ce a sosit în oraș. Iată cum a relatat el această întâmplare într-o scrisoare.

Într-o după-amiază, ieșind de la serviciu, Rodney a intrat într-un bar din apropierea stației unde oprea autobuzul care îl ducea zilnic la baza militară unde dormea. În bar

nu erau decât două grupuri de soldați, așezați la mese, și un subofițer de la Beretele Verzi, care bea de unul singur într-un capăt al tejghelei; Rodney s-a pus cu coatele pe celălalt capăt, a cerut o bere și a băut-o. Când a întrebat cât datora, chelnerița — o vietnameză tânără, cu trăsături delicate și ochi sperioși — i-a spus că totul era plătit și i l-a arătat pe subofițer, care, fără să se întoarcă spre el, a ridicat leneș mâna în semn de salut; Rodney i-a mulțumit de la distanță și a plecat. Începând de atunci, a luat obiceiul de a bea zilnic o bere în acel bar. La început, ritualul era mereu același: intra, se așeza la tejghea, bea o bere, schimbând zâmbete și vorbe răzlețe în vietnameză cu chelnerița, apoi plătea și pleca; dar, după patru sau cinci vizite, a izbutit să depășească neîncrederea chelneriței și a aflat că fata vorbea o engleză elementară, dar suficientă, așa că, începând de atunci, ea a început să-și petreacă momentele pe care munca i le lăsa libere stând de vorbă cu el. Până ce într-o bună zi totul s-a sfârșit. Era o vineri după-masă când, ca în orice vineri după-masă, soldații umpleau ochi barul, sărbătorind prima zi a sfârșitului de săptămână cu prima beție, iar chelnerițele nu pridideau să-i servească. Rodney se pregătea să-și achite consumația și să plece, când cineva l-a bătut pe umăr. Era subofițerul de la Beretele Verzi. L-a salutat cu efuziune exagerată și l-a invitat la un pahar, pe care Rodney s-a simțit obligat să-l accepte; a cerut în gura mare o bere pentru Rodney și un whisky dublu pentru el. Au tăifăsuit. În tot acest timp, Rodney l-a privit: subofițerul era scund, bine legat și vânjos, cu fața torturată de zbârcituri; avea ochi violenți, ușor dezorientați, și duhnea a alcool. Rodney îl înțelegea cu greu, dar a dedus din spusele lui că era dintr-un sătuc din Arizona, era în Vietnam de mai bine de un an, iar peste câteva zile se întorcea acasă; la rândul lui, Rodney i-a spus că era de câteva săptămâni la Saigon și i-a povestit cu ce se ocupa. După primul whisky

a urmat al doilea, apoi al treilea. Când subofițerul a vrut să-l ceară pe al patrulea, Rodney a spus că pleacă: o spunea pentru a treia oară, dar de data aceea a simțit că o mână ca o gheară îi strângea brațul. „Stai cuminte, recrut", a zis subofițerul, iar Rodney a intuit sub tratamentul vag prietenos o vibrație ca a unui tăiș de cuțit bine ascuțit. „E ultimul." Și a cerut whisky-ul. Așteptând să fie serviți, i-a pus o întrebare pe care Rodney n-a înțeles-o. „Am întrebat ce crezi că am venit să facem aici", a repetat subofițerul cu vocea tot mai catifelată. „În barul ăsta?" a întrebat Rodney. „În țara asta", l-a lămurit subofițerul. Nu era prima oară că i se punea această întrebare la Saigon, și cunoștea răspunsul reglementar, mai ales cel reglementar pentru un subofițer. I l-a dat. Subofițerul a râs parcă râgâind și, înainte de a vorbi din nou, a mai cerut o dată whisky-ul care nu mai venea. „Asta n-o crezi nici tu. Ori îți închipui, poate, că o să-i salvăm pe oamenii ăștia de comunism cu banda noastră de bețivani?" a întrebat, îmbrățișând cu un gest afectat și batjocoritor localul care deborda de soldați. „Să-ți spun o chestie: oamenii ăștia nu vor să-i salvăm. Și să-ți mai spun una: aici am venit doar ca să omorâm oameni galbeni. O vezi pe fata aia?" a întrebat în continuare, arătând spre chelnerița care venea spre ei aducând o tavă cu băuturi și croindu-și cu mare greutate drum prin gloata de clienți. „Îi cer un whisky de o jumătate de ceas, dar nu mi-l aduce. Și știi de ce? Nu, sigur că nu știi... Dar am să-ți spun eu. Nu mi-l aduce pentru că mă urăște. Simplu ca bună ziua. Și pe tine te urăște. De-ar putea, te-ar ucide, ca și pe mine. Iar acum să-ți dau un sfat. Unul prietenesc. Omoar-o tu, să n-o facă ea întâi." Rodney n-a putut spune nimic, căci chiar atunci chelnerița a trecut prin fața lor, iar subofițerul i-a pus o piedică, așa că fata și tava cu băuturi s-au prăbușit pe podea, în zgomot de sticlă spartă. Rodney s-a aplecat instinctiv, ca s-o ajute pe chelneriță să se ridice și să strângă

cioburile. „Ce mama dracului faci?" l-a auzit spunând pe subofițer. „Las' că se descurcă singură, blestemata." Rodney nu i-a dat atenție, așa că a simțit o lovitură de picior în coaste, aproape un ghiont. „Am zis s-o lași, recrut!" a repetat subofițerul, de astă dată strigând. Rodney s-a ridicat în picioare și a spus, fără să se gândească, parcă pentru sine: „N-ar fi trebuit să faceți așa ceva." Imediat s-a căit că vorbise. Subofițerul l-a privit curios două secunde; apoi a hohotit. „Ce-ai zis?" Rodney a observat că tot barul tăcuse și că el era ținta tuturor privirilor; chelnerița cu ochi sperioși îl privea fără să clipească din spatele tejghelei. Rodney s-a auzit spunând: „Am zis n-ar fi trebuit s-o trântiți pe fată." Lovitura i-a atins tâmpla; apoi a auzit cum subofițerul țipa la el, îl insulta, îl ocăra, îl lovea iar. A suportat umilința neclintit. „Nu te aperi, recrut?" a urlat subofițerul. „Nu", a replicat Rodney, simțind cum furia îi urca în gât. „De ce nu?" i-a strigat iar subofițerul. „Ce ești tu? Un poponar ori un blestemat de pacifist?" „Sunt un recrut", a răspuns Rodney. „Și dumneata un subofițer, pe deasupra și beat." Subofițerul și-a desfăcut lent galoanele, fără să-și ia ochii de pe el, și i-a zis cu o voce parcă ieșită din inima unei peșteri: „Acum apără-te, laș de căcat." Lupta a durat abia câteva secunde, fiindcă un roi de soldați s-a interpus imediat între cei doi adversari. În rest, Rodney n-a ieșit rău din încăierare, iar în zilele care au urmat a așteptat resemnat să fie denunțat că bătuse un subofițer, dar, spre surpriza lui, nu s-a întâmplat nimic. N-a revenit prea curând în acel bar, iar când a făcut-o, șefa i-a zis că prietena lui nu mai lucra acolo și că ea înțelesese că plecase din Saigon. A uitat de întâmplare. A încercat s-o uite pe chelneriță. Dar, la câteva săptămâni după vizita la bar, a văzut-o din nou. În acea după-amiază, Rodney aștepta în stația de autobuz, înconjurat de soldați grăbiți, ca și el, să se întoarcă la bază, când unul dintre adolescenții cerșetori care mișunau adesea prin apropiere a

insistat atât de mult să-i curețe ghetele, că până la urmă l-a lăsat s-o facă. Stătea cu un picior pe cutia lustragiului când, ridicând privirea, a recunoscut-o cu bucurie pe fată: îl privea de pe cealaltă parte a străzii. La început, a crezut că și ea se bucura să-l vadă, fiindcă îi surâdea, ori i s-a părut că-i surâdea, dar a observat imediat că avea un surâs ciudat, iar bucuria i s-a transformat în alarmă, dându-și seama că, în realitate, fata îl chema în graba mare la ea. L-a lăsat baltă pe lustragiu și s-a îndreptat repede spre fată, dar, traversând strada, l-a văzut pe lustragiu fugind pe lângă el și chiar atunci a auzit detunătura exploziei. Rodney a căzut pe caldarâm în vuietul ei, a rămas câteva clipe amețit ori inconștient și, când și-a revenit, pe stradă domnea un haos catastrofal, iar stația de autobuz devenise o grămadă de fier și moarte. Abia după câteva ceasuri a aflat că în atentat își pierduseră viața cinci soldați americani și că explozivul care îi omorâse fusese în cutia lustragiului, aceeași pe care, cu câteva clipe înaintea deflagrației, își sprijinise piciorul. Despre lustragiu și chelneriță nu s-a mai aflat niciodată nimic, și Rodney a ajuns la inevitabila concluzie că fata care îi salvase viața și lustragiul care fusese pe punctul să-l omoare erau autorii masacrului.

În tot timpul petrecut în Saigon, doar atunci a simțit apropierea morții, iar faptul că scăpase de ea în chip providențial n-a făcut decât să-i întărească certitudinea nejustificată că atâta vreme cât va rămâne acolo n-avea să fie în nici o primejdie, că avea să supraviețuiască și curând să se întoarcă acasă, unde o să se simtă ca și cum niciodată n-ar fi fost la război.

Dar Bob era cu adevărat la război. De când sosise în Vietnam, Rodney primea frecvent veşti de la el şi, ori de câte ori Bob era în permisie și vizita Saigonul, el se străduia ca primirea pe care i-o făcea să fie la înălțime: îi dăruia lucruri cumpărate pe sub mână, îl ducea să bea pe terasa

Continental, să cineze la Givral, un mic restaurant cu aer condiționat aflat la colțul străzilor Le Toi și Tu Do, apoi în localuri exclusiviste din centru (inclusiv, cum nu neglijează Bob să sublinieze în mai multe dintre scrisorile lui, la Hung Dao Hotel, un celebru și foarte frecventat bordel cu trei etaje de pe strada Tu Do, nu departe de Givral), localuri unde băutele și taifasurile se prelungeau adeseori până în zorii arzători din piața Lam Son. În cursul acestor vizite, Rodney se dedica întru totul fratelui său, dar, când se despărțeau, după o săptămână de chefuri cotidiene, nu se simțea deloc satisfăcut că-l ajutase pe Bob să uite un timp de rigorile războiului; din contră, era mereu copleșit de o neplăcere difuză, care îi lăsa în stomac jarul amărăciunii, de parcă în zilele acelea frățești de râsete, mărturisiri, alcool și nopți nedormite ar fi încercat să-și ispășească un păcat pe care nu-l comisese ori pe care nu-și amintea să-l fi comis, dar care îl rodea ca și cum ar fi fost real. La sfârșitul lui mai, cei doi frați s-au văzut la Hue, unde Rodney venise în calitate de consilier bun la toate al unui renumit cântăreț de muzică country și tribul lui de fane gata oricând de distracție. Pe atunci, Bob mai avea o lună până la liberare; renunțase de mult la gândul, care îl bătuse mult timp și pe care ajunsese să li-l împărtășească într-o scrisoare și părinților, de a se reangaja în armată, și exulta, dornic să se întoarcă acasă. Revenind la Saigon, Rodney a scris la Rantoul o scrisoare în care își povestea întâlnirea cu Bob și descria optimismul de care deborda fratele său, dar, două săptămâni mai târziu, când a sosit dimineață la birou, căpitanul al cărui subordonat direct era a trimis după el și, după o introducere pe cât de solemnă, pe atât de neclară, i-a comunicat chiar acolo, în biroul lui, că în cursul unei recunoașteri de rutină, pe o cărare ce unea jungla cu un sat de lângă frontiera cu Laosul, Bob sau cineva care mergea lângă Bob călcase pe o mină explozivă de șaptezeci de

kilograme, iar din ceilalți patru camarazi care, spre nefericirea lor, se aflau lângă el nu se mai găsiseră decât niște zdrențe însângerate în vecinătatea craterului lăsat de explozie, cu un diametru de zece metri.

Moartea lui Bob a schimbat totul. Ori cel puțin așa credea tatăl lui Rodney; așa demonstrau și faptele. Căci, la puțină vreme după moartea fratelui său, Rodney a refuzat în scris să-și încheie serviciul militar și să se întoarcă acasă — o posibilitate al cărei beneficiar devenise grație morții lui Bob — și a cerut să treacă într-un batalion de luptă. Nici una dintre scrisorile scrise de el nu îi explică decizia, iar tatăl lui nu știa pe ce temeiuri reale o luase; era, fără îndoială, legată de moartea fratelui, dar putea fi și nepremeditată ori instinctivă, și era cu putință ca însuși Rodney să nu cunoască acele temeiuri. În orice caz, adevărul e că, începând de atunci, scrisorile lui au devenit tot mai frecvente, prolixe și întunecate. Grație lor, tatăl lui Rodney a început să înțeleagă ori să-și închipuie (cum poate că ar fi făcut oricine le-ar fi primit) că acel război era diferit de cel pe care-l purtase el și, poate, chiar de toate celelalte războaie: a înțeles ori și-a închipuit că în acel război lipseau în mod absolut ordinea, sensul sau structura, că luptătorii n-aveau nici țel, nici direcție bine definită și, ca atare, nicicând nu se atingea vreun obiectiv, nu se câștiga ori se pierdea ceva, nu se obținea un progres măsurabil și nu exista nici cea mai mică șansă, dacă nu de glorie, măcar de demnitate pentru cei care luau parte la el. „Un război în care domnea toată durerea tuturor războaielor, dar în care nu exista nici măcar minima șansă de salvare, măreție ori decență existentă în toate războaiele", mi-a spus tatăl lui Rodney. Fiul său ar fi fost de acord cu această frază. Într-o scrisoare de la începutul lui octombrie 1968, în care se poate simți ceva din tonul obsesiv și halucinant care va marca scrisorile lui ulterioare, el scria: „Atrocitatea acestui război constă în faptul că nu-i război. Aici

dușmanul nu-i nimeni, pentru că poate fi oricine, și nu-i nicăieri, pentru că e peste tot; e înăuntru și afară, sus și jos, în față și în spate. Nu-i nimeni, dar există. În alte războaie, trebuie să birui vrăjmașul; în ăsta nu: în ăsta trebuie să-l ucizi, deși cu toții știm că, ucigându-l, nu-l biruim. Nu merită să te minți: ăsta-i un război de exterminare, așa încât, cu cât omorâm mai multe — oameni, animale, plante, tot aia-i —, cu atât mai bine. O să radem țara: n-o să lăsăm nimic. Chiar și așa, tot n-o să câștigăm războiul, pur și simplu fiindcă acest război nu se poate câștiga ori nu-l poate câștiga decât Charlie[1]: el e dispus să omoare și să moară, pe când noi nu vrem decât să se scurgă cât mai iute cele douăsprezece luni cât trebuie să stăm aici. În timpul ăsta omorâm și murim, dar nimeni nu știe de ce omorâm și murim. Sigur că ne străduim cu toții să ne prefacem că înțelegem ceva, că știm de ce suntem aici și omorâm și putem muri, dar o facem ca să nu înnebunim de tot. Căci aici suntem cu toții nebuni, nebuni și singuri, și nu putem nici pierde, nici câștiga, ca și cum ne-am învârti fără oprire pe un cerc invizibil, trasat pe fundul unui puț gol, unde nu răsare nicicând soarele. Scriu pe întuneric. Nu mi-e frică. Dar uneori mă înspăimânt când îmi spun că-s pe punctul de a ști cine sunt, că dincolo de orice cotitură a oricărui drum am să văd apărând soldatul care sunt eu."

În scrisorile din primele luni trăite departe de înșelătoarea siguranță din Saigon, Rodney nu pomenește niciodată de Bob, dar înregistrează amănunțit, în schimb, noutățile de care îi era plină viața. Batalionul său era instalat într-o bază din apropiere de Da Nang, dar aceasta era doar locul de odihnă, căci cea mai mare parte a timpului o petreceau

[1] Prescurtare pentru „Victor Charlie", sau VC, jargon militar pentru Việt Cộng.

operând prin regiune, ziua plescăind prin orezării şi străbătând jungla palmă cu palmă, asfixiaţi de căldură, umezeală şi ţânţari, îndurând averse biblice, înnoroiaţi până la gât şi supţi de lipitori, hrănindu-se cu conserve, asudând fără preget, epuizaţi şi cu dureri în tot trupul, puţind, deoarece nu făceau baie cu săptămânile, străini de orice altă strădanie decât aceea de a rămâne în viaţă, în vreme ce de nenumărate ori — după ce mărşăluiau ceasuri în şir, înarmaţi până în dinţi, cărând raniţe şi asigurându-se cum se cuvine unde puneau piciorul, ca să evite fatalitatea minelor cu care erau semănate drumurile junglei — erau uimiţi că-şi doreau să înceapă odată detunăturile, fie chiar şi pentru a sparge monotonia epuizantă a zilelor nesfârşite în care plictisul era adeseori mai enervant decât apropierea primejdiei. Asta ziua. Noaptea, însă, după ce fiecare îşi săpa puţul de tragere în amurgurile roşii din orezării, în timp ce luna se ridica maiestuoasă în zare, rutina se schimba, dar nu întotdeauna în bine: uneori nu le rămânea decât să încerce să adoarmă, în cântecul de leagăn al obuzelor trase de artilerie, în vuietul elicopterelor care aterizau ori al detunăturilor de M-16; alteori, trebuiau să plece în patrulare, şi o făceau ţinându-se de mână ori agăţându-se de uniforma camaradului din faţă, ca nişte copii copleşiţi de spaima că au să se piardă pe întuneric, ori stăteau la nesfârşit de santinelă, şi atunci fiecare zgomot al junglei era o ameninţare, şi trebuiau să lupte din greu cu somnul şi strigoii insomniaci ai camarazilor morţi. Căci tocmai în acele zile a cunoscut Rodney suflarea cotidiană a morţii. „Am citit cândva o frază a lui Pascal, cum că nimeni nu e trist de tot pentru nefericirea unui prieten", scrie Rodney la două luni după sosirea la Da Nang. „Când am citit-o, mi s-a părut meschină şi falsă; acum ştiu că spune adevărul. Ceea ce o face adevărată e acest «de tot». De când mă aflu aici, am văzut murind mai mulţi camarazi: moartea lor m-a îngrozit, m-a înfuriat,

m-a făcut să plâng; dar aş minţi spunând că n-am simţit o uşurare obscenă în faţa ei, pentru simplul motiv că mortul nu eram eu. Cu alte cuvinte: spaima stă în război, dar era cu mult dinainte în noi." Poate că aceste vorbe explică în parte faptul că în scrisorile din acea perioadă Rodney vorbeşte numai de camarazii vii — niciodată de cei morţi — şi de comandanţii vii — niciodată de cei morţi; m-am întrebat adeseori dacă ele explică şi faptul că scrisorile gem de poveşti, ca şi cum, din cine ştie ce pricină, Rodney n-ar vrea să spună direct ceea ce poveştile ştiu să spună în felul lor indirect şi eliptic. Sunt lucruri care i s-au întâmplat lui, ori cuiva apropiat lui, ori care pur şi simplu i se spuseseră; exclud ipoteza că vreuna dintre ele ar fi inventată. Am s-o relatez doar pe cea a căpitanului Vinh, pentru că, din cine ştie ce motiv, poate că a fost cea care l-a afectat cel mai mult pe Rodney.

Căpitanul Vinh era un ofiţer din armata sud-vietnameză, detaşat ca ghid şi interpret în unitatea prietenului meu. Avea vreo treizeci de ani, era sfrijit şi cordial şi, aşa cum afirmă într-una dintre scrisorile în care relatează întâmplarea, Rodney conversase cu el de nenumărate ori, în timp ce-şi refăceau forţele, mâncându-şi raţiile de campanie ori fumând o ţigară în pauzele marşurilor. „Nu te apropia de el", i-a spus un veteran din compania lui, după ce l-a văzut vorbind prietenește cu căpitanul într-o seară. „Tipul e un trădător împuţit." Şi i-a povestit o altă întâmplare. Odată, capturaseră trei partizani ai Việt Cộng, iar un ofiţer de spionaj îi urcase într-un elicopter şi ceruse să fie însoţit de căpitan şi patru soldaţi, printre care se afla şi veteranul. Elicopterul decolase şi, când ajunsese la o înălţime respectabilă, ofiţerul începuse să-i interogheze pe prizonieri. Primul dintre ei refuzase să vorbească şi, fără nici cea mai mică ezitare, ofiţerul le ordonase soldaţilor să-l arunce în gol; îl ascultaseră. La fel se întâmplase şi cu al doilea prizonier. Pe al treilea nu fusese nevoie să-l interogheze: plângând şi

cerând îndurare, începuse să vorbească atât de repede, încât căpitanul Vinh abia avea timp să-i traducă vorbele; dar, când își terminase mărturisirea, avusese aceeași soartă cu tovarășii lui. „Ne urcaserăm în elicopter cu trei tipi și am coborât fără nici unul", a comentat veteranul. „Dar nimeni n-a pus întrebări. Cât despre căpitan, e un gunoi. A văzut ce le-am făcut alor lui, dar continuă să ne ajute. Nu știu cum de-i permit să mai stea cu noi", s-a plâns. „Mai devreme sau mai târziu, are să ne trădeze." Nu mult după aceea, Rodney avea să-și amintească adesea de prezicerea veteranului. Totul a început în dimineața în care compania lui a ajuns într-un sat din apropiere, ocupat cu o noapte mai înainte de Việt Cộng. Țelul incursiunii Việt Cộng fusese recrutarea de soldați, scop în care partizanii ceruseră ajutorul mai-marelui din sat, care se arătase reticent față de colaborarea cu ei. Răspunsul partizanilor fusese atât de fulminant, că, atunci când a vrut să se răzgândească, era deja prea târziu: i-au luat cele două fetițe, de șase și opt ani, le-au violat și torturat, le-au tăiat capetele și le-au aruncat leșurile mutilate în puțul de la care satul se aproviziona cu apă de băut, ca s-o spurce. Toată compania lui Rodney a înghițit povestea în tăcere, cu excepția căpitanului Vinh, care s-a îmbolnăvit literalmente. „Fetițele mele", gemea la nesfârșit în fața cui voia să-l asculte, sau chiar singur. „Au aceeași vârstă, fetițele alea aveau aceeași vârstă cu ale mele." Peste două luni, chiar în ziua sosirii la Da Nang, după o săptămână de permisie la Tokio, Rodney a trebuit să dea ajutor la evacuarea a treisprezece morți și cincizeci și nouă de răniți dintr-o companie de luptă care chiar în acea dimineață căzuse victimă unei ambuscade în junglă. Faptul l-a impresionat, dar emoția s-a transformat într-o furie de gheață de cum a aflat că, în urma rapidei cercetări ulterioare a faptelor, se ajunsese la concluzia că masacrul nu putea fi decât rodul unui denunț, iar autorul lui nu putea fi decât căpitanul Vinh.

Într-o scrisoare ulterioară, Rodney afirmă că, aflând de denunțul ofițerului, l-ar fi ucis fără șovăială, dacă ar fi putut, „pe șobolanul ăla asasin cu care nu doar împărțisem mâncarea și tutunul, dar stătusem și de vorbă", dar că nu mai era nevoie, pentru că interpretul fusese predat armatei sud-vietnameze, care îl executase fără întârziere; Rodney adaugă că vestea îl bucurase. Următoarea scrisoare pe care au primit-o părinții lui Rodney era doar o notă: în ea, fiul lor menționează pe șleau că tot serviciile secrete care demonstraseră trădarea căpitanului Vinh ajunseseră la concluzia că ofițerul îi denunțase pe comuniștii din Việt Cộng pentru că ei îi răpiseră cele două fetițe și amenințaseră că au să le omoare dacă nu colabora cu ei.

După primirea acelei note foarte sumare, vreme de aproape o lună părinți n-au mai avut veşti de la Rodney, iar când corespondența s-a reluat, i-a copleșit treptat și insidios impresia că nu fiul lor le scria, ci altcineva, un bărbat care îi uzurpa numele și scrisul. Era o senzație stranie, mi-a spus tatăl lui Rodney, ca și cum cel ce scria era și nu era Rodney ori, și mai ciudat, ca și cum cel ce scria era prea Rodney (Rodney în stare chimică pură, un extract de Rodney) ca să fie cu adevărat el. Am citit și recitit acele scrisori, și, oricât de ambiguă sau confuză ar fi, observația mi se pare exactă, căci în acele pagini, scrise fără nici o îndoială dintr-o singură suflare, e evident că scriitura lui Rodney a pătruns în îndoielnicul teritoriu scânteietor unde, chiar dacă-i greu să nu identifici în depărtare glasul prietenului meu, e imposibil să nu percepi puternicul ton al delirului care, fără să-l facă întru totul de nerecunoscut, îl face cel puțin neliniștitor de străin pe Rodney, printre altele și pentru că nu ocolește întotdeauna tentațiile truculenței, solemnității ori ale simplului prost gust. Am să adaug că, după părerea mea, faptul că Rodney scria scrisori din spitalul unde își revenea după ravagiile incidentului explică

doar parțial starea lui anormală, fără să poată înăbuși senzația tulburătoare pe care ți-o lasă lectura lor. „Incidentul": așa l-a numit tatăl lui Rodney în după-amiaza în care am fost în casa lui, pentru că așa se pare că l-a numit Rodney singura dată când tatăl său l-a întrebat în van despre el. Incidentul. Se petrecuse în luna fără veşti de la fiul său; din diferite surse şi de-a lungul anilor, tot ceea ce tatăl lui Rodney izbutise să afle era că Rodney luase parte, împreună cu compania lui, la o incursiune neclară în satul My Khe, din provincia Quang Nai, care se soldase cu peste cincizeci de victime; mai izbutise să afle şi că, din pricina incidentului ori ca urmare a acestuia, şi în ciuda faptului că nu suferise nici o rană fizică, Rodney fusese internat timp de trei săptămâni într-un spital din Saigon şi că, multă vreme după aceea, după ce se întorsese deja acasă, trebuise să dea declarații în procesul intentat locotenentului care comandase compania lui şi care, în cele din urmă, fusese absolvit de acuzațiile ce i se aduceau. Asta era tot ceea ce, de unul singur, aflase despre incident tatăl lui Rodney în toți acei ani. Cât despre Rodney, el nu l-a pomenit decât în treacăt şi cât mai vag cu putință, doar când a trebuit neapărat s-o facă, şi nu l-a menționat nici în scrisorile ulterioare şederii la spital, nici în cele din timpul ei.

Adevărul e că şi unele şi altele erau complet diferite de cele scrise până atunci, iar cu timpul taică-său a sfârşit prin a-i atribui schimbarea — poate pentru că avea nevoie s-o atribuie unui temei tangibil — viciului lipsit de moderație al marijuanei şi alcoolului, căpătat de Rodney în primele luni de pe front. În scrisorile anterioare, Rodney tinde să noteze mai ales fapte şi, în general, evită reflecțiile abstracte; în acestea din urmă, în schimb, faptele şi persoanele s-au volatilizat şi abia dacă mai rămâne ceva pe lângă gânduri, gânduri ciudate, de o vehemență care îl îngrozea pe tată şi care, foarte curând, aveau să-l ducă la ingrata concluzie că

fiul său îşi pierdea minţile definitiv. „Acum ştiu adevărul despre război", scrie, de pildă, Rodney într-una dintre aceste scrisori. „Adevărul acestui război şi al oricărui altuia, adevărul tuturor războaielor, pe care tu îl cunoşti, ca şi mine, şi pe care îl cunoaşte oricine a fost la război, pentru că în esenţa lui acest război nu-i diferit, ci aidoma tuturor războaielor, iar în esenţă adevărul războiului e mereu acelaşi. Toată lumea ştie aici acest adevăr, dar nimeni n-are curajul să recunoască. Toţi mint. Chiar şi eu. Vreau să spun că şi eu mineam până ce n-am mai făcut-o, până ce mi s-a făcut silă de minciună, până ce minciuna mi-a făcut mai multă silă ca moartea: minciuna e murdară, moartea e curată. Şi tocmai ăsta-i adevărul pe care îl ştiu aici cu toţii (pe care îl ştie oricine a fost la un război), şi nimeni nu vrea să-l accepte. Că totul e frumos: că războiul e frumos, că lupta e frumoasă, că moartea e frumoasă. Nu mă refer la frumuseţea lunii care se înalţă pe cer ca o monedă de argint în noaptea sufocantă a orezăriilor, nici la eşarfele de sânge pe care le desenează în beznă gloanţele trasoare, nici la clipa miraculoasei tăceri pe care unele amurguri o deschid în vuietul neîntrerupt al junglei, nici la momentele extreme când pari că dispari şi odată cu tine dispar teama, angoasa, singurătatea şi ruşinea, amestecându-se cu ruşinea, singurătatea, angoasa şi teama celor de lângă tine, şi atunci identitatea se evaporă cu bucurie şi nu mai eşti nimeni. Nu, nu doar la toate astea. Ci, mai ales, la bucuria de a ucide, nu numai fiindcă atâta vreme cât mor ceilalţi tu rămâi în viaţă, ci şi fiindcă nu există plăcere comparabilă cu aceea de a ucide, nu există senzaţie comparabilă cu aceea superbă de a ucide, de a-i smulge tot ce are şi ce este altei fiinţe umane, absolut identică cu tine, şi atunci simţi ceva ce nici nu-ţi puteai măcar închipui că-i cu putinţă să simţi, o senzaţie aidoma celei simţite, probabil, când ne-am născut şi pe care am uitat-o, ori celei simţite de Dumnezeu când ne-a creat,

ori, probabil, celei simțite de o femeie în clipa nașterii, da, exact asta-i ceea ce simți când ucizi, nu-i așa, tată?, senzația că faci un lucru în fine important, ceva cu adevărat esențial, pentru care te-ai tot pregătit pe neștiute în cursul întregii vieți și care, de n-ai fi putut-o face, te-ar fi transformat fără putință de salvare într-un rebut, un om fără adevăr, fără coeziune și fără substanță, pentru că a ucide e atât de frumos, încât te completează, te obligă să ajungi în zone din tine însuți pe care nici măcar nu le bănuiai, e ca și cum descoperi treptat continente imense, cu o faună și o floră necunoscute, acolo unde îți închipuiai că nu era decât pământ colonizat, și de aceea acum, după ce am cunoscut frumusețea morții, străvezie, nemărginită și scânteietoare, mă simt mai mare, mă simt ca și cum aș fi crescut, m-aș fi lungit și prelungit dincolo de limitele mele anterioare, atât de meschine, și de aceea mai cred și că întreaga lume ar trebui să aibă dreptul să ucidă, ca să crească, să se lungească și să se prelungească atât cât poate, ajungând să aibă fețele de extaz ori beatitudine pe care eu le-am văzut la oamenii care ucid, ca să se cunoască profund ori să meargă cât de departe le îngăduie războiul, iar războiul îți permite să mergi foarte departe și foarte repede, mai departe și mai repede încă, mai repede, mai repede, mai repede; există clipe când totul se accelerează, și există o fulgerare, o amețeală și o pierdere, certitudinea devastatoare că, dacă izbutim să ne deplasăm mai repede ca lumina, vedem viitorul. Asta am descoperit. Asta știu acum. Ceea ce știm toți cei care suntem aici, și ceea ce știau cei care erau și nu mai sunt aici, ca și halucinații ori bravii care n-au fost nicicând, dar e ca și cum ar fi fost, pentru că au văzut toată această lume înainte de a exista. O știu toți, toată lumea. Dar ceea ce mă scârbește nu-i faptul că e adevărat, ci că nimeni nu spune adevărul, și-s gata să mă întreb de ce n-o face nimeni și uneori mi se năzare ceva ce niciodată nu mi-a dat prin minte, că poate nimeni n-o spune

nu din laşitate, ci pur şi simplu pentru că sună fals, absurd ori monstruos, pentru că nimeni care nu ştie dinainte adevărul nu-i în stare să-l accepte, pentru că, dacă n-a fost aici, nimeni n-o să accepte ceea ce aici ştie orice simplu soldat, acela că lucrurile care au sens nu-s adevărate. Sunt numai adevăruri ciuntite, miraje: adevărul e mereu absurd. Şi cel mai rău din toate e că numai când ştii asta, când înveţi ceea ce se poate învăţa doar aici, când, în sfârşit, accepţi adevărul, numai atunci poţi fi fericit. Cu alte cuvinte: înainte uram războiul şi viaţa şi, mai ales, mă uram pe mine; acum iubesc viaţa şi războiul şi, mai ales, mă iubesc pe mine. Acum sunt fericit."

Aş putea spicui numeroase alte pasaje similare, scoase din scrisorile trimise de Rodney în acea perioadă: toate cu un ton identic, toate la fel de întunecate, imorale ori absconse. E adevărat că mă copleşeşte ispita de a-i lua vorbele sărite de pe fix drept negativul unei radiografii a minţii lui de atunci, şi chiar de-a citi în ele mult mai multe lucruri decât a vrut, probabil, Rodney să spună. Am să rezist acestei tentaţii, am să evit interpretările.

De cum i-au dat drumul din spital, Rodney s-a şi întors la companie, iar două luni mai târziu, când mai avea doar câteva zile până să-şi încheie şederea obligatorie în Vietnam, ajutat de un cunoscut care i-a deschis uşa ambasadei americane din Saigon, a telefonat pentru prima oară părinţilor, comunicându-le că n-avea să se întoarcă acasă. Hotărâse să se reangajeze în armată. Poate fiindcă şi-au dat seama imediat că hotărârea era irevocabilă, părinţii nici măcar n-au încercat să-l facă să se răzgândească, ci doar să-l înţeleagă. N-au izbutit. Dar, după o convorbire pe cât de lungă, pe atât de întretăiată de rugăminţi şi suspine, au sfârşit prin a se agăţa de precara speranţă că fiul lor nu-şi pierduse minţile, ci că, pur şi simplu, războiul îl schimbase, iar el nu mai era băiatul căruia îi dăduseră viaţă şi pe care îl

crescuseră, şi că de aceea nu-şi putea închipui cum era să vină acasă ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, fiindcă numai perspectiva de a reveni la viaţa de student (continuând-o cu un doctorat, aşa cum plănuise la început) ori de a-şi căuta de lucru la o şcoală generală, ori, şi mai şi, de a-şi recăpăta, printr-o lungă odihnă, liniştea provincială de la Rantoul, i se părea acum ridicolă ori imposibilă, copleşindu-l cu o panică pe care ei nu puteau s-o înţeleagă. Aşa că Rodney a mai rămas încă şase luni în Vietnam. Tatăl lui ignora aproape tot ceea ce i se întâmplase fiului în acea epocă, în cursul căreia s-a întrerupt complet corespondenţa lui Rodney cu familia, care n-a primit veşti de la el decât prin câteva telegrame în care, cu laconism militar, îi informa că era bine. Sigurul lucru pe care tatăl lui Rodney a izbutit să-l afle mai târziu a fost că în perioada aceea fiul lui fusese într-o unitate de elită care lupta contra partizanilor, cunoscută sub numele de Tiger Force, şi care făcea parte din primul batalion al Diviziei 101 de Aeropurtate; nu încape nici o îndoială că în acele şase luni Rodney a intrat în luptă mult mai des decât până atunci, deoarece, când la sfârşitul verii lui 1969 a luat avionul spre casă, avea pieptul blindat cu medalii — Steaua de Argint pentru curaj şi Inima de Purpură, printre ele — şi o rană la şold de care n-avea să scape întreaga viaţă şi care îl condamna să meargă mereu cu paşi împiedicaţi şi instabili de perdant.

Întoarcerea a fost catastrofală. Tatăl lui Rodney îşi amintea foarte bine sosirea fiului său la Chicago. Se împlineau două săptămâni de când Julia Flores şi el, care abia dacă se cunoşteau personal, se sunau adesea la telefon ca să definitiveze pregătirile, dar în ziua cea mare totul a ieşit încă de la început pe dos: autobuzul Greyhound, cu care el şi soţia lui au plecat din Rantoul, a ajuns la Chicago cu aproape două ceasuri întârziere, din cauza unui accident de trafic; acolo îi aştepta Julia, care i-a urcat în maşina ei şi i-a dus în

graba mare la aeroportul O'Hare, dar, când să intre, s-a produs un blocaj, așa că, atunci când în sfârșit ajungeau pe terminal, trecuse mai bine de o oră de la aterizarea avionului lui Rodney. Au întrebat peste tot și, în sfârșit, după ce umblaseră mult și verificaseră tot atât, au trebuit să se ducă după Rodney la un comisariat. L-au găsit singur și cu chipul descompus, dar n-a vrut să le dea nici o explicație, nici atunci, nici altă dată și, ca să nu strice și mai mult reîntâlnirea, ei au preferat să nu ceară lămuriri poliției. Abia după câteva luni și-a făcut tatăl lui Rodney o idee precisă despre cele petrecute în acea dimineață la aeroport. Era după procesul care i s-a intentat lui Rodney (în baza căruia a fost condamnat să plătească o amendă pe care a achitat-o familia), un proces la care Rodney le-a interzis tatălui și mamei lui să asiste, și despre desfășurarea și esența căruia tatăl n-a aflat decât după o întrevedere pe ascuns cu avocatul care îi apăra pe fiu. Avocatul, un prestigios stângist numit Donald Pludovsky, care acceptase cazul fiindcă era prietenul unui prieten de-al tatălui lui Rodney și care încă de la începutul convorbirii s-a străduit să-l liniștească, încercând să nu dea importanță episodului, l-a primit în biroul lui din strada Wabash și a început prin a-i povesti că Rodney călătorise timp de trei zile cu un soldat negru la întoarcerea din Vietnam (mai întâi, de la Saigon la Tokio, într-un C-41 al forțelor aeriene, apoi din Filipine la San Francisco, într-un reactor al World Airways, și în fine de acolo la Chicago) și că, la coborârea pe O'Hare, observând că nu-i așteptă nimeni, se duseseră împreună să ia micul dejun într-o braserie. În terminalul, în chip neobișnuit, plin de lume, domnea o atmosferă de sărbătoare, sau cel puțin asta a fost prima, zăpăcita și fericita impresie a celor doi nou-sosiți, până ce la un moment dat, pe când își târau ranițele pe un culoar plin de lume, o tânără s-a desprins dintr-un grup de studenți, l-a abordat pe Rodney, singurul

dintre cei doi veterani care încă mai purta uniformă, şi l-a întrebat dacă venea din Vietnam. Mirat de absenţa părinţilor şi a Juliei, care promiseseră să-l aştepte la aeroport, Rodney şi-a închipuit, probabil, că fata era trimisă de ei, aşa că s-a oprit, a zâmbit şi i-a spus vesel că da. Atunci, fata l-a scuipat în obraz. Privind-o fără să priceapă, Rodney a întrebat-o de ce-l scuipase, dar, cum fata nu i-a răspuns, după o clipă de şovăială şi-a şters scuipatul şi a plecat mai departe. Studenţii i-au urmărit: scandau lozinci pacifiste, râdeau, le strigau lucruri pe care nu le înţelegeau, îi insultau. Până când Rodney n-a mai îndurat, s-a întors spre ei şi i-a înfruntat; soldatul negru l-a prins de braţ şi l-a rugat să nu le dea atenţie, dar Rodney şi-a desprins braţul din strânsoare şi, în timp ce studenţii continuau să cânte şi să strige, a încercat în zadar să le vorbească, dar până la urmă a renunţat, le-a spus că ei nu le făcuseră nimic şi le-a cerut să-i lase în pace. Erau gata să-şi vadă de drum, când un comentariu injurios ori provocator, făcut de un tânăr cu părul foarte lung, s-a auzit prin zarva studenţilor, şi imediat Rodney s-a năpustit asupra lui şi, de n-ar fi intervenit in extremis poliţia aeroportului, l-ar fi omorât în bătaie. „Asta-i tot", i-a zis Pludovsky tatălui, lăsându-se pe spătarul scaunului cu o ţigară în mână şi o nedisimulată expresie de satisfacţie, cu un glas nepăsător, ca şi cum tocmai termina de povestit o năzbâtie nu lipsită de haz. Tatăl lui Rodney n-a zâmbit, n-a zis nimic, s-a mărginit să păstreze tăcerea câteva clipe, apoi, fără să-l privească, i-a cerut avocatului să-i spună ce-i strigase băiatul lui Rodney. „A, da", a încercat să zâmbească Pludovsky. „Mă rog, adevărul e că nu-mi aduc aminte exact." „Ba îţi aduci aminte", a ripostat fără şovăială tatăl lui Rodney. „Şi vreau să-mi spui." Brusc deranjat, Pludovsky a oftat, a stins ţigara şi şi-a împletit mâinile pe marele birou din stejar. „Cum vrei", a spus plictisit, ca şi cum pierdea un caz în ultimul moment şi în forma cea mai

stupidă. „Băiatul a spus: «Ia te uită ce laşi sunt ucigaşii ăştia de copii.»"

Când tatăl lui Rodney a ieşit din biroul avocatului, ştia deja că incidentul de pe O'Hare fusese doar reflexul celor întâmplate în ultimele luni şi prefigurarea a ceea ce urma să se întâmple în viitor. Nu s-a înşelat. Căci viaţa lui Rodney n-a mai semănat niciodată cu aceea pe care o părăsise cu forţa în urmă cu un an şi jumătate, ca să plece în Vietnam. Chiar pentru ziua sosirii la Rantoul, vechii prieteni îi pregătiseră o petrecere de bun sosit; mama l-a convins să se ducă, dar, deşi a ieşit din casă îmbrăcat ca pentru acea ocazie şi cu cheile maşinii în mână şi s-a întors abia în zori, a doua zi de dimineaţă părinţii au aflat că nici măcar nu se dusese la petrecere, iar în zilele următoare vecinii şi prietenii le-au spus că Rodney îşi petrecuse noaptea vorbind la telefon dintr-o cabină aflată în apropierea gării şi dând ocol oraşului în Fordul tatălui său. Câteva luni mai târziu, Julia şi el s-au căsătorit şi s-au mutat într-o suburbie din Minneapolis, unde ea preda la o şcoală generală. Mariajul abia dacă a durat doi ani, dar numai graţie tenacităţii Juliei; de fapt, a fost nevoie de mult mai puţin timp pentru ca ea să-şi dea seama că intrase într-o căsnicie imposibilă, ca oricare alt lucru pe care, la vremea aceea, l-ar fi încercat Rodney. El revenise aparent din Vietnam, dar în realitate era ca şi cum s-ar fi aflat tot acolo, sau ca şi cum ar fi adus Vietnamul acasă. Mai rău chiar: când era în Vietnam, în scrisorile pe care le trimitea părinţilor, Juliei şi prietenilor, Rodney vorbea fără preget despre Vietnam; acum, în schimb, renunţase total s-o mai facă şi nu pentru că, poate, n-ar fi vrut (adevărul era mai curând contrariul: probabil că nu dorea nimic mai mult pe lume), ci pentru că nu putea, cine ştie dacă deoarece era sigur că nimeni nu putea înţelege ce avea el de povestit, ori deoarece credea că nu trebuia s-o facă, de parcă ar fi văzut şi trăit ceva ce toţi cei ce-l cunoşteau

trebuiau să ignore în continuare. Sărea cu adevărat în ochi faptul că, dacă pe când era în Vietnam nu se gândea decât la Statele Unite, acum, când era în Statele Unite, nu se gândea decât la Vietnam. E posibil să fi simțit adesea nostalgia războiului, să fi crezut că n-ar fi trebuit să se întoarcă nicicând acasă și că ar fi trebuit să moară acolo, luptând umăr la umăr cu camarazii lui. E posibil ca adesea să fi simțit că, în comparație cu viața de jivină încolțită pe care o ducea acum în Statele Unite, cea din Vietnam era mai serioasă, mai adevărată, mai demnă de a fi trăită. E posibil să fi înțeles că niciodată n-ar putea să se mai întoarcă în țara pe care o părăsise pentru a pleca în Vietnam, și nu numai pentru că ea nu mai exista și era alta, ci și pentru că nici el nu mai era cel care plecase de acolo. E posibil ca foarte curând să fi acceptat că nimeni nu se întoarce din Vietnam: că, odată ce-ai fost acolo, întoarcerea e imposibilă. Și e aproape sigur că, la fel ca atâția alți veterani din Vietnam, s-a simțit batjocorit, căci, de cum pășise pe pământ american, aflase că întreaga țară îl disprețuia sau, în cel mai bun caz, dorea să-l ascundă, de parcă simpla-i prezență era o rușine, o insultă sau o acuzație. Rodney nu se putea aștepta la o primire de erou (căci nici nu era și, în plus, știa că pe înfrânți nimeni nu-i primește ca pe eroi, chiar dacă sunt), dar nici ca tocmai țara care îi ceruse să-și înăbușe conștiința și să-și facă datoria de american, nedezertând în Canada și luând parte la un război infam și străin, să-l respingă acum ca pe un criminal ori ciumat. Acela era războiul lui și al atâtor veterani ca el, pe care, dacă erau cu adevărat vinovați, îi împinseseră în această situație circumstanțele brutale ale acelui război și țara care îi obligase să ia parte la el. Ori asta-i, cel puțin, ceea ce a gândit, probabil, Rodney pe atunci, ca atâția alți veterani din Vietnam, la întoarcerea acasă. Cât despre vechea-i activitate pacifistă, e neîndoios că Rodney avea acum mult mai multe argumente decât în

anii studenției pentru a considera acel război o escrocherie orchestrată de fanatismul și iresponsabilitatea clasei politice și alimentată de folosirea frauduloasă de către aceasta a retoricii vechilor valori americane, dar neîndoios este — ori cel puțin era pentru tatăl lui Rodney — și că faptul de a fi sau nu împotriva războiului se redusese în ochii lui la rangul de chestiune aproape banală, trasă în planul doi de sfâșietoarea dezonoare că Statele Unite trimiseseră mii și mii de tineri la abator și apoi îi lăsaseră în voia sorții, într-un loc pierdut pe hartă, bolnavi, epuizați și înnebuniți, beți de dorințe și neputințe, luptând pe viață și pe moarte cu propria lor umbră, în mlaștinile unei țări mistuite, în cenușă.

Dar toate acestea nu-s, la urma urmelor, decât ipoteze: e rațional să-ți închipui că, multă vreme după ce s-a întors din Vietnam, Rodney a gândit și simțit tot ce-am pomenit mai înainte: dar nu e imposibil nici să-ți închipui că gândea și simțea contrariul. Faptele sunt, totuși, fapte; mă rezum la ele. În primele luni petrecute în Statele Unite, Rodney abia dacă a ieșit din casă (și din casa familiei de la Rantoul, și din cea unde a locuit cu Julia, în Minneapolis), iar când a început să iasă, nu făcea decât să se implice în certuri care degenerau de multe ori în bătăi, aproape întotdeauna provocate de nestăpânita-i tendință de a lua orice comentariu despre Vietnam ori despre șederea lui în Vietnam, oricât de insignifiant ori anodin era, drept un atac personal. Și-a pierdut prietenii din Chicago și Rantoul și a rupt orice legătură cu camarazii din Vietnam, poate pentru că, involuntar ori nu, voia să-și ascundă condiția de fost combatant, ceea ce ar explica faptul că multă vreme refuzase categoric să caute ajutor și companie la Asociația Veteranilor. Cu toate strădaniile neobosite ale Juliei, curând după ce s-au căsătorit mariajul lor s-a degradat ireversibil. Cât despre familia lui, n-avea legături decât cu maică-sa și mulți ani a evitat tovărășia tatălui său și conversațiile cu el. Bea și fuma

mult, whisky, bere, tutun şi marijuana, şi avea dese depresii care îl cufundau în stări de prostraţie ce durau săptămâni sau luni la rând şi îl obligau să se înfunde cu pastile. Niciodată n-a mai ieşit la vânătoare sau pescuit. Niciodată n-a mai vorbit de fratele lui, Bob. Trăia într-o continuă stare de agitaţie. Aproape un an şi jumătate a suferit de o insomnie feroce, pe care nu izbutea s-o depăşească decât mergând la cinematograf cu Julia, care îl lua de mână şi îl simţea abandonându-se treptat în noaptea plină de şoapte a sălii şi cufundându-se, în cele din urmă, în somn ca în adâncul unui lac. Ziua nu se aşeza niciodată, stătea cu spatele la fereastră şi era obsedat ca toate storurile din casă să fie trase. Îşi petrecea nopţile defulându-şi neliniştea pe coridoarele casei şi, înainte de a se băga inutil în pat, începea ritualul infailibil al inspectării tuturor uşilor şi ferestrelor, fiecare în parte, pentru a verifica dacă nu cumva exista ceva ce i-ar fi putut împiedica fuga şi dacă avea la îndemână tot ce îi trebuia ca să se apere, ca şi pentru a exersa mintal un *modus operandi* adecvat pentru improbabilul caz că ar fi avut loc o urgenţă. Cu timpul, a izbutit să adoarmă în propriu-i pat, dar coşmarurile îl făceau să tresară adesea, iar un zgomot inofensiv din grădină era de ajuns pentru a-l trezi şi a-l face să iasă ca din puşcă pentru a vedea ce-l provocase. Când a divorţat de Julia, s-a întors acasă la părinţi, iar în anii următori a traversat de mai multe ori ţara de la un capăt la celălalt: brusc, într-o zi, îşi făcea bagajul, încărca maşina şi pleca pe neanunţate şi fără o destinaţie precisă, iar după una, două, trei sau patru luni se întorcea la casa familiei fără să dea nici cea mai mică explicaţie, ca şi cum fusese să se plimbe prin cartier. A supravieţuit unor încercări, două, de sinucidere, iar după cea de-a doua a acceptat, în cele din urmă, serviciile medicale ale Asociaţiei Veteranilor din Chicago. Nu mult după aceea a început să-şi caute de lucru, dar a trecut ceva vreme până a găsit

un post, deoarece, deşi ca fost combatant se bucura de anumite prerogative, multă vreme a considerat că era umilitor să profite de ele, şi ori de câte ori se ducea la un interviu de angajare se întorcea acasă pradă unei furii necontrolate, convins că angajatorii îl priveau ca pe un monstru cu două capete de cum aflau că era veteran de război. Primul serviciu primit, comod şi nu prea prost plătit, în administraţia unei fabrici de conserve, n-a durat decât abia câteva luni, cam tot cât şi cele care au urmat. Mai târziu, a încercat să predea limba engleză în colegii din Rantoul ori din împrejurimi, şi a încercat şi să-şi reia studiile, înscriindu-se la un masterat de filosofie la Northwestern University. Totul a fost inutil. Când Rodney se întorsese din Vietnam devenit umbra căzută la pământ a tânărului strălucit, muncitor şi raţional care fusese, tatăl lui a crezut că timpul avea să-i înapoieze, până la urmă, firea pierdută, dar trecuseră opt ani de la întoarcere şi Rodney era tot într-o ceaţă impenetrabilă, un strigoi ambulant ori un zombi: la Rantoul îşi trecea zilele trântit pe pat, citind romane, fumând marijuana şi urmărind filme la televizor, iar din casă nu ieşea decât ca să şofeze ceasuri în şir pe şosele ce nu duceau nicăieri ori să bea de unul singur în barurile din oraş. Trăia parcă ermetic închis într-o capsulă de oţel, dar ciudat (ori taică-său considera ciudat) e că nu părea să trăiască acea situaţie de paragină şi singurătate absolută ca pe o condamnare, ci ca pe rodul aducător de bucurie al unui calcul precis, antidotul ideal împotriva uriaşei lui neîncrederi în ceilalţi şi a nu mai puţin uriaşei neîncrederi în sine. Aşa că, până la urmă, părinţii lui Rodney au acceptat, cu o resemnare nu lipsită de uşurare, că Vietnamul le schimbase definitiv fiul şi că el n-avea să mai fie nicicând cel dinainte.

Dar, brusc, totul a luat o altă turnură. Cu un an şi jumătate mai înainte ca Rodney să înceapă să predea în Urbana, mama lui a murit de cancer la stomac. Agonia a

fost lungă, dar nu grea, iar Rodney a îndurat-o fără spaime şi dramatism, renunţând de la o zi la alta la deprinderile lui de lene nedefinită pentru a o îngriji pe muribundă, care în toţi anii lui de convalescenţă de după război fusese unicul şi tăcutul lui sprijin moral; în rest, în după-amiaza când au îngropat-o, nimeni nu l-a zărit vărsând măcar o lacrimă pentru ea. Totuşi, peste câteva zile, întorcându-se dintr-o vizită făcută unui pacient, tatăl şi-a găsit fiul cu coatele pe masa din bucătărie, luminat de soarele strălucitor al amiezii care intra pe fereastră şi plângând amarnic. Nu-şi amintea să-l mai fi văzut pe Rodney plângând din copilărie, dar n-a zis nimic: şi-a lăsat lucrurile în vestibul, s-a întors la bucătărie, a pregătit două ceaiuri de muşeţel, i-a dat unul fiului său şi l-a oprit pe celălalt pentru el, s-a aşezat la masă, i-a luat o mână, mare, aspră, vânoasă, şi a stat multă vreme lângă el, în tăcere, bând şi ceaiul lui, şi pe al lui Rodney, continuând să-i strângă mâna, ascultând cum plângea de parcă în toţi acei ani ar fi acumulat o rezervă nesfârşită de lacrimi, iar plânsul n-avea să i se stingă nicicând. Trecuse multă vreme de când tatăl şi fiul conviețuiau în aceeaşi casă aproape fără să-şi adreseze vreun cuvânt, dar la căderea serii Rodney a început să vorbească, şi abia atunci a avut tatăl indiciul zdrobitor al remuşcărilor ameţitoare cu care trăise fiul său în toţi acei ani, căci a înţeles că Rodney nu numai că se simţea vinovat de moartea fratelui şi a mamei, ca şi de cea a unui număr nedefinit de persoane, ci şi de faptul că n-avusese curaj să dea ascultare propriei conştiinţe, supunându-se ordinului de a merge la război, că-şi părăsise acolo camarazii, că asistase la oroarea fără circumstanţe atenuante a Vietnamului şi îi supravieţuise. Discuţia dintre ei s-a terminat în zori, iar a doua zi, când s-au deşteptat, Rodney i-a cerut tatălui său maşina şi a plecat la Chicago. Călătoria s-a repetat şi în săptămâna următoare şi în cea care i-a urmat acesteia, iar vizitele lui

Rodney în capitală au devenit curând o rutină săptămânală. La început, se ducea şi venea în aceeaşi zi, plecând dis-de-dimineaţă şi întorcându-se noaptea, dar cu timpul a început să lipsească din Rantoul două şi chiar trei zile. Ca să nu strice îmbunătăţirea adusă de moartea soţiei în relaţia lor, tatăl nu-l chestiona pe Rodney, mărginindu-se să-i împrumute maşina şi să-l întrebe doar când avea de gând să se întoarcă. Dar într-o seară, înapoindu-se dintr-o asemenea călătorie, Rodney i-a povestit că se ducea săptămânal la Chicago la sediul Asociaţiei Veteranilor din Vietnam (chiar acolo unde cu ceva vreme în urmă fusese internat în două ocazii şi tratat cu injecţii pe bază de Largactil), ca să primească ajutorul unui psihiatru specializat în tulburări provocate de război şi să se întâlnească cu alţi veterani cu care colabora la organizarea de festivităţi publice, manifestaţii şi conferinţe, ca şi la editarea unei reviste în care câţiva ani la rând a publicat articole despre filme şi cărţi, ca şi acuzaţii furibunde la adresa frivolităţii vinovate a clasei politice din ţara lui şi a supunerii ei servile faţă de dictatura marilor corporaţii economice. Vestea nu l-a surprins pe tată, care observase de mult schimbarea suferită de fiu în doar câteva luni: Rodney renunţase să mai consume alcool şi marijuana, începuse să se ocupe alături de el de treburile casei, să-şi redescopere obiceiurile excentrice şi să-şi reia prieteniile de-o viaţă. Puţin câte puţin, transformarea a devenit mai solidă şi mai vizibilă, căci Rodney n-a ezitat să accepte un post de contabil la un restaurant din Urbana, să colaboreze ca voluntar cu un mic sindicat independent şi să frecventeze localul de care dispuneau în oraş Veterans of Foreign Wars. Părea că odată cu moartea maică-sii toată viaţa lui Rodney intrase în criză: ca şi cum drumurile la Chicago şi ajutorul primit la Asociaţia Veteranilor ar fi început să fisureze acea capsulă de oţel în care se asfixia de peste cincisprezece ani, iar el îşi biruise ruşinea de a fi un

vechi luptător din Vietnam ori găsise o formă de mândrie în faptul că era un supraviețuitor al acelui război fantasmagoric. Așa că, atunci când a obținut postul de profesor de spaniolă la Urbana, Rodney ducea o viață atât de ordonată și plină de hărnicie, încât nimic nu-ți îngăduia să bănuiești că n-ar fi lăsat definitiv în urmă sechelele nesfârșite ale trecerii prin Vietnam.

Dar nici vorbă de așa ceva. Tatăl lui Rodney și-a dat seama de asta într-o noapte de Crăciun din 1988, doar cu câteva luni înainte de a-mi spune povestea fiului său în casa din Rantoul, abia la câteva zile după ce Rodney și cu mine ne despărțiserăm în ușă la Treno's cu promisiunea, până la urmă nerespectată, de a ne revedea de cum mă întorceam eu din călătoria pe care urma s-o fac în Midwest împreună cu Barbara, Gudrun și Rodrigo Ginés. În seara aceea, un bărbat îl căutase la telefon acasă, întrebând de fiul lui. Rodney era plecat, așa că tatăl lui a întrebat cine îl căuta. „Tommy Birban", spusese omul. Tatăl n-auzise niciodată acel nume, dar nu s-a mirat, fiindcă, de când Rodney ieșise din capsula lui, nu era ceva neobișnuit să fie căutat acasă de străini. Bărbatul a spus că era prieten cu Rodney, a promis să sune iar și a lăsat un număr de telefon, în caz că Rodney voia să-l sune el primul. Când Rodney sosise acasă în noaptea aceea, tatăl îi transmisese mesajul și-i întinsese o hârtie cu numărul de telefon al prietenului său; reacția fiului îl uluise: ușor palid, luase hârtia pe care i-o întindea și îl întrebase dacă era sigur că acela era numele necunoscutului; dar, deși el îl asigurase că da, îl pusese să i-l repete de câteva ori, ca să se convingă că nu greșise. „S-a întâmplat ceva?" întrebase tatăl. Rodney nu răspunsese ori o făcuse cu un gest între descurajator și disprețuitor. Dar mai târziu, la cină, sunase iar telefonul și, înainte ca tatăl să se ridice pentru a răspunde, Rodney îl oprise tăios, cu un strigăt. Cei doi bărbați se priviseră:

atunci își dăduse tatăl seama că ceva nu era în regulă. Telefonul continuase să sune, până când, în cele din urmă, tăcuse. „Poate că era altcineva", spusese tatăl. Rodney, însă, nu zisese nimic. „O să sune iar, așa-i?" întrebase tatăl după o tăcere. Rodney încuviințase din cap. „Nu vreau să vorbesc cu el", adăugase. „Spune-i că nu-s aici. Ori mai bine spune-i că-s într-o călătorie și că nu știi când mă întorc. Da, spune-i asta." În noaptea aceea, tatăl lui Rodney nu îndrăznise să mai pună vreo întrebare, știind că fiul lui n-avea să-i răspundă, și-și petrecuse ziua următoare așteptând telefonul lui Tommy Birban. Firește, acesta sunase, iar tatăl ridicase imediat receptorul și făcuse tot ce îl rugase fiul. „Ieri nu mi-ați spus că Rodney e plecat", a replicat Tommy Birban, bănuitor. „Nu mai știu ce v-am spus ieri", zisese el. Apoi improvizase: „Dar e mai bine să nu mai sunați. Rodney a plecat, nu știu unde-i și nici când are să se întoarcă." Fusese gata să închidă când, la celălalt capăt al firului, nemaiamenințând, vocea lui Tommy Birban începuse să implore, ca un suspin perfect articulat: „Sunteți tatăl lui Rodney, așa-i?" N-avusese vreme să răspundă. „Știu că Rodney locuiește cu dumneavoastră, mi-au spus la Asociația Veteranilor din Chicago, ei mi-au dat numărul de telefon. Vă cer o favoare. Dacă sunteți de acord, vă promit că n-am să mai sun, dar trebuie să fiți de acord. Vă rog să-i spuneți lui Rodney că n-am să-i cer nimic, nici măcar să ne vedem. Nu vreau decât să vorbesc puțin cu el, spuneți-i că vreau să-i vorbesc puțin, spuneți-i că am nevoie să vorbesc cu el. Asta-i tot. Dar spuneți-i, vă rog. O să-i spuneți?" Tatăl lui Rodney nu știuse să se eschiveze, dar faptul că fiul primise mesajul fără să se răzgândească și fără să facă nici măcar cel mai mic comentariu îi îngăduise iluzia înșelătoare că episodul pe care nici nu putea, nici nu voia să-l înțeleagă se sfârșise fără urmări prea grave. Cum era și previzibil, câteva zile mai târziu, Tommy Birban sunase iar.

Pe atunci, Rodney nu mai răspundea deloc la telefon, așa că o făcuse tot tatăl. Tommy Birban și el se certaseră câteva clipe cu violență și era gata să închidă când fiul i-a cerut receptorul; se arătase oarecum șovăitor și îl avertizase din priviri că încă mai avea timp să evite greșeala, dar i-l dăduse. Cei doi vechi prieteni vorbiseră multă vreme, dar el își interzisese să asculte convorbirea, din care abia dacă prinsese câteva fragmente fără nici o legătură între ele. În noaptea aceea, Rodney nu putuse dormi, iar a doua zi Tommy Birban sunase din nou, iar cei doi vorbiseră câteva ceasuri. Ritualul de rău augur se repetase vreme de peste o săptămână, iar în zorii zilei de Anul Nou, tatăl lui Rodney auzise zgomot la parter, se ridicase, ieșise în verandă și își văzuse fiul încărcându-și ultimul bagaj în Buick. Scena nu-l mirase; în realitate, aproape că o așteptase. Rodney închisese portbagajul și urcase treptele verandei. „Plec", spusese. „Tocmai urcam să-mi iau rămas-bun." Tatăl era convins că mințea, dar încuviințase din cap. Privise strada ninsă, cerul aproape alb, lumina cenușie; își privise fiul, înalt și distrus, și simțise că lumea era pustie, locuită doar de ei doi. Fusese gata să i-o spună. „Unde te duci?" voise să-l întrebe. „Nu știi că lumea-i pustie?" Dar nu-i spusese asta. Ci doar: „Nu-i timpul, oare, să uiți de toate astea?" „Eu am uitat deja de ele, tăticule", răspunsese Rodney. „Dar toate astea n-au uitat de mine." „Și astea-s ultimele vorbe pe care mi le-a spus", a conchis tatăl lui Rodney, cufundat în fotoliul adânc, epuizat de parcă nu și-ar fi petrecut acea după-amiază nesfârșită în casa din Rantoul reconstruindu-mi istoria fiului său, ci încercând în zadar să escaladeze un munte inaccesibil, purtând în spate un bagaj fără rost. „Apoi ne-am îmbrățișat și a plecat. Restul îl știi."

Așa și-a încheiat povestea tatăl lui Rodney. Nici unul din noi nu mai avea nimic de adăugat, dar am mai rămas o bucată de vreme cu el, și un timp nedefinit, pe care n-aș

şti dacă trebuie să-l socotesc în minute sau ceasuri, am stat faţă în faţă, continuând un simulacru leşinat de convorbire, ca şi cum amândoi împărtăşeam o taină infamă ori răspunderea unui delict, ori ca şi cum am fi căutat scuze pentru ca eu să nu înfrunt de unul singur drumul de întoarcere la Urbana, iar el primăvăratica singurătate a acelei hardughii pustii; când, în sfârşit, m-am hotărât să plec, în zori, am avut certitudinea că voi ţine veşnic minte povestea spusă de tatăl lui Rodney, că eu nu mai eram cel care, în acea după-amiază, cu multe ceasuri în urmă, sosisem la Rantoul. „Eşti prea tânăr ca să te gândeşti să ai copii", mi-a spus tatăl lui Rodney când ne-am luat rămas-bun, şi n-am uitat. „Să n-ai copii, căci ai să te căieşti; cu toate că, şi dacă n-ai să-i ai, tot ai să te căieşti. Asta-i viaţa: orice ai să faci, ai să te căieşti. Dar permite-mi să-ţi spun ceva: toate poveştile de iubire sunt absurde, fiindcă iubirea e o boală; dar a avea un fiu înseamnă să rişti o poveste de iubire atât de absurdă, încât doar moartea îi poate pune stavilă." Asta mi-a zis tatăl lui Rodney, şi n-am uitat.

Dar nu l-am mai revăzut niciodată.

POARTA DE PIATRĂ

M-AM ÎNTORS ÎN SPANIA LA MAI PUȚIN DE UN AN DUPĂ SEARA de primăvară când tatăl lui Rodney îmi spusese povestea fiului său. În timpul cât am mai rămas în Urbana s-au petrecut multe. N-am să le istorisesc aici, nu numai pentru că ar fi plicticos, dar, mai ales, pentru că majoritatea n-au nici o legătură cu această poveste. Ori, poate că da, au, dar eu n-am observat. Tot aia-i. Am să spun doar că în vară mi-am petrecut concediul de o lună în Spania; că, în următorul an universitar, revenind la Urbana, mi-am văzut de cursuri și de treburi și, tot atunci, am început o teză de doctorat (pe care n-am terminat-o niciodată) sub conducerea lui John Borgheson; am avut prieteni și amante, am ajuns și mai prieten cu prietenii pe care îi aveam, mai ales cu Rodrigo Ginés, Laura Burns și Felipe Vieri; m-am ocupat cu trăitul și nu cu muritul; în tot acel timp am muncit cu râvnă la roman. Într-atât, încât în primăvara anului următor îl terminasem deja. Nu-s sigur că era bun, dar era primul meu roman, iar scrierea lui m-a făcut nespus de fericit, pentru simplul motiv că mi-am demonstrat că eram în stare să scriu romane. Pentru orice eventualitate, adaug că romanul meu nu vorbea despre Rodney, deși avea un personaj secundar al cărui aspect fizic era inspirat din fizicul lui Rodney; era, în schimb, un roman cu strigoi ori zombi, a cărui acțiune se petrecea în Urbana și al cărui protagonist era un personaj aidoma mie, care trăia în aceleași circumstanțe ca mine... Astfel încât am plecat din Urbana cu

primul meu roman, simțindu-mă tare norocos, căci, deşi nici nu călătorisem mult, nici nu văzusem prea multe, nici nu trăisem prea intens, nici nu acumulasem prea multă experiență, perioada lungă pe care o petrecusem în Statele Unite fusese adevăratul meu doctorat, şi eram convins că nu mai aveam ce să învăț acolo şi că, dacă voiam să devin un scriitor adevărat şi nu un strigoi ori un zombi (ca Rodney, personajele din romanul meu şi unii locuitori din Urbana), atunci trebuia să mă întorc imediat acasă.

Zis şi făcut. Deşi eram hotărât să revin acasă cu orice preț, adevărul e că întoarcerea a fost mai puțin nesigură decât îmi închipuisem, fiindcă în luna mai, chiar când mă pregăteam să-mi fac bagajul, Marcelo Cuartero mi-a telefonat de acasă şi mi-a oferit un post de profesor asociat la Universitatea Autonomă din Barcelona. Salariul era mic, dar, adăugat veniturilor pe care mi le ofereau câteva activități ocazionale, îmi permitea să închiriez un studio în cartierul Sant Antoni şi să supraviețuiesc nu prea strâmtorat, aşteptând să mi se publice romanul. Aşa am început să-mi reiau cu lăcomie viața din Barcelona; l-am regăsit, firește, şi pe Marcos Luna. Pe atunci, Marcos locuia deja cu Patricia, o fotografă de la o revistă de modă, îşi câştiga existența desenând pentru un jurnal şi începuse să expună cu oarecare regularitate şi să-şi facă un nume printre pictorii din generația lui. Tocmai Marcos a reuşit, la sfârşitul aceluiaşi an, după ce romanul îmi fusese publicat de o editură minusculă, într-o tăcere abia spartă de o recenzie inutilă şi delirant de elogioasă scrisă de un discipol al lui Marcelo Cuartero (ori chiar de el sub pseudonim), să-mi aranjeze o întrevedere cu un director adjunct de la jurnalul lui, care la rândul său m-a invitat să scriu cronici şi recenzii pentru suplimentul cultural. Aşa că, de bine de rău, cu ajutorul dat de Marcos şi Marcelo, am început să răzbesc în Barcelona şi să încep al doilea roman. Dar, cu mult înainte de a-l

încheia, a apărut Paula, ceea ce a dat totul peste cap, chiar şi romanul. Paula era blondă, sfioasă, înaltă, slabă şi diafană, una dintre tinerele de treizeci de ani disciplinate şi nesociabile, a căror aparentă îngâmfare e masca transparentă a imperioasei lor nevoi de afecţiune. Pe atunci tocmai se despărţise de primul ei soţ şi lucra la secţia culturală a jurnalului; cum eu abia dădeam pe la redacţie, am întâlnit-o destul de târziu, dar, când în sfârşit am cunoscut-o, am înţeles că tatăl lui Rodney avea dreptate şi că a te îndrăgosti înseamnă să te laşi biruit şi de absurd, şi de o boală pe care numai timpul o vindecă. Vreau să spun că m-am îndrăgostit atât de tare de Paula, că, de cum am văzut-o, am avut siguranţa tuturor îndrăgostiţilor: că până atunci nu mai fusesem niciodată îndrăgostit. Idila a fost minunată şi extenuantă, dar a fost mai ales absurdă, şi, cum o absurditate aduce după sine o alta, după câteva luni m-am mutat la Paula, apoi ne-am căsătorit şi am avut un fiu, pe Gabriel. Toate s-au întâmplat într-un timp foarte scurt (ori în ceea ce mie mi s-a părut a fi un timp foarte scurt) şi, până să-mi dau seama, locuiam deja într-o căsuţă duplex, cu grădină şi mult soare, într-un cartier rezidenţial din împrejurimile Geronei, devenit brusc protagonistul aproape involuntar al pozei insipide a bunăstării provinciale, pe care nu mi-aş fi putut-o închipui nici măcar în cel mai sinistru dintre coşmarurile mele de tânăr aspirant la profesia de scriitor saturat de visuri de triumf.

Dar, spre surpriza mea, decizia de a-mi schimba oraşul şi viaţa a fost un succes. În teorie, o luasem pentru că Gerona e mai ieftină şi mai liniştită ca Barcelona, şi de aici poţi ajunge în centrul capitalei[1] într-o oră, dar, în practică şi treptat, am descoperit că mai aveam şi alte avantaje: cum la

[1] Barcelona este capitala regiunii autonome a Cataloniei.

Gerona salariul Paulei de la jurnal acoperea aproape în întregime nevoile familiei, am putut curând să renunț la universitate și la jurnal, pentru a mă dedica pe deplin scrisului de cărți; la acest avantaj, trebuie să adaug și faptul că la Gerona contam pe orice fel de ajutor din partea rudelor și a prietenilor cu copii, și că abia dacă existau distracții, așa că viața noastră socială era nulă. În rest, Paula făcea zilnic naveta la Barcelona, iar eu mă ocupam de casă și de Gabriel, ceea ce îmi lăsa mult timp liber pentru scris. Rodul acestei favorabile îmbinări de circumstanțe au fost cei mai fericiți ani din viața mea și patru cărți: două romane, o culegere de cronici și un eseu. E adevărat că toate au trecut la fel de neobservate ca și prima, dar eu nu trăiam această invizibilitate ca pe o frustrare și cu atât mai puțin ca pe un eșec. În primul rând, dintr-un amestec defensiv de modestie, mândrie și lașitate: nu mă deranja că volumele mele nu meritau mai multă atenție decât li se dădea, deoarece nu credeam că meritau mai multă și, totodată, pentru că îmi spuneam că foarte puțini cititori erau în stare să le aprecieze, și mă temeam în secret că, dacă meritau mai multă atenție decât li se dădea, aveau să-și dezvăluie, până la urmă, lipsurile. În al doilea rând, pentru că pe atunci înțelesesem deja că dacă eram scriitor, eram pentru că ajunsesem un țicnit obligat să privească realitatea, pe care uneori o vede, și îmi alesesem acea meserie ingrată poate tocmai pentru că nu puteam fi decât scriitor: căci într-un fel nu eu îmi alesesem meseria, ci meseria mă alesese pe mine.

A trecut timpul. Am început să uit Urbana. N-am știut, în schimb (ori nu total), să-mi uit prietenii de acolo, mai ales pentru că, ocazional și pe negândite, continuam să primesc vești de la ei. Nu mai era acolo decât John Borgheson, pe care l-am revăzut de câteva ori, de fiecare dată un profesor tot mai venerabil și tot mai britanic, în vizite ocazionale la Barcelona. Felipe Vieri își încheiase studiile la

New York şi de atunci locuia în Greenwich Village, fiind tot ce-şi dorise întotdeauna să fie: un newyorkez din cap până-n picioare. Viaţa Laurei Burns era mai agitată şi mai variată: îşi terminase doctoratul în Urbana, se măritase cu un inginer informatician din Hawaii, divorţase şi, după ce peregrinase prin felurite universităţi de pe Coasta de Vest, aterizase în Oklahoma City, unde se recăsătorise, de data asta cu un om de afaceri care o scosese de la universitate şi o obliga să trăiască între Oklahoma şi Ciudad de México. Rodrigo Ginés îşi terminase şi el doctoratul în Urbana şi, după ce predase timp de doi ani la Purdue University, revenise în Chile, dar nu la Santiago, ci la Coyhiaque, în sudul ţării, unde se recăsătorise şi ţinea cursuri la Universidad de Los Lagos.

Singurul despre care n-am ştiut nimic multă vreme a fost Rodney, cu toate că, ori de câte ori intram în contact cu cineva care fusese la Urbana pe vremea mea (ori imediat înainte, ori imediat după), ajungeam până la urmă să întreb de el. Dar faptul că nu ştiam nimic despre Rodney nu însemna şi că-l uitasem. De fapt, acum ar fi uşor să-mi închipui că niciodată nu încetasem să mă gândesc la el în toţi acei ani; realitatea e că asta-i sigur doar în parte. E adevărat că, din când în când, mă întrebam ce se alesese de Rodney şi de tatăl lui, când revenise prietenul meu acasă după fugă, şi la cât timp după întoarcere plecase iar. E adevărat şi că cel puţin în două ocazii mă încercase serios dorinţa ori nevoia de a-i spune povestea şi că, de fiecare dată, scosesem de la naftalină cele trei mape din carton negru cu bandă de elastic pe care mi le dăduse tatăl lui şi recitisem scrisorile din ele şi notele pe care le făcusem, de cum mă întorsesem la Urbana, pe marginea relatării lui din seara petrecută împreună în Rantoul, la fel de adevărat fiind şi că mă documentasem serios, citind tot ce-mi cădea în mână, despre războiul din Vietnam şi făcusem numeroase conspecte şi

scheme, definisem personaje şi schiţasem scene şi dialoguri, dar tot îmi mai rămâneau piese disparate care nu se legau între ele, puncte imposibil de clarificat (mai ales două: ce se întâmplase la My Khe şi cine era Tommy Birban), şi poate de aceea, ori de câte ori luam decizia de a începe să scriu, până la urmă lăsam repede totul baltă, înnămolit în propria-mi neputinţă de a da un sens acelei poveşti care, în fond (ori asta cel puţin bănuiam pe atunci), poate că nici n-avea vreunul. Era o senzaţie stranie, de parcă, deşi tatăl lui m-ar fi făcut într-un fel răspunzător de povestea dezastrului fiului său, istoria lui n-ajungea să-mi aparţină total, nu eu trebuia s-o spun şi, ca atare, îmi lipseau curajul, nebunia şi disperarea necesare pentru a o povesti, ori istoria aceea era neterminată, poate, n-atinsese încă punctul de coacere ori pârguire ori coerenţă care face ca o istorie să nu mai refuze cu obstinaţie să fie scrisă. E adevărat şi că, aşa cum păţisem la Urbana cu primul meu roman ratat, ani la rând am fost aproape incapabil să mă pun pe scris fără să simt răsuflarea lui Rodney în spate, fără să mă întreb ce-ar gândi el despre o frază ori alta, despre un adjectiv sau altul (ca şi cum umbra lui Rodney era şi judecător furibund, şi înger tutelar, în acelaşi timp); firească, eram şi mai incapabil să citesc autorii favoriţi ai lui Rodney (şi îi citeam mult) fără să comentez în minte gusturile şi părerile prietenului meu. Toate astea-s adevărate, dar tot adevărat e şi că, pe măsură ce timpul trecea şi amintirea Urbanei se topea în depărtare, ca urma spumoasă a unui avion ce se îndepărtează pe cerul foarte senin, tot aşa dispărea şi amintirea lui Rodney, astfel că atunci când el a reapărut pe neaşteptate, eu eram convins nu numai că niciodată n-aveam să-i scriu istoria, ci şi că, doar dacă nu intervenea o întâmplare improbabilă, nici n-aveam să-l mai văd vreodată.

S-a petrecut acum trei ani, dar nu din întâmplare. Cu câteva luni mai înainte, publicasem un roman a cărui

acțiune se baza pe un mărunt episod din războiul civil spaniol[1]; cu excepția temei, nu era prea diferit de romanele mele anterioare (deși era, cu siguranță, mai complex și mai intempestiv, poate chiar mai extravagant); spre surpriza tuturor și doar cu rare excepții, critica îl primise, totuși, cu oarecare entuziasm și, în scurtul timp scurs de la apariție, se vânduseră mai multe exemplare decât din toate cărțile mele anterioare împreună, deși, ca să spun drept, asta nu era destul pentru a face din el un bestseller: era cel mult un zgomotos *succès d'estime*, mai mult ca suficient, cu toate acestea, pentru a provoca fericirea ori chiar euforia cuiva care, ca și mine, începuse la vremea aceea să cadă în scepticismul viclean al scriitoraşilor cvadragenari care de mult aruncaseră în tăcere la gunoi furioasele aspirații juvenile la glorie și se resemnaseră cu aurita mediocritate pe care le-o rezerva viitorul, fără mai multă tristețe și cinism decât aveau nevoie pentru a supraviețui cu oarecare demnitate.

Odată cu acea bucurie neașteptată, a reapărut Rodney. Într-o sâmbătă noapte, venind acasă dintr-un turneu promoțional prin câteva orașe andaluze, Paula mi-a dat de veste că în acea zi Rodney fusese la Gerona.

— Cine? am întrebat, nevenindu-mi să-mi cred urechilor.

— Rodney, a repetat Paula. Rodney Falk. Prietenul tău din Urbana.

Firește, vorbisem de multe ori cu ea despre Rodney, dar uimirea mi-a fost, totuși, mare când am auzit pe buzele ei

---

[1] Aluzie la romanul *Soldații de la Salamina*, apărut și în limba română, care, inspirat dintr-o întâmplare bănuită a fi adevărată, l-a făcut celebru, în Spania și în lume, pe Javier Cercas; romanul a fost considerat de către istorici, critici și cititori faptul literar „care a pus definitiv capăt războiului civil", firește prin mesajul său profund uman. Toate relatările autorului despre succesul acestui roman sunt conforme cu realitatea.

acel nume şi familiar, şi străin. Paula mi-a relatat vizita lui Rodney. Se pare că spre prânz în casă se auzise soneria; cum nu aştepta pe nimeni, înainte de a deschide privise pe vizor şi se speriase atât de tare, văzând în faţa uşii un necunoscut corpolent, cu ochiul drept acoperit de un pansament vechi din pânză, că fusese gata să nu deschidă. Dar curiozitatea îi fusese mai tare ca neliniştea, şi în cele din urmă îl întrebase cine era. Rodney se prezentase, întrebase de mine, se prezentase iar, şi până la urmă Paula îşi adusese aminte de el, îi deschisese, îi spusese că eram într-o călătorie, îl poftise să intre şi să bea o cafea. În timp ce-şi beau cafeaua, priviţi de Gabriel de la o distanţă prudentă, Rodney povestise că voiaja prin Spania de o săptămână şi sosise cu trei zile în urmă la Barcelona, îmi văzuse ultima carte într-o librărie, o cumpărase, o citise, sunase la editură şi, după ce insistase mult şi păcălise o tipă de la presă, îmi obţinuse adresa. Nu trecuse mult şi Gabriel renunţase la neîncrederea iniţială şi — după părerea Paulei, poate pentru că îl amuzase castiliana chinuită sau catalana imposibilă a lui Rodney, învăţată cu mine la Urbana, ori pentru că prietenul meu avusese viclenia sau instinctul de a-l trata ca pe un adult, calea cea mai bună de a-i câştiga pe copii — se înţelesese imediat cu el, iar când Paula voise să vadă ce era cu ei, Gabriel şi Rodney jucau de mult ping-pong în grădină. Îşi petrecuseră ziua împreună: mâncaseră acasă, se plimbaseră prin oraşul vechi, iar într-un bar din piaţa Sant Domènec jucaseră multă vreme fotbal mecanic, care îl pasiona pe Gabriel şi pe care Rodney nu-l ştia deloc, ceea ce nu-l împiedicase, tot după Paula, să joace cu pasiunea neofitului şi să urle de încântare la fiecare gol, îmbrăţişându-l, săltându-l şi sărutându-l pe Gabriel. De aceea când, la căderea serii, Rodney le spusese că trebuia să plece, Gabriel şi Paula încercaseră să-l facă să se răzgândească, susţinând că eu aveam să sosesc în doar câteva

ceasuri; nu izbutiseră: Rodney explicase că în seara aceea trebuia să ia neapărat un tren de la Barcelona la Pamplona, unde stabilise să petreacă ziua de Sfântul Fermín[1].

— Stă aici la hotel, şi-a încheiat Paula relatarea, întinzându-mi o foaie de hârtie cu pătrăţele, pe care Rodney mâzgălise cu literele lui ascuţite şi inconfundabile un nume şi un număr de telefon. Hotel Albret.

Toată noaptea m-a ţinut treaz o dublă nelinişte, doar pe jumătate legată de vizita lui Rodney. Pe de o parte, abia trecuseră douăzeci şi patru de ore de când mă culcasem cu o scriitoare din Málaga, care îmi lansase cartea acolo; nu era întâia oară că o înşelam pe Paula în ultimele luni, dar după fiecare infidelitate, remuşcările mă torturau cu furie zile în şir. Pe de altă parte, mă preocupa şi reapariţia neaşteptată a lui Rodney, chiar în momentul consacrării mele ca scriitor, de parcă mă temeam că prietenul meu nu venise poate aici ca să sărbătorim succesul, ci ca să dezvăluie latura lui de farsă, umilindu-mă cu amintirea începuturilor mele ridicole de aspirant la profesia de scriitor, în Urbana. Cred că în noaptea aceea am adormit fără ca remuşcările să mi se fi potolit, dar hotărât să nu-l sun pe Rodney şi să încerc să uit cât mai repede de vizita lui.

A doua zi, totuşi, la noi în casă părea să existe un singur subiect de discuţie: Rodney. Paula şi Gabriel mi-au povestit, printre altele, că prietenul meu locuia în oraşul Burlington din statul Vermont, era căsătorit, tocmai i se născuse un fiu, şi lucra la o firmă imobiliară. Nu ştiu ce m-a surprins mai mult: faptul că Rodney, mereu atât de reticent când era vorba să-mi pomenească de viaţa lui privată, le

[1] San (Sfântul) Fermín a fost primul episcop de Amiens. Patron al Pamplonei, este sărbătorit pe 25 septembrie şi pe 7 iulie, la această ultimă dată având loc şi celebra alergare de tauri pe străzi, la începutul sezonului de coride.

vorbise despre ea Paulei şi lui Gabriel, ori faptul nu mai puţin insolit că, judecând după ce le istorisise soţiei şi fiului meu, ducea acum o existenţă liniştită de tată de familie incompatibil cu bărbatul ros în taină de trecutul său care, fără s-o poată bănui cineva, era Rodney în Urbana, ca şi cum timpul scurs de atunci i-ar fi vindecat, în cele din urmă, rănile de război şi i-ar fi îngăduit să iasă din nesfârşitul tunel de nefericire prin care mersese de unul singur şi pe întuneric timp de treizeci de ani. Luni, Paula a developat fotografiile pe care ea şi Gabriel şi le făcuseră cu Rodney; erau imagini fericite: în cele mai multe dintre ele, apăreau numai Gabriel şi Rodney (într-una, jucau fotbal mecanic; într-alta, stăteau aşezaţi pe scările catedralei; în a treia, mergeau pe Rambla[1], ţinându-se de mână); dar în două dintre ele apărea şi Paula: una era făcută pe podul Les Peixeteries Velles, cealaltă în poarta gării, chiar înainte ca Rodney să ia trenul. În fine, marţi dimineaţă, după multă chibzuială, am hotărât să-l sun pe Rodney. N-am făcut-o pentru că în toate acele trei zile Gabriel şi Paula mă întrebaseră de nenumărate ori dacă vorbisem deja cu el, ci din alte motive diferite, dar complementare: întâi, pentru că descoperisem că voiam să vorbesc cu Rodney; doi, pentru că pricepusem, în cele din urmă, că teama ca nu cumva Rodney să fi venit să-mi strice bucuria succesului era absurdă şi meschină; trei (deşi nu mai puţin important), pentru că pe atunci nu mai scrisesem de peste o jumătate de an nici măcar un rând, iar la un moment dat mi-am închipuit că, dacă izbuteam să vorbesc cu Rodney despre şederea lui în Vietnam şi să lămuresc necunoscutele acelei istorii, aşa cum o ştiam eu din mărturiile tatălui său şi din scrisorile trimise de Rodney şi Bob de pe front, atunci poate că

[1] Celebră arteră pietonală din Barcelona.

reuşeam şi s-o înţeleg în totalitate şi să merg la sigur în îndeplinirea sarcinii pe care mi-o asumasem, dar o tot amânam, de a o pune pe hârtie.

Aşa că marţi dimineaţă am sunat la hotelul Albret din Pamplona şi am întrebat de Rodney. Spre surprinderea mea, recepţionerul mi-a răspuns că nu locuia la ei. Crezând că era vorba de o greşeală, am insistat şi, după câteva clipe, omul mi-a zis că, într-adevăr, Rodney dormise duminică în hotel, dar că luni dimineaţă îşi anulase brusc rezervarea de cinci zile făcută în prealabil şi plecase la Madrid. „A lăsat vorbă că, dacă întreabă cineva de el, să-i spunem că va fi la hotelul San Antonio de La Florida", a mai adăugat omul. L-am întrebat dacă avea numărul de telefon al acelui hotel; mi-a zis că nu. Am închis. Am ridicat iar receptorul. La serviciul de informaţii de la Telefónica, am obţinut numărul de telefon al hotelului San Antonio de La Florida; am sunat şi am întrebat de Rodney. „Un moment, vă rog", mi s-a spus. Am aşteptat un moment, la capătul căruia s-a auzit iar glasul recepţionerului. „Îmi pare rău, domnul Falk nu-i în camera sa." A doua zi dimineaţă, am sunat iar la hotel şi am întrebat iar de Rodney. „Tocmai a plecat", mi-a spus acelaşi recepţioner (ori poate altul). Furios, eram gata să trântesc telefonul, dar m-am oprit şi am întrebat până când rezervase Rodney camera. „Are să mai doarmă aici şi azi", a răspuns omul. „Dar mâine nu." Am mulţumit şi am închis. Peste o jumătate de oră, ajungând la concluzia că, dacă îi pierdeam urma lui Rodney, n-aveam să-l mai regăsesc, am sunat iar la hotel şi am rezervat o cameră chiar pentru noaptea aceea. Apoi am sunat-o pe Paula la jurnal, am anunţat-o că plecam la Madrid ca să-l văd pe Rodney, am pus într-o geantă nişte schimburi, o carte şi cele trei mape cu scrisorile lui Rodney şi ale fratelui său şi am plecat spre aeroportul din Barcelona.

La şase, am aterizat la Madrid şi, peste patruzeci de minute, după ce am ocolit oraşul pe M-30, un taxi m-a lăsat la hotelul San Antonio de la Florida din cartierul La Florida, chiar în faţa gării Príncipe Pío. Era un hotel modest, a cărui faţadă se afla pe un trotuar zgomotos, cu terase şi birturi tipice. Am traversat un hol şi am urcat nişte trepte mochetate, care duceau într-un salon spaţios; într-un capăt, erau recepţia, flancată de două cabine telefonice, şi o piramidă de plastic cu cărţi poştale turistice. M-am înregistrat la hotel, mi-au dat cheia camerei, am întrebat de Rodney. Recepţionerul — un bărbat măsliniu, cu ochelari — a căutat în registru şi apoi în despărţiturile din spatele lui.

— Camera 334, mi-a răspuns. Dar acum nu-i înăuntru. Vreţi să-i transmit vreun mesaj când vine?

— Spuneţi-i că locuiesc în hotel, am răspuns. Şi că îl aştept.

Recepţionerul a notat mesajul pe o hârtie, iar un hamal m-a condus într-o încăpere minusculă, uşor sordidă, cu pereţii crem, cu uşile şi tocurile de un roşu sângeriu. M-am dezbrăcat, am făcut un duş, m-am îmbrăcat iar. Trântit pe patul acoperit cu o cuvertură înflorată, cu acelaşi desen ca şi draperiile trase, prin care se vedea un nod de autostrăzi şi un colţ din Casa de Campo[1], cu numeroşi copaci, dincolo de care continuau penultimele mahalale ale oraşului, aşteptând ca în orice moment Rodney să bată la uşă, mă amuzam anticipând în închipuire întâlnirea noastră. Mă întrebam cum se schimbase Rodney de când îl văzusem ultima oară, într-o noapte de iarnă din urmă cu paisprezece ani, pe trotuarul nins de la Treno's; mă întrebam dacă tatăl lui îi spusese de vizita mea la Rantoul şi de tot ce-mi

[1] Cel mai mare parc madrilen, de peste 1700 ha; fost teren regal de vânătoare, include un lac, grădină zoologică şi un parc de distracţii.

povestise despre el; mă întrebam dacă avea să-mi vorbească despre anii pe care îi petrecuse în Vietnam, să-mi explice ce se întâmplase în My Khe, cine era Tommy Birban; mă întrebam de ce se deranjase să vină să mă vadă la Gerona şi ce credea despre romanul meu. Până când, ros de nerăbdare, am coborât şi i-am spus recepţionerului că, atunci când Rodney avea să sosească, să-i spună că-l aşteptam în braserie.

Braseria era plină de lume. M-am aşezat la singura masă liberă, am cerut o bere şi m-am cufundat în romanul adus de acasă. După mai multe beri, am cerut un sendviş, apoi o cafea şi un whisky duble. Timpul a trecut; oamenii intrau şi ieşeau din local, dar Rodney tot nu-şi făcea apariţia. Era, probabil, foarte târziu, fiindcă efectul euforizant al whisky-ului şi al cafelei se topise, când am cerut încă o cafea. „Îmi pare rău", a răspuns chelnerul. „Închidem." L-am convins să-mi aducă o cafea într-un pahar de plastic şi, cu ea în mână, am urcat în salon, unde în clipa aceea recepţionerul se ocupa de doi turişti întârziaţi. Cu ore în urmă, când coborâsem să cinez, salonul era bine luminat de un şir de spoturi încastrate în tavan, dar acum pusese stăpânire pe el un întuneric atenuat doar de lumina recepţiei şi a celor două lampadare, ale căror cercuri de lumină abia dacă izbuteau să smulgă din beznă gravurile cu vechiul Madrid, litografiile de Goya şi tablourile de gen fără nici un haz de pe pereţi. M-am aşezat sub lumina unuia dintre ele, cu spatele la ferestrele care uneau cele două capete ale salonului şi aproape în faţa scării ce urca din hol, şi unde se afla un ceas de perete care arăta ora două noaptea; mai încolo, sub cealaltă lampă, un bărbat privea de unul singur la televizor un film alb-negru. Curând, bărbatul a stins televizorul şi a luat ascensorul, ducându-se în camera lui. Trecuse ceva vreme de când recepţionerul scăpase de cei doi turişti şi dormita în spatele tejghelei. Am continuat să

aştept şi, într-o pauză de lectură, descurajat de oboseală şi somn, m-am întrebat dacă Rodney nu-mi scăpase iar printre degete şi dacă nu era mai înţelept să mă duc la culcare.

Puţin după aceea, şi-a făcut apariţia. Am auzit cum se deschidea uşa holului şi, la fel ca de fiecare dată când se întâmplase acest lucru, am stat o clipă în expectativă, după care l-am văzut pe Rodney ieşind din bezna scării şi, fără să mă vadă, îndreptându-se cu paşi grăbiţi şi poticniţi spre recepţie. Pe când îl deştepta pe recepţionerul din moţăiala lui, am simţit cum inima îmi stă în loc; am pus cartea pe măsuţa pentru jocuri de cărţi lângă care stătusem aşezat, m-am ridicat şi am rămas în picioare, neizbutind nici să fac vreun pas, nici să spun ceva, ca fermecat de aşteptata apariţie a lui Rodney. Glasul recepţionerului a spart tăcerea din salon şi a anulat vraja.

— Domnul acela vă aşteaptă, i-a spus lui Rodney, arătând în spatele lui.

Rodney s-a întors şi, după câteva clipe de şovăială, a venit spre mine, scrutând întunericul din salon cu o privire mai mult întrebătoare decât neîncrezătoare, ca şi cum ochii lui chinuiţi nu izbuteau să mă recunoască.

— Ia te uită, ia te uită, a cârâit în sfârşit, când a fost la câţiva paşi de mine, surâzând cu toate dantura lui stricată şi deschizând braţele ca pe nişte aripi de moară. Nu-mi vine să cred. Celebrul scriitor în persoană. Dar se poate ştii ce naiba faci aici? Nu m-a lăsat să răspund: ne-am îmbrăţişat. Aştepţi de multă vreme? a întrebat iar.

— Nu prea, am răspuns. Ieri am sunat la telefonul din Pamplona pe care i l-ai dat Paulei, şi mi-au zis că eşti aici. Am încercat să te contactez, dar n-am putut, aşa că azi după-amiază am luat avionul şi am venit la Madrid.

— Doar ca să mă vezi pe mine? s-a prefăcut surprins, scuturându-mi umerii. Puteai cel puţin să mă fi anunţat că veneai. Te-aş fi aşteptat.

Parcă scuzându-se, Rodney a povestit ce-i schimbase planurile de călătorie. La început, a explicat, plănuise să petreacă Sfântul Fermín la Pamplona, dar când, în duminica anterioară, ajunsese în oraş şi se instalase la Albret (aflat destul de departe de centru, lângă Clinica Universitară), înţelesese că greşise, şi nu merita să rişte ca sărbătoarea reală să-i schimbe părerea despre sărbătoarea fictivă pe care i-o revelase Hemingway. Aşa că a doua zi îşi făcuse iar bagajul, anulase rezervarea de la hotel şi, fără să arunce nici măcar o privire oraşului în sărbătoare, plecase la Madrid. Apoi, Rodney a început să-mi dea detalii despre întortocheatul lui itinerar prin Spania, vorbind cu entuziasm despre vizita la Gerona, despre Gabriel şi Paula. Între timp, eu încercam să suprapun precara amintire pe care i-o păstram peste realitatea bărbatului din faţa mea; în ciuda celor paisprezece ani scurşi de la ultima noastră întâlnire, amândouă se îmbinau aproape fără să aibă nevoie de ajustări, căci în tot acel timp fizicul lui Rodney nu se prea schimbase: kilogramele câştigate îi confereau, poate, un aer mai puţin colţuros ori mai vulnerabil, trăsăturile i se estompaseră, poate, niţel, trupul era, poate, ceva mai înclinat spre dreapta, dar era îmbrăcat cu neglijenţa militantă dintotdeauna (adidaşi, blugi tociţi, cămaşă albastră în carouri), iar părul lung, roşcat şi uşor răvăşit, neliniştea permanentă a ochilor de culori aproape diferite şi corpolenţa lui mătăhăloasă de pachiderm continuau să-i dea aerul rătăcit pe care mi-l aminteam.

Apoi, Rodney şi-a întrerupt brusc explicaţia cu altă explicaţie.

— Mâine iau trenul spre Sevilia la şapte, a zis. Avem toată noaptea în faţă. Bem ceva?

L-am iscodit pe recepţioner de vreun bar apropiat unde puteam să bem un pahar, dar ne-a spus că la ora aceea totul era închis în cartier, iar în centru erau deschise doar

discotecile. Contrariați, am întrebat dacă ne putea aduce ceva în salon.

— Îmi pare rău, a zis. Dar, dacă doriți, la etajul întâi e un automat cu cafea.

Am urcat la etajul întâi râzând de „nesfârșitele nopți madrilene" cărora, după Rodney, le făceau publicitate ghidurile turistice și după un timp ne-am întors în salon cu mișmașul vărsat de mașina de cafea și ne-am așezat la măsuța de jucat cărți lângă care îl așteptasem. Rodney n-a rezistat tentației de a arunca o privire fugară peste coperta romanului de pe masă; observând că se strâmba uimit, nici eu n-am rezistat ispitei de a-l întreba dacă îl cunoștea pe autor.

— Sigur, a răspuns. Dar e prea inteligent pentru mine. În realitate, mă tem că e prea inteligent pentru a fi un bun romancier. Face mereu pe deșteptul, în loc să lase romanul să fie deștept. Sorbind din cafea, s-a rezemat de sofa și a continuat: Și, fiindcă veni vorba de romancieri, presupun că ai și început să devii cretin ori ticălos, nu-i așa?

L-am privit fără să-l înțeleg.

— Nu mai face mutra asta, omule, a râs. Am glumit. Dar, în fine, până la urmă așa ajung toți tipii de succes, nu?

— Nu-s sigur, m-am apărat. Poate că succesul doar îl scoate la lumină pe cretinul ori ticălosul din noi. Nu-i același lucru. În plus, trebuie să-ți spun cu regret că succesul meu e un fleac: nici n-ajunge pentru așa ceva.

— Nu fi atât de optimist, a stăruit. De când sunt în Spania, mi s-a și vorbit de două, trei ori despre cartea ta. *Malum signum*. Apropo, ți-a spus Paula că am citit-o?

Am încuviințat și, ca să nu mă umilesc, repezindu-mă să-l întreb cum i se păruse, dintr-o singură mișcare mi-am turnat cafea și mi-am pus o țigară între buze. Rodney s-a aplecat spre mine cu vechea lui brichetă Zippo, gălbuie și ruginită, pe care o avea din Vietnam.

— Mă rog, în realitate cred că le-am citit pe toate, a precizat.

M-am înecat cu primul fum.

— Toate? am întrebat de cum am încetat să mai tușesc.

— Cred că da, a zis după ce și-a aprins și el țigara. De fapt, cred că am ajuns un mare specialist în opera ta. Operă cu majusculă ori cu minusculă?

— Du-te naibii.

Rodney a râs iar, fericit. Părea cu adevărat mulțumit că suntem împreună; și eu eram, dar mai puțin, poate fiindcă provocările lui Rodney nu-mi permiteau să las deoparte toată teama nebună că prietenul meu venise din Statele Unite numai pentru a-și râde de succesul meu, ori cel puțin ca să-mi taie fumurile. Poate ca să înlătur definitiv această teamă paranoică, ori ca să-i găsesc o confirmare, cum Rodney nu părea dispus să continue, am întrebat:

— Ei bine, nu vrei să-mi spui cum ți s-a părut?

— Ultimul tău roman?

— Ultimul meu roman.

— Mi s-a părut bun, a zis Rodney, cu un gest nesigur de încuviințare și privindu-mă cu ochii lui căprui înveseliți. Dar pot să-ți spun adevărul?

— Firește, am spus, blestemând ceasul când hotărâsem să plec la Madrid în căutarea lui Rodney. Cu condiția să nu fii prea agresiv.

— Mă rog, adevărul e că-mi plăcea mai mult primul, a răspuns. Cel din Urbana, vreau să zic. Cum se numea?

— *Chiriașul*.

— Exact.

— Mă bucur, am mințit, cu gândul la Marcelo Cuartero ori la discipolul acestuia, care scrisese despre el. Am un prieten de aceeași părere. Cred că-i singurul care l-a citit. A spus într-o recenzie că între Cervantes și mine în literatura universală se cască un mare hău.

Rodney a pufnit în râs, dezvelindu-şi dantura stricată.

— Ceea ce-mi place la romanul ăsta e că pare cerebral, dar în realitate e plin de sentiment, a spus după aceea. În schimb, ultimul pare plin de sentiment, dar în realitate e prea cerebral.

— Criticii cărora nu le-a plăcut sunt convinşi tocmai de contrariul. Spun că-i sentimental.

— Nu mai spune! Atunci am dreptate. În zilele noastre, când un nătărău nu ştie să atace un roman, spune că-i sentimental. Nătărăii nu pricep că scrierea unui roman presupune alegerea celor mai emoţionante vorbe, pentru a provoca emoţia cea mai mare cu putinţă; nu înţeleg nici că una-i sentimentul şi alta sentimentalismul, căci sentimentalismul e eşecul sentimentului. Şi, cum scriitorii sunt nişte laşi care nu îndrăznesc să-i contrazică pe nătărăii care conduc şi au interzis sentimentul şi emoţia, apar romane foarte corecte, reci, palide şi fără viaţă, ce par ieşite direct pe ghişeul unui funcţionar de avangardă, pentru a face plăcere criticilor. Rodney a tras cu lăcomie din ţigară şi câteva clipe a părut cu gândul departe. Spune-mi, te rog, a adăugat după aceea, privindu-mă brusc în ochi. Profesorul ţicnit din roman sunt eu, nu-i aşa?

Întrebarea n-ar fi trebuit să mă găsească nepregătit. Am mai spus că în romanul scris la Urbana exista un personaj aproape fără speranţă, al cărui fizic bizar era inspirat din al lui Rodney, şi atunci mi-am adus aminte că, scriind la roman, îmi imaginasem adeseori că, în cazul improbabil că l-ar fi citit, Rodney avea să se recunoască imediat în el. Presupun că pentru a câştiga timp şi a găsi un răspuns convingător, care, fără a fi neadevărat, să nu-l rănească pe Rodney, am întrebat:

— Ce profesor? Care roman?

— Păi, care roman să fie? a răspuns Rodney. *Chiriaşul*. Sunt sau nu eu personajul Olalde?

— Olalde e Olalde, am improvizat. Şi tu eşti tu.

— Asta să i-o spui lu' mutu, a spus în spaniolă[1], ca şi cum tocmai învăţase expresia şi o folosea întâia oară. Nu-mi veni acum cu povestea că una-s romanele şi alta viaţa, a continuat, revenind la engleză. Toate romanele-s autobiografice, prietene, chiar şi cele proaste. Cât despre Olalde, mă rog, eu cred că-i cel mai bun lucru din carte. Dar, e adevărat, cel mai mult m-a amuzat că aşa mă vedeai tu.

— Cum? am întrebat, nemaiîncercând să ascund evidenţa.

— Ca pe singurul care pricepe cu adevărat ce se întâmplă.

— Şi asta de ce te amuză?

— Fiindcă şi eu mă vedeam la fel.

De astă dată, am râs amândoi, iar eu am profitat de ocazie ca să schimb vorba. Desigur, eram dornic să-i vorbesc despre Vietnam şi încercările mele eşuate de a-i spune povestea, dar, deoarece m-am gândit că putea fi ineficient (fiind precipitat ori prematur) şi îl putea descuraja să vorbească despre o chestiune pe care nicicând nu voise s-o abordeze cu mine, m-am hotărât să aştept, sigur că noaptea avea să-mi ofere, în cele din urmă, clipa propice, fără ca întâlnirea noastră prietenească să devină un interogatoriu şi să-i trezească lui Rodney bănuiala, oarecum fundamentată, că venisem doar ca să-l descos. Aşa că, încercând să regăsesc în zorii acelei zile de vară din hotelul madrilen complicitatea nopţilor de iarnă de la Treno's (cu zăpada biciuind ferestrele mari, şi cu ZZ Top sau Bob Dylan răsunând în difuzoare), am adus vorba de Urbana: de John Borgheson, Giuseppe Rota, chinezul Wong şi americanul sinistru, al cărui nume amândoi îl uitaserăm ori nu-l ştiuserăm

---

[1] În lb. spaniolă, expresia este *a otro perro con ese hueso*, aprox. „du-te la alt câine cu osul ăsta".

nicicând, de Rodrigo Ginés, Laura Burns, Felipe Vieri, Frank Solaún. Apoi am vorbit pe larg despre Gabriel şi Paula, şi i-am făcut rezumatul vieţii mele în Urbana după dispariţia lui de acolo, ca şi al vieţii mele în Barcelona şi Gerona după dispariţia Urbanei, iar la sfârşit, fără să-l rog, Rodney mi-a povestit cu unele adăugiri ceea ce deja îmi spusese Paula: că de zece ani locuia la Burlington, în statul Vermont, că avea un fiu (pe care îl chema Dan) şi o soţie (pe care o chema Jenny) şi lucra la o firmă imobiliară; mi-a mai povestit şi că în zilele următoare avea să i se comunice dacă obţinuse un post de învăţător într-o şcoală publică din Rantoul, lucru pe care, a subliniat, şi-l dorea din tot sufletul, pentru că ţinea foarte mult să se întoarcă în oraşul lui natal. De cum i-a pronunţat numele, am înţeles că trebuia să profit de ocazie.

— Îl cunosc, am zis.

— Adevărat? a întrebat Rodney.

— Da, am răspuns. După ce ai renunţat la cursurile din Urbana, m-am dus să te caut acasă. Am văzut nişel oraşul, dar mai ales am stat de vorbă cu tatăl tău. Presupun că ţi-a povestit.

— Nu, a zis Rodney. Dar e normal. Ar fi fost ciudat să-mi spună.

— Sper că e bine, am zis, ca să zic ceva.

Rodney n-a răspuns imediat; brusc, în lumina gălbuie a lampadarului, înconjurat de întunericul din holul hotelului, a părut ostenit şi somnoros, poate brusc plictisit, ca şi cum nimic nu-l putea interesa mai puţin decât să vorbească despre taică-său. A spus:

— A murit acum trei ani.

Eram gata să mă resemnez la nişte banale condoleanţe, când Rodney a intervenit, scutindu-mă:

— Nu-ți face griji. Nu-i nimic de plâns. De multă vreme tata nu mai făcea altceva decât să sufere. Acum, cel puțin, nu se mai chinuie.

Rodney a aprins altă țigară. Am crezut că avea să schimbe vorba, dar n-a făcut-o; oarecum uimit, l-am auzit continuând:

— Așadar, te-ai dus să-l vezi.

Am încuviințat din cap.

— Și despre ce-ați vorbit?

— Prima oară despre nimic, i-am spus, alegându-mi vorbele cu grijă. N-a vrut. După o vreme, m-a sunat și m-am dus să-l văd. Atunci mi-a spus o istorie.

De astă dată, Rodney m-a privit curios, înălțându-și întrebător sprâncenele. I-am spus:

— Așteaptă-mă aici o clipă. Vreau să-ți arăt ceva.

M-am ridicat, am trecut în graba mare prin fața recepționerului, care a tresărit în somn, am luat ascensorul, am urcat la mine în cameră, am luat cele trei mape negre, am coborât iar în salon și le-am pus pe masă, în fața lui Rodney. Cu un licăr ironic în priviri, prietenul meu a întrebat:

— Ce-s astea?

N-am zis nimic: doar i-am arătat mapele. Rodney a deschis una, a privit teancul de plicuri ordonate cronologic, a luat unul, a citit adresele destinatarului și expeditorului, m-a privit, a scos scrisoarea din plic și, pe când încerca să-și descifreze propria caligrafie de pe hârtia îngălbenită a armatei americane, l-am întrebat, fiindcă tăcerea se prelungea:

— Le recunoști?

M-a privit iar, de astă dată fugitiv, și a pus în tăcere scrisoarea pe masă, a luat alt plic, a scos altă scrisoare și a început s-o citească și pe aceea.

— Ți le-a dat tata? a murmurat, agitând-o pe cea din mâna lui.

N-am răspuns.

— E ciudat, a zis după câteva clipe.

— Ce-i ciudat?

— Faptul că le găsesc aici, la Madrid, a zis, fără să-şi ridice privirile de pe scrisori. Că, deşi eu le-am scris, nu le mai înţeleg. Că tata ţi le-a dat. A pus încet scrisorile la loc în plicuri, a pus plicurile la loc în mapă, a închis-o, a întrebat: Le-ai citit?

Am spus că da. A încuviinţat din cap, nepăsător, uitând de scrisori şi rezemându-se iar de sofa. După altă pauză, a pus altă întrebare, cu interes aparent:

— Cum ţi s-a părut?

— Asta? am zis, arătând spre mape.

— Tata, m-a corectat.

— Nu ştiu, am recunoscut. L-am văzut doar de două ori. Nu mi-am putut face o părere. Dar cred că nu era sigur că proceda bine.

— În legătură cu ce?

— În legătură cu tine.

— Ah. A surâs slab: pe faţă nu mai rămăsese nici urmă din vioiciunea care îl însufleţise până în urmă cu câteva minute. Aici greşeşti. În realitate, nu era niciodată sigur că proceda bine. Nici faţă de mine, nici faţă de nimeni. Oamenii ca el nu-s niciodată siguri.

— Nu înţeleg, am spus.

Rodney a ridicat din umeri; şi, în loc de orice explicaţie, a adăugat:

— Nu ştiu, poate că până la urmă e adevărat că-s doar două tipuri de oameni: cei care acţionează prost şi cred mereu că acţionează bine, şi cei care acţionează bine şi cred mereu că acţionează prost. La început, tata era în prima categorie, dar apoi a devenit campionul celei de-a doua. Presupun că mulţi păţesc la fel. Şi-a trecut o mână nervoasă prin părul ciufulit şi pentru o clipă a părut gata să

izbucnească în râs, dar n-a râs. Vreau să spun că, începând dintr-un anume moment, tata nu mi-a dat prea multe şanse să fiu mândru de el. Fireşte că nici eu nu i-am dat lui prea multe. Deci, presupun că totul a fost o blestemată de neînţelegere. Dar, mă rog, chestii de-asta păţesc toţi. A oftat şi, continuând să zâmbească, şi-a stins ţigara în scrumiera plină de chiştoace. Dând să se ridice de pe sofa, a arătat spre ceasul de perete de lângă scară: arăta ora cinci. În fine, te bat la cap. Istoria asta nu mai interesează pe nimeni, iar eu ar trebui să dorm nişel, ce zici?

Dar eu nu mai eram dispus să scap ocazia. L-am rugat să aştepte o clipă, fiindcă istoria mă interesa pe mine. Uşor surprins, Rodney m-a privit întrebător în tăcere, cu oarecare ingenuitate maliţioasă. Atunci, conştient că era acum ori niciodată, i-am spus dintr-o suflare că taică-său mă chemase la Rantoul tocmai pentru povestea lui, i-am zis ce-mi povestise şi l-am întrebat de ce credea că făcuse tatăl lui aşa ceva şi de ce, în plus, îmi dăduse mie scrisorile lui şi ale lui Bob. Rodney m-a ascultat atent şi s-a foit pe sofa; după o lungă tăcere, în cursul căreia privirea i s-a pierdut dincolo de cercul de lumină ce ne fura întunericului din salonul hotelului, m-a privit iar şi a izbucnit în hohote de râs.

— Pentru ce râzi? am întrebat.

— Fiindcă, doar dacă nu te-ai schimbat mult, asta-i o întrebare retorică.

— Ce vrei să zici?

— Ştii perfect ce vreau să zic, a spus. Că, după ce ai vorbit cu tata, ai plecat convins că el voia ca tu să-mi povesteşti istoria, ori cel puţin că tu trebuia s-o povesteşti. Greşesc?

N-am roşit; nici n-am negat adevărul. Rodney a clătinat din cap, cu un gest care părea de reproş, dar în realitate era de batjocură.

— Trufia, a bodogănit. Blestemata trufie a scriitorilor. A tăcut, apoi, privindu-mă în ochi, a întrebat: Şi atunci?

— Şi atunci ce?

— Şi atunci de ce n-ai povestit-o?

— Am încercat. Dar n-am putut. Sau, mai bine zis, n-am ştiut s-o fac, am recunoscut.

— Mă rog, a zis Rodney, ca şi cum răspunsul meu l-ar fi decepţionat, iar pe urmă a întrebat: Spune-mi ceva. Ce ţi-a povestit tata?

— Ţi-am mai spus: totul.

— Ce-i aia totul?

— Tot ce ştia, tot ce îi povestiseşi, tot ce-şi închipuia, tot ce apare în scrisori, am explicat. Mi-a spus şi că unele lucruri nu le ştia. Mi-a vorbit despre un incident dintr-un sat, de pildă. Se numea My Khe. Nu ştia ce se petrecuse acolo, dar mi-a zis că după incident stătuseşi o vreme în spital, iar apoi te reangajaseşi în armată. În fine, asta apare şi în scrisori.

— Le-ai citit pe toate, a spus Rodney, ca şi cum mă întreba.

— Fireşte, am răspuns. Tatăl tău mi le-a dat ca să le citesc. În plus, ţi-am mai spus că la un moment dat am vrut să scriu această istorie.

— De ce?

— Din acelaşi motiv pentru care se povestesc toate istoriile. Fiindcă mă obseda. Fiindcă n-o înţelegeam. Fiindcă mă simţeam răspunzător pentru ea.

— Răspunzător?

— Da, am zis şi aproape fără să-mi dau seama am adăugat: Poate că omul nu-i răspunzător doar pentru ce face, ci şi pentru ce vede, citeşte ori ascultă.

Nici nu mi-am auzit bine fraza, că m-am şi căit că o rostisem. Reacţia lui Rodney mi-a confirmat greşeala: buzele i-au schiţat instantaneu un zâmbet viclean, care s-a topit imediat, dar înainte de a mă putea corecta, prietenul meu

a început să vorbească molcom, ca posedat de o furie sarcastică şi reţinută.

— Ah, a spus. Frumoasă frază. Ce vă mai plac vouă, scriitorilor, frazele frumoase. Sunt şi în ultima ta carte câteva. Cu adevărat frumoase. Atât de frumoase că par adevărate. Dar, desigur, nu-s adevărate, ci doar frumoase. Ciudat e că încă n-ai învăţat că a scrie bine e opusul lui a scrie fraze frumoase. Nici o frază frumoasă nu poate exprima adevărul. Poate că nici o frază nu poate exprima adevărul, dar...

— N-am spus că vreau să povestesc adevărul, l-am întrerupt, iritat. Ci doar că vreau să spun istoria ta.

— Şi ce diferenţă e între astea două chestii? a răspuns, căutându-mi privirile, sfidător şi trist. Singurele istorii pe care merită să le povesteşti sunt cele adevărate, şi n-ai putut-o scrie pe a mea nu pentru că n-ai putea, ci pentru că e de nepovestit.

Am tăcut. N-ar fi trebuit să tac, dar am tăcut. Ar fi trebuit să-i spun: „Şi asta-i o frază frumoasă, Rodney, şi poate că-i adevărată." Ar fi trebuit să-i spun: „Te înşeli, Rodney. Singurele istorii pe care merită să le povesteşti sunt cele ce nu se pot povesti." Ar fi trebuit să-i spun unul din astea două lucruri, ori poate pe amândouă, dar nu i-am zis nimic, am tăcut. Mi se făcuse somn, foame, simţeam că noaptea începea să cotească spre noua zi, dar mai ales eram uimit că mă împotmolisem în convorbirea pe care nu-mi închipuisem nicicând că aş putea s-o port cu Rodney şi despre care mi-am spus că o aveam doar fiindcă Rodney ştia în taină că mi-o datora şi, contrar aşteptărilor expectative, trecerea timpului îi cauterizase, poate, în cele din urmă, rănile nemărginite. Am lăsat să se scurgă câteva secunde, am aprins o ţigară şi, după primul fum, m-am auzit iscodindu-l:

— Ce s-a întâmplat la My Khe, Rodney?

Vorbeam aproape şoptit, dar întrebarea a răsunat ca o detunătură în liniştea salonului. Mi-o tot puneam de paisprezece ani, şi în tot acel timp aflasem câte ceva despre My Khe. Ştiam, de pildă, că în prezent e o vastă plajă turistică, la vreo cincisprezece kilometri de Quang Ngai, în districtul Son Tinh, nu departe de portul Sa Ky, o panglică de pământ lungă de şapte kilometri, înghesuită între o pădure întunecoasă de ulmi şi apele străvezii ale râului Kinh; văzusem multe fotografii de-ale ei, care reluau aceleaşi imagini anodine ale lenei estivale de pe orice plajă a lumii: femei şi copii, scăldându-se în tihnă lângă ţărm, panta uşoară a nisipului foarte fin acoperit cu mese şi scaune din plastic roşu, creasta unor dealuri line ce se profilau placid în depărtare, pe cerul la fel de albastru ca marea; şi ştiam că, în urmă cu treizeci şi doi de ani, lângă plaja aceea se înălţa satul unde Rodney fusese într-o zi din 1968. Dar, deşi îmi închipuisem de multe ori ce se petrecuse în My Khe (cu imaginaţia mea deformată pe atunci de reportaje, cărţi de istorie, romane, documentare şi filme despre Vietnam), nu ştiam nimic sigur. Mi-am zis că Rodney îmi citise gândurile când, cu un soi de resemnare ori nepăsare, m-a întrebat:

— Nu-ţi închipui?

— Mai mult sau mai puţin, am răspuns, sincer. Dar nu ştiu ce s-a petrecut.

— Nici n-ai nevoie, m-a asigurat. S-a petrecut ceea ce îţi închipui. S-a întâmplat ceea ce se întâmplă în toate războaiele. Nici mai mult, nici mai puţin. My Khe e doar o istorioară. De altfel, în Vietnam n-a existat doar un My Khe, ci multe. Ce s-a petrecut într-unul s-a petrecut mai mult sau mai puţin în toate. Mulţumit?

N-am spus nimic.

— Nu, fireşte că nu, a ghicit Rodney, iar glasul i-a devenit din nou dur, apoi a continuat ca şi cum nu voia să pricep ce spunea, ci ce voia să spună. Dacă eşti atât de

interesat, pot să-ți spun ceva care să te mulțumească. Ce preferi? Știu multe istorii. Și eu am fantezie. Spune-mi ce s-ar potrivi cu povestea ta, ca să-ți faci iluzia că înțelegi. Spune-mi, îți povestesc și gata, de acord? Dar înainte, lasă-mă să te avertizez: orice ți-aș povesti, orice-aș inventa, tu n-ai să pricepi nicicând singurul lucru important, faptul că n-am nevoie de mila ta. Nici de a ta, nici de a nimănui. N-am nevoie. Doar asta-i important, ori cel puțin doar de asta îmi pasă. Înțelegi, nu-i așa?

Am încuviințat, regretând că împinsesem discuția atât de departe, și, nemaiprivindu-l pe Rodney, am simțit în gură un gust acru de cenușă ori de monede vechi. În fereastra mare ce dădea spre gara Príncipe Pío, lumina zilei lupta deja cu bezna zorilor, tot mai slabă, măturând molcom umbrele din salonul hotelului. Recepționerul nu mai dormita de mult și-și făcea de lucru la recepție. Am schimbat cu el o privire goală și, întorcându-mă spre Rodney, am murmurat o scuză. Rodney n-a părut s-o fi auzit, dar după o lungă tăcere a oftat, și atunci am crezut că ghicesc, din schimbarea imperceptibilă a expresiei lui, ce avea să se întâmple. Nu m-am înșelat. Cu un glas liniștit și un aer obosit, a întrebat:

— Chiar vrei să-ți povestesc?

Știind că biruisem, ori că prietenul meu mă lăsase să câștig, n-am zis nimic. Rodney a pus picior peste picior și, după ce a reflectat o clipă, a început povestea. Istorisea ciudat, repede, rece și precis totodată; nu știu dacă o mai spusese cuiva vreodată, dar am înțeles, ascultându-l, că și-o spusese sieși de multe ori. Mi-a zis că, în săptămâna dinaintea incidentului de la My Khe, soldații dintr-o patrulă de rutină, toți din compania lui, fuseseră abordați la o răscruce de o adolescentă vietnameză, care îi dusese cu vorba, cerându-le ajutor cu gesturi grăbite, apoi scosese o grenadă de mână de sub rochie; rezultatul întâlnirii fusese că, pe

lângă fată, doi soldați muriseră ciopârțiți, unul își pierduse un ochi, iar alții fuseseră răniți ușor. Episodul îi obligase să dubleze măsurile de securitate, transmițând companiei o și mai mare nervozitate, care explica, poate, în parte ceea ce s-a întâmplat după. Într-o dimineață, compania lui fusese trimisă în misiune de recunoaștere în My Khe, pentru a se convinge de falsitatea unei informații conform căreia în cătun se ascundeau soldați din Viêt Cộng. Rodney își amintea totul ca învăluit într-o ceață de vis: elicopterul lui coborâse mai întâi spre mare, apoi spre nisipuri, pentru a se roti, în sfârșit, deasupra câtorva livezi intacte; țăranii fugeau spre piața satului, cuprinși de panică din cauza vocilor ultimative scuipate de megafoane, iar elicopterul aterizase lângă un cimitir; apoi urmase flacăra solară pe cerul exemplar de albastru, uluiala florilor de pe pervazuri, zgomotul difuz și îndepărtat al găinilor sau copiilor în aerul cristalin al dimineții, în vreme ce soldații se răspândeau pe impecabila geometrie a ulițelor pustii, până ce, la un moment dat, fără să știe prea bine cum, de ce și cine începuse, se dezlănțuiseră tirurile: mai întâi se auzise o detunătură izolată, aproape imediat rafale de mitralieră și mai târziu țipete și explozii; în doar câteva secunde, o furtună nebună de foc făcuse fărâme liniștea miraculoasă a cătunului, iar când Rodney se îndreptase spre locul unde își închipuia că începuse lupta, auzise în spate vuietul gloatei care fugea ori pândea; se întorsese și strigase de furie și spaimă, apoi începuse să tragă; continuase să strige și să tragă fără să știe nici de ce striga, nici în ce direcție și în cine trăgea, trăgea, trăgea, trăgea, și striga, iar când se oprise, singurul lucru pe care îl văzuse în fața lui fusese un talmeș-balmeș de neînțeles, alcătuit din straie și păr muiate în sânge, mâini și picioare minuscule și dezmembrate, ochi fără viață ori încă rugători, ceva multiplu, ud, lunecos, ce scăpase imediat înțelegerii lui; văzuse toată oroarea

lumii concentrată pe câțiva metri pătrați de moarte, dar nu-i putuse îndura viziunea strălucitoare; din clipa aceea, conștiința îi cedase, iar din ceea ce urmase nu mai păstrase decât o foarte vagă amintire onirică a incendiilor și animalelor din care curgeau mațe, a bătrânilor care plângeau, a leșurilor de femei și copii cu gurile căscate, ca niște viscere, către văzduh. Rodney nu-și amintise mai mult, și nimeni, nici în lunile de spital, nici în restul ședерii lui în Vietnam, nu-i mai pomenise de incident; abia mult timp după aceea, când era deja în Statele Unite și avusese loc procesul, Rodney a aflat tot ceea ce știa și îmi povestise tatăl lui: în My Khe n-avusese loc nici o bătălie, acolo nu se ascundea nici un partizan, nici un soldat din compania lui nu fusese nici măcar rănit, dar episodul se soldase cu cincizeci și patru de vietnamezi morți, în majoritatea lor femei, bătrâni și copii.

Când Rodney a terminat, am rămas ușor nehotărâți, neîndrăznind nici măcar să ne privim, ca și cum istorisirea lui ne-ar fi dus departe, într-un loc unde nu era reală decât spaima și unde așteptam apariția benefică a unui vizitator care să ne redea siguranța împărtășită a salonului sordid de hotel madrilen. Vizitatorul n-a sosit. Rodney și-a pus mâinile mari pe genunchi și s-a ridicat de pe sofa; articulațiile i-au scrâșnit; gârbovit și clătinându-se ușor, ca și cum avea ameteli, vertijuri ori senzație de vomă, a făcut câțiva pași și a rămas cu ochii pe stradă, sprijinit în ușorul ferestrei.

— Aproape că s-a crăpat de ziuă, l-am auzit spunând.

Era adevărat: lumina slabă a zorilor inunda salonul, îmbrăcând totul într-o realitate fantasmagorică ori precară, ca un decor scufundat într-un lac, și ascuțea totodată profilul lui Rodney, a cărui siluetă se proiecta neclară pe albastrul de cobalt al cerului; pentru o clipă am crezut că, mai curând decât de pasăre de pradă, profilul lui era de prădător ori de felină.

— Ei bine, în linii mari, asta-i istoria, a zis pe un ton perfect neutru, revenind pe sofa cu mâinile înfipte în buzunarele pantalonilor. Aşa ţi-ai închipuit-o?

Am meditat un moment asupra răspunsului. Gura nu-mi mai avea iz de cenuşă ori de monede vechi, ci de ceva ce semăna mult cu sângele, dar nu era sânge. Eram îngrozit, dar nu izbuteam să simt milă, iar la un moment dat am simţit — urându-mă pentru ceea ce simţeam şi urându-l şi pe Rodney pentru că mă obliga să simt aşa ceva — că toate suferinţele pe care i le adusese şederea în Vietnam erau îndreptăţite.

— Nu, am răspuns în cele din urmă. Dar seamănă.

Rodney a continuat să vorbească, stând în picioare în faţa mea, dar eram prea zăpăcit pentru a-i procesa spusele, şi după o vreme a scos o mână din buzunar şi a arătat spre ceasul de perete.

— Trenul meu pleacă peste aproape o oră, a zis. Trebuie să urc să-mi iau lucrurile. Mă aştepţi aici?

Am zis că da şi am rămas să-l aştept în hol, privind prin fereastra peste care se revărsau zorii la oamenii care intrau în gara Príncipe Pío, la traficul şi însufleţirea incipientă existente în acea dimineaţă în cartierul La Florida, privindu-le fără să le văd, fiindcă în mintea mea nu încăpea decât certitudinea greşită şi dulce-acrişoară că întreaga istorie a lui Rodney tocmai căpătase sens în ochii mei, un sens atroce pe care nimic nu-l putea îndulci ori îndrepta, iar după zece minute Rodney s-a întors încărcat de valize şi proaspăt îmbăiat. Pe când îşi achita nota de la hotel, un tip a intrat într-una din cabinele telefonice aflate de-o parte şi de alta a recepţiei şi, nu ştiu de ce, văzându-l că forma un număr şi aştepta să i se răspundă, mi-am amintit, tresărind, de un nume şi am fost gata să-l pronunţ cu glas tare. Neluându-mi ochii de pe tipul din cabină, am auzit că Rodney îl întreba pe recepţioner cum să ajungă la gara Atocha,

iar acesta îi răspundea că mai bine lua un tren din Prícipe Pío, care avea să-l ducă cel mai repede. Atunci, Rodney s-a întors spre mine ca să-şi ia rămas-bun, dar eu am stăruit să-l însoţesc până la gară.

Am coborât în hol şi, înainte de a ieşi în bulevardul La Florida, Rodney şi-a pus pe ochi pansamentul de pânză. Am traversat, am intrat în gară, Rodney a cumpărat un bilet, şi ne-am îndreptat spre peron pe sub o enormă armătură din oţel şi geamuri străvezii, aidoma unui enorm schelet de animal preistoric. Aşteptând pe peron, l-am întrebat dacă îi puteam pune o ultimă întrebare.

— Nu, dacă e pentru cartea ta, a răspuns.

Am dat să zâmbesc, dar n-am putut.

— Ascultă-mă pe mine, n-o scrie, a adăugat. Oricine poate să scrie o carte, dacă şi-o pune în minte, dar nu oricine e în stare să tacă. Pe lângă asta, ţi-am mai spus că istoria asta nu se poate povesti.

— Posibil, am admis, dar am continuat: Poate că singurele istorii care merită osteneala de a fi povestite sunt, totuşi, cele ce nu se pot povesti.

— Altă frază frumoasă, a ripostat Rodney. Dacă scrii cartea, ţine minte, n-o include în ea. Ce voiai să mă întrebi?

Fără să şovăi nici măcar o secundă, am întrebat:

— Cine-i Tommy Birban?

Expresia lui Rodney nu s-a schimbat, iar eu n-am ştiut să citesc privirea singurului său ochi, ori poate că nu era nimic de citit în ea. Când a vorbit, a izbutit să-şi facă glasul să sune firesc.

— De unde ai scos numele ăsta?

— Tatăl tău a pomenit de el. A spus că înainte de a pleca din Urbana, ai vorbit cu el la telefon, şi că de aceea ai plecat.

— Nu ţi-a mai spus nimic altceva?

— Ce-ar mai fi trebuit să-mi spună?

— Nimic.

Atunci au anunțat la megafon sosirea iminentă a trenului de Atocha.

— Tommy era un camarad, a zis Rodney. A sosit la Quang Nai când eu eram deja veteran, și ne-am împrietenit la cataramă. Am plecat de acolo aproape în același timp, și de atunci nu l-am mai văzut... A făcut o pauză. Dar știi ceva?

— Ce?

— Când te-am cunoscut, mi-ai amintit de el. Habar n-am de ce. Cu un surâs abia perceptibil pe buze, Rodney mi-a așteptat în zadar reacția. Mă rog, în realitate, am habar. Știi? La război unii se înecă, alții se salvează. Atâta tot. Tommy era dintre cei care se înecă, și tu ai fi fost la fel. Dar Tommy s-a salvat, nu știu cum, dar s-a salvat. Uneori îmi spun că i-ar fi fost mai util să n-o facă... În fine, ăsta era Tommy Birban: un înecat care s-a înecat și mai abitir ca să se salveze.

— Ăsta nu-i un răspuns la întrebarea mea.

— Care întrebare?

— De ce ai plecat după ce ai vorbit la telefon cu el?

— Nu mi-ai pus o asemenea întrebare.

— Ți-o pun acum.

Știind că timpul trecea în favoarea lui, Rodney s-a limitat să răspundă evaziv, cu un gest de nerăbdare:

— Fiindcă Tommy voia să mă bage într-o belea.

— Ce belea? Tommy a fost la My Khe?

— Nu. El a sosit mult mai târziu.

— Atunci?

— Atunci nimic. Chestii cazone. Crede-mă: chiar dacă-ți explic, n-ai să înțelegi. Tommy era un om foarte slab și obsedat de povești de război... Ranchiună, ură, chestii de-astea. Iar eu nu mai voiam să știu nimic despre ele.

— Și doar de-asta ai plecat?

— Da. Mă credeam vindecat de toate, dar nici vorbă. Acum n-aş mai face-o.

Am înţeles că Rodney mă minţea; am înţeles ori am crezut că înţelegeam şi că, în pofida a ceea ce gândisem în salonul hotelului în urmă cu foarte puţină vreme, oroarea de la My Khe nu explica totul.

— Mă rog, a spus Rodney în timp ce trenul de Atocha oprea în faţa noastră. Am pierdut noaptea cu prostii. O să-ţi scriu. M-a îmbrăţişat, şi-a luat valizele şi, înainte de a urca în tren, a adăugat: Ai mare grijă de Gabriel şi de Paula. Şi de tine.

Am încuviinţat, dar n-am izbutit să spun nimic, fiindcă nu mă puteam gândi decât că pentru prima oară în viaţă îmbrăţişam un ucigaş.

M-am întors la hotel. Am ajuns în odaie lipicios de transpiraţie, aşa că am făcut un duş şi m-am trântit pe pat, ca să mă odihnesc puţin înainte de a lua avionul de întoarcere. Aveam gura amară, mă durea capul şi îmi vuiau tâmplele; nu puteam să mă gândesc decât la întâlnirea cu Rodney. Îmi părea rău că mă dusesem să-l văd la Madrid; îmi părea rău că ştiam adevărul şi că mă încăpăţânasem să-l aflu. Desigur, şi înaintea discuţiei din acea noapte îmi imaginam că Rodney omorâse: luase parte la un război şi la război asta faci: mori şi omori; dar ceea ce nu-mi puteam închipui era că luase parte la un masacru, că asasinase femei şi copii. Cunoaşterea a ceea ce făcuse mă umplea de o aversiune fără milă şi iertare; iar faptul că îl auzisem povestind cu indiferenţa cu care povesteşti un episod domestic anodin îmi exacerba oroarea până la scârbă. Calvarul remuşcărilor în care se chinuia Rodney de ani de zile mi se părea o pedeapsă blândă, şi mă întrebam dacă faptul neverosimil de a fi supravieţuit culpei, departe de a fi un merit, nu făcea, oare, să-i crească greutatea înspăimântătoare a răspunderii. Ceea ce îmi povestise avea, fără

îndoială, justificări, dar nici una nu atingea dimensiunile mârşăviei. Pe de altă parte, nu înţelegeam că, dezvăluindu-mi fără şovăială cele petrecute la My Khe, Rodney evitase, în schimb, să-mi spună cine era şi ce reprezenta Tommy Birban, doar dacă nu voise să-mi ascundă prin subterfugii o oroare şi mai mare decât cea de la My Khe, una atât de nejustificabilă şi nemărturisibilă încât, în ochii lui şi prin contrast, să facă din My Khe una justificabilă şi mărturisibilă. Dar ce inimaginabilă oroare a ororilor putea fi aceea? În orice caz, una în stare să distrugă în urmă cu paisprezece ani echilibrul mintal al lui Rodney şi să-l oblige să-şi reia viaţa de fugar de cum apăruse Tommy Birban. Firesc, era cu putinţă şi ca Rodney să nu-mi fi spus totul despre My Khe, şi ca Tommy Birban să fi ajuns în Vietnam tocmai când avusese loc acea tragedie şi să fi avut într-un fel sau altul o legătură cu masacrul. Dar ce voise să spună afirmând că Tommy Birban era foarte slab, că n-ar fi trebuit să se salveze şi că semăna cu mine? Însemna, oare, asta că îl protejase pe Tommy Birban ori îl proteja la fel ca pe mine? Dar de ce să-l protejeze pe Tommy Birban, dacă, într-adevăr, îl protejase? Şi de ce mă protejase pe mine?

La douăsprezece, când recepţionerul m-a trezit pentru a-mi cere să predau camera, pentru câteva secunde mi-a fost greu să accept că mă aflam într-un hotel din Madrid şi că întâlnirea cu Rodney nu fusese un vis ori, mai curând, un coşmar. Două ceasuri mai târziu, luam avionul înapoi spre Barcelona, hotărât să-l uit definitiv pe prietenul meu din Urbana.

N-am izbutit. Sau, mai bine zis, Rodney nu mi-a îngăduit s-o fac. În săptămânile care au urmat, am primit câteva scrisori de la el; la început, nu i-am răspuns, dar tăcerea mea nu l-a descurajat, şi a continuat să scrie, iar nu după mult timp m-au învins încăpăţânarea lui şi incomoda evidenţă că întâlnirea de la Madrid pecetluise între noi doi

o intimitate pe care eu n-o doream. Scrisorile lui din acele zile abordau felurite subiecte: munca lui, cunoscuții, lecturile, Dan și Jenny. Așa am aflat că femeia cu care Rodney avea un fiu era aproape de vârsta mea, cu cincisprezece ani mai tânără ca el, că era născută în Middlebury, un sătuc de lângă Burlington, și că era casieră la un supermarket; mi-a făcut în mai multe scrisori descrieri de-ale ei amănunțite, care, în mod curios, se contraziceau între ele, ca și cum Rodney o cunoștea prea profund pentru a o putea descrie cu adevărat în câteva vorbe grăbite. Alt amănunt ciudat (sau care mi se pare ciudat acum): cel puțin de două, trei ori, Rodney a încercat iar să mă descurajeze, ca și la Madrid, în legătură cu proiectul de a-i povesti istoria; m-a mirat stăruința lui, printre altele și pentru că o consideram inutilă, și cred că până la urmă mi-a sugerat bănuiala efemeră că, în fond, prietenul meu voise întotdeauna ca eu să scriu o carte despre el și că discuția avută la Madrid, ca și toate convorbirile din Urbana, conținea un soi de manual cifrat cu instrucțiuni despre cum s-o scriu, ca și cum Rodney mă antrena pe ascuns, încă de când ne cunoscuserăm, pentru ca într-o bună zi să fac acest lucru. La începutul lui august, Rodney m-a anunțat că tocmai i se oferise postul de profesor pe care îl aștepta, și că se pregătea să se mute, împreună cu Dan și Jenny, în vechea locuință a familiei din Rantoul. În săptămânile următoare, Rodney aproape nu mi-a mai scris, iar când, pe la jumătatea lui septembrie, corespondența lui a început să-și reia ritmul anterior, în viața mea avusese loc o schimbare a cărei semnificație reală nici n-o puteam bănui încă.

A fost o schimbare imprevizibilă, chiar dacă, într-un anume sens, Rodney ar fi prevăzut-o poate. Am mai spus că, înainte de vară, reacția la romanul meu despre războiul civil, devenit pe neașteptate un mare succes de critică și un mic succes de vânzări, îmi depășise cele mai optimiste

aşteptări; totuşi, între sfârşitul lui august şi începutul lui septembrie, când începe noul sezon literar, iar cărţile din cel anterior cad pradă uitării pe ultimele rafturi ale librăriilor, s-a produs surpriza: ca şi cum jurnaliştii s-ar fi pus de acord pe timpul verii să nu citească decât romanul meu, brusc au început să mă invite să stăm de vorbă despre el jurnale, reviste, posturi de radio şi televiziune; şi, ca şi cum cititorii s-ar fi pus de acord pe timpul verii să nu citească decât romanul meu, brusc am început să primesc de la editură veşti triumfătoare conform cărora vânzările de cărţi ar fi luat-o razna. Trec peste amănuntele istoriei, fiindcă sunt publice şi multă lume încă şi le mai aminteşte; nu omit, însă, că în acest caz imaginea bulgărelui de zăpadă e exactă, deşi e un clişeu (ori tocmai de aceea): în mai puţin de un an, au apărut cincisprezece ediţii ale romanului, s-au vândut peste trei sute de mii de exemplare, cartea era în curs de traducere în douăzeci de ţări şi se realiza deja o adaptare cinematografică. Ce mai, un triumf fără dubii, pe care nimeni ca mine nu şi l-ar fi putut imagina nici în delirul cel mai necugetat, iar rezultatul a fost că, de pe o zi pe alta, am devenit dintr-un scriitor nesolvabil şi necunoscut, care ducea o viaţă solitară şi provincială, o celebritate, cu mai mulţi bani decât ştiam să cheltuiesc, implicat într-un frenetic vârtej de voiajuri, premii, lansări, interviuri, colocvii, târguri de carte şi festivităţi literare, care m-a purtat prin toate colţurile ţării şi toate capitalele continentului. Neîncrezător şi entuziast, nici n-am observat la început că mă roteam necontrolat în volbura unui ciclon dement. Intuiam că viaţa aceea era perfect ireală, o farsă de dimensiuni uriaşe, aidoma unei enorme pânze de păianjen pe care eu însumi o secretam şi o ţeseam, şi în care eram prins, dar, deşi totul era o înşelătorie, iar eu un impostor, doream să trec prin toate primejdiile cu singura condiţie ca nimic să nu-mi ia plăcerea de a mă bucura din plin de acea elucubraţie. Profesioniştii fariseismului

afirmă că scriu pentru a fi citiți doar de cea mai selectă minoritate, care le poate aprecia scrierile alese, dar adevărul e că orice scriitor, oricât de ambițios și ermetic ar fi, visează în taină să aibă nenumărați cititori, și până și poetul blestemat cel mai îndărătnic, ticăloșit și curajos visează ca tinerii să-i recite versurile pe străzi. În fond, acel uragan dezlănțuit nu păstra, totuși, nici o legătură cu literatura și cititorii, ci doar cu succesul și faima. Știm că înțelepții ne sfătuiesc dintotdeauna să primim cu aceeași indiferență și succesul și eșecul, să nu ne fălim cu biruința și să nu ne înjosim plângând în fața unei înfrângeri, dar știm și că ei înșiși (mai ales ei) au plâns, s-au înjosit și s-au fălit, incapabili să respecte magnificul ideal al impasibilității, și că ne-au sfătuit să aspirăm la el tocmai pentru că știau mai bine ca oricine că nimic nu-i mai otrăvitor ca succesul, și nici mai letal ca faima.

Deși la început abia dacă am fost conștient de asta, succesul și faima au început să mă ticăloșească imediat. Se spune că acela care refuză un elogiu dorește, de fapt, două: cel care i-a fost adus deja și cel pe care îl impune modestia mincinoasă afișată de refuzul său. Eu am învățat foarte repede să cer tot mai multe elogii, refuzându-le, și să-mi practic modestia, care-i cea mai bună cale de a hrăni vanitatea; am mai învățat foarte repede și să mă prefac ostenit și dezgustat de faimă și să inventez mici nefericiri care să deștepte compasiunea și să ia la goană invidia. Aceste stratageme n-au fost întotdeauna eficiente și, cum e și logic, adeseori am fost victima minciunilor și calomniilor; dar cel mai rău în materie de calomnii și minciuni e că acestea sfârșesc aproape mereu prin a ne contagia, căci e foarte greu să nu cedezi ispitei de a te apăra de ele devenind la rându-ți mincinos și calomniator. Nimic nu mă încânta mai mult în secret decât să am de-a face cu oameni bogați, puternici și biruitori, și să mă înfățișez alături de ei. Realitatea nu părea

să opună rezistență (ori opunea doar o rezistență infimă în comparație cu ceea ce oferea înainte), așa că tot ceea ce dorisem mai înainte părea să-mi stea acum la îndemână, în mod vertiginos, și tot ceea ce înainte avea un gust anume a început treptat să mi se pară insipid. De aceea, beam la orice oră: când mă plictiseam, ca să nu mă plictisesc; când mă distram, ca să mă distrez și mai abitir. Fără nici o îndoială, tocmai băutura m-a purtat, până la urmă, într-un *montagne-russe* de nopți de euforie alcoolico-sexuală și de zile apocaliptice de mahmureală, și mi-a descoperit culpa, nu ca pe un rău ocazional, rod al violării normelor autoimpuse, ci ca pe un drog a cărui doză trebuia s-o supralicitez întruna, pentru a continua să-și facă efectul narcotizant. Poate de aceea — și pentru că beția succesului mă orbea cu mirajul omnipotenței, șoptindu-mi la ureche că sosise clipa de atâta vreme așteptată de a-mi lua revanșa asupra realității — am devenit brusc un vânător de orice fuste; continuam s-o iubesc pe Paula și să mă simt vinovat ori de câte ori o înșelam, dar nici nu puteam, nici nu voiam să n-o mai înșel. Pentru aceleași motive, dar și pentru că simțeam că faima mă săltase brusc deasupra lor și că nu mai aveam nevoie de ei, începusem, pe de o parte, să-i disprețuiesc pe cei pe care îi admirasem mereu și care îmi arătaseră mereu că mă iubeau, iar, pe de alta, să-i adulez pe cei ce mă disprețuiseră, cu nădejdea insațiabilă — fiindcă atunci când ai succes nu vrei decât să ai succes — de a le avea și aprobarea. Îmi amintesc, de pildă, întâmplarea cu Marcelo Cuartero. Într-o după-amiază din toamna aceea frenetică, am fost gata-gata să se întâlnim pe o stradă din centrul Barcelonei, dar, în timp ce ne apropiam, m-a deranjat brusc ideea că trebuia să mă opresc și să vorbesc cu el, așa că în ultima clipă am trecut pe celălalt trotuar, evitându-l. Nu mult după acea întâlnire ratată, cineva a pomenit numele lui Marcelo într-un grup la un cocktail literar. Nu știu

despre ce vorbeam, dar la un moment dat un critic care se voia eseist a menționat o carte a lui Marcelo ca exemplu de eseism arid, steril și cu vederi înguste care triumfa la universitate, iar un eseist de succes care voia să fie romancier s-a alăturat ideii lui cu un comentariu mai mult sângeros decât riguros. Atunci am intervenit, sigur că-mi voi atrage aprobarea zâmbitoare a grupului.

— Așa-i, am zis, arătându-mă de acord cu comentariul eseistului, deși citisem cartea lui Marcelo și mi se păruse strălucită. Dar cel mai rău la Cuartero nu-i că e plicticos, nici măcar că are pretenția să-l admirăm fiindcă demonstrează că a citit ceea ce nimeni n-a vrut să citească. Cel mai rău e că s-a zaharisit, fir-ar să fie.

N-am uitat nici ce s-a întâmplat în acele luni cu Marcos Luna. Dacă e adevărat că pe nimeni nu-l întristează profund nenorocirea unui prieten, atunci e adevărat și că pe nimeni nu-l bucură profund bucuria unui prieten; e posibil, totuși, ca pe vremea aceea nimeni să nu se fi bucurat ca Marcos pentru bucuriile mele. Ele au coincis, de altfel, cu o perioadă ingrată din viața lui. În septembrie, chiar când cartea mea începea să decoleze spre notorietate, lui Marcos i-au operat o dezlipire de retină; intervenția n-a reușit, și după două săptămâni a trebuit repetată. Convalescența a fost lungă: Marcos a petrecut în total mai bine de două luni în spital, dărâmat de siguranța deprimantă că avea să iasă de acolo handicapat. Dar de data aceea a avut noroc și, când s-a întors acasă, își recuperase aproape total vederea ochiului bolnav. În timpul petrecut în spital, am vorbit de mai multe ori cu el la telefon, căci m-a sunat din pat ca să mă felicite ori de câte ori a auzit la radio vorbindu-se despre cartea mea și ori de câte ori m-a auzit pe mine vorbind sau pe cineva comentând succesele mele; dar, prins de obligațiile proliferante ale succesului, n-am găsit niciodată vreme să mă duc să-l văd, iar când l-am revăzut în treacăt,

pe o terasă din cartierul Eixample, chiar înaintea unei cine de afaceri, era să nu-l recunosc: bătrân şi slăbit, cu părul rărit şi complet alb, mi-a părut imaginea vie a înfrângerii. Ne-am revăzut apoi după multă vreme, dar între timp luasem obiceiul (îl luasem, ori se impusese singur) de a vorbi aproape în fiecare săptămână la telefon. Vorbeam sâmbăta noaptea, când eu beam deja de multe ceasuri şi, cu alibiul vechii noastre intimităţi, îl sunam şi-mi defulam faţă de el spaimele trezite de schimbarea bruscă din viaţa mea, iar în treacăt îmi măguleam orgoliul, demonstrându-mi că succesul nu mă schimbase şi continuam să fiu prietenul vechilor mei prieteni; ştiu că există o vanitate inversă a celui ce se torturează, atribuindu-şi infamii pe care nu le-a comis, şi nu vreau să cad în ea, dar nu mă pot împiedica să bănuiesc că acele confidenţe alcoolice matinale funcţionau între Marcos şi mine ca un *aide-mémoire* periodic şi subliminal al victoriilor mele şi că erau, poate, o altă formă de a-mi supune prietenul, sub travestiul înşelător al văitatului despre situaţia mea privilegiată, la umilinţa biruinţelor mele într-un moment când, cu sănătatea precară şi cariera de pictor bătând pasul pe loc, el simţea pe drept cuvânt ceea ce simţisem amândoi, deşi fără să ne credem umiliţi, pe vremea când, cu mulţi ani în urmă, locuiam împreună în apartamentul din strada Pujol: că viaţa i se ducea naibii. Poate că toate astea ar putea explica de ce, într-o asemenea noapte de sâmbătă, lovit de criza mândriei ipocrite a virtuţii, mi-am adus aminte de convorbirea avută cu Rodney la Madrid.

— Succesul nu face din tine un cretin ori o javră, i-am zis la un moment dat lui Marcos. Dar poate scoate la suprafaţă javra ori cretinul din noi. Şi am adăugat: Cine ştie, poate că n-am mai sta de vorbă acum dacă succesul l-ai fi avut tu şi nu eu.

Marcos nu mi-a trântit telefonul chiar atunci, ci abia a doua zi, când l-am sunat să-i cer scuze pentru meschinăria

mea: nu mi le-a acceptat, mi-a amintit ce-i spusesem, mi-a reproşat spusele, m-a făcut javră şi cretin, mi-a cerut să nu-l mai sun şi, fără alte explicaţii, a închis telefonul. După două zile, totuşi, am primit de la el un e-mail prin care mă ruga să-l scuz. „Dacă nici măcar nu-s în stare să-mi păstrez un prieten vechi de peste treizeci de ani", se văita, „atunci sunt cu adevărat sfârşit." Marcos şi cu mine ne-am împăcat, dar peste doar câteva săptămâni a avut loc un episod care rezumă mai bine ca orice dimensiunea lipsei mele de loialitate faţă de el. N-am să intru în prea multe detalii; la urma urmelor, faptul în sine (nu ceea ce dezvăluie) poate că-i lipsit de importanţă. S-a petrecut după lansarea cărţii unui fotograf mexican, pe care eu o prefaţasem. La lansarea din Barcelona (poate la MACBA[1], poate la Palau Robert), au venit şi Marcos cu Patricia, soţia lui, care părea legată printr-o veche prietenie de fotograf. În timpul cocktailului de după lansare, Marcos, Patricia şi cu mine am stat la palavre, dar spre sfârşit, susţinând că a doua zi trebuia să se trezească devreme, prietenul meu a refuzat să cinăm împreună, iar Patricia şi cu mine n-am izbutit să-l convingem. Despre ceea ce a urmat îmi amintesc ca prin ceaţă, mai rău chiar decât de alte nopţi din acea perioadă, căci e posibil ca în acel caz memoria mea să se fi străduit să elimine sau să confunde cele întâmplate. Îmi aduc aminte, deci, că Patricia şi cu mine am luat parte la o cină cu multă lume la Casa Leopoldo, că am stat alături şi că, deşi avuseserăm întotdeauna o relaţie cordială, dar distantă (ca şi cum amândoi am fi convenit că prietenia mea cu Marcos nu ne făcea în mod automat prieteni), am căutat atunci o complicitate pe care nici n-o doriserăm, nici nu ne-o permiseserăm vreodată. Cred că la primul whisky de după masă mi-a trecut

[1] Muzeul de Artă Contemporană al oraşului Barcelona.

prin minte să mă culc cu ea; speriat de propria-mi temeritate, am încercat să gonesc gândul pe loc. N-am izbutit, ori cel puțin n-am reușit să-l fac să nu mi se mai învârtească, perfid, prin minte, cu o lascivitate tot mai obscenă și verosimilă, pe când câțiva somnambuli lungeam noaptea la barul de la Giardinetto, iar eu înghițeam whisky după whisky, vorbind când cu unul, când cu altul, dar conștient tot timpul că Patricia era acolo. În sfârșit, când Giardinetto s-a închis în zori, Patricia m-a dus la hotel. Pe drum am vorbit fără oprire, căutând parcă formula cu care s-o rețin, dar, când a oprit mașina în fața ușii și și-a luat rămas-bun de la mine cu un sărut, am găsit doar atâta curaj cât să-i propun să bem un ultim pahar la mine în odaie. Patricia m-a privit amuzată, aproape ca și cum eu aș fi fost un adolescent, iar ea o bătrână infirmieră obligată să mă dezbrace.

— Nu încerci să-mi faci avansuri, nu? a râs.

N-am avut vreme să-mi fie rușine, fiindcă înainte de a se întâmpla așa ceva o furie rece mi-a ars gâtul.

— Ești o boarfă ordinară, m-am auzit spunându-i. Îți petreci noaptea trăgându-mă de prohab, iar acum mă lași baltă. Du-te-n mă-ta.

Am trântit portiera mașinii și, în loc să intru în hotel, am mers mai departe. Nu știu cât am hăimănălit, dar când m-am întors la hotel furia mea devenise remușcare. Efectul alcoolului, totuși, nu se risipise, căci, de cum am intrat în cameră, am sunat acasă la Marcos. Din fericire, receptorul l-a ridicat Patricia. I-am cerut iertare, bâiguind, am rugat-o să nu ia seama la ceea ce spusesem, am susținut că băusem prea mult, i-am cerut din nou iertare. Patricia mi-a acceptat sec scuzele, iar eu am întrebat-o dacă avea de gând să-i povestească lui Marcos.

— Nu, a răspuns înainte de a-mi închide telefonul. Și acum culcă-te să-ți treacă beția.

Nu continui. Aş putea, dar n-o fac. Aş mai putea povesti şi altele, dar nu vreau să uit de buna-cuviinţă. Acum două zile, am citit un poet scris de Malcolm Lowry după ce publicase romanul care i-a adus celebritatea, bogăţia şi prestigiul; e un poem truculent şi emfatic, dar uneori nu-ţi rămâne decât să fii truculent şi emfatic, căci realitatea, care aproape mereu încalcă normele bunului-gust, abundă adesea în truculenţă şi emfază. Poemul sună astfel:

Succesul e ca un dezastru teribil,
mai rău ca o casă ce arde, ca vuietul năruirii
când bârnele cad tot mai iute grămadă,
iar tu stai neclintit, martor fără nădejde
al propriei tale osânde.

Faima distruge ca beţivul sălaşul sufletului
şi-ţi arată că doar pentru ea ai trudit.
Ah! De nu m-ar fi trădat triumful, cu un sărut,
şi aş fi rămas pe vecie în beznă,
năruit şi pierdut.

Rodney mă avertizase cu mulţi ani în urmă şi, cu toate că pe atunci îi interpretasem spusele ca pe inevitabila revărsare de falsă morală a unui ratat îmbuibat cu greţoasa mitologie a eşecului ce guvernează o ţară isteric obsedată de succes, ar fi trebuit cel puţin să prevăd că nimeni nu-i vaccinat contra succesului şi că doar când trebuie să-l înfrunţi înţelegi că nu-i doar o neînţelegere, vesela neruşinare de-o zi, ci o neînţelegere şi o neruşinare umilitoare; ar fi trebuit să prevăd şi că-i cu neputinţă să-i supravieţuieşti cu demnitate, fiindcă distruge ca beţivul sălaşul sufletului şi-i atât de frumos, încât descoperi că, deşi te-ai înşelat cu proteste orgolioase şi demonstraţii sănătoase de cinism, în realitate n-ai făcut decât să-l cauţi, tot aşa cum descoperi,

de cum îl ai în mâini şi e deja târziu să-l mai refuzi, că-i bun doar să te distrugă pe tine şi tot ce te înconjoară. Ar fi trebuit să prevăd, dar n-am făcut-o. Ca atare, mi-am pierdut respectul pentru realitate; dar şi cel pentru literatură, singura care până atunci dăduse realităţii sens ori iluzia sensului. Căci ceea ce mi-am închipuit atunci că aflasem era tot ce puteam descoperi mai rău: că adevărata mea vocaţie nu era să scriu acum, ci să fi scris mai demult, că nu eram un scriitor adevărat, că eram scriitor nu pentru că nu puteam fi nimic altceva, ci pentru că scrisul era singurul instrument pe care îl avusesem la îndemână ca să aspir la succes, la faimă, la bani. Acum le aveam: mă puteam, deci, lăsa de scris. De aceea, am renunţat, m-am lăsat de scris; de aceea, dar şi pentru că eram prea viu ca să scriu, prea dornic să dau succesul pe gât până la ultima suflare, şi pentru că nu poţi scrie decât când scrii de parcă ai fi mort, iar scriitura ar fi singura cale de a evoca viaţa, ultimul cordon care încă ne mai leagă de ea. Aşa că, după doisprezece ani în care nu trăisem decât pentru a scrie, cu vehemenţa şi pasiunea unui mort ce nu se resemnează cu propria-i moarte, am renunţat brusc la scris. Atunci am început cu adevărat să fiu în primejdie: am observat că, aşa cum îmi spusese şi Rodney cu mulţi ani în urmă (când eram atât de tânăr şi imprudent că nu puteam nici măcar să visez că într-o zi succesul s-ar putea abate asupra mea ca o casă în flăcări), scriitorul care se lasă de scris caută ori atrage, până la urmă, distrugerea, fiindcă a căpătat viciul de a privi realitatea, şi uneori de a o vedea, dar acum n-o mai poate folosi, nu mai poate face din ea sens ori frumuseţe, nu mai are scutul scriiturii cu care să se apere de ea. Acela e sfârşitul. S-a terminat. *Finito. Kaputt.*

Finalul a avut loc într-o sâmbătă din aprilie 2002, chiar la un an de la publicarea romanului meu. Trecuseră deja multe luni de când mă lăsasem total de scris şi savuram

veninul plin de bucurie al triumfului; pe atunci, minciunile, infidelitățile și alcoolul îmi distruseseră total relația cu Paula. În noaptea aceea, proprietarul unei reviste literare care tocmai îmi acordase premiul pentru cea mai bună carte a anului a dat în onoarea mea o cină în casa lui de la țară, într-un sat din Empordà; venise multă lume: jurnaliști, scriitori, cineaști, arhitecți, fotografi, profesori, critici literari, prieteni de familie. Am mers cu Paula și Gabriel. Nu era ceva obișnuit, și nu-mi amintesc de ce-o făcusem: poate pentru că amfitrionul mă asigurase la telefon că avea să fie o cină aproape ca în familie, că și alți invitați aveau să vină însoțiți de copiii lor, poate ca să-mi amuțesc remușcările trezite de faptul că o înșelam frecvent pe Paula și că abia dacă-mi găseam vreme pentru Gabriel, poate pentru că mi se părea că imaginea familiei îmi consolida reputația de scriitor impermeabil la lingușelile faimei, incoruptibil și modest, ceea ce, cum am și descoperit foarte curând, era calea ideală pentru a-mi câștiga favorurile celor mai puternici membri ai societății literare (care-s întotdeauna cei mai nevinovați, fiindcă își simt mai puțin amenințată ierarhia), dar și pentru a mă proteja de ostilitatea trezită de succesul meu printre cei ce se simțeau ignorați din pricina lui, considerând că eu li-l răpisem. Fapt este că m-am dus la cină însoțit în mod excepțional de Gabriel și Paula. M-au așezat la masă în fața amfitrionului, un bătrân om de afaceri interesat de jurnale și edituri din Barcelona; le aveam de-o parte pe Paula și de cealaltă pe o tânără jurnalistă de la radio, nepoata gazdei, care, urmând instrucțiunile unchiului, a făcut ce-a făcut și întreaga conversație s-a axat pe cauzele succesului neașteptat al cărții mele. Cum jurnalista i-a implicat în discuție pe aproape toți invitații, s-au auzit opinii pe toate gusturile; iar eu, instalat comod ca protagonist al serii, mă limitam să comentez cu aprobare ezitantă tot ce se spunea și, pe un ton delicat ironic, să-l rog

din când în când pe amfitrion să schimbăm vorba, ceea ce cu toții luau drept o probă de modestie, și nu de o viclenie care urmărea să întrețină evocarea meritelor mele. După cină, am băut cafeaua și lichiorurile în vechiul hol amenajat ca salon, unde ne-am strâns cu toții în grupuri făcute și desfăcute la voia discuțiilor. Trecuse de miezul nopții când Paula mi-a întrerupt convorbirea pe care, cu un whisky într-o mână, o purtam cu un scenarist de film, soția lui și nepoata gazdei despre adaptarea cinematografică a romanului meu; mi-a spus că lui Gabriel îi era somn și că a doua zi ea trebuia să se ducă la serviciu.

— Plecăm, a anunțat fără nici o convingere. Dar tu mai rămâi dacă vrei.

Căutam deja argumentele cu care s-o conving să mai rămânem puțin, când a intervenit scenaristul.

— Nici o problemă, a spus, sprijinind propunerea nesinceră a Paulei și arătând spre soția lui. Noi ne întoarcem astă-seară la Barcelona. Dacă vrei, putem opri în Gerona, ca să te lăsăm acasă.

Am căutat, ușurat, ochii Paulei.

— Nu te deranjează?

Toate privirile s-au întors spre ea. Eu știam că o deranja, dar ea a spus:

— Sigur că nu.

I-am însoțit pe Paula și Gabriel la mașină, iar când Gabriel s-a trântit pe bancheta din spate, mort de somn, Paula a închis portiera și a bombănit:

— Data viitoare mergi singur la petrecerile astea ale tale.

— N-ai spus că nu te deranjează dacă rămân?

— Ești parșiv.

Ne-am certat; nu-mi aduc aminte ce ne-am spus, dar, privind mașina care se îndepărta în graba mare pe aleea cu pietriș ce ieșea din curtea conacului, mi-am zis ceea ce

gândeam atât de des la vremea aceea: că în viața cuplurilor apare un moment când își spun tot ce-și spun numai ca să-și facă rău, că toată căsnicia mea devenise o formă rafinată de tortură, și că ar fi fost mult mai bine pentru toți să-i pun capăt cât mai curând.

Dar am uitat imediat de cearta cu Paula și am continuat să mă bucur de petrecere. Aceasta s-a prelungit până în zori și, când am urcat în mașina scenaristului și a soției lui, m-am trezit lângă o tânără foarte serioasă și cu aer intelectual, căreia abia dacă îi dădusem vreo atenție întreaga noapte. Drumul până la Gerona n-a durat mult, dar a fost suficient ca să intuiesc că fata era băută și cocheta neîndoios cu mine și să înțeleg vag că era prietenă cu nepoata gazdei și lucra la televiziunea locală. La intrarea în oraș, tânăra a propus să bem ultimul pahar la barul unor prieteni care, a zis, nu închideau până în zori. Scenaristul și soția lui au refuzat oferta, spunând că era foarte târziu și trebuiau să meargă mai departe spre Barcelona; eu am acceptat-o.

Am intrat în bar. Am băut, am sporovăit, am dansat și am terminat noaptea în patul fetei. Când am plecat de la ea, tocmai se crăpa de ziuă. În stradă mă aștepta taxiul cerut prin telefon; i-am dat taximetristului adresa și am dormitat tot drumul, dar când acesta a oprit la poarta casei, mi-aș fi dorit să fiu mort; în fața unei dubițe, doi polițiști așteptau lângă rampa de intrare în garaj. Am plătit șoferului cu o bancnotă care îmi tremura în mână și, coborând din mașină, am observat că rampa de intrare în garaj, unde parcam mașina de obicei, era goală și mi-am dat seama că Paula și Gabriel nu erau acasă.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat, apropiindu-mă de cei doi agenți.

Tineri, gravi, aproape spectrali în lumina lividă a zorilor, m-au întrebat dacă eu eram eu. Am zis că da.

— Ce s-a întâmplat? am repetat.

Unul dintre polițiști a arătat spre ușa casei și a întrebat:

— Putem vorbi un moment înăuntru, vă rog?

I-am invitat înăuntru pe cei doi polițiști, ne-am așezat în sufragerie, și am întrebat iar ce se întâmplase. Mi-a răspuns polițistul care vorbise mai înainte.

— Am venit să vă comunicăm că soția și fiul dumneavoastră au suferit un accident, a zis.

Vestea nu m-a surprins; cu un fir de glas, am izbutit să întreb:

— Sunt răniți?

Polițistul a răspuns cu întârziere:

— Sunt morți.

Apoi a scos un carnet și a început, probabil, o relatare aseptică și amănunțită a împrejurărilor în care avusese loc accidentul, dar, deși m-am străduit să ascult explicația, am prins doar vorbe răzlețe, fraze incoerente ori lipsite de orice sens. Amintirea ceasurilor care au urmat e și mai incertă: știu că în dimineața aceea m-am dus la spitalul unde erau Paula și Gabriel, cărora nu le-am văzut sau n-am vrut să le văd cadavrele, și imediat au început să sosească rude și prieteni; am făcut demersuri confuze în vederea funeraliilor, care au avut loc a doua zi; n-am asistat la ele, dar ziare răzlețe mi-au inclus numele în știrea despre accident, iar locuința mi s-a umplut de telegrame și faxuri de condoleanțe, pe care nu le citeam ori le parcurgeam ca pe niște acuzații voalate. În realitate, din acele zile îmi aduc aminte cu halucinantă limpezime doar de vizitele la comisariatul unde lucrau cei doi agenți de poliție. În foarte scurt timp, am fost acolo de patru sau poate cinci ori, deși acum toate vizitele mi se par identice. Într-un birou, mă primea o femeie-sergent în uniformă, frumoasă și rece, care își impunea să se poarte profesional; așezați amândoi la un birou foarte vesel, cu flori și fotografii de familie, ea îmi dădea noile informații culese de poliție, făcea schițe și îmi

răspundea la întrebări. Întrevederile erau lungi, dar, deşi cauzele şi circumstanţele coliziunii nu lăsau loc de îndoieli pentru poliţie (carosabilul alunecos din pricina umezelii nopţii, poate o foarte mică neatenţie, o curbă luată cu o viteză mai mare decât cea reglementară, volanul întors cu disperare, care te duce pe sens contrar, oroarea finală a unor lumini din faţă care te orbesc), plecam mereu de acolo cu noi nelămuriri, pe care, după alte ore şi zile le lămuream tot la comisariat. Sergentul mi-a stabilit o întrevedere cu cei doi agenţi care ajunseseră primii la locul accidentului şi începuseră cercetările; împreună cu unul din ei, am fost într-o după-amiază la curba precisă unde se produsese; a doua zi de dimineaţă m-am întors singur şi am rămas un timp acolo, negândindu-mă la nimic, privind maşinile care treceau, cerul, asfaltul şi tristeţea acelui loc pustiu măturat de vântul de nord. N-aş şti să spun cu certitudine de ce făceam aşa ceva, dar nu neg că o parte din mine bănuia că în povestea aceea unele lucruri nu se potriveau şi altele nu se legau, că poliţia îmi ascundea ceva şi că, dacă reuşeam să descopăr acel ceva, imediat avea să se deschidă o uşă, iar Paula şi Gabriel aveau să apară în cadrul ei, vii şi zâmbitori, de parcă totul fusese o eroare ori o glumă proastă. Dar într-o dimineaţă, intrând în biroul femeii-sergent pentru a nu ştiu câta întâlnire, am găsit acolo un bărbat în vârstă, cu barbă, îmbrăcat civil. Tânăra a făcut prezentările, iar bărbatul mi-a spus că era psiholog şi conducea Serviciul de Sprijin pentru Îndoliaţi (ori cam aşa ceva), care oferea ajutor rudelor celor morţi în accidente. Psihologul şi-a mai continuat o bucată de timp explicaţia, dar eu nu l-am mai ascultat; nici măcar nu-l priveam: mă limitam să mă uit la femeia-sergent care obosise până la urmă să-mi tot ocolească privirile şi l-a întrerupt pe bărbat.

— Ascultaţi-mă, vă rog, şi mergeţi cu el, a spus, întorcându-mi în sfârşit privirea, şi pentru prima oară am

perceput o notă de cordialitate sau emoție în vocea ei. Eu nu mai pot face nimic pentru dumneavoastră.

Am plecat de la comisariat și nu m-am mai întors. Chiar în acea după-amiază, m-am dus la o agenție imobiliară, am închiriat primul apartament care mi s-a oferit în Barcelona, lângă Sagrada Familia, și, după ce am vândut pe mai nimic casa din Gerona și am scăpat de lucrurile lui Gabriel și ale Paulei, m-am mutat în el, dispus să-mi dau toată silința să mor, nu să trăiesc. Pe viața mea a pus stăpânire o beznă totală. Am descoperit că tatăl lui Rodney avea dreptate, și că lumea e un loc pustiu; dar și că solitudinea era atunci pentru mine nu atât o pedeapsă cât singurul balsam cu putință, unica binecuvântare posibilă. Nu-mi vedeam familia, nici prietenii, nu aveam nici televizor, nici radio, nici telefon. În rest, am avut grijă să nu-mi cunoască noua adresă decât persoanele indispensabile, iar când una dintre ele (ori cineva care mă găsea prin intermediul lor) îmi bătea la ușă, pur și simplu nu deschideam. Așa s-a întâmplat cu Marcos Luna, care o vreme a venit regulat la mine și, sătul să tot apese pe sonerie, știind că eram înăuntru și îl auzeam, a înțeles că n-avea să-mi poată vorbi, așa că s-a mărginit să-mi lase în cutia poștală, în fiecare vineri la amiază, un pachet de țigări cu marijuana abia răsucite. Agenta mea literară îmi trimitea din când în când lista persoanelor care sunau la biroul ei, solicitându-mi prezența undeva sau întrebând de mine, dar nu-i răspundeam niciodată. Firește, nu lucram, dar vânzarea cărților îmi aducea câștiguri suficiente pentru a trăi fără să muncesc câțiva ani la rând, și nu vedeam nici un motiv pentru care să nu las timpul să treacă până ce se sfârșeau banii. Nu mă străduiam decât să nu gândesc, mai ales să nu-mi amintesc. La început, fusese cu neputință. Până ce n-am părăsit casa unde locuisem împreună cu Paula și Gabriel și nu m-am mutat la Barcelona, nu puteam decât să mă las torturat de gândul accidentului:

mă întrebam dacă Gabriel se trezise şi fusese conştient în ultima clipă de ceea ce o să i se întâmple; mă întrebam ce crezuse Paula atunci, ce amintire îi distrăsese atenţia de la condus, provocând mişcarea volanului care, la rândul ei, provocase accidentul, şi ce s-ar fi întâmplat dacă, în loc să fi rămas la petrecere, m-aş fi dus acasă cu ei... Cei care au cunoscut cruzimea programată şi ieşită din comun a lagărelor de concentrare naziste sau sovietice obişnuiesc să afirme că, pentru a-i face faţă cu curaj, îşi aminteau de fericirea lăsată în urmă, căci, oricât de veche era, nădăjduiau mereu s-o poată retrăi cândva; mie îmi lipsea acea consolare: cum morţii nu învie, trecutul meu era irecuperabil, aşa că m-am înverşunat să-l suprim. Poate de aceea, de cum m-am instalat în Barcelona, am început să duc o viaţă de noapte. Nu ieşeam cu săptămânile din casă, citind romane poliţiste în pat, hrănindu-mă cu supe din plic, conserve, tutun, marijuana şi bere, dar de obicei îmi petreceam nopţile afară din casă, bătând oraşul pe jos, hoinărind oriunde fără nici un ţel, oprindu-mă din când în când ca să beau un pahar şi să mă odihnesc puţin, refăcându-mi forţele înainte de a-mi continua plimbarea la voia întâmplării până în zori, când veneam acasă răvăşit şi mă trânteam în pat, lacom de somn şi neputând să adorm, enervat de zgomotele străine ale lumii care, incredibil, îşi continua cursul imperturbabil. Insomnia a făcut din mine un teoretician pasionat al sinuciderii; acum cred că n-am pus-o în practică nu doar din laşitate ori exces de imaginaţie, ci şi pentru că mă temeam că remuşcările aveau să-mi supravieţuiască, ori mai probabil deoarece descoperisem că, mai mult decât să mor, doream să nu fi trăit niciodată, şi de aceea uneori mă lăsam cuprins de un somn străveziu şi fără vise, închipuindu-mi că trăiam în limbul nespus de pur al inexistenţei, în fericirea dinaintea luminii, dinaintea cuvântului. Am prins gust de jocul cu moartea. Din când în când, luam

maşina şi conduceam obsesiv şi temerar zile întregi, la întâmplare, oprindu-mă doar ca să mănânc ori să dorm, reconfortat de certitudinea permanentă că în orice moment puteam răsuci volanul la fel ca atunci când muriseră Gabriel şi Paula; iar într-o noapte, într-un bordel din Montpellier, m-am prins într-o discuţie fără nici un rost cu doi indivizi care mi-au tras până la urmă o bătaie care m-a băgat într-un spital de unde am ieşit cu trupul negru de vânătăi şi nasul rupt. Mi-am cumpărat şi un pistol: îl păstram într-un sertar şi, la răstimpuri, îl scoteam, îl încărcam şi îmi ţinteam cu el fruntea ori bărbia, sau îl băgam în gură şi-l ţineam acolo, savurându-i aciditatea arzătoare a ţevii şi abia mângâind trăgaciul, pe când sudoarea îmi şiroia pe tâmple, iar gâfâitul părea să-mi tune în cap, să-l umple şi să dea pe-afară în tăcerea din apartament. Într-o noapte, m-am plimbat mult pe balustrada terasei, fericit, gol puşcă şi în echilibru, cu mintea goală, conştient doar de briza care îmi făcea pielea ca de găină, de luminile oraşului şi de hăul ameţitor care se deschidea lângă mine, fredonând printre dinţi un cântec pe care l-am uitat.

Cu această echilibristică fără ieşire mi-am petrecut primăvara, vara şi toamna, şi abia într-o noapte de la începutul iernii trecute mi-a trecut brusc şi fulgerător prin minte, graţie alianţei providenţiale dintre un incident neplăcut, o descoperire întâmplătoare şi o amintire retrezită, că nu trebuia să duc veşnic viaţa subterană din ultimele luni. Totul a început la Tabú, un club de noapte de pe Rambla, unde turiştii se duc în căutare de spectacole porno locale la un preţ accesibil. E un local întunecos şi ponosit, cu barul dispus în unghi drept la dreapta intrării şi cu o scenă înconjurată de mese şi scaune metalice, deasupra cărora se află globuri stroboscopice, iar la dreapta ei o draperie ascunde separeurile pentru perechi. Mai fusesem acolo de două ori, întotdeauna foarte târziu; ca şi la vizitele anterioare, în acea

noapte am cerut bătrânei subțirele și foarte fardate, ce părea să fie șefa localului, un whisky, apoi am rămas la un capăt al tejghelei, bând, fumând și privind spectacolul de departe. Era, probabil, o zi obișnuită, căci, deși în public se remarca o ceată de tineri zgomotoși și entuziaști, ce fraternizau plini de încântare cu artistele și urcau pe scenă când erau chemați, restul localului era aproape pustiu, și nu mai erau decât alte două perechi sprijinite în coate pe tejghea la câțiva metri de mine: una la mijloc, cealaltă ceva mai încolo. Băusem deja primul whisky și eram gata să-l cer pe al doilea când, în vreme ce pe scenă o femeie goală îi făcea o felație unui bărbat costumat în soldat roman, am simțit că lângă mine se petrecea ceva anormal; m-am întors și am văzut că perechea din mijlocul tejghelei se certa violent. Mint: nu asta am văzut; ci, în doar câteva secunde secerate de fulgerul stuporii, am văzut că bărbatul și femeie urlau unul la celălalt, dezlănțuiți, că bărbatul o plesnea pe femeie peste față, că ea încerca să replice la fel, dar fără succes, că, pradă unei furii oarbe, bărbatul o lovea fără preget, până a trântit-o pe podea, de unde ea încerca să se apere printre lacrimi și ocări, dând cu pumnii și picioarele în aer. Am mai observat și cum cealaltă pereche se îndepărta, fascinată și înspăimântată, cum volumul muzicii împiedica lumea din fața scenei să remarce scandalul, și cum singura persoană care se străduia parcă să-i oprească, țipând cât o ținea gura din spatele tejghelei, era bătrâna șefă a localului. Eu, însă, am rămas neclintit, împietrit, privind conflictul fără să-mi iau mâna de pe paharul cu whisky, până când, fără nici o îndoială alertați de șefă, au apărut doi paznici ai localului, l-au prins cu chiu, cu vai pe agresor și l-au scos în stradă cu brațul răsucit la spate, în vreme ce, însoțită de una din fetele localului, șefa a dus-o pe tânără în spatele scenei. Tot șefa a calmat, când s-a întors în sală, și neliniștea clientelei care în cea mai mare parte văzuse confuz doar sfârșitul

altercației, și, după ce s-a asigurat că spectacolul continua, trecând pe lângă mine spre locul ei de la tejghea, mi-a spus fără ca măcar să se uite la mine, de parcă eram un client obișnuit și cu mine și-ar fi putut descărca tensiunea acumulată:

— Și dumneavoastră ați fi putut face ceva, nu-i așa?

N-am zis nimic; n-am cerut al doilea whisky; am plecat. Afară era un frig tăios. Am urcat pe Rambla spre Piața Catalunya și, de cum am văzut un bar deschis, am intrat și am cerut acel whisky pe care nu îndrăznisem să-l mai cer la Tabú. L-am băut din două înghițituri grăbite și am cerut altul. Reconfortat de alcool, m-am gândit la toate cele întâmplate. M-am întrebat în ce stare era femeia, care în ultima clipă nu se mai opusese loviturilor de picior ale agresorului și zăcea inertă pe podea, vlăguită și inconștientă poate. Mi-am zis că, de n-ar fi intervenit in extremis cei doi paznici, nimic nu arăta că bărbatul ar fi încetat să-și mai lovească victima până nu rămânea fără puteri ori până n-o omora. Nu m-am întrebat, în schimb, ceea ce se întrebase șefa localului: de ce eu nu făcusem nimic ca să opresc altercația; nu m-am întrebat, fiindcă știam: de frică; poate că și din nepăsare; și chiar dintr-o umbră de cruzime: e posibil ca o parte din mine să se fi bucurat de acel spectacol de durere și furie, și ca tocmai acelei părți să nu-i fi păsat dacă el continua. Atunci, parcă ieșind din hăul veacurilor, mi-a venit în minte o scenă inversă și paralelă cu cea la care tocmai asistasem în barul Tabú, o scenă petrecută cu mai bine de treizeci de ani în urmă într-un bar dintr-un oraș de departe, pe care nu-l cunoșteam. Acolo, cine știe unde în Saigon, Rodney apărase o chelneriță vietnameză de brutalitatea stârnită de alcool a unui subofițer de la Beretele Verzi; nu fusese nici indiferent, nici crud: își biruise teama și avusese curaj. Exact ceea ce eu nu făcusem și n-avusesem cu câteva minute mai înainte. Mai mult decât rușinat

de laşitatea, cruzimea şi nepăsarea mea, m-a uimit faptul că mi-l amintisem pe Rodney chiar atunci, când îl uitasem de peste doi ani.

Câteva ceasuri mai târziu, recapitulând întâmplarea din acea noapte, mi-am zis că amintirea intempestivă era, în realitate, o premoniţie. Mi-am zis-o atunci, dar aş fi putut-o gândi mult mai înainte, chiar când, terminând paharul cu whisky în barul de pe Rambla, scosesem portofelul ca să plătesc, şi-mi căzuse jos teancul dezordonat de hârtii din el; mă aplecasem ca să le adun: erau carduri de credit, carnetele de şofer şi de identitate, facturi vechi, pagini rupte de carneţel, mâzgălite cu numere de telefon şi nume vag cunoscute. Printre ele era şi fotografia, împăturită şi mototolită; am dezdoit-o, am privit-o o clipă, mai puţin de o clipă, recunoscând-o fără s-o recunosc, mai mult incredul decât uimit; apoi am împăturit-o iar la iuţeală şi am pus-o la loc în portofel, alături de celelalte hârtii. Imediat am plătit, am ieşit în stradă cu o senzaţie de vertij ori de primejdie reală, de parcă aveam o bombă în portofel, şi am plecat foarte repede, fără să simt frigul nopţii, fără să dau atenţie luminilor şi oamenilor din noapte, încercând să nu mă gândesc la fotografie, dar ştiind că imaginea care îşi avea originea într-o viaţă pe care aproape că o credeam definitiv închisă putea exploda în faţa porţii de piatră în care mi se transformase viitorul, deschizând o breşă prin care aveau să se strecoare imediat în prezent viitorul şi trecutul, realitatea. Am mers pe Rambla în sus, am traversat Piaţa Catalunya, am suit pe bulevardul Gràcia, ajungând la Diagonal, şi am cotit la stânga, continuând să merg foarte grăbit, de parcă simţeam nevoia să mă epuizez cât mai repede, să-mi iau inima în dinţi ori să amân cât mai mult cu putinţă inevitabilul. În sfârşit, la un colţ al străzii Balmes, la lumina schimbătoare a unui semafor, m-am hotărât: am deschis portofelul, am căutat fotografia şi am privit-o. Era una

dintre cele pe care Paula şi Gabriel le făcuseră cu Rodney în cursul vizitei lui la Gerona, dar şi singura cu Paula şi Gabriel pe care o păstrasem, din neglijenţă: la celelalte renunţasem când mă mutasem la Barcelona. Erau amândoi în ea, în cartonaşul acela uitat, ca două stafii care refuză să se dematerializeze, străvezii, zâmbitori şi intacţi pe podul Les Peixeteries Velles; era acolo şi Rodney, foarte ţeapăn între ei doi, cu peticul lui de pânză pe ochi şi mâinile enorme lăsate pe umerii soţiei şi fiului meu, ca un ciclop dispus să-i ocrotească de o ameninţare încă invizibilă. Am rămas cu ochii pe poză; n-am să încerc să spun ce gândeam: căci aş anula ceea ce am simţit în timp ce gândeam. N-am să spun decât că ochii mei pironeau de multă vreme fotografia când mi-am dat seama că plângeam, fiindcă lacrimile, care îmi curgeau şiroaie pe obraji, îmi muiau cămaşa de flanel şi reverele paltonului. Plângeam de parcă n-aveam să mă mai opresc vreodată. Plângeam pentru Paula şi Gabriel, dar poate că, mai ales, plângeam pentru că până atunci nu plânsesem pentru ei, nici la moartea lor, nici în lunile de panică, vinovăţie şi recluziune care urmaseră. Plângeam pentru ei şi pentru mine; şi mi-am dat seama, ori am crezut că-mi dădeam seama, că plângeam pentru Rodney şi, cu o stranie senzaţie de uşurare (de parcă numai gândul la el mă mai putea scuti să mă gândesc la Paula şi Gabriel), mi l-am închipuit în aceeaşi clipă în casa din Rantoul, casa provincială cu două caturi, cu mansarda, veranda şi grădina cu doi arţari din Belle Avenue, cu munca lui liniştită şi rutinară de învăţător, văzându-şi fiul crescând şi soţia maturizându-se, mântuit de soarta de neadaptat incurabil care îl ţinuse cu înverşunare în corzi mai bine de treizeci de ani, stăpân pe tot ce avusesem eu în timpul satinat şi inaccesibil al fotografiei, care acum mi-l înapoia.

Nu ştiu de câtă vreme stăteam lângă semafor când am izbutit să pun fotografia în portofel, am traversat Balmes şi,

fără să mă opresc din plâns (ori aşa cred), am luat-o pe Montaner şi apoi spre oraşul de sus. Încercam iar să nu mă gândesc la nimic, dar mă gândeam la Paula şi Gabriel; şi gândul la ei mă durea ca un membru amputat: ca să evit durerea, m-am forţat să mă gândesc iar la Rodney. Îmi aduceam aminte de convorbirile noastre neobosite de la Treno's, de vizita pe care i-o făcusem tatălui său la Rantoul, de proiectul meu, mereu amânat, de a-i scrie într-o zi istoria şi de discuţia pe care o avusesem la Madrid, când eu descoperisem cu un dezgust care acum mi se părea dezgustător că prietenul meu avea pe conştiinţă moartea unor femei şi a unor copii. La un moment dat, printre imaginile care îmi străbăteau ca norii sau meteoriţii creierul întunecat, mi-a apărut cea a lui Rodney la petrecerea chinezului Wong, înconjurat de lume şi totuşi impermeabil, la fel de singur ca o jivină rătăcită în inima unei turme de animale de altă specie, mi l-am amintit pe scările din arcada casei lui Wong, chiar în noaptea aceea, înalt, descumpănit şi şovăielnic, ascuns sub jacheta lui mare de piele şi căciula din blană, în timp ce eu îl priveam de la o fereastră ce dădea în stradă, iar zăpada cădea cu fulgi mari pe carosabil, şi el privea în noapte fără să plângă (deşi la început mie mi se păruse că plângea), o privea mai curând ca şi cum mergea printr-un defileu, pe lângă un hău foarte negru, şi nimeni nu mai era atât de ameţit şi de speriat ca el. Şi atunci am înţeles dintr-odată ceea ce nu pricepusem în noaptea din urmă cu atâţia ani: eu plecasem de la petrecere în căutarea lui Rodney pentru că, zărindu-l de la fereastră, înţelesesem că era cel mai singur om de pe lume şi că, pentru cine ştie ce motiv neîndoielnic, care nu-mi stătea, totuşi, la îndemână, numai eu îl puteam însoţi; am priceput şi că în noaptea asta de după atâţia ani se întorsese roata. Şi eu eram răspunzător acum de moartea unei femei şi a unui copil (ori mă simţeam răspunzător de moartea unei femei şi a unui copil),

de astă dată eu eram cel mai singur om de pe lume, o jivină rătăcită în inima unei turme de animale de altă specie, iar Rodney, poate că numai Rodney, mă putea însoți, fiindcă trecuse cu mult înaintea mea și mai mult timp decât mine prin aceeași galerie a spaimelor și remuşcărilor pe care și eu o străbăteam de câteva luni pe pipăite, și îi găsise ieșirea: numai Rodney, semenul meu, fratele meu — un monstru ca și mine, un asasin ca și mine — îmi putea arăta deschizătura pe unde intra lumina în acel tunel al nefericirii prin care, fără să am măcar puterea de a-mi dori să ies de acolo, mergeam de unul singur pe întuneric, de la moartea lui Gabriel și a Paulei, la fel ca Rodney în cei treizeci de ani de când, trecând de cotitura unei poteci aflate într-un loc fără nume din Vietnam, văzuse apărând un soldat care era chiar el.

În noaptea aceea, m-am întors acasă mai devreme ca de obicei, m-am trântit pe pat cu ochii deschişi şi, pentru prima oară după multe luni, am dormit şase ceasuri la rând. Am avut două vise. În primul, nu apărea decât Gabriel. Juca fotbal mecanic într-un local mare, dărăpănat şi pustiu ca un garaj, lovind bilele cu o veselie de adult, aproape feroce; n-avea adversar ori nu-i puteam eu distinge adversarul, şi nu părea să mă audă strigând, ca să-i atrag atenția; până ce brusc dădea drumul manetelor şi, supărat ori furios, se întorcea spre mine. „Nu plânge, tată", spunea cu un glas care nu era al lui, ori pe care eu nu-l puteam recunoaşte. „Nu m-a durut." Al doilea vis a fost mai lung şi mai complex, dar şi mai incoerent. Întâi le vedeam fețele lui Gabriel şi Paulei, foarte aproape una de alta, aproape obraz în obraz, zâmbindu-mi întrebător, parcă din spatele unui geam. Apoi fața lui Rodney se apropia de ele şi toate trei începeau să se suprapună ca nişte transparențe, topindu-se una peste alta, astfel încât fața lui Gabriel se modifica, devenind a Paulei ori a lui Rodney, a Paulei se

transforma, ajungând a lui Rodney ori a lui Gabriel, iar a lui Rodney se preschimba în a lui Gabriel ori a Paulei. La sfârşitul visului, mă vedeam ajungând acasă la Rodney, în Rantoul, într-o zi senină şi însorită, şi descoperind cu indescriptibilă spaimă, printre zâmbete false şi priviri bănuitoare, că împreună cu prietenul meu nu locuiau soţia şi fiul lui, ci Paula şi Gabriel, ori o femeie şi un copil ce imitau vocea, fizicul şi chiar gesturile afectuoase făcute de Paula şi Gabriel, dar în mod pervers nu erau ei.

A doua zi, m-a trezit spaima. M-am bărbierit, am făcut un duş, m-am îmbrăcat şi, în timp ce-mi beam cafeaua şi fumam o ţigară, am hotărât să-i scriu lui Rodney. Scrisoarea mi-o amintesc bine. Începeam prin a mă scuza pentru că nu-i mai scrisesem; apoi mă interesam cum le mergea lui, soţiei şi fiului său; după aceea, îl mineam: îi vorbeam despre Gabriel şi Paula, ca şi cum mai erau încă în viaţă, dar şi despre mine, ca şi cum de multe luni de zile n-aş fi fost ocupat doar cu muritul, ci numai cu trăitul, n-aş fi devenit strigoi ori zombi şi aş fi continuat să trăiesc şi să scriu de parcă nu mi-aş fi distrus sălaşul sufletului. Am observat imediat că faptul de a-i scrie lui Rodney avea asupra mea un efect liniştitor şi, pe când vedeam cum vorbele răsăreau ca insectele pe ecranul monitorului, îmi creau pe nesimţite iluzia fără argumente că a-l vizita pe Rodney la Rantoul era singura cale de a distruge logica de anihilare în care eram prins. Abia am formulat ideea, că am şi început s-o redactez, dar, fiindcă înţelesesem că era urgentă şi brutală şi, în plus, cerea prea multe lămuriri, am suprimat-o imediat şi, după ce i-am tot dat ocol şi am tot scris şi rescris felurite ciorne, până la urmă i-am comunicat pur şi simplu dorinţa mea de a mă reîntoarce într-o zi la Urbana şi de a-l revedea acolo ori la Rantoul, o declaraţie suficient de vagă pentru a nu distona cu tonul liniştit şi comod al întregii epistole.

Când am terminat de scris, se făcuse deja noapte, iar dimineaţă i-am trimis-o cu poşta urgentă la Rantoul.

Două săptămâni am aşteptat în van răspunsul lui Rodney. Temându-mă că scrisoarea mi se pierduse, am printat-o şi am trimis-o din nou; rezultatul a fost acelaşi. Tăcerea lui m-a deconcertat. Nu mi se părea verosimil că nici una din scrisori nu ajunsese la destinaţie, în schimb, puteam accepta că Rodney le primise şi, din cine ştie ce motiv (poate resimţise ca pe o ingratitudine sau o ofensă faptul că în toiul succesului eu întrerupsesem fără explicaţii corespondenţa noastră), refuzase să-mi răspundă; mai exista şi posibilitatea ca Rodney să nu mai locuiască în Rantoul, o ipoteză întărită de faptul că, după cum am putut verifica, nu exista la Rantoul nici un telefon pe numele de Falk. Oricare dintre cele două ipoteze era plauzibilă, dar nu-mi aduc aminte cum am conchis că era mai rezonabilă a doua, cea mai îngrijorătoare ori cea mai puţin optimistă, de altfel: la urma urmelor, dacă orgoliul rănit era pricina tăcerii lui Rodney, atunci tot mai exista speranţa de a o sparge, pentru că nu era absurd să cred că, mai devreme ori mai târziu, rana avea să i se cicatrizeze; dar, dacă Rodney tăcea fiindcă nu-mi primise scrisorile, căci se mutase cu familia în alt oraş (ori, şi mai rău, fiindcă fugise iar, redevenind un fugar cronic incapabil să se rupă de trecutul său infamant), atunci orice şansă de a-l revedea dispărea pentru totdeauna. Curând, nelămurirea a devenit descurajare, iar visul trecător că o întâlnire cu Rodney ar avea asupra mea efectul unui soi de farmec salutar mi-a apărut dintr-odată ca o ultimă şi ridicolă viclenie a neputinţei. Din nou, n-aveam în faţă decât o poartă de piatră.

M-am întors la viaţa mea subterană; am lăsat timpul să treacă. Într-o vineri din februarie, cam la două luni după ce încercasem să reiau corespondenţa cu Rodney, am deschis cutia de scrisori ca să-mi iau pachetul de ţigări pe care

Marcos mi-l lăsa acolo în fiecare săptămână şi am dat de o scrisoare de la agenta mea literară. Spre deosebire de alte dăţi, acum am deschis-o: mă anunţa că ambasada spaniolă de la Washington îmi propunea să fac un turneu promoţional prin mai multe universităţi din Statele Unite. Nu ştiu dacă am spus că aceste invitaţii de a călători ici şi colo deveniseră o rutină la fel de mare ca tăcerea superioară cu care le răspundeam. Eram gata să arunc scrisoarea, când mi-am amintit de Rodney; am deschis pachetul de la Marcos, am scos o ţigară cu marijuana, am aprins-o, am tras câteva fumuri şi am băgat scrisoarea în buzunar. Apoi am ieşit în stradă şi m-am îndreptat spre centru. În noaptea aceea, n-am făcut nimic diferit de ceea ce făceam de luni de zile; nici în noaptea de sâmbătă, nici în cea de duminică. Dar în tot acel sfârşit de săptămână m-am gândit întruna la propunere, iar luni după-amiază, după ce nu-i dădusem atâta vreme nici un semn de viaţă, i-am telefonat agentei. Încă nu-şi revenise din surpriza telefonului, când i-am făcut-o şi pe aceea de a-i spune că hotărâsem să accept invitaţia în Statele Unite, cu condiţia obligatorie ca una dintre etape să fie Urbana. Începând din acest punct, totul a mers ca pe roate: ambasada şi universităţile mi-au acceptat condiţiile, au organizat călătoria şi, pe la jumătatea lui aprilie, după aproape cincisprezece ani de când plecasem din Urbana, am luat iar avionul spre Statele Unite.

ALGEBRA MORȚILOR

AM CĂLĂTORIT PRIN STATE DOUĂ SĂPTĂMÂNI, STRĂBĂTÂND ȚARA de pe o coastă pe alta, stăpânit la început de o stare de spirit cel puțin contradictorie: pe de o parte, eram plin de speranțe, dornic nu numai să revin la Urbana și să-l revăd pe Rodney, ci și — ceea ce, poate, era același lucru — să ies pentru o vreme din murdăria subterană și să-mi ușurez povara unui trecut care nu exista ori puteam să mă prefac că nu exista la locul sosirii; dar, pe de altă parte, simțeam și o neliniște aprigă, deoarece, pentru prima oară în aproape un an, aveam să ies din starea de hibernare cu care încercasem să mă apăr de realitate și nu știam cum voi reacționa în contact cu realitatea vie. Așa că, deși am observat curând că nu mă dezobișnuisem total să trăiesc la voia întâmplării, în primele zile am simțit că mergeam cam orbește, aidoma celor care, după o lungă perioadă de stat închiși la întuneric, se obișnuiesc greu cu lumina. Am plecat din Spania într-o sâmbătă și abia după șapte zile am ajuns la Urbana, dar, de cum am pus piciorul în Statele Unite, am început să am vești despre cunoscuții din Urbana. Prima escală a călătoriei a fost la Universitatea din Charlottesville, în Virginia. Gazda mea, profesorul Victor T. Davies, renumit specialist în literatura Iluminismului, a venit să mă ia de la aeroportul Dulles din Washington, iar în cele două ore cât a durat drumul până la universitate am vorbit despre câțiva cunoscuți comuni; printre ei și Laura Burns. Nu mai aveam de ani de zile vești despre ea, cum

n-aveam nici despre ceilalți prieteni din Urbana, dar Davies avea contacte frecvente cu ea de când publicase o ediție critică (excelentă, a precizat) a unei opere de Cadalso[1], *Los eruditos a la violeta*; după cum mi-a relatat, Laura divorțase de vreo câțiva ani de al doilea soț și acum ținea cursuri la Universitatea din Saint Louis, la o distanță de Urbana de mai puțin de trei ceasuri cu mașina.

— Dacă știam că sunteți prieteni, i-aș fi zis că vii, s-a lamentat Davies.

I-am cerut telefonul Laurei și chiar în seara sosirii la Charlottesville am sunat-o din camera de la Colonnade Club, un somptuos pavilion din secolul al XVIII-lea destinat oaspeților oficiali ai universității. Pe Laura, telefonul meu a umplut-o de o bucurie exagerată și aproape contagioasă și, după ce a depășit primul moment de stupoare și am făcut un rapid schimb de informații, ne-am înțeles că ea îl va contacta pe John Borgheson, care acum era șeful departamentului și îmi organizase vizita la Urbana, și că în orice caz ne vom vedea acolo în sâmbăta următoare.

Al doilea oraș pe care l-am vizitat a fost New Yorkul, unde trebuia să țin o conferință la Barnard College, care ținea de Universitatea Columbia. Chiar în noaptea sosirii, după conferință, amfitrioana mea, o profesoară spaniolă, Mercedes Esteban, m-a invitat să cinăm în compania altor doi colegi la un restaurant mexican din 43rd Street; acolo, așezat la o masă, ne aștepta Felipe Vieri. Se pare că

---

[1] Scriitorul iluminist spaniol José Cadalso (1741–1782) a studiat și locuit la Paris, a călătorit în Anglia, Olanda, Germania, Italia. A avut mare succes cu satira *Los eruditos a la violeta* (Erudiții de doi bani, 1772). Cele mai bune opere i s-au publicat postum: *Noches lúgubres* (Nopți lugubre, 1792), *Cartas marruecas* (Scrisori din Maroc, 1789), o viziune critică a Spaniei, inspirată din ideile iluministe și scrierile lui Voltaire, și poemele din volumul *Ocios de mi juventud* (Lenea tinereții mele, 1773).

Mercedes Esteban şi el se cunoscuseră pe când predau amândoi la Universitatea din New York şi de atunci rămăseseră buni prieteni; ea îl informase despre vizita mea, şi organizaseră împreună acea reîntâlnire neaşteptată. Vieri şi cu mine nu ne mai scriam de mulţi ani şi, în afară de câte o veste răzleaţă venită de ici-colo (desigur, şi la Vieri ajunseseră ecouri ale succesului de care se bucura romanul meu), nu ştiam mai nimic unul despre celălalt, dar în cursul cinei prietenul meu a făcut tot ce-a putut ca să umple golurile. Am aflat că Vieri continua să predea la Universitatea din New York, că locuia tot în Greenwich Village, că publicase un roman şi mai multe volume de eseuri, dintre care unul era dedicat filmelor lui Almodóvar; la rândul meu, i-am spus minciunile din inutila scrisoare trimisă lui Rodney, aceleaşi pe care i le spusesem şi lui Davies, şi Laurei: i-am vorbit despre Gabriel şi Paula ca şi cum încă mai trăiau şi despre viaţa mea fericită de scriitor provincial de succes. Dar cel mai mult am vorbit despre Urbana. Vieri luase cu el mai multe exemplare din *Linia Plurală* („o bijuterie imposibil de găsit", a făcut haz, efeminându-şi gestul şi glasul şi adresându-se celorlalţi comeseni) şi o grămadă de fotografii printre care am recunoscut una de la şedinţa cu colaboratorii revistei, când Rodrigo Ginés îşi povestise întâlnirea absurdă cu Rodney care lipea afişe cu satire troţkiste contra companiei General Electric. Arătându-mi un tânăr care zâmbea radios, privind spre aparatul fotografic, între Rodrigo şi mine, Vieri a întrebat:

— Îţi aduci aminte de Frank Solaún?

— Sigur, am răspuns. Ce s-a ales de el?

— A murit acum şapte ani, a zis Vieri, fără să-şi ia privirea de pe fotografie. De SIDA.

Am dat din cap, dar nimeni n-a adăugat nimic şi am continuat discuţia: despre Borgheson, Laura, Rodrigo Ginés, prieteni şi cunoscuţi; Vieri avea informaţii destul de

precise despre mulți dintre ei, dar în timpul mesei n-am îndrăznit să-l întreb de Rodney. Am făcut-o mai târziu, în barul din colțul bulevardului Broadway cu 121st Street, aproape de Union Theological Seminary (căminul universității, în care primisem o cameră), unde am sporovăit între patru ochi până în zori. Cum era previzibil, Vieri își amintea foarte bine de Rodney; cum era previzibil, nu știa nimic de el; și tot cum era previzibil, s-a mirat că tocmai eu, singurul lui prieten din Urbana, îl întrebam de Rodney.

— Cu siguranță că în Urbana știe cineva ce-i cu el, a presupus.

Cu această speranță am ajuns în sfârșit la Urbana, sâmbătă la amiază, venind de la Chicago. Îmi amintesc că, decolând de pe aeroportul O'Hare și survolând suburbiile orașului — cu linia dințată a zgârie-norilor profilată pe albastrul aprins al cerului și albastrul intens al lacului Michigan — n-am putut să nu-mi amintesc de primul drum de la Chicago la Urbana, cu șaptesprezece ani în urmă, într-un autobuz Greyhound asediat de vipia lui august, în vreme ce în jurul meu se vedea o întindere nesfârșită de pământ brun-roșcat, nelocuită, aidoma celei care acum părea aproape nemișcată sub avion, stropită ici și colo cu pete verzi și împestrițată din loc în loc cu câte un ranch; am rememorat călătoria, și mi s-a părut uimitor că eram pe punctul de a reveni în Urbana, un loc care atunci, chiar când să pun piciorul în el după atâta vreme, mi s-a părut brusc la fel de iluzoriu ca o închipuire a dorului ori nostalgiei. Dar Urbana nu era o închipuire. La aeroport mă aștepta John Borgheson, cel puțin la fel de afabil și primitor și mai britanic ca niciodată; în drum spre Chancellor Hotel, pe când eu priveam, fără să le recunosc, străzile Urbanei, el mi-a povestit amănunțit planul conceput pentru șederea mea în oraș, mi-a spus că petrecerea de bun venit era chiar pentru după-amiaza acelei zile, la orele șase, și mi-a propus

să vină să mă ia de la hotel cu zece minute înainte. La Chancellor, am făcut un duş şi m-am schimbat; apoi am coborât în hol şi mi-am omorât vremea plimbându-mă de colo-colo, în aşteptarea lui Borgheson, până ce, la un moment dat, mi s-a părut că recunosc în treacăt pe cineva; uimit, m-am dat înapoi, dar mi-am zărit doar faţa, reflectată într-o oglindă mare de pe perete. Întrebându-mă de când nu mă mai uitasem într-o oglindă, mi-am privit chipul în ea, ca pe al unui necunoscut, şi, închipuindu-mi că-mi schimbam pielea, m-am gândit că ajunsesem la sosire, m-am gândit la greutatea trecutului, la murdăria subterană şi la făgăduita lumină a întâmplării, dar şi la faptul că, deşi călătoria mea avea un ţel himeric ori absurd, ea în sine nu era la fel.

Borgheson a sosit la ora fixată şi m-a dus acasă la Elizabeth Bell. Această profesoară de literatură, care stăruise să organizeze petrecerea, sosise la Urbana aproape când plecasem eu de acolo, aşa că nu mi-o aminteam decât vag; iar dintre ceilalţi invitaţi, în majoritate profesori şi asistenţi de spaniolă, nu cunoşteam pe nici unul. Dar şi-a făcut apariţia Laura Burns, blondă, frumoasă şi grăbită, care m-a îmbrăţişat şi sărutat zgomotos, l-a sărutat şi îmbrăţişat şi pe Borgheson, tot zgomotos, i-a salutat tot cu zgomot şi pe ceilalţi invitaţi şi imediat a pus stăpânire pe discuţie, dispusă, după cum părea, să ne facă să-i oferim rolul de star pentru cele două ore şi jumătate pe care i le luase drumul cu maşina de la Saint Louis. Nu era prima oară că făcea acest drum: când vorbisem cu ea la telefon din Charlottesville, Laura îmi spusese că se ducea din când în când să-l viziteze pe Borgheson, care, după cum am văzut in seara aceea, n-o mai trata ca pe un discipol strălucit, ci ca pe o fiică vitregă zvăpăiată, ale cărei năzbâtii se ruşina să le considere irezistibil de amuzante. În timpul cinei, Laura a vorbit fără încetare, dar, deşi stăteam alături, n-a schimbat nici o vorbă

cu mine singur ori separat; n-a făcut decât să le vorbească despre mine celorlalți, ca una dintre acele soții sau mame care, aidoma creaturilor simbiotice, par să trăiască doar în funcție de reușitele soților sau fiilor. Întâi a abordat succesul romanului meu, despre care scrisese un articol laudativ în *World Literature Today*; apoi a discutat cu Borgheson, Elizabeth Bell și soțul acesteia — un lingvist spaniol numit Andrés Viñas — despre personajele reale ascunse în spatele celor fictive din *Chiriașul*, romanul meu a cărui acțiune se petrece în Urbana; după aceea, a spus că șeful de departament din vremea aceea se regăsise în șeful de departament din carte și aranjase să dispară toate exemplarele din bibliotecă; dar m-a mirat că nici Laura și Borgheson, nici Elizabeth Bell și Viñas n-au pomenit de Olalde, profesorul spaniol fictiv al cărui fizic bizar — și poate că nu numai fizicul — era vizibil inspirat din al lui Rodney. La un moment dat, Laura a părut ostenită să tot vorbească despre mine și a început să povestească anecdote și să râdă cu hohote de cei doi foști soți ai ei și, mai ales, de ea însăși ca soție a lor. Abia după cină a renunțat la monopolul conversației, care s-a îndreptat inevitabil spre lista documentată a diferențelor dintre Urbana din urmă cu cincisprezece ani și Urbana actuală, apoi spre repovestirea dezlânată a vieților, pe cât de diferite pe atât de hazardate, pe care le duseseră în vremea aceea profesorii și asistenții pe care îi întâlnisem acolo. Toți cunoșteau câte o poveste ori un fragment de poveste, dar cel mai bine informat părea Borgheson, la urma urmelor profesorul cel mai vechi din departament, așa încât, când am ieșit să fumăm o țigară în grădină împreună cu Laura, Viñas și un asistent, l-am întrebat dacă știa ceva de Rodney.

— Fir-aș să fiu, a zis Laura. Așa e, țicnitul de Rodney.

Borgheson nu-și aducea aminte de el, dar Laura și eu l-am ajutat.

— Fireşte, şi-a amintit până la urmă. Falk. Rodney Falk. Matahala care fusese în Vietnam. Îl uitasem cu totul. Era de pe-aici, din împrejurimi, din Decatur ori cam aşa ceva, nu?

N-am zis nimic, şi Borgheson a continuat:

— Sigur că-mi aduc aminte. Dar n-am prea avut de-a face cu el. Să nu-mi spui că eraţi prieteni.

— Am avut acelaşi birou timp de un semestru, am răspuns, evaziv. Apoi, a dispărut.

— Haida-de, s-a băgat Laura în vorbă, atârnându-mi-se de un umăr. Dar conspiraţi amândoi cât era ziulica de mare la Treno's, parcă eraţi de la CIA. Întotdeauna m-am întrebat ce tot aveaţi să vă spuneţi.

— Nimic, am zis. Vorbeam despre cărţi.

— Despre cărţi? s-a mirat Laura.

— Era un tip ciudat, a intervenit Borgheson, adresându-i-se lui Viñas şi asistentului, care urmăreau conversaţia cu aerul că-i interesa cu adevărat. Părea un *redneck*, un bădăran, şi, desigur, niciodată nu dădea impresia că avea toate doagele la locul lor. Dar era foarte cult, foarte citit. Ori cel puţin asta spunea despre el Dan Bleylock, care, într-adevăr, i-a fost prieten. Îţi aduci aminte de Bleylock?

— Dar cum ai vrea să nu-şi amintească? a răspuns în locul meu Laura. Oricum, eu n-am mai întâlnit pe altcineva care să poată vorbi şaptesprezece limbi amerindiene. Ştii, John? Întotdeauna mi-am zis că, dacă marţienii ajung pe pământ, avem cel puţin o cale de a ne asigura că-s marţieni: li-l trimitem pe Bleylock şi, dacă nici el nu-i înţelege, sigur sunt marţieni.

Borgheson, Viñas şi asistentul au râs.

— S-a pensionat acum doi ani, a continuat Borgheson. Acum stă în Florida, primesc din când în când câte un e-mail de la el. Cât despre Falk, adevărul e că n-am mai auzit pomenindu-se de el.

Petrecerea s-a încheiat pe la nouă, dar Laura şi cu mine ne-am dus să bem un pahar înainte ca ea să se întoarcă la Saint Louis. M-a dus la The Embassy, un bar prelung, mic şi întunecos, cu pereţii şi duşumeaua din lemn, de lângă Lincoln Square, şi, de cum ne-am aşezat lângă tejghea, în faţa oglinzii ce dubla atmosfera liniştită a localului, mi-am adus aminte că în acel bar se petrecea o scenă din romanul meu despre Urbana. După ce am cerut de băut, i-am spus Laurei.

— Desigur, a zâmbit. De ce crezi că te-am adus aici?

Am pălăvrăgit la The Embassy până foarte târziu. Am vorbit câte puţin despre toate; inclusiv, ca şi cum mai trăiau, despre soţia şi fiul meu morţi. Dar cel mai bine îmi aduc aminte de finalul discuţiei noastre, poate pentru că în acel moment am avut întâia oară intuiţia amăgitoare că trecutul nu-i stabil, ci schimbător, permanent alterat de viitor, şi că, drept urmare, nimic din ceea ce s-a întâmplat nu-i ireversibil. Cerusem deja socoteala când, nu ca şi cum ar fi făcut bilanţul nopţii, ci ca şi când ar fi comentat neglijent, Laura mi-a spus că succesul îmi căzuse bine.

— De ce să-mi fi căzut prost? am întrebat şi imediat am spus, automat, ceea ce de doi ani încoace spuneam ori de câte ori cineva făcea aceeaşi greşeală: Scriitorii de succes spun că eşecul e condiţia ideală a scriitorului. Ascultă-mă pe mine: nu le da crezare. Nimic nu-i mai bun ca succesul.

Ca mai mereu, am citat fraza unui scriitor francez, poate Jules Renard, cu care, în urmă cu douăzeci de ani, Marcos Luna îi închisese gura unui coleg de la facultatea de Belle Arte: „Da, ştiu. Toţi oamenii mari au fost mai întâi ignoraţi; dar eu nu-s un om mare, aşa că prefer să am succes imediat." Laura a râs.

— Nu există nici o îndoială, a spus. Ţi-a căzut bine. Orice-ai spune, e ciudat. Uită-te la soţul meu de-al doilea. Americanul ăsta blestemat s-a îmbogăţit făcând doar ce-i

place, dar se plânge neîncetat de sclavia succesului, ba că una, ba că alta, ba că nu mai ştiu ce. *Bullshit*. Cel puţin noi, cei care dăm greş, nu-i batem la cap pe ceilalţi cu eşecul nostru.

Cu deliberată ingenuitate, am întrebat:

— Tu ai dat greş?

Un zâmbet muşcător i-a arcuit buzele.

— Fireşte că nu, a spus pe un ton echivoc, între agresiv şi liniştitor. E doar un fel de-a spune, omule. Toţi ştim că doar idioţii dau greş. Dar acum spune-mi ceva: e sau nu un eşec să ratezi două căsnicii, să fii mai singură ca o curvă, să ai patruzeci de ani şi să n-ai nici măcar o carieră academică decentă? A tăcut şi, văzând că nu răspundeam, a continuat fără acreală, liniştită parcă de propriu-i sarcasm: În sfârşit, s-o lăsăm baltă. Ce faci mâine?

Chelnerul a adus nota.

— Nimic, am minţit, în timp ce plăteam, ridicând din umeri. O să fac o plimbare. Să văd oraşul.

— Nu-i rea ideea, a spus Laura. Ştii? Am impresia că în cei doi ani pe care i-ai petrecut în Urbana n-ai văzut nimic, n-ai aflat nimic. Adevărul, băiete, e că păreai să porţi ochelari de cal. Laura a rămas o clipă privindu-mă, ca şi cum n-ar fi terminat de vorbit, ca şi cum se îndoia ori voia să se scuze pentru vorbele ei, dar apoi şi-a pus paharul pe tejghea, mi-a trecut o mână peste obraz, m-a sărutat pe buze şi la sfârşit mi-a surâs dulce, repetând în şoaptă: Nimic.

Am tăcut, perplex. Laura şi-a luat paharul şi l-a dat dintr-o singură înghiţitură pe gât.

— Stai liniştit, băiete, a zis, revenind la tonul ei obişnuit. N-am să-ţi cer să te culci cu mine, că-s cam măricică pentru ca un ticălos ca tine să mă trimită la plimbare, dar cel puţin fă-mi plăcerea şi renunţă la faţa asta de mâncător de rahat pe care ai afişat-o. Ei bine, mergem?

Laura m-a dus cu maşina ei până la Chancellor şi, când a oprit în uşă, i-am propus să bem ultimul pahar la barul din hotel; de cum am vorbit, mi-am amintit de Patricia, soţia lui Marcos, şi mi-am regretat propunerea: decât o insinuare, mai curând părea o încercare jalnică de a mă scuza, o mângâiere de consolare pe spate. Laura a scuturat din cap.

— Mai bine nu, a spus, abia surâzând. E foarte târziu şi eu mai am încă două ceasuri de mers.

În vreme ce ne îmbrăţişam, am simţit o clipă înţepătura nostalgiei anticipate, căci simţeam că o văd pentru ultima oară pe Laura şi că şi ea intuia acelaşi lucru.

— Mă bucur mult că te-am văzut, a spus prietena mea, în timp ce eu deschideam portiera. Mă bucur că eşti bine. Cine ştie, poate că am să vin într-o zi la Barcelona, mi-ar plăcea să-ţi cunosc soţia şi fiul.

Fără să cobor încă din maşină, am privit-o în ochi şi m-am gândit să-i spun: „Amândoi sunt morţi, Laura. Eu i-am omorât."

— Sigur, Laura, i-am spus însă. Vino când vrei. Vor fi încântaţi să te cunoască.

Apoi am închis portiera şi am intrat în hotel fără să întorc capul ca s-o văd îndepărtându-se.

A doua zi, m-am deşteptat fără să ştiu unde mă aflam, dar senzaţia a durat doar câteva secunde şi, după ce am acceptat faptul uimitor că eram iar în Urbana, am făcut un duş şi am hotărât să fac realitate din minciuna spusă Laurei la The Embassy şi să-l vizitez abia la amiază pe Rodney la Rantoul. Aşa că, după ce-am luat micul dejun la Chancellor, am pornit spre centru. Era duminică şi străzile erau aproape pustii; la început totul mi s-a părut vag familiar, dar după câteva minute eram deja pierdut şi a trebuit să recunosc că, poate, Laura avea dreptate şi eu trăisem doi ani în Urbana cu ochelari de cal, hoinărind ca un strigoi ori

un zombi prin acea localitate de strigoi şi zombi. A trebuit să opresc un tip care făcea jogging cu căşti la urechi şi să-l rog să-mi arate cum să ajung în campus; urmându-i indicaţiile, am ajuns în sfârşit în Green Street şi de acolo m-am orientat. Ca şi cum urmăream umbra veselului, temutului şi arogantului kamikaze ce fusesem eu în Urbana, am revăzut gazonul verde intens din Quad, Foreign Languages Building, vechea-mi locuinţă din West Oregon numărul 703, Treno's. Toate erau cam cum mi le aminteam, cu excepţia lui Treno's, devenită acum una dintre acele cafenele interşanjabile pe care snobii americani le consideră foarte europene (din Roma), iar snobii europeni le consideră foarte americane (din New York), dar de care nu dai cu nici un chip nici la New York, nici la Roma. Am intrat, am cerut o coca-cola la bar şi, privind dimineaţa însorită prin ferestrele mari care dădeau spre Goodwin, am băut-o din două înghiţituri. Apoi am plătit şi am plecat.

La recepţia de la Chancellor mi-au recomandat o firmă care închiria maşini şi era deschisă şi duminica. Acolo am închiriat un Chrysler, m-am asigurat, întrebând un funcţionar, că-mi aminteam drumul şi, în jumătate de oră, urmând tot ruta parcursă în urmă cu cincisprezece ani ca să mă duc să-l văd pe tatăl lui Rodney (pe Broadway şi Cunningham Avenue, apoi pe autostrada de nord), am ajuns la Rantoul. De cum am intrat în oraş, am şi recunoscut răscrucea lui Liberty Avenue cu Century Boulevard, ca şi benzinăria, care acum se numea Casey's General Store şi fusese întinerită cu pompe moderne şi extinsă cu un supermarket-braserie. Cum nu eram sigur că puteam localiza casa lui Rodney, am oprit maşina, am intrat în braserie şi am întrebat de Belle Avenue pe o chelneriţă grasă, cu uniformă şi bonetă albă, care mi-a strigat nişte indicaţii confuze, continuând să-şi servească muşterii. M-am întors la maşină, am încercat să urmez spusele chelneriţei şi, chiar când mă

credeam pierdut pentru a doua oară, am văzut calea ferată şi am ştiut imediat unde eram. Am dat înapoi, am cotit la dreapta, am trecut pe lângă uşa închisă de la Bud's Bar şi imediat am oprit în faţa casei lui Rodney. Nu se prea schimbase în cei cincisprezece ani, deşi dimensiunile şi prestanţa ei oarecum desuetă de veche casă de ţară mai contrastau încă, mai mult decât în amintire, cu funcţionalitatea anodină a clădirilor vecine. Fără nici o îndoială, Rodney o amenajase pentru familie, căci faţada şi veranda păreau recent văruite, şi de aceea m-a şi mirat că, între cei doi arţari ce se înălţau în grădina din faţă, fluturau acum dungile şi stelele drapelului american, arborat pe un catarg mic, înfipt în gazon. Am rămas o clipă în maşină, cu inima bătându-mi în gât, încercând să asimilez realitatea că ajunsesem, în sfârşit, la capătul călătoriei, gata să mă reîntâlnesc cu Rodney, iar după câteva clipe am urcat scările verandei şi am apăsat pe sonerie. N-a răspuns nimeni. Am sunat iar, cu acelaşi rezultat. La câţiva metri de poartă, în dreapta, era, după câte îmi aminteam, o fereastră a salonului unde stătusem de vorbă cu tatăl lui Rodney, dar n-am putut privi prin ea în interior din cauza unor perdele albe. M-am întors: o maşină de teren, cu un bătrân la volan, a dat colţul, a trecut încet prin faţa mea şi s-a îndepărtat, îndreptându-se spre centrul oraşului. Am coborât scările verandei şi, aprinzându-mi o ţigară în grădină, m-am gândit să sun la o casă din vecini şi să întreb de Rodney, dar am renunţat, căci de la o fereastră de pe cealaltă parte a străzii mă spiona o femeie în halat. Am decis să fac o plimbare. M-am dus spre calea ferată, dincolo de care oraşul părea să se dezintegreze în dezordinea unor terenuri virane, păduri minuscule şi ogoare, apoi am mers paralel cu ea, făcând cale întoarsă pe drumul pe unde venisem cu maşina, şi, ajungând la Bud's Bar, am văzut că tocmai deschiseseră: uşa era în continuare închisă, dar în faţă parcase o camionetă şi,

în ciuda soarelui vertical al dimineții, anunțuri luminoase ca Miller Lite, Budweiser, Icehouse și Ice Brewer licăreau slab în ferestre; deasupra lor era o lozincă mare, de sprijin pentru soldații americani care luptau în străinătate: *„Pray for peace. Support our troops."* Rugați-vă pentru pace. Sprijiniți trupele noastre.

Am intrat. Localul era pustiu. M-am așezat pe un taburet, în fața tejghelei, și am așteptat să vină careva să mă servească. Bud's Bar continua să fie cârciuma sătească fără nici un haz pe care mi-o aminteam, cu mirosul ușor de staul, mese de biliard, jukeboxuri și ecrane de televizor peste tot, și, când am văzut apărând pe o ușă batantă un tip flegmatic, cu o șapcă Red Socks, am vrut să cred că era același barman care îmi arătase în urmă cu cincisprezece ani care era casa lui Rodney. Bărbatul a spus ceva ce n-am înțeles complet (cum că nu trebuie să te încrezi în cei ce încep să bea înainte de micul dejun) și, odată ajuns în spatele tejghelei, ușor orbit de soarele puternic care intra prin ferestrele mari din spatele meu, m-a întrebat ce voiam să beau. I-am privit chipul osos, ochii de chinez, nasul de boxer, părul rar, cenușiu, ce-i ieșea de sub șapca asudată; oarecum uimit, mi-am zis că, într-adevăr, era același bărbat, cu șaisprezece ani mai bătrân. I-am cerut o bere, mi-a dat-o, și-a pus mâinile de măcelar pe tejghea și, înainte de a-l putea întreba de Rodney, m-a iscodit:

— Nu ești de pe-aici, e adevărat?

— Nu, am răspuns.

— Te pot întreba de unde ești?

I-am spus.

— Măi să fie, a exclamat. Asta-i departe, nu? S-a corectat: Ei, nici chiar așa. Acum nimic nu mai e atât de departe. În plus, și voi sunteți în război, nu?

— În război?

— Sfinte Dumnezeule, unde-ai stat ascuns în ultimul an, amice? Irak, Madrid, n-ai auzit vorbindu-se de toate astea?

— Ba da, am zis, după ce am aprins o țigară. Am auzit ceva. Dar nu-s sigur că noi suntem la fel de în război ca voi.

Bărbatul a clipit din ochi.

— Nu te înțeleg, a spus.

Din fericire, în acel moment a intrat brusc în bar o tânără grăbită și cu cearcăne la ochi, căreia îi sclipea un cercel argintat în buric. Fără s-o salute măcar, bărbatul a început să-i reproșeze ceva, dar ea l-a dat dracului și a dispărut pe ușa batantă. Am dedus că bărbatul era proprietarul barului; m-am întrebat dacă fata era fiica lui.

— Rahat, a zis iar patronul, parcă râzându-și de propria-i supărare. Copiii ăștia nu mai respectă pe nimeni. Pe vremea noastră era altfel, nu crezi? Și, de parcă intrarea intempestivă a fetei ar fi făcut, paradoxal, dimineața mai frumoasă, a adăugat: Spune-mi, te deranjează dacă beau o bere cu dumneata?

N-a fost nevoie să-i răspund. Pe când își turna berea, mi-am zis că avea, probabil, vreo cincizeci și cinci ori șaizeci de ani, aproximativ vârsta lui Rodney; mi-am repetat în minte: „Vremea noastră?" Patronul a sorbit din bere și a lăsat sticla pe tejghea; aranjându-și părul pe sub șapca Red Socks, a întrebat:

— Despre ce vorbeam?

— Nimic important, m-am grăbit să spun. Dar voiam să te întreb ceva.

— Spune.

— Am venit la Rantoul să-mi văd un prieten, am început. Rodney Falk. Am sunat la el acasă, dar nu mi-a răspuns nimeni. I-am pierdut de mult urma, așa că nici măcar nu știu dacă mai...

Am tăcut: patronul ridicase prudent o mână şi, apărându-se cu ea de lumină, mă cerceta cu interes.

— Ia zi, te cunosc, nu-i aşa? a spus în cele din urmă.

— Mă cunoşti, dar nu-ţi aduci aminte de mine, am replicat. Am fost aici cu mult timp în urmă.

Bărbatul a încuviinţat din cap şi a lăsat mâna jos: în câteva clipe, veselia i se ştersese de pe faţă, în favoarea unei expresii care nu era de batjocură, dar aşa părea.

— Mă tem că ai venit degeaba, a zis.

— Rodney nu mai locuieşte aici?

— Rodney a murit acum patru luni, a răspuns. S-a spânzurat de o grindă din magazie, la el acasă.

Am amuţit; o clipă, am simţit că mă sufoc. Buimac, mi-am luat privirea de la patron şi, încercând să mi-o pironesc undeva în spatele tejghelei, am zărit pozele cu stelele baseball-ului şi marele portret al lui John Wayne în costum de cowboy, cu un batic vişiniu legat la gât, atârnate pe peretele din fund; în acei cincisprezece ani, stelele baseball-ului se schimbaseră, dar John Wayne nu: era tot acolo, legendar, imperturbabil în straiele de cowboy, cu baticul vişiniu legat la gât şi un zâmbet invincibil în ochi, icoana veşnică a virtuţii triumfătoare. Am stins ţigara, am sorbit din bere şi am avut brusc o senzaţie de ameţeală, de irealitate, de parcă aş mai fi trăit clipa aceea ori aş fi visat-o: un bar solitar şi pierdut dintr-un oraş solitar şi pierdut din Midwest, lumina care intra în şuvoaie pe ferestrele mari şi un barman leneş şi palavragiu care, de parcă îmi şoptea la ureche un mesaj fără sens precis, dar care în acel moment avea tot sensul de pe lume pentru mine, îmi dădea de veste moartea unui prieten pe care, în realitate, abia îl cunoşteam şi care, poate mai mult decât un prieten, era un simbol a cărui semnificaţie nici chiar eu însumi n-o puteam preciza întru totul, un simbol întunecos ori strălucitor ca acela pe care poate Hemingway îl reprezentase pentru Rodney.

În timp ce mă gândeam fără să mă gândesc la Rodney şi Hemingway (la sinuciderea lui Rodney cu patru luni în urmă în magazia casei lui din Rantoul, Illinois, şi la sinuciderea lui Hemingway în casa lui din Ketchum, Idaho, pe când Rodney nu era decât un adolescent), m-am gândit la Gabriel şi Paula, ori mai curând ei mi s-au arătat, veseli, luminoşi şi morţi, şi am simţit dorinţa nestăvilită de a mă ruga, de a mă ruga pentru Gabriel, pentru Paula, pentru Rodney, dar şi pentru Hemingway, şi chiar în clipa aceea, ca şi cum pe fereastra deschisă de la Bud's Bar ar fi intrat un fluture, mi-am amintit brusc rugăciunea din *Un loc curat şi bine luminat*, o povestire nespus de tristă de Hemingway, pe care o tot citisem şi recitisem de la prima lectură în noaptea de demult, când tatăl lui Rodney mă sunase la Urbana, ca să-mi spună povestea fiului său, o rugăciune despre care am ştiut pe loc că era singura potrivită pentru Rodney, fiindcă, fără să ştie, Hemingway o scrisese pentru el cu mulţi ani înainte de a muri, o rugăciune nespus de tristă, pe care, fără nici o îndoială, Rodney o citise de tot atâtea ori ca şi mine, pe care, mi-am închipuit pentru o clipă, poate că Rodney şi Hemingway o spuseseră înainte de a-şi lua viaţa, şi pe care Paula şi Gabriel nici măcar n-ar fi avut vreme s-o spună: „Neantul nostru care eşti în neant, neant e numele tău, neant împărăţia ta, tu vei fi neant în neant ca în neant." Am spus-o în minte, privind cum, din spatele tejghelei, patronul se apropia, gras şi grav sau mai curând indiferent, ştergându-şi mâinile cu o cârpă, de parcă se retrăsese pentru o clipă din pura nevoie de a se ocupa cu ceva ori ca şi cum şi el se ruga. O secundă, m-am gândit să plec; apoi mi-am zis că nu puteam pleca; am întrebat prosteşte:

— Îl cunoşteai?

— Pe Rodney? a întrebat şi el prosteşte, sprijinindu-şi iar coatele pe tejghea.

Am încuviinţat din cap.

— Sigur, a surâs. Cum vrei să nu-l fi cunoscut? Ăsta-i un loc mic: aici ne cunoaştem cu toţii. Şi-a terminat berea şi, recăpătându-şi dintr-odată locvacitatea, a continuat: Cum să nu-l fi cunoscut? Eram amândoi de aici, locuiam foarte aproape, am crescut împreună, am mers împreună la colegiu. Eram de-o vârstă cu el, aveam cu un an mai mult decât fratele lui, Bob. Acum sunt morţi amândoi. În fine. Ştii ceva? Rodney era un om de mare valoare, cu toţii eram siguri că o facă un lucru mare, că o să ajungă departe. Apoi a venit războiul, cel din Vietnam, vreau să zic. Ştiai că Rodney a fost în Vietnam?

Am încuviinţat iar din cap.

— Am vrut să mă duc şi eu, continuă. Dar nu m-au lăsat: un suflu sistolic, mi-au zis, sau cam aşa ceva. Bănuiesc că am avut noroc, fiindcă apoi a fost limpede că totul era minciună, politicienii ne-au înşelat pe toţi, ca şi acum: toţi copiii ăştia care mor ca iepurii acolo, în Irak. Spune-mi şi mie ce-am avut şi pierdut noi în ţara aia de căcat. Şi ce pierdusem în Vietnam. Am auzit odată pe cineva, poate chiar pe Rodney, nu-mi aduc bine aminte, zicând că, dacă te duci la război, trebuie cel puţin să-l câştigi, fiindcă, dacă-l pierzi, pierzi totul, inclusiv demnitatea. Nu ştiu ce crezi, dar mie mi se pare că avea dreptate. Rodney l-a pierdut acolo pe Bob, l-a aruncat în aer o mină. Şi, mă rog, presupun că, într-un fel, şi el a murit acolo. Când s-a întors, nu mai era acelaşi. Acum e uşor de spus, dar poate că, în fond, am ştiut mereu că aşa va fi. Sau poate că nu, habar n-am. Cum l-ai cunoscut?

— Am lucrat împreună la Urbana, am spus. Pe vremuri, la universitate.

— Sigur, a spus patronul. Nu ştiam că-şi făcuse prieteni acolo, dar pentru el au fost ani buni. Părea mulţumit. Apoi a plecat şi aproape n-a mai revenit aici multă vreme. S-a întors însurat şi cu un copil. Preda la şcoală. Adevărul e că

eu nu l-am văzut niciodată mai bine, părea altul, părea... nu știu, părea aproape cel ce crezusem întotdeauna că va fi. Până s-a întâmplat chestia cu reportajul și totul s-a dus de râpă.

În clipa aceea, au intrat în bar două perechi de vârstă mijlocie, vesele, îmbrăcate ca de duminică. Patronul s-a oprit din vorbă, le-a salutat cu un gest, s-a întors spre ușa batantă și a chemat-o pe fată, dar, cum ea nu venea, nu i-a rămas decât să se ocupe el de clienți. Între timp, fata a reapărut, a preluat comanda, schimbând cu patronul două lovituri, în treacăt. Apoi, acesta s-a întors, greoi, la mine.

— Mai vrei una? a întrebat, arătând spre sticla de bere goală. Din partea casei.

Am refuzat, clătinând din cap.

— Îmi vorbeai despre Rodney și un reportaj.

Patronul s-a strâmbat îngrețoșat, ca și cum simțise în aer un miros pestilențial.

— Era un reportaj de televiziune, unul despre războiul din Vietnam, a explicat, în silă. Se pare că povestea lucruri oribile. Spun „se pare", fiindcă eu nu l-am văzut, și nici n-am nevoie, dar lucrurile alea au apărut, oricum, peste tot. În ziare, la televiziuni, peste tot. Dacă ai fi trăit aici, ai ști-o, mulți vorbeau despre el.

— Și ce-avea Rodney cu reportajul?

— Se spune că apărea și el acolo.

— Se spune?

— Lumea spune. Ți-am zis că eu nu l-am văzut. Se spune că el a fost cel care povestea toate chestiile alea oribile. Desigur, nu-l puteai recunoaște, cei de la televiziune făcuseră ceva ca să nu fie recunoscut, Rodney vorbea cu spatele la cameră ori cam așa ceva, dar oamenii au început să facă unele legături și au ajuns imediat la concluzia că era el. Nu știu, îți spun drept. Dar știu că înainte de a se difuza reportajul și pentru ca totul să se lege, Rodney nu mai ieșea

din casă de câteva săptămâni, şi nici după aceea nu s-a mai ştiut nimic despre el până ce, mă rog, până ce s-a dus dintre noi. În fine, nu mă pune să vorbesc despre asta, e o poveste tare urâtă, şi eu n-o ştiu bine. Ar trebui s-o vezi pe nevastă-sa. Pe soţia lui Rodney, vreau să zic. Ştiu că ţi-ai dat osteneala să vii până aici...

— Soţia lui mai locuieşte în Rantoul?

— Sigur. Aici alături, în casa lui Rodney.

— Vin de acolo şi nu era nimeni. Ţi-am mai spus.

— Poate că s-au dus undeva. Dar pun pariu că vin la masă. Nu-s sigur că Jenny are mare chef să vorbească despre chestiile astea după tot ce-a trebuit să îndure, dar, mă rog, ai putea-o saluta, cel puţin.

I-am mulţumit şi am vrut să-i plătesc berea, dar nu m-a lăsat.

— Spune-mi ceva, a zis în timp ce ne strângeam mâinile, iar el o reţinea pe a mea o secundă mai mult decât trebuia. Vrei să stai mai mult la Rantoul?

— Nu, am răspuns. Dar pentru ce mă întrebi?

— Pentru nimic. Mi-a dat drumul mâinii, aranjându-şi părul rar sub şapcă. Dar ştii cum sunt locurile mici: dacă rămâi, ascultă-mă pe mine şi nu da crezare la tot ce se zice despre Rodney. Oamenii spun multe prostii.

O explozie de lumină m-a orbit când am ieşit în stradă: era amiaza. Mai mult confuz decât deprimat, am luat-o automat spre Belle Avenue. Aveam mintea goală şi-mi amintesc doar că mi-am spus, în mod greşit, că acela era cu adevărat sfârşitul călătoriei şi, fără să mă înşel sau înşelându-mă mai puţin, că Rodney găsise cu adevărat ieşirea din tunel, dar că ea nu era cum mi-o închipuisem eu. Am ajuns asudat în faţa casei lui Rodney, hotărât să mă întorc imediat la Urbana, printre altele şi pentru că prezenţa mea nu putea decât să deranjeze familia lui Rodney. Am urcat în Chrysler, am demarat şi, chiar când să cotesc pe Belle

Avenue, ca să intru pe drumul de întoarcere la Urbana, mi-am spus că nu puteam să plec aşa, cu toate întrebările deschise în faţa mea, ca un gard de sârmă ghimpată, şi fără măcar să-i fi văzut pe soţia şi fiul lui Rodney. Nu sfârşisem de gândit toate acestea, când i-am văzut. Dăduseră colţul şi mergeau pe sub umbra verde a arţarilor, ţinându-se de mână pe cărarea de ciment care unea carosabilul cu grădinile din faţa caselor, şi, în timp ce înaintau spre mine, doi orfani fără grabă pe strada pustie, brusc i-am văzut pe Gabriel şi Paula mergând pe alte străzi pustii, apoi pe Gabriel desprinzându-se din mâna maică-sii şi luând-o la fugă cu pasul lui legănat, râzând şi dornic să mă ia de gât. Mi-am simţit ochii gata să se umple de lacrimi. Reţinându-mi-le, am oprit motorul, am respirat adânc, am ieşit iar în stradă şi i-am aşteptat sprijinit de maşină, fumând; ţigara îmi tremura uşor în mână. Nu peste mult timp, s-au oprit în faţa mea. Privindu-mă cu un amestec de nelinişte şi neîncredere, femeia m-a întrebat dacă eram jurnalist, dar nu m-a lăsat să răspund.

— Dacă eşti jurnalist, poţi să te duci de unde ai venit, m-a somat, palidă şi încordată. N-am nimic de vorbit cu dumneata şi...

— Nu-s jurnalist, am întrerupt-o.

M-a privit. Am lămurit-o că fusesem prieten cu Rodney şi mi-am spus numele. Femeia a clipit şi m-a rugat să-l repet; l-am repetat. Neluându-şi ochii de pe mine, a lăsat liberă mâna copilului, l-a luat pe după umeri, şi l-a lipit de şold şi, abia după ce şi-a întors o secundă ochii de la mine, ca şi cum ceva îi distrăsese atenţia, am simţit că tot trupul i se relaxa. Înainte de a vorbi, am intuit că ştia cine eram, că Rodney îi vorbise despre mine. A zis:

— Vii prea târziu.

— Am aflat, am replicat şi am vrut să adaug ceva, dar n-am ştiut ce.

— Numele meu e Jenny, a spus după un moment şi, fără să plece privirea spre fiul ei, a adăugat: El e Dan.

I-am întins mâna lui Dan, care mi-a strâns-o după o ezitare: câteva oscioare delicate sub carnea roz; i-am dat drumul, şi m-a privit: era costeliv şi foarte serios, doar ochii mari şi căprui aminteau de tatăl lui. Avea părul deschis la culoare, pantaloni din catifea subţire şi un tricou albastru.

— Câţi ani ai? l-am iscodit.

— Şase, a răspuns.

— Abia i-a împlinit, a zis Jenny.

Dând din cap aprobator, am comentat:

— De-acuma eşti bărbat.

Dan n-a zâmbit, n-a zis nimic; a urmat o tăcere în timpul căreia s-a auzit fluieratul unui marfar ce trecea prin spatele meu, spre Chicago, pe când un vânticel uşor topea căldura amiezii, unduind drapelul american pe catargul din grădină şi răcindu-mi sudoarea de pe piele. După trecerea trenului, Dan a întrebat:

— Ai fost prieten cu tata?

— Da, i-am răspuns.

— Foarte bun?

— Destul de bun, am zis, adăugând: De ce întrebi?

Dan a dat din umeri cu un gest de adult, aproape sfidător.

— Aşa, a zis.

A urmat altă tăcere, mai mult incomodă decât lungă, în timpul căreia mi-am spus că gardul de sârmă ghimpată avea să rămână intact. Am stins ţigara, călcând-o cu piciorul pe trotuar.

— Bine, am spus. Trebuie să plec. Mă bucur că v-am cunoscut.

M-am întors să deschid portiera maşinii, dar am auzit chiar atunci vocea lui Jenny din spatele meu:

— Ai mâncat deja?

Când m-am întors, a repetat întrebarea. Am spus adevărul.

— Voiam să pregătesc ceva pentru Dan şi pentru mine, a spus Jenny. Nu vrei să stai cu noi la masă?

Am intrat în casă, ne-am dus la bucătărie, iar Jenny a început să pregătească prânzul. Am dat s-o ajut, dar nu m-a lăsat şi, privind cum se uita Dan la mine, sprijinit de tocul uşii, m-am aşezat pe un scaun lângă masa acoperită cu o pânză în carouri albastru cu roşu, în faţa ferestrei care dădea în grădina din spate, unde creşteau tufe de hortensie şi crizanteme; am presupus că acolo era magazia unde se spânzurase Rodney. Fără să-şi lase treaba, Jenny m-a întrebat dacă voiam să beau ceva. I-am spus că nu, dar că aş vrea să fumez.

— Mai bine nu, dacă nu te deranjează, a răspuns. Din cauza copilului.

— Nu mă deranjează.

— Înainte, şi eu fumam mult, a explicat. Dar m-am lăsat când am rămas însărcinată. De atunci, fumez doar câte o ţigară din când în când.

Pe când Dan dispărea în casă, ca şi cum se convinsese că totul era în ordine între mama lui şi mine, Jenny a început să-mi explice cum scăpase de dependenţa de tutun. Stătea în faţa mea în profil şi am început s-o studiez. Abia de mai avea o urmă de asemănare cu femeia construită de închipuirea mea, plecând de la descrierile ciudat de contradictorii din scrisorile lui Rodney. Măruntă şi foarte slabă, avea frumuseţea discretă a cărei soartă ori vocaţie e să treacă neobservată; de fapt, trăsăturile ei nu depăşeau limitele corectitudinii: pomeţii uşor ieşiţi în afară, nasul drept, buzele subţiri şi fără carne, ochii de un cenuşiu mat; doi cercei simpli, din aur, îi străluceau pe lobii urechilor, subliniind castaniul închis al părului, drept şi strâns neglijent într-un conci. Purta nişte blugi decoloraţi şi un jerseu din lână

albastră care abia îi ascundea sânii plini. În rest şi în ciuda fragilităţii fizice, iradia toată un soi de seninătate energică; ascultând-o, am încercat, aproape fără să vreau, să mi-o închipui alături de Rodney, dar n-am putut şi, tot aproape fără să vreau, m-am întrebat cum izbutise, cu aerul ei rece şi neînsemnat, să biruie solipsismul afectiv al prietenului meu.

Dan a venit iar în uşa bucătăriei; întrerupându-şi mama, m-a întrebat dacă voiam să-i văd jucăriile.

— Firește, mi-a luat-o Jenny înainte. Arată-i-le până termin eu de pregătit mâncarea.

M-am ridicat şi l-am însoţit în salonul ai cărui pereţi erau căptuşiţi cu cărţi, cu fereastra ce dădea în verandă, cu sofaua şi fotoliile de piele unde, cu cincisprezece ani în urmă, bunicul lui Dan îmi spusese, într-un nesfârşit amurg de primăvară, povestea lui Rodney, şi ea nesfârşită. Era aproape neschimbat, dar pe podeaua cu covoare în tonuri de vin domnea acum dezordinea jucăriilor, care mi-a amintit inevitabil de dezordinea ce domnea şi în salonul de acasă când Gabriel avea vârsta lui Dan. Fără alte lămuriri, băieţaşul a început să-mi arate jucăriile, una câte una, descriindu-mi felul şi funcţionarea lor cu seriozitatea superconcentrată de care copiii sunt în stare oricând, iar maturii doar când îşi pun viaţa în joc; când, după o vreme, Jenny a anunţat că masa era gata, ne unea pe amândoi complicitatea tainică pentru care adulţii au nevoie adeseori de luni şi chiar ani pentru a o putea stabili.

Am mâncat salată, spaghete cu sos de tomate şi prăjitură cu căpşuni. Dan a acaparat toată conversaţia, aşa că am vorbit aproape doar despre şcoala, jucăriile, pasiunile şi prietenii lui, fără să facem nici măcar o aluzie la Rodney. Jenny a fost tot timpul atentă la fiul ei, deşi de vreo două ori mi s-a părut că mă cercetează pe ascuns. Cât despre mine, eram asaltat în răstimpuri de bănuiala insidioasă că

visam: încă mişcat de vestea morţii lui Rodney, tot mi se mai părea ciudat că mâncam acasă la el, cu văduva şi fiul lui, dar mă simţeam totodată şi cuprins de o linişte aproape domestică, de parcă nu stăteam pentru prima oară la masă cu ei. Sfârşitul prânzului n-a fost, totuşi, liniştit, fiindcă Dan a refuzat categoric să doarmă după-masă, aşa cum i s-a cerut, şi maică-sa n-a reuşit, după multe târguieli, decât să-l lase să se întindă pe sofaua din salon, în timp ce noi ne beam acolo cafeaua. Aşa că, în timp ce Jenny făcea cafea, m-am dus în salon şi m-am aşezat lângă Dan care, după ce a folosit pe ascuns tastatura de la Game Boy, cu care maică-sa tocmai îi interzisese să se joace, a adormit într-o poziţie stranie, cu un braţ uşor răsucit spre spate. Îl priveam fără să îndrăznesc să i-l mişc, de teamă ca nu cumva să-l trezesc, aducându-l înapoi din hăurile insondabile unde dorm copiii, şi mi-l aminteam pe Gabriel adormit lângă mine, respirând ritmic şi tăcut, regulat, nespus de liniştit, transfigurat dė somn şi bucuros de siguranţa perfectă pe care i-o oferea faptul de a fi vegheat de propriul tată, şi pentru o clipă mi-am dorit să-l îmbrăţişez pe Dan aşa cum de nenumărate ori îl îmbrăţişasem pe Gabriel, ştiind că nu-l îmbrăţişam pentru ca eu să-l ocrotesc pe el, ci pentru ca el să mă ocrotească pe mine.

— Uite, a zis Jenny în şoaptă, aducând în salon tava cu cafeaua. Mereu aceeaşi poveste. Nu-l pot face să doarmă după-amiază, şi pe urmă nici cu ajutorul lui Dumnezeu nu-l mai trezesc.

A pus tava pe măsuţa dintre cele două fotolii şi, după ce a tras uşor de braţul răsucit al lui Dan, aducându-i-l în poziţie naturală pe piept, s-a dus în capătul celălalt al salonului şi a tras perdeaua de la fereastra ce dădea în verandă, lăsând soarele auriu al după-amiezii să lumineze încăperea. După aceea a turnat cafelele, s-a aşezat în faţa mea, mestecând în a ei. A băut-o aproape dintr-o sorbitură,

a tăcut o vreme şi, poate pentru că eu nu ştiam cum să încep conversaţia, a întrebat:

— Ai de gând să rămâi mai mult pe aici?

— Numai până marţi.

— În Rantoul?

— În Urbana.

Jenny a încuviinţat din cap; apoi a zis:

— Îmi pare rău că ai făcut o călătorie atât de lungă degeaba.

— Aş fi făcut-o oricum, am minţit.

Am sorbit din cafea, după care i-am vorbit despre călătoria prin Statele Unite, am lămurit că Urbana era doar o etapă din ea şi, convins că Jenny ştia probabil, am explicat că locuisem acolo doi ani în cursul cărora mă împrietenisem cu Rodney, şi că dorisem să mă întorc.

— Mi-am zis că puteam să-l revăd pe Rodney, am continuat. Deşi nu eram sigur. De multă vreme nu mai ştiam nimic de el, iar acum câteva luni i-am trimis o scrisoare, dar atunci presupun că deja...

— Da, m-a ajutat Jenny. Scrisoarea a sosit la scurt timp după moartea lui. Trebuie să fie pe-aici.

Şi-a terminat cafeaua şi a lăsat ceaşca pe măsuţă. Eu am imitat-o. Doar ca să spun ceva, am zis:

— Îmi pare tare rău de cele întâmplate.

— Ştiu, a răspuns Jenny. Rodney mi-a vorbit mult despre tine.

— Adevărat? am întrebat, prefăcându-mă surprins, dar numai în parte.

— Desigur, a zis Jenny, şi am văzut-o surâzând întâia oară: un zâmbet curat şi maliţios totodată, aproape viclean, care i-a săpat o reţea infimă de riduri în colţurile buzelor. Cunosc întreaga istorie, Rodney mi-a spus-o de multe ori. Povestea lucruri foarte nostime. Spunea mereu că până

v-ați împrietenit nu cunoscuse pe nimeni atât de ciudat încât să pară normal.

— Ce bizar, am zis; m-am îmbujorat și am încercat să-mi închipui ce-i povestise Rodney. Eu am crezut întotdeauna că ciudatul era el.

— Rodney nu era ciudat, m-a corectat Jenny. Dar avea ghinion. Numai ghinionul nu l-a lăsat să trăiască liniștit. Nici măcar să moară liniștit.

Căutând s-o fac să-mi vorbească despre cum murise Rodney, n-am fost atent o clipă și, când am ascultat-o iar, vocea îi era total copleșită de ironie, iar eu pierdusem definitiv firul spuselor ei.

— Dar știi ce cred? am auzit-o zicând; ascunzându-mi neatenția, am încurajat-o cu un gest interogativ să continue. Cred că în realitate a făcut-o doar ca să te vadă pe tine.

Mi-a trebuit o secundă ca să înțeleg că vorbea despre călătoria lui Rodney în Spania. Am fost cu adevărat uimit: nu m-am gândit că eu tocmai făcusem în sens invers aceeași călătorie pe care o făcuse Rodney numai pentru a-l vedea, dar și că în Spania îl urmărisem din hotel în hotel, iar în cele din urmă plecasem la Madrid numai ca să stăm puțin de vorbă. Probabil că Jenny mi-a citit uimirea pe față, fiindcă a nuanțat:

— Mă rog, poate că nu doar pentru asta. Aranjându-și ușor conciul și privindu-l pieziș pe Dan, s-a îndreptat în scaun și și-a pus mâinile pe coapse: erau lungi, osoase, fără inele. Nu știu, s-a corectat. Poate că greșesc. Dar e sigur că s-a întors tare mulțumit din călătorie. Mi-a spus că vă întâlniserăți la Madrid, că-ți cunoscuse soția și fiul, că acum ești un scriitor de succes.

Jenny a părut să șovăie o clipă, de parcă voia să mai vorbească despre Rodney și despre mine, dar era conștientă că discuția o luase într-o direcție greșită și trebuia s-o reorienteze. Am tăcut un moment, după care Jenny a început

să-mi descrie viața ei în Rantoul. Mi-a povestit că, după moartea lui Rodney, primul ei impuls fusese să vândă casa și să se întoarcă la Burlington. Dar înțelesese repede că fuga din Rantoul și întoarcerea la Burlington, unde o putea ocroti familia, echivala cu acceptarea înfrângerii. La urma urmelor, a zis, Dan și ea aveau o viață aici; aveau o casă, prieteni, n-aveau probleme economice: pe lângă banii proveniți din asigurarea de viață a lui Rodney și pensia ei de văduvă, avea un salariu bun ca funcționar în administrația unei cooperative agricole. Ca atare, hotărâse să rămână la Rantoul. Nu regreta.

— Dan și cu mine ne descurcăm foarte bine singuri, a continuat. În plus, în Burlington nu mi-aș putea permite nicicând o casă ca asta. În fine. Mi-a căutat privirile și, parcă rușinată, a întrebat: Ieșim să fumăm o țigară?

Ne-am așezat pe treptele verandei. Pe Belle Avenue, aerul mirosea intens a primăvară; lumina amurgului nu căpătase încă tonuri ruginii, iar briza sufla cu mai mare putere, agitând frunzele arțarilor și unduind drapelul american din grădină. Înainte de a-mi putea aprinde țigara, Jenny mi-a întins bricheta Zippo a lui Rodney. Am privit-o. Jenny mi-a urmărit privirea. A zis:

— Era a lui Rodney.

— Știu, am răspuns.

A aprins țigara mea, apoi pe a ei, a închis bricheta, a cântărit-o o clipă în mâna osoasă, apoi mi-a întins-o.

— Ia-o tu, a propus. Eu nu mai am nevoie de ea.

Am șovăit un moment, fără s-o privesc în ochi.

— Nu, mulțumesc, am răspuns.

Jenny a păstrat bricheta Zippo și am fumat o vreme fără să vorbim, privind fațadele de pe celălalt trotuar, mașinile care, la răstimpuri, treceau prin fața noastră; între timp, căutam fereastra la care văzusem o femeie spionându-mă în urmă cu câteva ceasuri; acum era goală. Tăceam, ca

vechii prieteni care nu mai au nevoie să-şi vorbească pentru a se simți bine împreună. Mi-am zis că de mai bine de un an nu mai stătusem atâta vreme cu cineva, şi pentru o secundă mi-am spus că Rantoul era un loc bun de trăit. Când am gândit asta, Jenny a zis, parcă reluând o discuție întreruptă:

— Nu vrei să ştii ce s-a întâmplat?

Nici de astă dată n-am privit-o. O clipă, trăgând în piept fumul ţigării, mi-a trecut prin minte că, poate, era mai bine să nu ştiu nimic. Dar am zis că da, şi atunci, cu năucitoare naturalețe, ca şi cum povestea ceva străin şi de demult, care n-o afecta cu nimic, mi-a vorbit despre ultimele luni din viața lui Rodney. Povestea începea cu aproximativ un an înainte. Într-o noapte, pe când cinau, un necunoscut sunase la telefon, întrebând de Rodney; Jenny îl întrebase cine era, iar el răspunsese că era jurnalist şi lucra pentru o televiziune din Ohio. Faptul îi mirase, dar Rodney nu văzuse nici un inconvenient în a sta de vorbă cu el. Convorbirea, pe care Jenny n-o auzise, durase câteva minute, iar când se întorsese la masă, Rodney era schimbat la față, cu privirea pierdută. Jenny îl întrebase ce se întâmpla, dar Rodney nu-i răspunsese (după Jenny, probabil că nici nu auzise întrebarea), continuase să mănânce şi, după câteva minute, când încă mai avea mâncare în farfurie, se ridicase şi îi spusese că ieşea să se plimbe puțin. Revenise după miezul nopții. Jenny îl aşteptase trează, îl rugase să-i spună ce discutase cu jurnalistul, iar Rodney acceptase, în cele din urmă. În realitate, făcuse mult mai mult decât atât. Firește, Jenny ştia că Rodney petrecuse aproape doi ani în Vietnam şi că experiența aceea îi lăsase urme de neşters, dar până atunci soțul ei nu îi povestise niciodată nimic, iar ea nu-i ceruse niciodată s-o facă; în noaptea aceea, totuşi, Rodney îşi descărcase sufletul: vorbise despre Vietnam ceasuri la rând; mai precis, vorbise, se înfuriase, țipase, plânsese, iar zorii

îi prinseseră pe amândoi în pat, îmbrăcați, privindu-se de parcă nu se recunoșteau.

— Încă de la început am avut senzația că mi se spovedea, mi-a zis Jenny. Că nu-l cunoșteam și că nicicând până atunci nu-l iubisem cu adevărat.

Înainte de a-i spune ce vorbise cu jurnalistul din Ohio, Rodney îi povestise că, spre sfârșitul ședерii în Vietnam, fusese detașat la un efemer escadron de elită cunoscut sub numele de Tiger Force, cu care intrase de numeroase ori în luptă. Escadronul comisese grozăvii fără număr, pe care Rodney nu le detaliase ori nu voise să le detalieze, iar când, în sfârșit, fusese dizolvat, membrii lui juraseră să păstreze tăcerea asupra acestora. Dar când la începutul anilor 1970, Pentagonul crease o comisie pentru investigarea crimelor de război comise de Tiger Force, Rodney hotărâse să rupă pactul tăcerii și să colaboreze cu ea. Fusese singurul membru al escadronului care o făcuse, dar nu folosise la nimic: dăduse de mai multe ori declarații în fața comisiei, dar nu reieșise limpede decât ostilitatea deschisă a comandanților și camarazilor lui de arme (care l-au considerat turnător) și ostilitatea voalată a restului armatei (care și ea l-a considerat turnător), căci, odată ajuns raportul la Casa Albă, cineva hotărâse că cel mai bine era să fie arhivat. „Totul a fost o pantomimă", îi spusese Rodney lui Jenny. „În fond, adevărul nu interesează pe nimeni." După ce se prezentase în fața comisiei, Rodney primise câteva amenințări cu moartea; apoi încetaseră și, ani la rând, crezuse că totul fusese dat uitării. Din când în când, îi ajungeau la urechi vești despre camarazii de escadron: unii cerșeau pe străzi, alții lâncezeau în închisori ori petreceau perioade lungi în spitale de psihiatrie; doar câțiva războiseră și duceau o viață normală, cel puțin aparent normală. Rodney nu voise să mai știe nimic de ei și, de fapt, făcuse tot ce depindea de el pentru a nu putea fi găsit. Dar într-o zi, când își închipuia

că toată istoria era îngropată, unul dintre ei dăduse de el. Era cel mai bun prieten pe care îl avusese în escadron, poate că singurul adevărat; sărit de pe fix, ros de remuşcări care reapăreau ciclic şi nu-i lăsau nici un răgaz, prietenul încercase să-l convingă că singura cale în care puteau să-şi găsească o oarecare pace era să se ducă la autorităţi şi să dezgroape cazul, mărturisind şi plătind pentru faptele comise. Rodney încercase să-l liniştească, să-l facă să raţioneze (îi spusese că trecuse prea multă vreme şi că autorităţile nu mai erau dispuse să pună în scenă pantomime şi n-aveau să le dea nici cea mai mică atenţie), dar totul fusese în zadar; neputând face faţă presiunii pe care o exercitau implorările şi obsesiile camaradului său, Rodney optase pentru soluţia radicală utilizată în alte ocazii: dispăruse din Rantoul.

— Cum îl chema pe prieten? am întrerupt relatarea lui Jenny.

— Tommy Birban, a răspuns. De ce întrebi?

— A, doar aşa, am zis şi am îndemnat-o să continue. Ce voia jurnalistul din Ohio?

— Ca Rodney să-i spună tot ce ştia despre Tiger Force, a zis Jenny.

Rodney îi explicase lui Jenny că jurnalistul lucra la un reportaj despre asta. Se pare că Tommy Birban luase legătura cu el şi îi povestise tot; apoi jurnalistul, având acces la raportul arhivat al Pentagonului, verificase că singura mărturie, cea a lui Rodney, coincidea în linii generale cu ceea ce îi istorisise Tommy Birban. De aceea, îl rugase pe Rodney să povestească în faţa camerei ceea ce cu ani în urmă spusese în faţa comisiei; apoi el ar fi urmat să intre în contact cu toţi membrii escadronului pe care i-ar fi putut localiza, pentru a le cere acelaşi lucru. Când jurnalistul îşi încheiase descrierea proiectului, Rodney îi spusese că trecuse prea multă vreme de la război şi nu mai voia să vorbească

despre el. Jurnalistul insistase de nenumărate ori, încercând să-l şantajeze moral, dar Rodney se arătase inflexibil. „Nici vorbă", îi spusese în noaptea aceea lui Jenny, strigând cât îl ţineau puterile, ca şi cum nici nu vorbea în realitate cu ea. „M-a costat destul ca să mă pot deprinde să trăiesc cu toate astea, şi nu pot să las totul să se ducă de râpă acum." Jenny încercase să-l liniştească: totul se sfârşise, îi spusese foarte limpede jurnalistului că nu voia să apară în reportaj, aşa că n-avea să-i mai deranjeze. „Greşeşti", îi spusese Rodney. „Are să revină. Asta nu se sfârşeşte niciodată. Ăsta-i doar începutul."

Avusese dreptate. După câteva zile, jurnalistul telefonase din nou, încercând să-l convingă, iar el refuzase iar să colaboreze; mai încercase de două ori, cu noi argumente (printre ele, acela că, în afară de Tommy Birban, toţi membrii escadronului pe care izbutise să-i localizeze refuzau să vorbească, şi că mărturia lui era esenţială, fiindcă era sursa principală a raportului de la Pentagon), dar Rodney fusese ferm. Într-o dimineaţă, nu mult după ultimul telefon, jurnalistul apăruse pe neaşteptate la ei acasă, însoţit de un bărbat şi o femeie. Jenny îi lăsase să aştepte în verandă şi se dusese să-l caute pe Rodney, care îşi lua micul dejun împreună cu Dan; venind în verandă, fără să-i salute, Rodney le ceruse celor doi bărbaţi şi femeii să plece. „O vom face de cum mă veţi lăsa să vă spun ceva", spusese jurnalistul. „Ce?" întrebase Rodney. „Tommy Birban e mort", răspunsese reporterul. „Avem temeiuri să credem că a fost omorât." Urmase o tăcere, în cursul căreia jurnalistul părea să aştepte ca vestea să-şi facă efectul asupra lui Rodney, apoi îi explicase că, după ce intrase în contact cu alţi membri ai escadronului, cerându-le să colaboreze la reportajul lui, Birban începuse să primească anonime care, ameninţându-l, încercau să-l descurajeze să vorbească în faţa camerelor; foarte speriat, Tommy îl sunase de mai

multe ori pe reporter, ros de îndoieli, dar jurnalistul hotărâse să nu se lase intimidat de şantaj şi să-şi continue proiectul; însă, cu o săptămână mai înainte, doar cu două zile înainte de a se duce să-l filmeze, o maşină dăduse peste Birban la ieşirea din casă, apoi dispăruse. „Poliţia face cercetări", spusese jurnalistul. „Nu-i va găsi pe vinovaţi, dar dumneavoastră şi cu mine ştim cine sunt. Mai ştim şi că, dacă tot nu vreţi să vorbiţi, prietenul v-a murit degeaba", conchisese reporterul, întinzându-i lui Rodney o carte de vizită, pe care acesta n-o luase: o luase Jenny, instinctiv, ştiind că avea s-o rupă imediat ce bărbatul va pleca. „Acum decizia vă aparţine. Sunaţi-mă dacă aveţi nevoie de mine." Jurnalistul şi cei doi însoţitori plecaseră, iar Jenny văzuse cu un început de bucurie cum se apropiau de maşina parcată în faţa casei, dar înainte ca bucuria să-i fie completă auzise lângă ea un glas care părea al lui Rodney, fără să fie chiar al lui, şi ştiuse că acele vorbe inofensive aveau să-i schimbe viaţa: „Aşteptaţi o clipă."

Rodney şi cei trei vizitatori stătuseră întreaga dimineaţă şi parte din după-amiază închişi în salon. La început, Jenny trebuise să-şi învingă pornirea de a asculta prin uşa închisă, dar când, după o jumătate de oră de discuţii secrete, îi văzuse pe cei doi însoţitori ai jurnalistului ieşind în stradă şi întorcându-se cu aparatura de înregistrare, nici măcar nu încercase să-l convingă pe Rodney să nu facă greşeala pe care era chiar pe punctul de a o comite. Îşi petrecuse restul zilei afară din casă, cu Dan, şi se întorsese abia după căderea serii, când jurnaliştii plecaseră. Rodney şedea mut în salon, pe întuneric; deşi încercase, după ce le dăduse să mănânce şi îl culcase în graba mare pe Dan, să afle ce se întâmplase în cursul absenţei ei deliberate, Jenny nu izbutise să-i smulgă nici o vorbă şi avusese impresia că Rodney era complet dus, drogat sau beat şi nu mai înţelegea ce îi spunea ea. Fusese primul semnal de alarmă. Al doilea venise

puțin mai târziu. În noaptea aceea, Rodney nu dormise; nici în cele care urmaseră: trează în pat, Jenny îl auzea umblând prin odăile de la parter, vorbind singur ori poate la telefon; o dată, i se păruse că auzea râsete, niște râsete sufocate, ca acelea pe care ți le înăbuși la o înmormântare. Așa începuse un proces de deteriorare de neoprit: Rodney ceruse să nu mai lucreze la colegiu și nu mai dădea lecții, nu mai ieșea în stradă, își petrecea zilele dormind ori întins pe pat și, până la urmă, ajunsese să nu se mai intereseze deloc de Dan și de ea. Parcă îi smulsese cineva o conexiune măruntă, dar indispensabilă funcționării lui și tot organismul său suferise un colaps, transformându-se în propriile-i rămășițe. Jenny încercase să-i vorbească și să-l facă să accepte ajutorul unui psihiatru; fusese inutil: se făcea că o ascultă (poate chiar o asculta cu adevărat), îi zâmbea, o mângâia, o ruga să nu-și facă griji, o asigura de nenumărate ori că era bine, dar ea simțea că Rodney era tot atât de străin de ceea ce îl înconjura ca și o planetă ce se rotea pe propria-i orbită. Lăsase să treacă timpul, cu speranța că lucrurile aveau să se schimbe. Nu se schimbaseră. Transmiterea reportajului la televizor nu făcuse decât să înrăutățească totul. În principiu, n-ar fi trebuit să aibă prea mari repercusiuni, fiindcă fusese realizat de un canal local, dar principalele ziare din țară se făcuseră foarte curând ecoul dezvăluirilor lui, iar o televiziune națională cumpărase drepturile și îl transmisese la ore de maximă audiență. Deși reporterul le trimisese o copie, Rodney nu voise s-o vadă; deși în nota care însoțea copia jurnalistul îl asigura că se ținuse de promisiunea de a-i păstra lui Rodney anonimatul, realitatea o dezmințea: nu era greu să-l identifici pe Rodney în reportaj, iar rodul greșelii ori înșelăciunii lui fusese faptul că hărțuiala jurnaliștilor, întrebările și bârfele despre recluziunea soțului ei făcuseră ca viața să i se pară lui Jenny sufocantă. Iar relația ei cu Rodney se degradase

rapid atât de mult, încât ajunsese de nesuportat. Într-o zi, luase o hotărâre drastică: îi spusese lui Rodney că era mai bine să se despartă; ea avea să plece cu Dan la Burlington, iar el putea să rămână singur la Rantoul. Ultimatumul era ultimul şiretlic cu care Jenny încerca să-l facă pe Rodney să reacţioneze, obligându-l să se confrunte fără şovăială cu faptul evident că, dacă nu-şi frâna căderea liberă, avea să-şi distrugă, până la urmă, viaţa şi să-şi piardă familia. Dar vicleşugul nu dăduse nici un rezultat: Rodney îi acceptase supus hotărârea, şi singurul lucru despre care o întrebase pe Jenny fusese când avea de gând să plece. Jenny înţelesese atunci că totul era pierdut, şi tot atunci avusese prima discuţie cu Rodney după multă vreme. Nu fusese una lămuritoare. În realitate, Rodney abia dacă vorbise: se limitase să răspundă cu un laconism exasperant la întrebările puse de ea, iar pe Jenny n-o mai părăsise nicicând senzaţia că vorbea cu un copil fără viitor ori cu un bătrân fără trecut, fiindcă Rodney o privea la fel cum ar fi privit cerul întors cu susul în jos. La un moment dat, Jenny îl întrebase dacă îi era frică. Cu o urmă de uşurare, ca şi cum tocmai îi atinsese cu buricul unui deget inima spaimei, Rodney recunoscuse că da. „De ce?" întrebase Jenny. „Habar n-am", răspunsese Rodney. „De oameni. De voi. Uneori de mine." „De noi?" se mirase Jenny. „Care noi?" „Tu şi Dan", replicase Rodney. „Noi n-o să-ţi facem rău", zâmbise Jenny. „Ştiu", afirmase Rodney. „Dar tocmai de asta mă tem cel mai mult." Jenny îşi aducea aminte că, auzindu-i vorbele, se temuse ea pentru prima oară de Rodney şi înţelesese că trebuia să-şi ia fiul şi să plece cât mai repede din Rantoul. Dar n-o făcuse; hotărâse să rămână: îl iubea pe Rodney şi simţea că, orice s-ar întâmpla, trebuia să-l ajute. Nu putuse să-l ajute. Ultimele două săptămâni fuseseră un coşmar. Zi de zi, Jenny încerca să stea de vorbă cu el, dar aproape mereu degeaba, căci, deşi îi înţelegea vorbele, Rodney era

incapabil să dea frazelor pe care le rostea un sens inteligibil, fiindcă ele erau mai aproape de delirul ermetic şi riguros coerent al unui nebun decât de orice discurs articulat. Iar nopţile, Rodney continua să stea treaz, dedicând cele mai multe ore scrisului: Jenny adormea în ţăcănitul neîntrerupt al tastaturii de la computer, dar, când, la câteva zile după moartea lui Rodney, îndrăznise să-i deschidă fişierele le găsise goale, ca şi cum soţul ei ar fi hotărât în ultimul moment s-o scutească de efluviile veninoase ale iadului în care ardea. Jenny era sigură că în zilele dinaintea morţii sale, Rodney îşi pierduse capul de tot; iar aceasta fusese cea mai bună soluţie dintre toate. Într-o dimineaţă, puţin după Crăciun, Jenny se trezise mai devreme decât de obicei şi, trecând prin faţa odăii unde dormea Rodney de la o vreme, o văzuse goală şi cu patul nedesfăcut. Neliniştită, îl căutase pe Rodney în sufragerie, în bucătărie, prin toată casa, şi îl găsise în cele din urmă atârnat de o funie în magazie.

— Asta a fost tot, a conchis Jenny, renunţând câteva clipe la detaşarea distantă pe care o imprimase până atunci relatării. Restul ţi-l poţi închipui. Moartea îi face mai buni pe morţi, aşa că în final toată lumea îl iubea mult pe Rodney. Chiar şi jurnaliştii au venit să mă vadă... Nişte jegoşi.

Pentru o clipă, am crezut că Jenny avea să se pună pe plâns, dar n-a făcut-o: şi-a stins a doua ţigară pe scara verandei şi, aşa cum făcuse cu prima, a păstrat-o în mână; după o lungă tăcere, s-a întors spre mine, căutându-mi privirile.

— Nu ţi-am spus? a zis, abia surâzând. Problema nu-i să-l adormi pe Dan. Ci să-l trezeşti.

Într-adevăr, Dan s-a deşteptat mânios, dar supărarea i-a trecut treptat, în timp ce-şi bea cana cu lapte şi cereale, alături de maică-sa şi de mine, care beam cafea. Când am

terminat, Jenny a propus să facem o plimbare înainte de a se întuneca.

— Dan şi cu mine te vom duce undeva, mi-a zis.

— Unde? a întrebat Dan.

Jenny s-a aplecat spre el şi i-a vorbit la ureche.

— De acord? a întrebat, ridicându-se.

Dan s-a mărginit să dea din umeri.

Ieşind din casă, am luat-o la stânga, am traversat calea ferată şi am mers pe Ohio, o stradă asfaltată, fără prea multe case şi magazine, care ducea departe, în împrejurimile oraşului. La vreo cinci sute de metri, în faţa unui mestecăniş des, se înălţa o clădire cu pereţii albi, un soi de siloz uriaş înconjurat de gazon, pe a cărui faţadă erau nişte litere mari şi roşii: *„Veteran of Foreign Wars Post 6759"*, iar alături o inscripţie mai mică, similară celei de pe faţada de la Bud's Bar, doar că împodobită cu drapelul american, care cerea: *„Support our troops."* Edificiul părea gol, dar probabil că nu era, fiindcă în faţa uşii erau parcate câteva maşini; trecând pe lângă el, Jenny a comentat:

— Clubul veteranilor de război. Sunt peste tot. Organizează petreceri, reuniuni, chestii de-astea. Eu am fost înăuntru doar o singură dată, dar ştiu că, înainte de a ne cunoaşte, Rodney venea aici destul de des, ori cel puţin aşa mi-a zis. Vrei să intrăm?

Am spus că nu era nevoie, şi ne-am îndepărtat de club pe o potecă de pământ care mergea pe lângă şosea, sporovăind, cu Dan la mijloc, iar Jenny şi cu mine de-o parte şi de alta a lui, Jenny ţinându-l de mâna stângă, iar eu de cea dreaptă. După o vreme, ne-am îndepărtat de şosea, pe un drum care urca lin spre stânga, printre ogoare cu porumb de lapte; ajungând în vârful unui deluşor, ne-am îndepărtat şi de drum, intrând într-un patrulater neregulat de gazon, presărat cu câteva morminte neîngrijite şi pe care doi frasini se hrăneau din pământul morţilor, alături de un

catarg din fier, ruginit şi fără drapel. Dan s-a desprins din mâinile noastre şi a fugit pe iarba din cimitir până la o piatră de mormânt neşlefuită.

— Aici e, a zis când am ajuns lângă el, arătând mormântul cu un deget.

Am privit piatra, pe faţa căreia era gravat un tânăr care citea sub un copac, cu o inscripţie: „Rodney Falk. 6 apr. 1948 — 4 ian. 2004"; alături de inscripţie era un buchet de flori proaspete. „Un loc curat şi bine luminat", mi-am zis. Tustrei am rămas, tăcuţi, în picioare în faţa mormântului.

— Mă rog, în realitate, nu-i, a spus Dan, în cele din urmă. După ce s-a gândit o clipă, a întrebat: Unde eşti când eşti mort?

Întrebarea nu era adresată cuiva concret, dar am aşteptat ca Jenny să-i răspundă; n-a răspuns. După câteva secunde, m-am simţit obligat să spun:

— Nicăieri.

— Nicăieri? a întrebat Dan, exagerând intonaţia întrebării.

— Nicăieri, am repetat.

Dan a căzut pe gânduri.

— Atunci eşti ca o fantomă? a iscodit.

— Exact, am zis, apoi am minţit fără să ştiu: Numai că fantomele nu există, iar morţii da.

Dan şi-a luat, în fine, ochii de pe piatră şi, privindu-mă în treacăt, a schiţat un zâmbet, ca şi cum era la fel de sigur şi că nu înţelesese şi că nu voia să arate că nu înţelesese. Apoi s-a îndepărtat de noi, mergând spre un capăt al cimitirului, dincolo de care se zărea în depărtare un ciorchine de case cu pereţi scorojiţi, poate părăsite, şi a început să culeagă pietricele de pe jos şi să le arunce cu toată puterea pe câmpurile învecinate: o înşiruire de pârloage, abia populate de buruieni. Jenny şi cu mine am rămas unul lângă altul, fără să scoatem o vorbă, privind când la Dan, când la

mormântul lui Rodney. Se întuneca şi începea să fie frig; cerul era de un albastru-închis, aproape negru, dar o fâşie neregulată de lumină portocalie mai lumina încă zarea, şi doar cântecul timpuriu al greierilor şi vuietul slab şi îndepărtat al traficului mai tulburau tăcerea perfectă de pe deal.

— Ei bine, a zis Jenny după o vreme, în care nu mă gândisem la nimic, nu simţisem nimic, nu voisem nici măcar să mă rog. Se face târziu. Ne întoarcem?

Era aproape noapte când am ajuns acasă. Aveam o întâlnire în Urbana, unde urma să cinez cu Borgheson şi un grup de profesori, şi, dacă voiam să ajung la Chancellor la ora stabilită, trebuia să plec imediat, aşa că le-am spus lui Dan şi lui Jenny că trebuia să plec. Amândoi s-au uitat la mine uşor uimiţi, ca şi cum, mai mult decât o surpriză, spusele mele erau preludiul unei dezertări; după o tăcere indecisă, Jenny a întrebat:

— Cina asta e ceva important?

Nu era. Nu era deloc. I-am spus-o.

— Atunci de ce n-o contramandezi? a întrebat Jenny. Poţi rămâne să dormi aici: avem suficiente camere.

N-a trebuit să mi-o repete: l-am sunat pe Borgheson şi i-am zis că mă simţeam obosit şi aveam febră, aşa că, dacă voiam să fiu în formă a doua zi pentru conferinţă, era mai bine să nu vin la cină şi să rămân în hotel. Borgheson a acceptat scuza fără să crâcnească, dar a trebuit să-l conving că nu era nevoie să vină imediat la Chancellor ca să mă ajute. Odată rezolvată problema, i-am invitat pe Dan şi Jenny să cinăm la Kennedy's, un restaurant aflat la câţiva kilometri de oraş, în direcţia Urbanei; după masă, în vreme ce Dan juca Game Boy cu un prieten de la şcoală, care cina cu familia tot acolo, Jenny mi-a istorisit cum îl cunoscuse pe Rodney, mi-a vorbit despre munca şi familia ei, despre viaţa lor la Rantoul. Am plecat de la restaurant aproape de zece. Pe drumul de întoarcere, Dan a adormit; ajunşi acasă,

I-am luat în braţe, l-am urcat în odaia lui şi, în vreme ce Jenny îl băga în pat, eu am aşteptat-o în salon, răscolind CD-urile aliniate într-o piramidă de aluminiu lângă combina muzicală. Majoritatea erau de rock-and-roll, câteva de-ale lui Bob Dylan. Printre ele am zărit *Bringing It All Back Home*, discul cu cântecul pe care îl ştiam atât de bine: *It's Alright, Ma (I'm Only Bleeding)*. Cu CD-ul în mână, am început să ascult în minte acel cântec deznădăjduit ce izbutea, totuşi, să-i redea mereu lui Rodney bucuria intactă a tinereţii, şi brusc, aşteptând-o pe Jenny, mi-am amintit cu egală precizie şi vorbele şi muzica lui şi am avut certitudinea că, în fond, cântecul vorbea chiar despre Rodney şi viaţa lui sfârşită, căci vorbea de cuvinte dezamăgite, ce lătrau ca gloanţele, şi cimitire pline ochi cu zei falşi şi oameni solitari, care plâng, se tem şi trăiesc într-un puţ, ştiind că totul e o minciună, şi care au înţeles prea repede că nu merită să te străduieşti să înţelegi, deoarece vorbea despre toate acestea şi mai ales despre faptul că cine nu este ocupat să moară este ocupat să trăiască. „Rodney este ocupat acum doar cu moartea", mi-am zis. Şi m-am gândit: „Eu încă nu."

— Vrei să asculţi nişte muzică? a întrebat Jenny, intrând în salon.

I-am zis că da, iar ea a deschis aparatul şi s-a dus la bucătărie. Am evitat tentaţia lui Dylan şi am pus *Astral Weeks* al lui Van Morrison, iar când Jenny s-a întors, aducând o sticlă cu vin şi două pahare, ne-am aşezat unul în faţa celuilalt şi am lăsat muzica să cânte, vorbind cu o uşurinţă stimulată de alcool şi de vocea răguşită a lui Van Morrison. Nu-mi aduc aminte ce am vorbit la început, în schimb ţin minte foarte bine că, după o vreme, nu ştiu prea bine din ce cauză (poate din pricina a ceva spus chiar de mine, mai probabil a ceva spus de Jenny), mi-a venit brusc în minte o scrisoare pe care Rodney i-o trimisese tatălui său dintr-un

spital vietnamez, după incidentul de la My Khe, o scrisoare în care vorbea despre frumusețea războiului, despre viteza lui distrugătoare, și atunci mi-am zis că de când eram la Rantoul aveam impresia că totul se accelerase, totul începuse să curgă mai repede decât de obicei, tot mai repede, mai repede, mai repede, iar la un moment dat avuseseră loc o fulgerare, un vertij și o pierdere; mi-am zis că, fără să prind de știre, înaintasem cu o viteză mai mare decât a luminii, și că acum vedeam viitorul. Tot atunci, în muzica lui Van Morrison și vocea lui Jenny, am simțit întâia oară ceva insolit și familiar totodată, ceva ce poate că intuisem fără vorbe de cum îi văzusem pe Dan și Jenny, înaintând spre mine în după-amiaza aceea pe Belle Avenue: faptul că acolo, în casa aceea care nu era a mea, în fața femeii care nu-mi era soție, cu acel copil adormit care nu-mi era fiu, dar care dormea sus, ca și cum eu i-aș fi fost tată, acolo eram invulnerabil; și m-am întrebat, cu un început de agitație scânteietoare, dacă n-aveam obligația de a da un sens sinuciderii lui Rodney, dacă nu cumva casa unde eram nu era reflexul casei mele, iar Dan și Jenny reflexul familiei pe care o pierdusem, m-am întrebat dacă nu cumva toate acestea erau ceea ce se vedea la ieșirea din murdăria subterană la lumina întâmplării, dacă trecutul nu era un loc permanent alterat de viitor, dacă toate cele deja întâmplate nu erau cumva reversibile, iar ceea ce se afla la capătul tunelului nu copia ceea ce era înainte de a intra în el, m-am întrebat dacă acela nu era adevăratul sfârșit al tuturor lucrurilor, sfârșitul călătoriei, al tunelului, breșa din poarta de piatră. Se sfârșise. *Finito. Kaputt.*

Abia sfârșisem să-mi spun toate astea, că am și întrerupt-o pe Jenny.

— Nu ți-am povestit ceva, am spus.

M-a privit, ușor surprinsă de bruschețea mea, și deodată n-am mai știut cum să-i spun ceea ce voiam. Mi-am

dat seama peste o clipă. Atunci am scos din portofel fotografia cu Gabriel, Paula şi Rodney pe podul Les Peixeteries Velles şi i-am întins-o. Jenny a luat-o şi a privit-o cu atenţie câteva secunde. Apoi a întrebat:

— Sunt soţia şi fiul tău?

— Da, am răspuns şi, ca şi cum altul vorbea în locul meu, am continuat, pe când un fior rece îmi trecea pe spate, ca o viperă: Au murit acum un an, într-un accident de maşină. E singura fotografie pe care o mai păstrez cu ei.

Jenny şi-a ridicat privirea de pe fotografie, şi atunci am realizat că discul lui Van Morrison nu se mai auzea; realitatea părea să fi devenit mai lentă, recăpătându-şi viteza dintotdeauna.

— De ce ai venit? a întrebat Jenny.

— Nu ştiu, am zis, deşi ştiam. Eram într-un puţ şi voiam să-l văd pe Rodney. Cred că mi-am zis că şi el fusese într-un puţ, dar ieşise. Cred că mi-am zis că mă putea ajuta. Ori, mai curând, credeam că e singura persoană care mă putea ajuta... În sfârşit, simt că toate astea sună uşor ridicol şi nu ştiu dacă au prea mare sens pentru tine, dar cred că asta am gândit.

Jenny mi-a răspuns aproape imediat.

— Sigur că au sens, a zis.

De astă dată, am privit-o eu pe ea.

— E adevărat?

— Fireşte, a insistat, surâzând uşor, şi iar i s-a săpat în colţurile buzelor o reţea infimă de riduri.

Pentru o secundă, am intuit ori bănuit că, dat fiind că trăise cu Rodney, vorbele ei nu erau rodul milei, ci al înţelegerii adevărate, căci doar ea putea înţelege; pentru o secundă, i-am simţit dulcea iradiere a atracţiei şi brusc am crezut că pricepeam cu ce îl atrăsese pe Rodney. Aproape ca şi cum ar fi încheiat chestiunea, ori ar fi considerat că abia de merita să-i mai dăm atenţie, a continuat:

— Vinovăția. Nu-i așa de greu s-o pricepi. Și eu m-aș putea simți vinovată de moartea lui Rodney, știi? E foarte ușor să găsești vinovați; greu e să accepți că nu există.

Nu eram sigur ce voiau să spună vorbele ei, dar, din cine știe ce motiv, mi-am adus aminte de cele scrise de Rodney tatălui său: „Lucrurile care au sens nu-s adevărate", afirmase Rodney. „Sunt doar niște adevăruri ciuntite, miraje: adevărul e întotdeauna absurd." Jenny și-a dat pe gât paharul cu vin.

— Am o copie a reportajului, a spus, ca și cum n-ar fi schimbat vorba și imediat avea să-mi dea răspunsul adevărat la îndoiala pe care tocmai o formulasem. Vrei să-l vezi?

Fiindcă nu mă așteptam la ea, întrebarea m-a deconcertat. Întâi mi-am zis că nu voiam să văd reportajul; apoi că da, voiam; după aceea, că voiam, dar nu trebuia să-l văd; în sfârșit, că voiam și trebuia să-l văd. Am întrebat:

— Tu l-ai văzut?

— Sigur că nu, a răspuns Jenny. La ce bun?

Ca și cum întrebarea mea ar fi fost un răspuns afirmativ, Jenny a urcat sus la etaj, s-a întors de acolo cu o casetă video și m-a rugat s-o însoțesc în camera aflată între bucătărie și salon, de unde începeau scările; acolo erau un televizor, o sofa, două scaune, o măsuță. M-am așezat pe sofa, iar Jenny a aprins televizorul, a pus caseta în video și mi-a dat telecomanda.

— Te aștept sus, a zis.

M-am așezat pe sofa și am apăsat pe *play*; reportajul a început. Se intitula *Secrete îngropate, adevăruri brutale* și dura vreo patruzeci de minute. Combina imagini de arhivă, în alb-negru, din documentare de război, imagini actuale, color, din sate și câmpii din regiunile Quang Ngai și Quang Nam și declarații de-ale țăranilor din zonă. Două fire uneau cele două blocuri de imagini: unul era o voce rece

din *off*; celălalt, mărturia unui veteran din Vietnam. Vocea din *off* rezuma istoria atrocităților comise în urmă cu treizeci și cinci de ani de un escadron sângeros din Divizia de Aeropurtate 101 a Armatei Americane, care operase în Quang Ngai și Quang Nam, făcând din ele un uriaș lagăr de exterminare. Cunoscut ca Tiger Force, escadronul era alcătuit din patruzeci și cinci de voluntari care, acționând în coordonare cu alte unități, dar funcționând cu mare autonomie și aproape nesupervizați, erau deosebiți grație uniformei lor de camuflaj în dungi, care imita blana de tigru; lista de grozăvii pe care le documenta reportajul n-avea sfârșit: soldații din Tiger Force practicaseră asasinatul, mutilarea, tortura și violul pe sute de persoane între ianuarie și iulie 1969, și deveniseră celebri în rândul populației terorizate din zonă pentru că purtau la gât, ca pe niște coliere de război ce comemorau cu brutalitate victimele, salbe din urechi omenești înșirate pe șireturi de bocanci. La sfârșitul reportajului, vocea din *off* menționa raportul Pentagonului, pe care în 1974 Casa Albă îl arhivase cu scuza de a nu redeschide rănile conflictului recent încheiat. Veteranul stătea într-un jilț, profilându-se nemișcat pe lumina unei ferestre, astfel încât o pată de întuneric să-i facă chipul neclar; glasul, în schimb (răguşit, înghețat, interiorizat), nu-i fusese distorsionat: era, fără îndoială, al lui Rodney. Glasul povestea întâmplări; dar făcea și comentarii. „Acum toate astea-s greu de înțeles", zicea, de pildă. „Dar ajunseseră pentru noi lucrul cel mai firesc de pe lume. La început, îți venea ceva mai greu, dar te obișnuiai repede, și era o activitate ca oricare alta." „Ne simțeam niște zei", spunea glasul. „Într-un anume sens chiar eram. Aveam puterea de a dispune de viața oricui și o exercitam." „Ani la rând nu i-am putut uita pe muribunzi", spunea glasul. „Îmi apăreau necontenit, ca și cum erau vii și n-ar fi vrut să moară, ca niște strigoi. Apoi, am izbutit să-i uit, ori asta am

crezut, deşi ştiam că, în fond, nu plecaseră. Acum s-au întors. Ei nu-mi cer socoteală, eu nu le dau. Nu există socoteli neîncheiate. Doar că nu vor să moară, vor să trăiască în mine. Nu mă plâng, fiindcă ştiu că-i drept." Glasul încheia reportajul cu cuvintele: „Voi puteţi să credeţi că noi eram nişte monştri, dar nu eram. Eram ca toată lumea. Eram ca voi."

Când reportajul s-a sfârşit, am mai rămas o vreme pe sofa, fără să mă pot mişca, cu privirea pironită în furtuna cu grindină care ocupa ecranul televizorului. Apoi am scos banda din video, am stins televizorul şi am ieşit pe verandă. Oraşul era tăcut, iar cerul plin cu stele; era cam frig. Am aprins o ţigară şi am fumat-o, privind noaptea tăcută din Rantoul. Nu eram îngrozit, nu mi-era greaţă, nu eram nici măcar trist, pentru întâia oară după multă vreme nu eram nici măcar tulburat; simţeam ceva extraordinar de plăcut, cum nu mai simţisem nicicând, ca o sfârşeală infinită, un calm nesfârşit şi alb, un surogat al sfârşelii, sau calmul care nu-ţi lasă decât pofta de a continua să priveşti noaptea şi să plângi. „Neantul nostru care eşti în neant", m-am rugat. „Neant e numele tău, neant împărăţia ta, tu vei fi neant în neant ca în neant." Am terminat ţigara, am intrat din nou în casă şi am urcat la etaj. Jenny adormise cu o carte în poală şi lumina aprinsă; Dan era ghemuit lângă ea. Odaia de alături avea şi ea lumina aprinsă şi patul făcut, şi am dedus că Jenny o pregătise pentru mine. Am stins lumina în încăperea unde erau Jenny şi Dan, am stins-o şi pe cea dintr-a mea şi m-am băgat în pat.

În noaptea aceea am adormit foarte greu, iar a doua zi m-am deşteptat foarte devreme. Când Dan şi Jenny s-au trezit, eu aproape terminasem de pregătit micul dejun. În vreme ce mâncam, puţin cam repede, fiindcă era luni şi Dan trebuia să meargă la şcoală, iar Jenny la serviciu, am ocolit de două ori privirea ei, iar la sfârşit m-am oferit să-i

duc cu maşina. Şcoala lui Dan, cum a comentat Jenny când am parcat în faţa ei, era aceeaşi unde predase Rodney: o clădire mare de cărămidă, cu trei niveluri şi o poartă uriaşă din fier, prin care se intra în curtea înconjurată de un gard metalic. La intrare, se adunaseră deja părinţi şi copii. Ne-am alăturat lor şi când, în sfârşit, s-a deschis poarta, Dan şi-a sărutat mama; apoi s-a întors spre mine şi, scrutându-mă cu ochii mari şi căprui ai lui Rodney, m-a întrebat dacă aveam să mai vin. I-am zis că da. M-a întrebat când. I-am spus: curând. M-a întrebat dacă îl mințeam. I-am zis că nu. A încuviinţat din cap. Atunci, pentru că am crezut că o să mă sărute, am dat să mă las în jos, dar m-a oprit, întinzându-mi mâna; i-am strâns-o. Şi l-am văzut pierzându-se cu ghiozdănaş cu tot în curtea cu ciment, în hărmălaia colegilor.

Când ne întorceam la maşină, Jenny mi-a propus să bem o ultimă cafea: mai avea puţin până să înceapă lucrul, a zis. Ne-am dus la Casey's General Store şi ne-am aşezat lângă o fereastră care dădea spre pompele benzinăriei şi, mai încolo, spre răscrucea de la intrarea în oraş; în difuzoare răsuna în surdină o melodie country. Am recunoscut-o pe chelneriţa care ne servea: era cea care duminică îmi arătase drumul spre casa lui Rodney. Jenny a schimbat câteva vorbe cu ea, apoi i-am cerut două cafele.

— Când Rodney s-a întors din Spania, mi-a zis că voiai să scrii o carte despre el, a spus Jenny de cum a plecat chelneriţa. E adevărat?

Eram pregătit ca Jenny să mă întrebe despre reportaj, dar nu despre aşa ceva. M-am uitat la ea: ochii ei cenuşii prinseseră o irizare violetă şi vădeau o curiozitate care mergea dincolo de răspunsul meu, ori aşa mi s-a părut mie. Răspunsul meu a fost:

— Da.

— Ai scris-o?

Am spus că nu.

— De ce?

— Nu știu, am răspuns, și mi-am amintit de discuția avută cu Rodney la Madrid, pe aceeași temă. Am încercat de mai multe ori, dar n-am putut. Sau n-am știut. Cred că simțeam că povestea lui era neterminată, ori că eu n-o înțelegeam total.

— Și acum?

— Acum ce?

— Acum e terminată? a întrebat iar. Acum o înțelegi?

Parcă subit iluminat, în clipa aceea mi s-a părut că înțelegeam purtarea lui Jenny de la sosirea mea la Rantoul. Că înțelegeam de ce îmi povestise ultimele zile ale lui Rodney, de ce voise să-mi arate mormântul lui, de ce voise ca în noaptea aceea să rămân să dorm la ei acasă și să văd reportajul despre Tiger Force: ca și cum vorbele ar putea da sens ori o iluzie de sens lucrurilor lipsite de el, Jenny voia ca eu să spun povestea lui Rodney. M-am gândit la ei, la tatăl lui, la Tommy Birban, dar mai ales m-am gândit la Gabriel și la Paula, și pentru prima oară am intuit că toate acele istorii erau în realitate una și aceeași, și că numai eu o puteam povesti.

— Nu știu dacă e terminată, am răspuns. Nici nu știu dacă o înțeleg, ori dacă o înțeleg pe deplin. M-am gândit iar la Rodney și am spus: Firește că, poate, nici nu-i nevoie să o înțeleg pe deplin ca s-o pot povesti.

Chelnerița a adus cafelele. După ce a plecat, Jenny m-a întrebat, amestecând în a ei:

— Ce nu înțelegi? De ce-a făcut-o?

N-am răspuns imediat; am gustat cafeaua și am aprins o țigară, amintindu-mi, înfiorat, de reportaj.

— Nu, am zis. În realitate, cred că ăsta-i singurul fapt pe care îl înțeleg. Ca și cum gândeam cu glas tare, am adăugat: Poate că nu pricep de ce n-am făcut-o eu.

Ceaşca lui Jenny a rămas în aer, la jumătatea drumului dintre masă şi buzele ei, iar ea m-a privit cu îndoială, de parcă observaţia mea era vădit absurdă ori tocmai începuse să mă bănuiască de nebunie. Apoi şi-a mutat privirile spre fereastră (soarele a lovit-o din plin în faţă, aprinzând cercelul de aur pe care i-l vedeam) şi a părut să reflecteze; după aceea, m-a privit iar pe jumătate surâzând şi ceaşca şi-a încheiat drumul întrerupt; şi-a muiat buzele în ea şi, în cele din urmă, a pus-o pe masă.

— Mă rog, ieri am încercat să-ţi explic: tu n-ai omorât pe nimeni.

„M-a mințit", mi-am zis pentru o clipă, pentru o fracțiune de secundă. „A văzut reportajul." De cum a vorbit iar, am refuzat acel gând.

— Nici măcar accidental, a spus şi apoi a adăugat: În plus, la urma urmelor, eşti scriitor, nu?

— Şi ce legătură are asta?

— Are.

— Are?

— Fireşte, nu pricepi?

N-am spus nimic, şi ne-am privit amândoi un moment, până ce Jenny a inspirat adânc, a expirat şi a întors din nou privirea spre fereastră, căzând pe gânduri, cu ochii pe un bărbat care îşi făcea plinul la camionetă; când s-a întors spre mine, m-a inundat un soi de bucurie, de parcă o înțelegeam cu adevărat, iar faptul de a o înțelege îmi îngăduia să pricep şi tot ce până atunci nu pricepusem. Mi-am terminat cafeaua. Jenny la fel.

— Se face târziu, a spus. Mergem?

Am plătit şi am ieşit. Jenny m-a însoțit până la maşină şi, odată ajunşi acolo, am întrebat-o dacă voia s-o duc la serviciu.

— Nu e nevoie, a zis. E foarte aproape. A scos un carnețel din buzunar, a mâzgălit ceva pe o foaie, a rupt-o şi

mi-a dat-o. Adresa mea de e-mail. Dacă decizi să scrii cartea, ține-mă la curent. Și încă ceva: nu-i da atenție lui Dan.

— La ce te referi?

— La ceea ce ți-a spus în poarta școlii, m-a lămurit.

— Ah, am exclamat.

S-a strâmbat, contrariată sau vrând să se scuze.

— Poate că-și caută un tată, s-a hazardat.

— Nu-ți face griji. M-am hazardat: Poate că eu îmi caut un fiu.

Jenny a încuviințat din cap, abia surâzând; am crezut că va spune ceva, dar a tăcut. Și-a pus o mână în buzunarul pantalonilor, cu un gest ce mi s-a părut sfios ori stânjenit, de parcă încă nu hotărâse cum trebuia să ne luăm rămas-bun, apoi mi-a întins-o; când i-am strâns-o, am simțit ceva rece și metalic: era bricheta Zippo a lui Rodney. Jenny nu m-a lăsat să reacționez.

— Adio, a spus.

S-a întors și a început să se îndepărteze. După un moment de șovăială, am pus bricheta Zippo în buzunar, am urcat în mașină, am ambreiat și, așteptând s-o iau pe bulevardul care ieșea din Rantoul, am privit la stânga și am zărit-o în depărtare, mergând pe trotuarul umbrit, singură, hotărâtă și fragilă, însuflețită, totuși, de ceva ca o hotărâre inflexibilă a mândriei, tot mai mică pe măsură ce intra în oraș, și nu știu de ce m-am gândit la o pasăre, un colibri, un bâtlan purpuriu, ori mai curând la o rândunică, m-am gândit la zborul nervos și nemetător al păsării, apoi la posterul cu John Wayne, atârnat de peretele de la Bud's Bar, pe care Rodney, și fără nici o îndoială și Jenny, îl văzuse de atâtea ori, m-am gândit la ele în chip absurd, continuând s-o privesc și așteptând ca ea să-mi simtă privirea, să se întoarcă și să mă privească și ea pe mine, ca și cum acest ultim gest ar fi putut fi un semn inconfundabil de încuviințare. Dar

Jenny nu s-a întors, nu m-a privit, aşa că am luat-o pe bulevard şi am ieşit din Rantoul.

Când am ajuns în dimineaţa aceea la Urbana, elaborasem deja un plan destul de precis cu privire la ce aveam de făcut în lunile viitoare, ori mai curând în anii viitori; după cum e logic, planul ţinea seama de riscul ca realitatea să-l contracareze, dar nu într-atât încât să-l facă de nerecunoscut. Dar asta s-a întâmplat, spre norocul sau ghinionul meu — niciodată n-am să ştiu dacă mai mult spre norocul decât spre ghinionul meu.

M-am întors în Spania după ce mi-am îndeplinit cu nerăbdare îndatoririle pe care le aveam în Urbana şi Los Angeles şi, de cum am aterizat la Barcelona, am început să-mi caut un apartament nou, căci nici nu intrasem bine în apartamentul din apropiere de Sagrada Familia, că-mi şi dădusem seama că era o groapă de gunoi fără leac. Am găsit foarte curând un apartament mic şi foarte luminos pe strada Floridablanca, nu departe de Piaţa Spaniei, şi am început să scriu această carte imediat ce m-am mutat acolo. De atunci, aproape că nici n-am făcut altceva. De atunci — şi sunt aproape şase luni — simt că duc o viaţă neadevărată, falsă, o viaţă clandestină, ascunsă şi apocrifă, dar mai adevărată decât dacă ar fi adevărată. Schimbarea de apartament mi-a permis să-mi şterg cu uşurinţă urmele, aşa că până de curând nimeni nu a ştiut unde locuiesc. Nu vedeam pe nimeni, nu vorbeam cu nimeni, nu citeam ziare, nu mă uitam la televizor, nu ascultam radioul. Eram mai viu ca nicicând, dar parcă mort, iar scrisul era ultima mea cale de a evoca viaţa, ultima legătură cu ea. Scrisul şi, până de curând, Jenny. Fiindcă, după întoarcerea din Urbana, am început să ne scriem aproape zilnic. La început, mesajele noastre electronice aveau un singur subiect, cartea despre Rodney, la care scriu acum: îi puneam întrebări, îi ceream detalii şi lămuriri, iar ea îmi răspundea cu hărnicie

şi conştiinciozitate; mai încolo, puţin câte puţin şi aproape pe nesimţite, mesajele au început să se refere şi la altele (la Dan, Rantoul, viaţa ei cu Dan la Rantoul, eu şi viaţa mea invizibilă la Barcelona, uneori Paula şi Gabriel, până ce, după câteva săptămâni, am observat cu satisfacţie că forma comunicării dintre noi tolera ori stimula o intimitate mai mare decât oricare alta. Aşa a început un lung, lent, complex, sinuos şi delicat proces de seducţie. Poate că nu acesta e cuvântul exact: poate că ar fi mai potrivit cel de persuasiune. Sau poate demonstraţie. Nu ştiu pe care l-ar alege Jenny. N-are nici o importanţă; importante nu-s vorbele, ci faptele. Şi fapt e că, pe când mă consacram atât de profund scrierii acestei cărţi, îmi închipuiam fără preget ce viaţă aveam să duc, după terminarea ei, împreună cu Dan şi Jenny la Rantoul. Îmi închipuiam o viaţă liniştită şi, aidoma celei de care cândva mă temusem, apoi pe care o avusesem şi mai târziu o distrusesem, o viaţă, tot apocrifă şi adevărată, dar nedusă nicăieri. Mă imaginam sculându-mă zilnic foarte devreme, luând micul dejun cu Dan şi Jenny şi ducându-i mai încolo la şcoală şi la serviciu, închizându-mă după aceea ca să scriu până la ora când trebuia să mă duc să-i iau, întâi pe Dan şi apoi pe Jenny; mai târziu, mă duceam după ei, ne întorceam acasă, pregăteam cina, mâncam, iar după cină ne jucam, citeam, ne uitam la televizor ori sporovăiam până ne lua somnul rând pe rând, fără ca vreunul dintre noi trei să accepte, nici măcar faţă de sine, că rutina aceea cotidiană era, în realitate, un soi de vrajă, o pasă de magie cu care voiam să facem reversibil trecutul şi să reînviem morţii. Alteori mă închipuiam culcat într-un hamac, în grădina din spatele casei, lângă magazia unde, în urmă cu atât de multă vreme, încât nu mai părea un fapt real, se spânzurase Rodney, într-o sâmbătă sau duminică după-amiază de la sfârşitul primăverii ori începutul verii fierbinţi din Rantoul, cu Dan şi prietenii lui

care strigau şi se jucau în jurul meu, în vreme ce eu citeam la întâmplare din Hemingway, Thoreau şi Emmerson, uneori chiar şi din Mercè Rodoreda, ascultându-l pe Bob Dylan, bând whisky şi fumând marijuana cu Jenny, care se ducea şi venea între casă şi grădină; din acel loc, moartea lui Gabriel şi a Paulei avea să rămână foarte departe, Vietnamul foarte în urmă, succesul şi faima la fel de departe ca şi norii minusculi care, din când în când, aveau să umbrească soarele, şi atunci aveam să mă văd pe mine ca pe hipiotul care, în urmă cu peste treizeci de ani, fusese probabil şi nicicând nu dorise să nu mai fie Rodney. Aşa mă vedeam, aşa mă închipuiam, fericit şi uşor beat, devenit cine ştie cum Rodney ori instrumentul lui Rodney, privindu-l pe Dan ca şi cum, în realitate, era Gabriel, privind-o pe Jenny ca şi cum, în realitate, era Paula. În toate lunile în care, la Barcelona, îmi închipuiam viaţa mea viitoare şi fericită la Rantoul şi continuam lunga, lenta şi sinuoasa seducere ori persuasiune a lui Jenny în intimitatea poştei electronice, n-am renunţat nici o zi să mă aşez la birou şi să-mi îndeplinesc plenar misiunea, atâta vreme amânată, de a pune pe hârtie această poveste pentru a cărei scriere poate că Rodney mă antrenase dintotdeauna, această poveste pe care n-o înţeleg, nici n-am s-o pricep vreodată şi pe care, totuşi, aşa cum îmi închipuiam pe măsură ce scriam la ea, eram obligat s-o spun, căci nu poate fi înţeleasă decât dacă o spune cineva care, ca şi mine, nu va ajunge nicicând s-o înţeleagă, şi mai ales pentru că e şi povestea mea, a lui Gabriel şi a Paulei. Aşa că mult timp am scris, sedus, convins, demonstrat şi imaginat, până ce, într-o zi, când am simţit că procesul de seducţie era în pârg şi că deşi încă nu cunoşteam sfârşitul exact al cărţii, îl intuiam deja, am hotărât să-i expun deschis planurile mele lui Jenny. Am făcut-o fără teamă şi fără ocolişuri, parcă amintindu-i de un angajament luat de amândoi cu ceva vreme în urmă,

ca unul care acceptă o fatalitate fericită, fiindcă atunci, după luni în care îi scrisesem aproape zilnic, dându-i de înțeles tot mai puțin criptic intențiile mele, eram sigur că vorbele mele n-o puteau surprinde și că le va primi cu bucurie.

Dar n-a fost așa. E de necrezut — de necrezut, cel puțin pentru mine —, dar ambele lucruri de care eram sigur erau false. Jenny n-a răspuns imediat mesajului meu și, când în sfârșit a făcut-o, mi-a mulțumit pentru propunere și a refuzat-o cu afecțiune, dar categoric. „N-ar merge", mi-a scris. „Nu-i suficient să prevezi că lucrurile au să se întâmple pentru ca ele s-o și facă, nici nu-i de ajuns să le dorești. Asta nu-i nici algebră, nici geometrie; când e vorba de oameni, doi și cu doi nu fac niciodată patru. Vreau să spun că nimeni nu poate înlocui pe nimeni: Dan nu-l poate înlocui pe Gabriel, eu n-o pot substitui pe Paula; iar tu, oricât de mult ai vrea, nu-i poți lua locul lui Rodney." „Termină cartea", conchidea Jenny. „I-o datorezi lui Rodney. Le-o datorezi lui Gabriel și Paulei. Ne-o datorezi lui Dan și mie. Dar, mai ales, ți-o datorezi ție. Termin-o și după aceea, dacă vrei, vino să petreci câteva zile cu noi. Te așteptăm." Răspunsul lui Jenny m-a lăsat năuc, fără capacitate de reacție, de parcă tocmai fusesem bătut, dar nu știam nici de cine, nici cum, nici de ce. L-am recitit, l-am recitit iar și iar; îi pricepeam toate vorbele, dar nu le puteam asimila. Fusesem atât de convins că viitorul meu era la Rantoul, cu Dan și cu ea, că nici măcar nu-mi închipuisem un viitor alternativ, în caz că acel viitor iluzoriu ar fi dat greș. Ca să nu mai spun că refuzul lui Jenny era atât de lipsit de echivoc, iar argumentele ei atât de invulnerabile, că n-am găsit puteri să le combat și să insist asupra propunerii mele.

N-am răspuns mesajului trimis de Jenny: n-avea să existe nici o magie, nici o vrajă, n-aveam să recâștig ceea ce pierdusem. M-am văzut brusc reîntors la vechea-mi viață subterană; am crezut că pricepeam brusc că era absurd

să mai continui scrisul la carte. Şi chiar eram gata s-o abandonez definitiv, când i-am descoperit adevăratul final şi de ce trebuia s-o termin. Se întâmplase la puţină vreme după ce, într-o seară, plecând de acasă să mănânc în oraş, întrezărisem un pachet de ţigări cu marijuana ieşindu-se prin gaura cutiei poştale. Nu mă putusem împiedica să zâmbesc. A doua zi de dimineaţă, îi telefonam lui Marcos, iar două zile mai târziu ne dădeam întâlnire pentru o bere la El Yate.

Marcos alesese barul. Când sosisem, cu mult înainte de ora convenită, prietenul meu stătea aşezat pe un taburet, cu spatele la uşă şi coatele pe tejghea. Fără să scot o vorbă, mă aşezasem lângă el şi cerusem o bere; nici Marcos nu spusese nimic, nici măcar nu-şi luase privirile de pe pahar. Era într-o joi, pe la mijlocul lui octombrie, şi ultima lumină a după-amiezii începea să se stingă în ferestrele ce dădeau spre colţul străzilor Muntaner şi Arimon. Aşteptând berea, am întrebat:

— Cum ai dat de mine?

Înainte de a răspunde, Marcos a oftat.

— Din întâmplare, a zis. Acum două zile te-am zărit pe stradă şi te-am urmărit. Ştiam că te mutaseşi, dar puteai să mă fi anunţat. Nu-mi merge atât de bine încât să arunc cu marijuana.

— N-ai aruncat-o, am răspuns. Cu siguranţă că tipul care a închiriat apartamentul după plecarea mea îţi e recunoscător.

— Foarte nostim. S-a întors şi m-a privit. Apoi m-a iscodit: Ce faci?

M-am întors şi eu, cu ceva teamă. La prima vedere, nu mi-a amintit de cvadragenarul îmbătrânit de la ultima noastră întâlnire, la MACBA ori la Palau Robert, chiar în noaptea dezastruoasă în care încercasem s-o seduc pe Patricia; părea doar obosit, poate sastisit: de fapt, blugii

decolorați, jerseul albastru foarte larg și cămașa de un albastru mai deschis, cu poalele pe dinafară, îi dădeau aerul unui tip neîngrijit și vag tânăr, pe care nu-l dezmințeau total nici părul rar și cenușiu, nici ochelarii de baga, groși și cam demodați; o barbă de două zile îi umbrea obrajii. Examinându-l, m-am simțit examinat și eu de el și, înainte de a-i răspunde la întrebare, m-am întrebat dacă îi aminteam de un strigoi ori un zombi.

— Bine, am mințit. Și tu?

— Bine și eu.

Am dat din cap aprobator. Barmanul mi-a adus berea, am sorbit din ea, mi-am aprins o țigară și apoi am aprins-o pe a lui Marcos, care a rămas cu privirile pe bricheta Zippo a lui Rodney; m-am uitat și eu la ea: pentru o clipă, mi s-a părut un straniu obiect din trecut, un meteorit minuscul, o fosilă ori supraviețuitoarea unei glaciațiuni; pentru o clipă, mi s-a părut că gravura de pe ea, câinele, nu zâmbea, ci își râdea de mine. Am pus bricheta pe tejghea, pe pachetul cu țigări; am întrebat:

— Ce face Patricia?

Marcos a oftat din nou.

— Ne-am despărțit acum mai bine de un an, a spus. Credeam că știai.

— Nu știam.

— Mă rog, n-are nici o importanță, a zis, de parcă n-avea cu adevărat nici o importanță, și și-a pipăit obrazul neras; am observat că o pată de vopsea îi acoperea nițel inelarul. Presupun că eram de prea mulți ani împreună și, în fine... De câteva luni s-a mutat la Madrid, așa că n-o mai văd.

N-am spus nimic. Am continuat să bem și să fumăm în tăcere, iar la un moment dat mi-am amintit inevitabil de ultima ocazie când fusesem la El Yate, cu șaptesprezece ani în urmă, cu Marcos și Marcelo Cuartero, când ultimul îmi

propusese să plec la Urbana, şi aşa începuse totul. Mi-am plimbat privirea prin bar. Îmi aminteam de localul luxos şi cu pretenţii, inaccesibil buzunarelor noastre de sărăntoci, frecventat de directori şi strălucind de oglinzi şi lemn lustruit, dar locul unde eram acum părea mai curând (ori cel puţin aşa îmi părea mie) o obscură crâşmă de ţară: unele detalii ale decoraţiunilor se străduiau jalnic să imite interiorul imaginar al unui iaht (picturi marine leşinate, lămpi în formă de ancore, aplice încoronate cu globuri luminoase în formă de rechini, o pendulă în formă de rachetă de tenis), dar oribilele draperii roz, trase peste tocurile ferestrelor pictate într-un verde îngrozitor, tăvile slinoase aliniate lângă tejgheaua mată, jocurile mecanice ce licăreau promisiuni de îmbogăţire rapidă, chelnerii în uniforme stropite cu mătreaţă şi clientela de băutoare solitare de lichior de banane şi de băutori solitari de gin, care schimbau din când în când între ei vorbe de vechi cunoscuţi deprinşi cu alcoolul şi cinismul, apropiau El Yate mai curând de Bud's Bar decât de amintirea pe care i-o păstram. Brusc, m-am simţit bine, cu ţigara şi berea mea în mână, de parcă nicicând nu plecasem probabil de acolo, din acel local barcelonez cu aerul lui de bar sătesc; m-am întrebat brusc de ce îmi dăduse Marcos întâlnire chiar acolo.

— De ce mi-ai dat întâlnire aici? l-am întrebat.

— N-am mai fost de mult, a zis. Şi a adăugat: Nu s-a schimbat nimic.

Nedumerit, l-am întrebat dacă se referea la bar.

— Da, la bar, la strada Pujol, la cartier, la tot, a răspuns. Precis că până şi apartamentul nostru e identic. Mă enervează.

Am zâmbit.

— Doar n-o să te apuce nostalgia?

— Nostalgia?

Întrebarea nu exprima uimire, ci plictis, unul vecin cu iritarea.

— De ce nostalgie? Doar n-a fost asta cel mai bun lucru din viața noastră. Uneori, așa pare, dar n-a fost.

— Nu?

— Nu. Și-a încrețit buzele într-o strâmbătură disprețuitoare: Cel mai bun lucru ni se întâmplă acum.

A urmat o tăcere, apoi l-am auzit pe Marcos râzând; m-am molipsit și am început să râd și eu, și o vreme un râs slab, ciudat și necontrolat ne-a împiedicat să vorbim. După aceea, Marcos a propus să mai luăm o bere și, când ne-au adus-o, ca să-l întreb ceva, l-am întrebat de munca lui. Marcos a sorbit din bere, rămânând cu o urmă de spumă în jurul gurii.

— Să tot fie un an de când, chiar după ce Patricia și cu mine ne-am despărțit, m-am lăsat de pictură, a explicat. Nu făceam decât să sufăr. Nu mai vândusem nici un blestemat de tablou de luni de zile și nici măcar nu puteam salva mobilele, dând vina pe piață, doamna asta atât de bine dotată, fiindcă simțeam că pictam porcării. Așa că m-am lăsat de pictură. Nu știi ce bine m-am simțit. Mi-am dat brusc seama că totul era o neînțelegere absurdă: cineva ori ceva mă convinsese că eram artist, dar în realitate nu eram, de aceea și sufeream atât de mult, și totul era un mare căcat. Douăzeci de ani de mers într-o direcție, când în realitate voiam să fac altceva, douăzeci de ani la groapa cu gunoi... O neînțelegere blestemată. Dar, în loc să fac o depresie, de cum am înțeles asta m-am simțit bine, de parcă mi s-ar fi luat o mare greutate de pe inimă. Așa că am hotărât să-mi schimb viața. A tras o dată din țigară și a început din nou să râdă, dar s-a înecat cu fumul, și tusea i-a oprit râsul. Să-mi schimb viața, a continuat după ce a sorbit iar din bere ca să-și curețe gâtul. A naibii amăgire. Trebuie să fim idioți ca să credem că ne putem schimba viața, ca și cum

la patruzeci de ani încă n-am ştiut că nu noi schimbăm viaţa, ci ea ne schimbă pe noi. În fine... Fapt e că am închiriat o casă la ţară, într-un sat din Cerdanya, şi am dat totul naibii. Prima lună a fost minunată: mă plimbam, aveam grijă de grădină, stăteam la taclale cu vecinii, nu făceam nimic; chiar am cunoscut şi o fată, o infirmieră care lucrează la Puigcerdà. Părea raiul pe pământ, şi am început să plănuiesc cum să mă stabilesc acolo. Dar s-a dus totul de râpă. Întâi au apărut probleme cu vecinii, după aceea fata s-a plictisit de mine, iar mai târziu am început să mă plictisesc eu. Brusc, zilele mi se păreau nesfârşite, şi mă întrebam ce naiba căutam acolo. A tăcut o clipă şi apoi a întrebat: Ştii ce-am făcut atunci?

Îmi închipuiam, aproape ştiam, dar l-am lăsat pe Marcos să răspundă la întrebare.

— Am început să pictez, a zis. E teribil. Am început să pictez din plictis, ca să-mi umplu vremea, fiindcă n-aveam nimic mai bun de făcut.

M-am gândit la cartea întreruptă, la cei doi veseli kamikaze care Marcos şi cu mine ne închipuisem că eram în urmă cu şaptesprezece ani şi la capodoperele cu care plănuiam să ne luăm revanşa asupra lumii. Am zis:

— Mi se pare o decizie la fel de bună ca oricare alta.

— Greşeşti, m-a contrazis Marcos. E cea mai bună. Ori cel puţin cea mai bună care mi-a dat prin minte. Dovada e că niciodată nu m-am distrat mai bine pictând ca de atunci încoace. Nu ştiu dacă tot ce-am pictat e bun sau rău. Poate că-i rău. Ori poate că-i tot ce-am pictat mai bine în viaţă. Habar n-am, şi adevărul e că nici nu-mi pasă. Nu ştiu decât că, mă rog... A şovăit un moment, m-a privit, şi mi-am zis că are să-l apuce iar râsul. Nu ştiu decât că, dacă n-aş fi pictat, aş mai fi tot în satul ăla de tot rahatul.

Deşi limbile pendulei în formă de rachetă stătuseră, arătând ora cinci, era, fără îndoială, ora nouă, căci băutorii

solitari de gin şi de lichior de banane dispăruseră din bar, iar chelnerii serveau de ceva vreme cina la mesele aliniate de-a lungul ferestrelor mari; dincolo de ele, era noapte de-a binelea, iar luminile maşinilor, semafoarelor şi felinarelor dădeau străzii aerul înfiorat al unui acvariu. Când Marcos a obosit să mai monologheze despre tablourile pe care le pictase, imaginase sau schiţase în Cerdanya, a întrebat:

— Şi tu?

— Eu ce?

— Scrii ceva?

I-am zis că nu. Apoi i-am zis că da. După aceea l-am întrebat dacă mai voia o bere. A acceptat. Pe când o beam, i-am povestit că în ultimele luni lucrasem la o carte pe care o lăsasem baltă de două săptămâni, şi că nu mai eram sigur nici că merita osteneala s-o închei, nici că voiam s-o mai închei măcar. Marcos m-a întrebat despre ce era vorba în carte.

— Despre multe, am zis.

— De pildă? a stăruit.

Atunci am început, fără nici un chef la început, aproape numai ca să răspund confidenţelor lui Marcos, după aceea cu interes şi la sfârşit purtat de propriile-mi cuvinte, să-i vorbesc despre apartamentul unde locuisem împreună pe strada Pujol şi întâlnirea cu Marcelo Cuartero la El Yate, despre călătoria pe care o făcusem şi munca din Urbana, despre prietenia cu Rodney şi despre tatăl lui, despre anii petrecuţi de Rodney în Vietnam, despre întoarcerea mea la Barcelona şi apoi la Gerona, despre Paula şi Gabriel, ca şi despre întâlnirea mea cu Rodney la hotelul San Antonio de la Florida, din Madrid, despre cele două tragedii din viaţa mea, despre bucuria succesului, euforia, umilinţa şi catastrofa lui, despre moartea lui Gabriel şi a Paulei, ca şi despre purgatoriul meu din apartamentul de lângă Sagrada Familia, despre tuneluri, subterane, porţi de piatră, breşele

din porțile de piatră, călătoria în Statele Unite și întoarcerea la Rantoul, despre Dan și Jenny, crimele comise de Tiger Force, moartea lui Tommy Birban și sinuciderea lui Rodney, despre întoarcerea la Barcelona și eșuata întoarcere la Rantoul, despre mirajele algebrei și geometriei. I-am vorbit despre toate acestea și despre altele și, pe măsură ce-o făceam, mi-am dat seama că Jenny și Marcos aveau dreptate: trebuia să închei cartea. Aveam s-o închei, pentru că i-o datoram lui Gabriel, Paulei și lui Rodney, dar și lui Dan și Jenny, dar mai ales pentru că mi-o datoram mie, aveam s-o termin pentru că eram scriitor și nu puteam fi altceva, fiindcă numai scrisul îmi permitea să privesc realitatea fără să mă distrug ori fără ca ea să se prăbușească peste mine ca o casă în flăcări, fiindcă numai el îmi dăduse un sens ori iluzia unui sens, numai el îmi îngăduise, așa cum se întâmplase în lunile cât stătusem închis în casă și lucrasem, când sperasem în van, încercând să seduc, conving ori demonstrez, să întrezăresc cu adevărat, și fără să cunosc sfârșitul călătoriei, unde era capătul tunelului, breșa din poarta de piatră, numai el mă scosese de sub pământ la viață și îmi îngăduise să merg mai repede ca lumina, să recâștig parte din ceea ce pierdusem în vuietul prăbușirii; pentru toate acestea aveam să închei cartea, dar și pentru că încheierea ei era singura cale prin care, deși închiși în aceste pagini, Gabriel și Paula să dăinuie într-un anume fel, iar eu să nu mai fiu cine fusesem până atunci, cine fusesem cu Rodney — seamănul, fratele meu —, ci să devin altul, ca să fiu, într-un fel și în parte, dar pentru totdeauna, Rodney. La un moment dat, pe când continuam să-i povestesc lui Marcos despre carte, știind deja că aveam s-o închei, m-a cuprins bănuiala că, poate, cu două săptămâni mai înainte, n-o lăsasem baltă pentru că nu voiam s-o termin ori nu eram sigur că merita s-o termin, ci pentru că nu doream s-o închei: deoarece, când îi întrezăream deja finalul — când

aproape că ştiam ce voiam să spun în acea poveste, căci aproape o spusesem; când aproape că ajunsesem unde voiam să ajung, tocmai pentru că niciodată nu ştiusem spre ce mă îndreptam —, m-a copleşit ameţeala de a nu şti ce era de cealaltă parte, ce hău ori oglindă mă aştepta dincolo de pagini, când mi se vor deschide iar toate drumurile în faţă. Şi atunci nu numai că am ştiut care era finalul exact al cărţii, ci am şi găsit soluţia pe care o căutam. Euforic, i-am explicat-o lui Marcos la ultima bere. I-am spus că voi publica volumul sub alt nume, sub un pseudonim. L-am lămurit că, înainte de a o publica, voi rescrie cartea în întregime. Voi schimba numele, locurile, datele, i-am explicat. Am să mint cu privire la tot, i-am zis, dar numai ca să pot spune mai bine adevărul. Şi l-am lămurit: va fi un roman apocrif, asemenea vieţii mele clandestine şi invizibile, un roman fals, dar mai adevărat decât dacă ar fi adevărat. După ce-am explicat totul, Marcos a tăcut câteva clipe, fumând absent; după aceea, a dat berea pe gât.

— Şi cum se sfârşeşte? a întrebat.

Am cuprins cu privirea barul aproape pustiu şi am răspuns, fericit:

— Se sfârşeşte aşa.

NOTA AUTORULUI

La fel ca toate cărțile, și aceasta este datoare multor altora. Printre ele, trebuie să menționez două volume care reunesc experiențele unor foști combatanți din Vietnam: *Nam*, de Mark Baker, și *War and Aftermath in Vietnam*, de T. Louise Brown. Mi-au fost foarte utile și următoarele texte: *A Rumor of War*, de Philip Caputo; *Vietnam. A War Lost and Won*, de Nigel Cawthorne; *Dispatches*, de Mihael Herr; „Trip to Hanoi", în *Styles of Radical Will*, de Susan Sontag. În rest, vreau să mulțumesc pentru ajutorul dezinteresat pe care mi l-au dat: Quico Auquer, Andrés Barba, Jessica Berman, Frederic Bonet, David Castillo Builes, Àngel Duarte, Tomàs Frauca, David T. Gies, Cristina Llençana, Rosa Negre, Núria Prats, Guillem Terribas, John C. Wilcox și, în mod special, Jordi Gracia, Felip Ortega și David Trueba, cărora cartea mea le datorează chiar mai mult decât își închipuie ei.

„O cercetare complicată, dintr-un punct de vedere masculin, a culpabilității, monstruozității și adevărului, a imposibilității de mântuire și a credibilității iertării de sine."
– The Guardian

Fascinantul roman al lui Javier Cercas este povestea unei prietenii care începe în 1987, când naratorul, un tânăr romancier în devenire, ajunge la o universitate din Midwestul american și îl cunoaște pe Rodney Falk, fost luptător din Vietnam, retras și inabordabil, măcinat în ascuns de secretul trecutului său. Dar este totodată și povestea unei experiențe radicale în abisul impenetrabil al răului și al culpabilității, pe care naratorul o va trăi mulți ani mai târziu, când va cunoaște succesul și coruperea vicleană pe care acesta o aduce. Căci atunci figura vagă a lui Rodney și povestea lui copleșitoare vor deveni o emblemă a propriei lui povești – trecutul chinuit al primului va deveni viitorul chinuit al celuilalt.

O explorare a capacității noastre nelimitate de a face rău, a nemărginitei absurdități a războiului, dar și a nemărginitei absurdități a succesului. O reflecție asupra rolului scriitorului și a forței absolute a literaturii de a înfrunta realitatea și de a-i exorciza demonii.

„[Romanul] dezvăluie o rară abilitate de a împleti trecutul și prezentul într-o narațiune pasionantă." – The Independent

„O explorare profundă a atrocităților războiului și a păcii."
– The Observer